

OPRACOWANIE: PIOTR JASKULSKI

XVI WIEK KALENDARIUM

SERWIS XVI-WIEK.PL

OPUBLIKOWANE PRZEZ SERWIS [XVI-WIEK.PL](http://xvi-wiek.pl)

Zastrzeżenie: autor dołożył wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie bierze jednak żadnej odpowiedzialności za ich wykorzystanie, nie ponosi również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w treściach opublikowanych w niniejszej publikacji.

Opisy wydarzeń udostępnione na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Źródła do wygenerowania książki w postaci plików w formacie YAML można pobrać ze strony: github.com/pjaskulski/xvi-wiek.

Złożono w systemie L^AT_EX z wykorzystaniem stylu [tufte-latex](https://github.com/pjaskulski/tufte-latex) oraz konwertera [xvi-wiek-yaml2latex](https://github.com/pjaskulski/xvi-wiek-yaml2latex). Kod źródłowy konwertera dostępny jest na stronie github.com/pjaskulski/xvi-wiek-yaml2latex.

Plik wygenerowany w listopadzie 2021

Dominice

Spis treści

Przedmowa 7

Styczeń 9

Luty 23

Marzec 35

Kwiecień 49

Maj 61

Czerwiec 77

Lipiec 93

Sierpień 109

Wrzesień 125

Październik 139

Listopad 151

Indeks postaci 165

Przedmowa

Przedstawione Czytelnikowi opracowanie (kalendarium) zawiera kolekcję informacji dotyczących wydarzeń z okresu zbliżonego zakresem do XVI wieku, potocznie nazywanego złotym wiekiem dziejów Polski. Jednakże dokładny zakres chronologiczny obejmuje lata 1490-1586, rok 1490 to rok urodzin Albrechta Hohenzollerna, 1586 z kolei to rok śmierci Stefana Batorego. Nie wynika to z żadnych innych przesłanek niż zainteresowania autora. Geograficznie prezentowane fakty i ciekawostki ograniczają się głównie do zasięgu ówczesnego Królestwa Polskiego i Prus Książęcych, lecz także krain sąsiednich jeżeli w wydarzenia na ich terenie Królestwo Polskie było zaangażowane lub dane wydarzenie na losy Królestwa miało wpływ.

Technicznie ebook jest przetransferowaną do formy książki zawartością serwisu xvi-wiek.pl. Przyczyny powstania tego ebooka i serwisu były tak naprawdę dwie: XVI wiek to mój ulubiony okres historii Polski a programowanie aplikacji webowych w języku Go od pewnego czasu zajmowało pierwsze miejsce na liście technologii do nauczania. Kiedy moja córka otrzymała ocenę dostateczną z klasówki z historii, właśnie z XVI wieku, poczułem się wywołany do tablicy, powstała strona www oraz mechanizm automatycznej konwersji ze źródeł strony do tej książki...

Styczeń

Rzeczpospolita niczym innym w całości i dłużej zachowana być nie może, jedno zgodą, miłością, społecznością, jednością, bo jak mądrze ktoś [...] napisał 'zgodą małe rzeczy rosną, niezgodą wielkie upadają' i 'moc zjednoczenia mocniejsza niż rozdwojenia' [...]

fragment testamentu Zygmunta II Augusta, za: U. Borkowska, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", 2011

Kłęsa Jana Olbrachta pod Preszowem

1 STYCZNIA 1492 roku pod Preszowem wojska Jana Olbrachta zostały pokonane przez przeważające siły Stefana Zapolyi, możnowładcy węgierskiego będącego sojusznikiem Władysława Jagiellończyka, króla Czech. Pokonany Jan Olbracht schronił się w mieście, to jednakże po paru dniach oblężenia zostało zdobyte a przyszły król Polski dostał się do niewoli.¹ Te wydarzenia zakończyły konflikt wewnątrz dynastii Jagiellonów, tron węgierski przypadł Władysławowi który potraktował brata łaskawie i wkrótce po potwierdzeniu warunków ugody w Koszycach z 1491 r. uwolnił.²

Miejsce wydarzenia: [Preszów](#)

¹ Wikipedia [Jan I Olbracht](#)

² Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J., "Dzieje Polski średniowiecznej", Kraków 2011, str. 826

Zmarł Andrzej Tęczyński, wojewoda krakowski, hrabia Cesarstwa Rzymskiego

2 STYCZNIA 1536 roku zmarł Andrzej Tęczyński, wojewoda lubelski, sandomierski, kasztelan i wojewoda krakowski, od 1527 roku był hrabią świętego Cesarstwa Rzymskiego.³ W młodości służył jako dworzanin i sekretarz królewski Aleksandrowi Jagiellończykowi, a później Zygmuntowi Staremu. Zajmował się reformą i ujednoliceniem prawa. Dziedziczny tytuł hrabiego cesarstwa nadał Tęczyńskim Karol V Habsburg, podobne tytuły otrzymały w tym okresie inne polskie rody, zwykle w dowód przyjaźni, uznania lub wdzięczności za zasługi dla cesarstwa np. Szydłowieccy czy Tarnowscy.

³ Wikipedia [Andrzej Tęczyński \(zm. 1536\)](#)

Papież Leon X ekskomunikował Marcina Lutra

3 STYCZNIA 1521 roku, papież Leon X ekskomunikował Marcina Lutra wydając bullę "Decet Romanum Pontificem". Kilka tygodni wcześniej 10 grudnia 1520 r. Luter, mnich i profesor na uniwersytecie w Wittenberdze, spalił papieskie księgi prawnicze i ostrzegawczą bullę "Exsurge Domine" nakazującą mu spalenie jego własnych pism oraz pojednanie z papieżem. Uważa się⁴, że ten moment był ostatecznym zerwaniem przez Lutra z kościołem katolickim. Jeszcze w tym samym roku cesarz Karol V skazał Lutra, uznanego za heretyka, na banicję zmuszając go do ukrywania się na zamku w Wartburgu. Tam Marcin Luter dokonał przekładu Nowego Testamentu na język niemiecki, a w ciągu kilku kolejnych lat ruch reformatorski zaczął szerzyć się na terenie Niemiec i Europy. Już w 1525 roku Prusy Książęce stały się pierwszym państwem protestanckim w Europie. Papież Leon X nie doczekał rozwoju reformacji - zmarł na malarię pod koniec 1521 roku.

⁴ Wikipedia [Marcin Luter](#)

Miejsce wydarzenia: [Rzym](#)

Wysokie Mazowieckie uzyskuje prawa miejskie

4 STYCZNIA 1503 roku król Aleksander Jagiellończyk nadał miastu Wysokie przywilej⁵ z prawami miejskimi opartymi na prawie magdeburskim. Miasta na prawach wywodzących się z prawa niemieckiego lokowano w Polsce aż do drugiej połowy XVIII wieku⁶. Przywilej przyczynił się do szybszego rozwoju miasta, które jeszcze w XVI wieku zyskało przydomek Mazowieckie, a w 1569 roku przestało być miastem królewskim - król Zygmunt August nadał prawa do miasta Mikołajowi Radziwiłłowi. Jak wiele innych polskich miast Wysokie Mazowieckie doznało znacznych zniszczeń w czasie burzliwego XVII wieku, głównie z powodu najazdu szwedzkiego - jeszcze w 1800 roku liczba mieszkańców i budynków była zaledwie zbliżona do tej z 1580 roku.

⁵ Wikipedia [Wysokie Mazowieckie](#)

⁶ Wikipedia [Prawo magdeburskie](#)

Miejsce wydarzenia: [Wysokie Mazowieckie](#)

Stefan Batory wprowadził nową ordynację menniczą

5 STYCZNIA 1580 roku król Stefan Batory wprowadził nową ordynację menniczą⁷ (zwaną później „Stefanowską”⁸), która ujednoliciła sposób bicia monet w Królestwie Polskim i na Litwie. Była to kontynuacja reform monetarnych króla, który poprzednią ordynację menniczą wydał 24 kwietnia 1578 r. zakładając mennicę w Olkuszu, wykorzystującą kruszec srebrny z tamtejszych kopalń. Nowa ordynacja wprowadziła wspólną listę monet srebrnych: talar, półtalar, szóstak, trojak⁹ grosz, półgrosz, szeląg, denar. Kwestii monet złotych nie regulowała, obowiązywały przepisy z czasów Zygmunta I Starego.

⁷ Wikipedia [System monetarny w latach 1580-1623](#)

⁸ Wikipedia [Monety Stefana Batorego](#)

⁹ Youtube [Trojak Stefana Batorego, 1580](#)

Rozpoczął obrady pierwszy sejm konwokacyjny Rzeczypospolitej Obojga Narodów

6 STYCZNIA 1573 roku rozpoczął obrady pierwszy sejm konwokacyjny¹⁰ w historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Sejmem *konwokacyjnym*^{11,12} nazywano pierwszy sejm po śmierci króla, na którym ustalano między innymi termin i miejsce wolnej elekcji. Pół roku wcześniej zmarł ostatni władca z dynastii Jagiellonów: Zygmunt II August. W trakcie trwających do 28 stycznia prac sejmku oprócz problemów elekcji podjęto również uchwały podatkowe a także uchwalono akt konfederacji warszawskiej zapewniającej wolność wyznania szlachcie i równouprawnienie dla innowierców.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

¹⁰ Wikipedia [Sejm konwokacyjny 1573](#)

¹¹ Wikipedia [Sejm konwokacyjny](#)

¹² HistMag - portal historyczny [Skąd się wzięła konwokacja](#)

Król Zygmunt I Stary wydał przywilej toruński

7 STYCZNIA 1520 roku król Zygmunt I Stary wydał przywilej toruński¹³ regulujący minimalny wymiar pańszczyzny (1 dzień w tygodniu od łana). Rzeczywisty wymiar pańszczyzny często był już wówczas większy¹⁴. Dodatkowo przywilej ten regulował prawo do wolnej żeglugi po Wiśle, ograniczając je tylko do szlachty, ograniczono także prawa miast do sprawowania sądów nad szlachcicami, którzy popełnili przestępstwa na terenie miast. Moment wydania przywileju przypada na okres przygotowań do wojny z zakonem krzyżackim, król potrzebował zgody szlachty na zwiększenie podatków, w zamian szlachta oczekiwała i otrzymała przywileje, często kosztem innych stanów.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

¹³ Wikipedia [Przywilej toruński 1520](#)

¹⁴ Baranowski Ignacy Tadeusz, "Zmienne koleje Statutu Toruńskiego", *Przegląd Historyczny*, 16/2, 1913, str. 200-217 [bazhum.muzhp.pl](#)

Król Zygmunt II August nadał Kozienicom prawa miejskie

8 STYCZNIA 1549 roku król Zygmunt II August nadał prawa miejskie Kozienicom. Stało się to podczas obrad sejmku w Piotrkowie w formie przywileju dla starosty radomskiego Piotra Firleja.¹⁵ Kozienice już wcześniej związały się z historią Jagiellonów, w 1467 roku na tutajszym królewskim dworze myśliwskim przyszedł na świat Zygmunt I Stary.¹⁶

¹⁵ Wikipedia [Kozienice](#)¹⁶ Wikipedia [Kozienice](#)

Miejsce wydarzenia: [Kozienice](#)

Toruń nawiedziła katastrofalna powódź

9 STYCZNIA 1572 roku Toruń nawiedziła katastrofalna powódź. Ginię ok. 300 mieszkańców miasta.¹⁷ Ludność Torunia liczyła wówczas około 12 tysięcy mieszkańców.¹⁸ Niedługo później (pocz. XVII wieku) wzrosła do blisko 20 tys. Katastrofalne dla Polski wydarzenia XVII i początków XVIII wieku (wojny, zarazy) spowodowały znaczący spadek liczby ludności miasta do ok. 6000 w roku 1793.¹⁹

¹⁷ Wikipedia [Kalendarium historii Torunia](#)¹⁸ Wikipedia [Ludność Torunia](#)¹⁹ Wikipedia [Historia Torunia](#)

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

W Lublinie rozpoczął obrady sejm koronny

10 STYCZNIA 1569 roku w Lublinie rozpoczął obrady sejm koronny, jednocześnie równolegle obradował też sejm litewski²⁰. Marszałkiem sejmku został Stanisław Sędziwój Czarnkowski.²¹ Głównym celem prac sejmów było ustanowienie nowej unii polsko-litewskiej - krytyczna dla przetrwania związku obu państw kwestia wobec braku potomków Zygmunta II Augusta i spodziewanego końca dynastii Jagiellonów. Mimo wrogiej postawy magnaterii litewskiej zawarcie nowej unii uchwalono 28 czerwca. Stało się to dzięki zdecydowanym działaniom króla i sejmku koronnego. Nie zawahano się, w ramach nacisków, posunąć do inkorporacji niektórych ziem litewskich do Korony, co spotkało województwa podlaskie, wołyńskie, kijowskie i brańskie.

²⁰ Wikipedia [Unia Lubelska](#)²¹ Wikipedia [Sejm 1569](#)

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

Szlachta austriacka otrzymuje wolność religijną

11 STYCZNIA 1571 roku cesarz Maksymilian II nadał szlachcie austriackiej prawo wyboru religii innej niż katolicka²². Dotyczyło to jednak tylko wyznania augsburskiego (luterńskiego), kalwinizm był nadal wykluczony. Podobnie ograniczony był zasięg nowego prawa: do posiadłości szlacheckich i rycerskich, nie obejmował on miast. Późniejsza o dwa lata Konfederacja warszawska przyjęta na sejmie konwokacyjnym w Warszawie gwarantowała polskiej szlachcie większą swobodę religijną a także "wieczysty pokój między rozróżnionymi w wierze". Nie była jednak najbardziej tolerancyjnym prawem w Europie Środkowej, dalej szły postanowienia edyktu z Torda, przyjętego przez zgromadzenie narodowe Siedmiogrodu 28 stycznia 1568 r.²³

²² Wikipedia [Maximilian II](#)

²³ Wikipedia [Edict of Torda](#)

Prapremiera "Odprawy posłów greckich"

12 STYCZNIA 1578 roku w Jazdowie pod Warszawą pierwszy raz wystawiono dramat Jana Kochanowskiego "Odprawa posłów greckich".²⁴ Przedstawienie uświetniło uroczystości ślubne Jana Zamoyskiego, wówczas podkanclerzego koronnego z Krystyną Radziwiłłówną. Wśród widzów była obecna para królewska: Stefan Batory i Anna Jagiellonka.²⁵

Miejsce wydarzenia: [Jazdów \(obecnie część Warszawy\)](#)

²⁴ Wikipedia [Odprawa posłów greckich](#)

²⁵ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 207

Miasto Bydgoszcz uzyskało zwolnienie z części cel

13 STYCZNIA 1502 roku mieszczanie bydgoscy uzyskali od króla Aleksandra Jagiellończyka zwolnienie z cła na towary transportowane z Gdańska do Bydgoszczy.²⁶ Towary przewożone w stronę Gdańska nadal podlegały cłu. Miasto Bydgoszcz uzyskało w XVI wieku szereg innych przywilejów, na przykład prawo pobierania cła wodnego, prawo spławiania do Gdańska importowanej z Rusi soli czy prawo do pobierania części spławianego Brdą do Wisły drewna w celu naprawy mostów.²⁷

²⁶ Wikipedia [Rok 1502](#)

²⁷ Strona www.wyszogrod.bydgoszcz.pl [Rola gospodarcza Wisły \(XV-XVII w.\)](#)

Zakończył obrady sejm Królestwa polskiego w Warszawie

14 STYCZNIA 1557 roku w Warszawie zakończył obrady sejm zwyczajny Królestwa polskiego.²⁸ Sejm zwołano 6 grudnia 1556 roku jako sejm zwykły, zamiast oczekiwanego egzekucyjnego. Posłowie zajmowali się głównie problemami obronności, szczególnie wielkiego księstwa litewskiego zagrożonego od strony inflanckiej.²⁹

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

²⁸ Wikipedia [Rok 1557](#)

²⁹ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl)
[Sejm przekładany w czasie](#)

Zawarto rozejm w Jamie Zapolskim

15 STYCZNIA 1582 roku w Jamie Zapolskim zawarto rozejm, który zakończył wojnę polsko-rosyjską o Inflanty (1579-1582).³⁰ Wojnę formalnie wypowiedział Stefan Batory 26 czerwca 1579 r. a jej celem miało być odzyskanie Inflant, które w latach 1575-77 zajęły wojska Iwana IV Groźnego. Batory przeprowadził trzy zwycięskie kampanie zakończone oblężeniem Pskowa, nieskutecznym ale atakowani jednocześnie przez Szwedów Rosjanie zostali zmuszeni do negocjacji rozejmowych.³¹ Na mocy układu Rzeczpospolita odzyskała Inflanty i ziemię połocką. Rozejm zawarto na 10 lat, ale był później przedłużany i przetrwał do 1609 r.³²

Miejsce wydarzenia: [Jam Zapolski](#)

³⁰ Wikipedia [Rozejm w Jamie Zapolskim](#)

³¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 231-232

³² Wikipedia [Wojna polsko-rosyjska \(1577-1582\)](#)

Iwan IV Groźny

16 STYCZNIA 1547³³ 16 letni Iwan IV Groźny jako pierwszy władca Rosji koronował się na "cara Wszechrusi". Do tej pory władcy moskiewscy posługiwali się tytułem wielkiego księcia. Car był wnukiem Zofii Paleolog, pochodzącej z dynastii ostatnich władców Cesarstwa Bizantyńskiego.³⁴ Okres panowania Iwana IV wiąże się z licznymi wojnami z Litwą i Królestwem Polskim spowodowanymi konfliktem o Inflanty.

Miejsce wydarzenia: [Moskwa](#)

³³ Wikipedia [Carstwo Rosyjskie](#)

³⁴ Wikipedia [Zofia Paleolog](#)

Królowa regentka Francji wydała edykt z Saint-Germain

17 STYCZNIA 1562 roku Katarzyna Medycejska, królowa regentka Francji wydała edykt z Saint-Germain, który miał zapewnić (częściową) wolność wyznania hugenotom.³⁵ Zezwalano im na publiczne sprawowanie kultu, ale tylko poza murami miast. Parlament paryski odmówił jednak przyjęcia edyktu, a we Francji nastał okres konfliktów religijnych. 10 lat później doszło do nocy św. Bartłomieja, masakry protestantów w Paryżu. Kiedy w 1573 r. polskie poselstwo przebyło do Paryża z dokumentem elekcyjnym dla Henryka Walezego, wpisane w artykułach henrykowskich zapewnienia dotyczące swobody religijnej w Rzeczypospolitej budziły początkowo opór Henryka jak i jego brata króla Francji Karola IX. Ostatecznie prawa zostały potwierdzone przysięgą władców, lecz Henryk Walezy niewiele czasu spędził na polskim tronie. Po ucieczce z Krakowa, wstąpił na tron francuski i jako król Francji Henryk III panował do 1589 r. Jego następca Henryk IV Burbon wydał w 1598 roku edykt nantejski, wprowadzający wolność wyznania i równouprawnienie protestantów wobec katolików. Kilkadziesiąt lat później Ludwik XIV odwołał edykt nantejski³⁶ a bardzo wielu z prześladowanych hugenotów wyemigrowało do Anglii, Holandii, Prus i innych krajów.

³⁵ Wikipedia [Edykt z Saint Germain](#)

³⁶ Wikipedia [Edykt z Fontainebleau](#)

Miejsce wydarzenia: [Saint-Germain-en-Laye](#)

Rozpoczął obrady sejm walny Królestwa Polskiego

18 STYCZNIA 1493 roku^{37,38,39} w Piotrkowie rozpoczął obrady sejm walny Królestwa Polskiego. Podczas prac sejmku potwierdzono przywileje i uchwalono podatki (uniwersał o poborze). Przez wiele lat^{40,41} uważano sejm piotrkowski z 1493 r. za pierwszy sejm walny - dwuizbowy, jednakże obecne ustalenia wskazują, że za taki należy uznać już zjazd piotrkowski w roku 1468. Tam po raz pierwszy zebrali się posłowie wybrani przez sejmiki ziemskie, obradując osobno jako izba poselska, osobno zaś obradowała rada królewska - senat.

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

³⁷ Wikipedia [Sejm walny 1493](#)

³⁸ Konopczyński Władysław, "Chronologia sejmów polskich 1493-1793", 1948 [Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa](#)

³⁹ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl) [Sejm walny Piotrków 1493](#)

⁴⁰ Uruszcak Waław, "Najstarszy sejm walny koronny "dwiuizbowy" w Piotrkowie w 1468 roku", w "Narodziny Rzeczypospolitej : studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowoczesnych", Kraków, 2012 [Najstarszy Sejm Walny Koronny](#)

⁴¹ Biblioteka sejmowa (biblioteka.sejm.gov.pl) [550-lecie Parlamentaryzmu Rzeczypospolitej](#)

Bitwa pod Pasłękiem - 1520

18 STYCZNIA 1520 roku podczas wojny Polski z zakonem krzyżackim (1519-21) doszło do bitwy między oddziałami zakonu a wojskami koronnymi hetmana Mikołaja Firleja.⁴² Wojska królewskie przybyły pod Pasłęk 17 stycznia, odsiecz krzyżacką przyprowadził z Braniewa osobiście wielki mistrz Albrecht Hohenzollern.⁴³ Atak jego 1800 jeźdźców i pieszych na obóz wojsk polskich został jednak odparty zmuszając wielkiego mistrza do odwrotu za mury miasta, następnego dnia Albrecht wycofał się do Braniewa. Mimo zwycięstwa w polu siły polskie rozpoczęły oblężenie Pasłęka dopiero w lutym, miasto było jednak dobrze bronione a szturm zarządzony 21 lutego przez hetmana Firleja odparto. 15 marca zaniechano oblężenia a wojska królewskie wycofały się do Elbląga. Dopiero drugie oblężenie Pasłęka w kwietniu 1520 roku doprowadziło do jego opanowania, w czym pomogła sprowadzona przez oddziały polskie ciężka artyleria, zdobyto barbakan, wobec czego zamek został poddany przez jego załogę 29 kwietnia 1520 r.⁴⁴

Miejsce wydarzenia: [Pasłęk](#)

⁴² Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

⁴³ Tyszkiewicz Jan, "Ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1519-1521", PWN, Warszawa 2015, str. 64-67

⁴⁴ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Albrecht Hohenzollern został ogłoszony banitą Rzeszy

19 STYCZNIA 1532⁴⁵ roku książę Albrecht Hohenzollern został ogłoszony przez Sąd Kameralny Rzeszy banitą Rzeszy⁴⁶. Sekularyzacja zakonu krzyżackiego w Prusach i przejście księcia Albrechta na luteranizm spowodowało wrogie reakcje w Niemczech i Inflantach. W 1530 roku na skutek działań ówczesnego mistrza niemieckiej części zakonu, Waltera von Cronberga, cesarz Karol V uznał jego właśnie księciem Rzeszy z prawami do władania w Prusach.⁴⁷ Dwa lata później Albrecht Hohenzollern nie stawiał się na wezwanie sądu i został uznany za banitę Rzeszy⁴⁸, nie spowodowało to jednak poważnych konsekwencji politycznych, ale godziło w prestiż władcy Prus Książęcych. Książę wielokrotnie podejmował wysiłki w celu zniesienia banicji zabiegając o poparcie w tej sprawie Zygmunta I Starego a później Zygmunta II Augusta.

⁴⁵ Niektóre źródła podają 18 stycznia np. niemiecka wersja Wikipedii [Albrecht \(Preussen\)](#)

⁴⁶ Wijaczka Jacek, "Kontakty dyplomatyczne Prus Książęcych z Francją w latach 1525—1568", Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 1, 1994, str. 3-12 [bazhum.muzhp.pl](#)

⁴⁷ Kamieński Andrzej, "Zakon Krzyżacki wobec koronacji elektora brandenburskiego Fryderyka III na króla w Prusach", Roczniki Historyczne, Rocznik LXXXIII, 2017

⁴⁸ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 62

Bitwa pod Nowym Miastem

20 STYCZNIA 1521⁴⁹ roku podczas wojny polsko-krzyżackiej (1519-21) doszło do starcia pod Nowym Miastem między 700 osobowym oddziałem polskiej jazdy dowodzonej przez rotmistrza Z. Słupeckiego a wojskami wielkiego mistrza Albrechta Hohenzollerna. Wobec znaczącej przewagi przeciwnika (4 tys. piechoty, 600 ciężkiej i 400 lekkiej jazdy) siły polskie musiały się wycofać a Nowe Miasto zostało następnego dnia zajęte przez wojska zakonne.

Miejsce wydarzenia: [Nowe Miasto](#)

⁴⁹ Tyszkiewicz Jan, "Ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1519-1521", PWN, Warszawa 2015, str. 88

Krzyżacy zajęli Nowe Miasto

21 STYCZNIA 1521⁵⁰ roku podczas wojny polsko-krzyżackiej (1519-21) wojska krzyżackie po pokonaniu dzień wcześniej oddziału polskiej jazdy rotmistrza Słupeckiego zajęły Nowe Miasto, które poddało się bez walki. Stało się tak mimo apeli z Lubawy, gdzie stacjonowały polskie wojska zaciężne, by mieszczanie dochowali wierności królowi. Albrecht Hohenzollern zostawił w mieście załogę i pomaszerował na Lidzbark Welski.⁵¹

Miejsce wydarzenia: [Nowe Miasto](#)

⁵⁰ Tyszkiewicz Jan, "Ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1519-1521", PWN, Warszawa 2015, str. 88

⁵¹ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Początek rewolty luteranśkich mieszczan w Gdańsku

22 STYCZNIA 1525 roku w Gdańsku doszło do gwałtownych wystąpień mieszczan wyznania luteranśkiego (głównie pospółstwa) przeciwko władzom miasta, patrycjuszom i instytucjom kościoła katolickiego: likwidowano klasztory i profanowano święte obrazy.^{52,53} Luteranie obalili dotychczasową radę miejską, zapewniając jednocześnie Zygmunta I Starego, że mimo zmiany religii i władz miasto zachowa posłuszeństwo wobec króla i państwa polskiego. Ich wystąpienie zostało jednak odebrane w Krakowie jako wrogie, szczególnie w sytuacji nie zakończonych jeszcze układów z Albrechtem Hohenzollenrem. Posłów gdańskich uwięziono.⁵⁴ W kwietniu 1526 r. Zygmunt przybył do Gdańska zbrojnie, mieszczanie nie stawiali oporu. Król przywrócił władzę patrycjatowi, skazał przywódców buntu na śmierć, kościoły zwrócono katolikom a protestanci kaznodzieje musieli opuścić Gdańsk. Wprowadził jednocześnie zmiany do ustroju miasta⁵⁵, powołując reprezentację pospółstwa zwaną 'Trzecim Ordynkiem' (trzecim, po właściwej radzie miejskiej i ławie miejskiej).

Miejsce wydarzenia: [Gdańsk](#)

⁵² Wikipedia [Tumult gdański 1525-1526](#)

⁵³ Wikipedia [Danziger Aufruhr 1525](#)

⁵⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 61-63

⁵⁵ [gedanopedia.pl Trzeci Ordynek](#)

Zawarto traktat pokojowy w Kamieńcu Podolskim

23 STYCZNIA 1510^{56,57} roku zakończono wojnę z Mołdawią, podpisując w Kamieńcu Podolskim traktat pokojowy między Zygmuntem I Starym a hospodarem mołdawskim Bogdanem III Jednookim. Źródłem toczącego się z przerwami kilka lat konfliktu był spór o Pokucie, oraz sprawa małżeństwa Bogdana III z Elżbietą Jagiellonką, siostrą Zygmunta I, obiecanego władcy Mołdawii jeszcze przez Aleksandra Jagiellończyka. Obietnicy tej Zygmunt Stary nie chciał dotrzymać, powodując zaognienie konfliktu. W 1509 r. doszło do rozstrzygających starć, w tym zwycięskiej dla Polski bitwy pod Chocimiem. W wyniku podpisania traktatu Bogdan III zrezygnował z małżeństwa z Elżbietą i zwrócił kontrakt małżeński, pod władanie Polski wróciło Pokucie zajęte w 1503 r. przez hospodara Stefana III Wielkiego. Elżbieta została później żoną Fryderyka II, księcia legnickiego. Zmarła w 1517 r.⁵⁸, jej niedoszły małżonek - Bogdan III przeżył ją o dwa miesiące.⁵⁹

Miejsce wydarzenia: [Kamieniec Podolski](#)

Koronacja Zygmunta I Starego

24 STYCZNIA 1507 roku w Krakowie, w katedrze na Wawelu Zygmunt Jagiellończyk został królem Polski.^{60,61} Wstępując na tron był już od jesieni 1506 roku wielkim księciem litewskim. Koronacji 40 letniego władcy dokonał prymas Andrzej Boryszewski, król zwany później Zygmuntem I Starym miał być przedostatnim z dynastii Jagiellonów. Początek panowania Zygmunta nie był czasem pokoju, już w kwietniu 1507 r. wojska moskiewskie wtargnęły na terytorium Litwy a król osobiście wyruszył w pole.⁶²

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁵⁶ Wikipedia [Pokój w Kamieńcu Podolskim 1510](#)

⁵⁷ Niemczyk Katarzyna, "Problem Pokucia, spornego terytorium polsko-mołdawskiego w końcu XV i początku XVI wieku, *Studia Historyczne*, R. LVII, 2014, Z. 2 (226), str. 173 [Central European Journal Of Social Sciences And Humanities](#)

⁵⁸ Wikipedia [Elżbieta Jagiellonka \(1482-1517\)](#)

⁵⁹ Wikipedia [Bogdan III the One-Eyed](#)

⁶⁰ Wikipedia [Zygmunt I Stary](#)

⁶¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski t.4*, Kraków 2000, str. 24

⁶² Wikipedia [Wojna litewsko-moskiewska \(1507-1508\)](#)

Zwycięstwo nad Tatarami pod Zasławiem

25 STYCZNIA 1491 roku pod Zasławiem wojska koronne dowodzone przez Mikołaja z Chodcza i kniazia Semena Holszańskiego rozgromiły Tatarów.⁶³ Było to kolejne zwycięstwo nad Tatarami zawołzańskimi - 4 lata wcześniej, pod Kopystrzyniem pokonał ich Jan Olbracht.⁶⁴

Miejsce wydarzenia: [Zasław](#)

⁶³ Wikipedia [Bitwa pod Zasławiem](#)

⁶⁴ Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J., "Dzieje Polski średniowiecznej", Kraków 2011, str. 824

Atak wojsk krzyżackich na Olsztyn

26 STYCZNIA 1521 roku wojska krzyżackie z Dobrego Miasta dowodzone przez Wilhelma von Schaumburga próbowały przez zaskoczenie zająć Olsztyn.^{65,66} Bez powodzenia - atakującym zabrakło długich drabin do forsowania murów⁶⁷ a miasto było dobrze przygotowane do obrony, do czego przyczynił się Mikołaj Kopernik będący wówczas kapitulnym administratorem dóbr Olsztyna, pomoc nadesłał też król Zygmunt I Stary w postaci oddziału stu zbrojnych.⁶⁸ Po tej nieudanej napaści postanowiono na wniosek Kopernika dodatkowo wzmocnić obronę Olsztyna ściągając w lutym 1521 r. z Elbląga hakownice, żywność i ołów. Był to jednak jeden z ostatnich akordów wojny polsko-krzyżackiej toczony w latach 1519-21. Pod koniec stycznia 1521 rozpoczęto najpierw w Toruniu, potem w Prabutach trudne negocjacje pokojowe, w kwietniu udało się uzgodnić czteroletni rozejm.

Miejsce wydarzenia: [Olsztyn](#)

⁶⁵ Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

⁶⁶ Tyszkiewicz Jan, "Ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1519-1521", PWN, Warszawa 2015, str. 88

⁶⁷ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

⁶⁸ Wikipedia [Mikołaj Kopernik](#)

Bitwa pod Olszanicą

27 STYCZNIA 1527^{69,70} roku książę Konstanty Ostrogski, hetman wielki litewski, dowodząc wspólnie z Andrzejem Niemirowiczem (wojewodą kijowskim) i Eustachym Daszkiewiczem (starostą czerkaskim i hetmanem Kozaków zaporowskich⁷¹) stoczył bitwę z Tatarami pod Olszanicą. Starcie zakończyło się wielkim zwycięstwem wojsk litewskich, Tatarzy ponieśli znaczne straty, uwolniono też kilkudziesięcioletni jasyr.⁷²

Miejsce wydarzenia: [Olszanica](#)

⁶⁹ Wikipedia [Konstanty Ostrogski \(hetman\)](#)

⁷⁰ Wikipedia [Bitwa pod Olszanicą \(1527\)](#)

⁷¹ Wikipedia [Eustachy Daszkiewicz](#)

⁷² [wilanow-palac.pl](#) [Andrzej Niemirowicz \(Niemirowicz\)](#)

Na sejmie konwokacyjnym w Warszawie uchwalono konfederację warszawską

28 STYCZNIA 1573 roku w Warszawie sejm konwokacyjny zwołany po śmierci Zygmunta II Augusta uchwalił postanowienia zwane konfederacją warszawską.⁷³ Zapewniały one wolność wyznania szlachcie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, równouprawnienie innowierców z katolikami, zabraniały władzom świeckim wspierania instytucji kościelnych w prześladowaniach religijnych. Konfederacja nadawała też szlachcie prawo do narzucania swojej religii poddanym. Podstawowym celem uchwały było zapewnienie pokoju religijnego, na czym zależało zarówno szlachcie katolickiej jak i protestantom. W tym okresie bowiem - pod koniec panowania Zygmunta Augusta i tuż po jego śmierci - dochodziło w Rzeczypospolitej do konfliktów na tle wyznaniowym np. w Krakowie, gdzie zniszczono zbór kalwiński i zdewastowano protestancki cmentarz, czy w Elblągu gdzie z kolei mieszczanie wyznania protestanckiego przejęli kościoły katolickie, wprowadzając wyłączność kultu protestanckiego.⁷⁴ W redakcji tekstu konfederacji brali udział duchowni katoliccy a komisji przewodniczył biskup kujawski Stanisław Karnkowski, jednak pod uchwałą podpisał się tylko Franciszek Krasiński, biskup krakowski oraz biskup kamieniecki Dionizy Secygniowski.

Swoboda religijna otrzymana przez stan szlachecki była dużo większa niż podobne postanowienia nadane szlachcie austriackiej dwa lata wcześniej przez cesarza Maksymiliana II - tam wolność religijna (poza katolikami) objęła tylko luteran.⁷⁵ Dalej w kwestii wolności wyznania szły za to postanowienia edyktu z Torda, przyjętego przez zgromadzenie narodowe Siedmiogrodu 28 stycznia 1568 r.⁷⁶

Z czasem znaczenie konfederacji warszawskiej słabło wobec postępującej kontrereformacji. W 1638 roku wyrokiem sądu sejmowego zamknięto słynną z wysokiego poziomu nauczania szkołę protestancką - Akademię Rakowską.⁷⁷ Wyznawcy prawosławia cieszyli się w Królestwie Polskim równouprawnieniem od czasów Kazimierza Wielkiego, zaczęło się to jednak zmieniać od zawarcia w 1596 r. unii brzeskiej. W 1676 r. zakazano im kontaktów z patriarchatem konstantynopolitańskim, w 1699 roku zabroniono dostępu do urzędów miejskich.⁷⁸ W 1718 roku usunięto z Sejmu ostatniego innowierczego posła - Andrzeja Piotrowskiego, posła z ziemi wieluńskiej.^{79,80} W 1724 roku w Toruniu doszło do zamieszek między katolikami a protestantami, ukarano jednak tylko stronę protestancką, 10 mieszczan (w tym burmistrza) ścięto, odebrano protestantom toruński kościół NMP a ich szkołę - Gimnazjum Akademickie - połączono przenieść poza mury miasta. Sprawa odbiła się szerokim echem w Europie, pokazywana jako przykład polskiej nietolerancji i prześladowań religijnych.^{81,82} Tekst konfederacji warszawskiej umieszczony został w 2003 r. na liście UNESCO *Pamięć świata*. W grudniu 2017 roku Sejm odrzucił projekt uchwały dotyczący uczcze-

⁷³ Wikipedia [Konfederacja warszawska \(1573\)](#)

⁷⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 158-159

⁷⁵ Wikipedia [Maximilian II](#)

⁷⁶ Wikipedia [Edict of Torda](#)

⁷⁷ Wikipedia [Akademia Rakowska](#)

⁷⁸ Mironowicz Antoni, "Kościół Prawosławny w dziejach Rzeczypospolitej", Elpis 1/1, 1999, str. 104

⁷⁹ Jasienica Paweł, "Rzeczpospolita Obojga Narodów. Dzieje Agonii", Warszawa, 1965, str. 147

⁸⁰ Archiwa spraw dysydentów na sejmie w Grodnie, 1718 [Archiwum Państwowe w Poznaniu](#)

⁸¹ Wikipedia [Tumult toruński](#)

⁸² Jasienica Paweł, "Rzeczpospolita Obojga Narodów. Dzieje Agonii", Warszawa, 1965, str. 135

nia jubileuszu 500 lat reformacji.⁸³

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

⁸³ Archiwum prac sejmów
(www.sejm.gov.pl) [Sejm VIII kadencji](#)

Marcin Bełza został kanonikiem katedry wawelskiej

29 STYCZNIA 1542⁸⁴ roku Marcin Bełza, doktor prawa kanonicznego, profesor zwyczajny (lector ordinarius) i trzykrotny rektor Akademii Krakowskiej⁸⁵ został kanonikiem katedralnym krakowskim. Kilka miesięcy później zmarł.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁸⁴ Wikipedia [Marcin Bełza](#)

⁸⁵ CORE, oai:ruj.uj.edu.pl:item/71098
[BEŁZA MARCIN z Krakowa](#)

Zmarł Fabian Łuzjański, biskup warmiński

30 STYCZNIA 1523 roku w Lidzbarku Warmińskim zmarł Fabian Łuzjański, biskup warmiński.⁸⁶ Biskupem został w 1512 r. po śmierci Łukasza Watzenrode a jego wybór przez kapitułę spowodował poważny konflikt z Zygmuntem I Starym. Król, zgodnie z traktatem toruńskim, miał prawo zatwierdzać kandydata kapituły, czego zaniedbano. Zygmunt zażądał powtórzenia wyborów, poparły go sejmiki ziemskie w Koronie. 7 grudnia 1512 roku zawarto kompromis, podpisując tzw. akt piotrkowski.⁸⁷ Porozumienie przewidywało, że kapituła będzie przedstawiać listę kanoników a król wybierze z niej 4 'miłych sobie' kandydatów, jednego z nich kapituła uczyni biskupem warmińskim.

Miejsce wydarzenia: [Lidzbark Warmiński](#)

⁸⁶ Wikipedia [Fabian_Luzjański](#)

⁸⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 55

Stefan Batory wydał przywilej lokacyjny dla miasta Radomyśl Wielki

31 STYCZNIA 1581 roku król Stefan Batory wydał na rzecz Mikołaja Firleja przywilej lokacyjny na prawie magdeburskim dla miasta Radomyśl Wielki.^{88,89} Mikołaj Firlej (prawnuk Mikołaja Firleja hetmana wielkiego koronnego w czasach Zygmunta I Starego) był wówczas kasztelanem bieleckim, w przyszłości miał zostać wojewodą krakowskim.⁹⁰

Miejsce wydarzenia: [Radomyśl Wielki](#)

⁸⁸ Wikipedia [Radomyśl Wielki](#)

⁸⁹ naszemiasto.radomysl Wielki.org.pl
[Historia miasta](#)

⁹⁰ Wikipedia [Mikołaj Firlej \(zm. 1601\)](#)

Luty

Gdy taki jest los i przeznaczenie rzeczy ludzkich, że zgoda i pokój między ludźmi rozmaitych królestw i prowincyj wiecznie trwać nie mogą, i że po długotrwałym pokoju, wojna niekiedy następować musi, a sama zmienność rzeczy uczy, iż każde królestwo, nie mniej obawiać się drugiej, jak pierwszego spodziewać się powinno, najlepszą tedy, a rządcom królestw i prowincyj arcypożyteczną rzeczą jest, aby się zawczasu starali o to, iżby kraje i ludy im poddane, na wojnę, którąby im mógł wydać nieprzyjaciel zawsze były przygotowane, i do wszelakiego odporu przysposobione.

Jan Tarnowski, "Consilium rationis bellicae", 1558, Kraków, (wydanie z 1858 r.) str. 5

Kłęska nad Seretem - 1538

1 LUTEGO 1538 roku oddziały polskiej obrony potocznej poniosły klęskę w walce z wojskami hospodara mołdawskiego Piotra Raresza. Bitwa odbyła się nad rzeką Seret w pobliżu Trembowli.⁹¹ Przyczyną porażki była zarówno znaczna przewaga liczebna przeciwnika, jak i spory między polskimi dowódcami: Mikołajem Sieniawskim, strażnikiem polnym koronnym i Andrzejem Tęczyńskim, kasztelanem połanieckim.

Miejsce wydarzenia: [Seret](#)

⁹¹ Wikipedia [Bitwa nad Seretem](#)

Urodziła się Bona Sforza

2 LUTEGO 1494 roku w Vigevano urodziła się Bona Sforza, córka Gianna Galeazza Sforzy i Izabeli Aragońskiej. Pochodziła z roku książąt Mediolanu, była wnuczką króla Neapolu Alfonsa II.⁹² Od 1518 roku żona Zygmunta I Starego, królowa Polski i wielka księżna litewska. Matka m.in. Zygmunta II Augusta, Izabeli Jagiellonki, Anny Jagiellonki. W 1556 roku wróciła do Włoch, do swojego księstwa Bari, gdzie rok później zmarła otruta przez jednego ze swoich dworzan.

Miejsce wydarzenia: [Vigevano](#)

⁹² Wikipedia [Bona Sforza](#)

Zmarł Georg Giese, burgrabia królewski w Gdańsku

3 LUTEGO 1562 roku w Gdańsku zmarł Georg Giese, kupiec, członek gdańskiej Rady Miejskiej, burgrabia królewski w latach 1554 i 1558.⁹³ Burgrabia był urzędnikiem reprezentującym interesy króla polskiego w Gdańsku, urząd ten ustanowiono za czasów Kazimierza Jagiellończyka (w 1457 r.).⁹⁴ Georg Giese reprezentował także Gdańsk i stany pruskie na sejmie piotrkowskim 1548/49. Od roku 1536 nobilitowany. Jego syn Tiedemann został dyplomatą w służbie Zygmunta II Augusta. Georg Giese został sportretowany w 1532 r. przez Hansa Holbaina (Młodsze)⁹⁵, obraz ten znajduje się dziś w kolekcji Galerii Malarstwa w Berlinie (Gemäldegalerie).

Miejsce wydarzenia: Gdańsk

⁹³ Wikipedia [Georg Giese](#)

⁹⁴ Gedanopedia (www.gedanopedia.pl) [Burgrabiowie](#)

⁹⁵ Deutsche Welle [Hans Holbein - Georg Giese, the rich merchant](#)

Bitwa pod wsią Tarasauti koło Chocimia

4 LUTEGO 1532 roku oddziały polskie, zaskoczone podczas przeprawy przez rzekę⁹⁶, zostały pokonane przez wojska mołdawskie.⁹⁷

Miejsce wydarzenia: [Tarasauti](#)

⁹⁶ Źródła podają zwykle, że podczas przeprawy przez Dniestr. Współczesna miejscowość Tarasivtsi leżąca w pobliżu Chocimia (ok. 30 km) znajduje się jednak nad Prutem, bliżej Chocimia (10 km) leży wioska Tarasivka, ale nie bezpośrednio nad Dniestrem a 4-5 km od rzeki.

⁹⁷ Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) [Kalendarium](#)

Zawarto pokój wieczysty między Litwą a Wielkim Księstwem Moskiewskim

5 LUTEGO 1494 roku w Moskwie zawarto wieczysty pokój między Wielkim Księstwem Litewskim a Wielkim Księstwem Moskiewskim.⁹⁸ Podpisanie traktatu zakończyło trwającą od 1492 r. wojnę, Litwa musiała m.in. zrezygnować z pretensji do Nowogrodu Wielkiego, zawarto sojusz przeciwko Tatarom. Efektem porozumienia był też ślub Aleksandra Jagiellończyka z córką Iwana III Srogiego - Heleną⁹⁹, po matce pochodzącą z rodu ostatnich władców cesarstwa Bizantyńskiego. "Wieczysty" pokój przetrwał tylko 6 lat, w maju 1500 r. wojska moskiewskie uderzyły na Litwę.

Miejsce wydarzenia: [Moskwa](#)

⁹⁸ Wikipedia [Wojna litewsko-moskiewska \(1492-1494\)](#)

⁹⁹ Wikipedia [Helena Moskiewska](#)

Wojska Rzeczypospolitej zakończyły oblężenie Pskowa

6 LUTEGO 1582 roku wojska Rzeczypospolitej zakończyły trwające od jesieni 1581 r. oblężenie Pskowa.¹⁰⁰ Trzy tygodnie wcześniej zawarto w Jamie Zapolskim 10 letni rozejm z Iwanem IV Groźnym. Psków mimo zniszczenia części murów i zdobycia przez wielonarodową (oprócz wojsk polskich i litewskich w oblężeniu brały udział także oddziały węgierskie i niemieckie) armię Stefana Batorego części baszt zewnętrznych obronił się przed atakiem.¹⁰¹

Miejsce wydarzenia: [Psków](#)

¹⁰⁰ Wikipedia [Oblężenie Pskowa](#)

¹⁰¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 232

Zmarła Anna Hohenzollern, księżna cieszyńska

7 LUTEGO 1539 roku zmarła Anna Hohenzollern, księżna cieszyńska i margrabianka brandenburska. Była żoną Wacława II księcia cieszyńskiego, a po jego śmierci, współregentką w imieniu swojego syna Wacława III.¹⁰² Jej młodszym bratem był Albrecht Hohenzollern, ostatni wielki mistrz zakonu krzyżackiego a później książę pruski, była też siostrzenicą króla Zygmunta I Starego. Anna i Albrecht mieli liczne rodzeństwo¹⁰³, ich matka Zofia Jagiellonka urodziła osiemnastoro dzieci m.in. Jana, wicekróla Walencji, Wilhelma - arcybiskupa Rygi, Zofię - księżnę legnicką.

¹⁰² Wikipedia [Anna Hohenzollern \(1487-1539\)](#)

¹⁰³ Wikipedia [Zofia Jagiellonka \(1464-1512\)](#)

Ślub Zygmunta I Starego z Barbarą Zapolyą

8 LUTEGO 1512 roku w Krakowie w katedrze na Wawelu odbył się ślub króla Zygmunta I Starego z Barbarą Zapolyą oraz koronacja nowej królowej Polski.¹⁰⁴ Królowa Barbara pochodziła z rodu magnatów węgierskich, ojciec Stefan Zapolya był hrabią spiskim i palatynem Królestwa Węgier, po matce Jadwidze spokrewniona była z Piastami cieszyńskimi i mazowieckimi.¹⁰⁵ Małżeństwo miało sprzyjać celom politycznym Zygmunta, zacieśnieniu więzi ze szlachtą i magnaterią węgierską, gdyż kraj ten był w tym okresie głównym sojusznikiem Polski i Litwy a rodzina Barbary stała na czele stronnictwa antyhabsburskiego na Węgrzech.¹⁰⁶

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

¹⁰⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 30

¹⁰⁵ Wikipedia [Barbara Zapolya](#)

¹⁰⁶ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 523

Wojska krzyżackie zajęły Pieniężno

9 LUTEGO 1520 roku w trakcie wojny polsko-krzyżackiej (1519-21) oddziały krzyżackie, które prowadził Fryderyk von Heydeck, dowódca załogi Braniewa, zajęły bez walki Pieniężno - miasto należące do kapituły warmińskiej (dawniej Melzak, niem. Mehlsack).¹⁰⁷ Miasto obsadzono załogą krzyżacką, jednak po kilku dniach von Heydeck wycofał ją z Pieniężna. Niecałe trzy tygodnie później - 28 lutego - miasto zdobył hetman Firlej z wojskami królewskimi, zdobył gdyż tym razem mieszczanie próbowali stawiać opór. Opór złamano, a miasto zmuszono do złożenia przysięgi wierności kanonikom warmińskim. Hetman zostawił w nim 400 osobową załogę, którą dowodzili rotmistrzowie Kostelak i Bieniaszewski. Nie był to koniec zmiennych losów miasta. Już w połowie marca Albrecht Hohenzollern zorganizował szybki wypad z Królewca¹⁰⁸, obległ i zdobył w nocy z 14 na 15 marca Pieniężno, w czym pomogli mu mieszkańcy miasta, znaczna część polskiej załogi poległa lub dostała się do niewoli. Wielki mistrz nie okazał mieszkańcom wdzięczności, kazał miasto i miejscowy zamek spalić by nie dostały się ponownie w ręce wojsk królewskich.

Miejsce wydarzenia: [Pieniężno](#)

¹⁰⁷ Wikipedia [Pieniężno](#)

¹⁰⁸ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Zawarto kontrakt małżeński między Elżbietą Jagiellonką a Bogdanem III Jednookim

10 LUTEGO 1506 roku w Lublinie zawarto kontrakt małżeński między Elżbietą Jagiellonką¹⁰⁹, najmłodszą córką Kazimierza Jagiellończyka, a Bogdanem III Jednookim, hospodarem mołdawskim. Małżeństwo to jednak nigdy nie doszło do skutku, w sierpniu tego samego roku zmarł król Aleksander Jagiellończyk, a jego następcą - Zygmunt I Stary nie zamierzał dotrzymać kontraktu.¹¹⁰ Było to jednym z powodów wojny polsko-mołdawskiej, która zakończyła się dopiero w 1510 roku podpisaniem pokoju w Kamieńcu Podolskim.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

¹⁰⁹ Wikipedia [Elżbieta Jagiellonka \(1482-1517\)](#)

¹¹⁰ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 502

Zmarła Izabela Aragońska, matka królowej Bony

11 LUTEGO 1524 roku w Bari zmarła Izabela Aragońska, księżna Mediolanu i Bari, matka królowej Bony Sforzy, żony Zygmunta I Starego.¹¹¹

Miejsce wydarzenia: [Bari](#)

¹¹¹ Wikipedia [Izabela Aragońska \(księżna Mediolanu\)](#)

Ślub Albrechta Hohenzollerna i Doroty Oldenburg

12 LUTEGO 1526 roku¹¹² odbył się ślub (*per procura?*) księcia Albrechta Hohenzollerna, władcy Prus i Doroty Oldenburg, córki Fryderyka I, króla Danii i Norwegii.¹¹³ Zawarcie małżeństwa wspierał niemiecki kanclerz króla Fryderyka Wolfgang von Utenhof, królowa otrzymała w posagu 20 tys. guldenów. Dorota wraz ze swoim orszakiem przybyła do Królewca 22 czerwca,¹¹⁴ tam 1 lipca 1526 roku¹¹⁵ odbyły się oficjalne uroczystości ślubne.

¹¹² Wikipedia [Albrecht Hohenzollern \(1490-1568\)](#)

¹¹³ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

¹¹⁴ Dansk Biografisk Lexikon (runeberg.org/dbl) [Dorothea, Hertuginde af Preussen](#)

¹¹⁵ Wikipedia [Dorothea of Denmark, Duchess of Prussia](#)

Henryk Walezy został królem Francji

13 LUTEGO 1575 roku Henryk Walezy został koronowany w Reims na króla Francji.¹¹⁶ Stało się to kilka miesięcy po śmierci brata Henryka Karola IX i nagłej ucieczce króla z Krakowa. Mimo opuszczeniu tronu Rzeczypospolitej Obojga Narodów Henryk obiecywał poselstwu polskiemu powrót do kraju, nigdy jednak do tego nie doszło. Oficjalnie Henryk nie zrzekł się tronu polskiego i część szlachty wierzyła w powrót króla. Jednocześnie jednak w Paryżu rozpowszechniano plotki o Polsce jako o kraju dzikim, ubogim i niegościnnym - niewartym zabiegów.¹¹⁷ Wielkie bezkrólewie w Polsce zakończyła dopiero koronacja Anny Jagiellonki i Stefana Batorego 1 maja 1576 r. Henryk Walezy panował we Francji jako Henryk III do 1589 r. Był ostatnim władcą z dynastii Walezjuszków.

Miejsce wydarzenia: [Reims](#)

¹¹⁶ Wikipedia [Henryk III Walezy](#)

¹¹⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 182-188

Zakończył obrady sejm koronny w Piotrkowie

14 LUTEGO 1533 roku zakończył obrady sejm Królestwa Polskiego zwołany przez Zygmunta I Starego w Piotrkowie. Sejm rozpoczął obrady 20 (lub 23 stycznia), a jego głównym celem było uchwalenie kodyfikacji prawa polskiego. Sprawa ta jednak utknęła wcześniej na poziomie sejmików ziemskich, w efekcie sejm zajął się głównie zwykłymi sprawami obronności i podatków.¹¹⁸ Na obrady w Piotrkowie przybył także poseł księcia pruskiego Albrechta Hohenzollerna i przedstawił skargi księcia, dotyczące odebrania mu prawa głosu w senacie, prawa do udziału w elekcji i praktyce ograniczania jurysdykcji księcia wobec jego własnych poddanych (mogli składać apelacje od jego wyroków do króla).¹¹⁹ Skargę księcia oddalono, wobec czego poseł książęcy złożył uroczysty protest.

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

¹¹⁸ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl)
Defence and budget. Sejm in Piotrków, 1533.

¹¹⁹ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 139

Zmarła Barbara Jagiellonka, księżna saska

15 LUTEGO 1534 roku w Dreźnie zmarła Barbara Jagiellonka, córka Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanki.¹²⁰ W 1496 roku, w wieku 18 lat została żoną Jerzego Brodatego, księcia saskiego z dynastii Wettinów.

Miejsce wydarzenia: [Drezno](#)

¹²⁰ Wikipedia [Barbara Jagiellonka](#)

Wojska moskiewskie zdobyły Połock

15 LUTEGO 1563 roku w trakcie wojny litewsko-moskiewskiej 1558-1570 wojska moskiewskie Iwana IV Groźnego po krótkim oblężeniu zdobyły Połock.^{121,122} Zwycięzcy wzięli do niewoli wojewodę połockiego Stanisława Dowojno (był przetrzymywany w Moskwie do 1567 r.¹²³), dokonali okrutnej rzezi mieszkańców a wszystkich miejscowych Żydów potopili w Dźwinie.¹²⁴ Tryumfujący Iwan IV głosił, że przygotowuje Zygmuntowi Augustowi grób na Kremlu.

Miejsce wydarzenia: [Połock](#)

¹²¹ Wikipedia [Wojna litewsko-moskiewska \(1558-1570\)](#)

¹²² Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 399

¹²³ Wikipedia [Stanisław Dowojno \(wojewoda\)](#)

¹²⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 131

Zmarła Elżbieta Jagiellonka, księżna legnicka

16 LUTEGO 1517 roku w Legnicy zmarła Elżbieta Jagiellonka, córka Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanek.¹²⁵ W 1515 roku została żoną Fryderyka II, księcia legnickiego.

¹²⁵ Wikipedia [Elżbieta Jagiellonka \(1482-1517\)](#)

Miejsce wydarzenia: [Legnica](#)

Ksiązę Stefan Batory zaprzysiął pacta conventa

16 LUTEGO 1576 roku w Meggeszu (obecnie Mediaș w Rumunii) Stefan Batory, książę siedmiogrodzki ogłoszony w grudniu poprzedniego roku królem Polski, zaprzysiął pacta conventa.¹²⁶ Pacta conventa były uchwałą zawierającą zobowiązania przyszłego władcy wybranego w drodze wolnej elekcji. Batory zobowiązywał się m.in. odzyskać utracone ziemie Rzeczypospolitej na wschodzie.

¹²⁶ Wikipedia [Stefan Batory](#)

Miejsce wydarzenia: [Meggesz](#)

Wojska mazowieckie pustoszą okolice Ełku

17 LUTEGO 1520 roku wojska mazowieckie walczące po stronie Królestwa Polskiego w wojnie z zakonem krzyżackim, spustoszyły okolice Ełku, niszcząc m.in. dwór krzyżacki w Stradunach.¹²⁷ Większość okolicznych mieszkańców złożyła wówczas przysięgę wierności królowi Zygmuntowi I Staremu. Tego samego dnia inna grupa wojsk mazowieckich zwinęła po dwóch tygodniach oblężenie Nidzicy.

¹²⁷ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Miejsce wydarzenia: [Straduny](#)

Ślub Aleksandra Jagiellończyka z Heleną, córką Iwana III Srogięgo

18 LUTEGO 1495 roku wielki książę litewski Aleksander Jagiellończyk wziął ślub z Heleną, córką wielkiego księcia moskiewskiego Iwana III Srogięgo.¹²⁸ Matką Heleny była Zofia Paleolog z rodu ostatnich cesarzy Bizantyńskich. Małżeństwo było jednym z postanowień rozejmu litewsko-moskiewskiego z 1494 r. kończącego przegraną dla Litwy wojnę rozpoczętą dwa lata wcześniej. Helena została wielką księżną litewską.¹²⁹ Po śmierci Jana Olbrachta i wyniesieniu na tron polski Aleksandra nie została jednak koronowana na królową Polski. Przyczyną był sprzeciw kościoła katolickiego związany z prawosławnym wyznaniem Heleny.

¹²⁸ Wikipedia [Aleksander Jagiellończyk](#)

¹²⁹ Wikipedia [Helena Moskiewska](#)

Miejsce wydarzenia: **Wilno**

Na zamku Burghausen zmarła Jadwiga Jagiellonka, księżna bawarska

18 LUTEGO 1502 roku na zamku Burghausen zmarła Jadwiga Jagiellonka, księżna bawarska, żona Jerzego Bogatego, najstarsza córka Kazimierza Jagiellończyka.¹³⁰ O rękę Jadwigi bezskutecznie starał się król Węgier Maciej Korwin, wybrano jednak kandydaturę Jerzego, syna Ludwika IX Bogatego, księcia bawarskiego z Landshut, z rodu Wittelsbachów.¹³¹ Ze względu na bliskie pokrewieństwo małżeństwo wymagało dyspensy, której udzielił papież Sykstus IV. Związek Jadwigi i Jerzego nie był szczęśliwy, z pięciorga ich dzieci tylko dwie córki dożyły wieku dorosłego a w 1485 r. Jerzy oddał żonę osadzając ją na zamku Burghausen. Kazimierz Jagiellończyk nigdy nie wypłacił swojemu zięciowi obiecanego posagu 32 tysięcy florenów węgierskich, sprawa zaległego posagu Jadwigi ciągnęła się jeszcze długo po śmierci Jerzego Bogatego (1503).¹³² Przystawiciele rodu Wittelsbachów próbowali uzyskać zaległe sumy jeszcze w latach trzydziestych XVI wieku od Zygmunta I Starego, co ostatecznie przyniosło im przynajmniej częściowe powodzenie w 1536 r.

Miejsce wydarzenia: **Burghausen**

Zygmunt I Stary zabronił handlu z państwem krzyżackim

19 LUTEGO 1520 roku w Toruniu król Zygmunt I Stary wydał edykt, w którym zabraniał swoim poddanym handlu z państwem krzyżackim.¹³³ Nakaz dotyczył głównie mieszkańców miast Prus Królewskich a związany był z toczącą się właśnie wojną Królestwa z zakonem krzyżackim. Zakaz handlu z ziemiami pozostającymi pod panowaniem państwa zakonnego był uchwalony już wcześniej, podczas sejmu krakowskiego 1518 roku, czyli jeszcze przed wojną. Tekst edyktu z 24 marca 1518 mówił o odpowiedzi na działania mistrza zakonu, który zabronił wywozu wszelkich towarów do Polski, wskazywano także na przypadki rabunków i gwałtów doświadczanych przez kupców polskich na ziemiach zakonu.¹³⁴ Również 19 lutego 1520 r. król wydał polecenie by ściągnięto z Krakowa ciężkie działa dla polskiej armii. Artyleria ta, w postaci 12 armat burzących¹³⁵ została użyta w pierwszej kolejności podczas skutecznego oblężenia Pasłęka w kwietniu 1520 r.

Miejsce wydarzenia: **Toruń**

¹³⁰ Wikipedia [Jadwiga Jagiellonka \(1457-1502\)](#)

¹³¹ Wikipedia [Jerzy Bogaty](#)

¹³² Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 649-666

¹³³ Dwojak Sylwia, "Wizyty Zygmunta Starego w Toruniu (1519-1521)", *Rocznik Toruński*, t. 43, 2016, str. 17

¹³⁴ Rybarski Roman, "Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu", tom I - "Rozwój handlu i polityki handlowej", 1928, str. 321

¹³⁵ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

9 letni Zygmunt August został koronowany na króla Polski

20 LUTEGO 1530 roku w Krakowie w katedrze wawelskiej 9 letni wówczas Zygmunt August został koronowany na króla Polski przez prymasa Jana Łaskiego.¹³⁶ Była to koronacja *vivente rege*¹³⁷ czyli dokonana za życia poprzedniego króla. Zapewniała dziedziczenie tronu w ramach dynastii Jagiellonów, spowodowała jednak wiele kontrowersji wśród szlachty, nie tyle niechętniej Zygmuntowi Augustowi co przywiązanej do zasady wolnej elekcji. Ojciec młodego króla - Zygmunt I Stary - miał panować jeszcze 18 lat.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

¹³⁶ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 68-69

¹³⁷ Wikipedia [Vivente rege](#)

Henryk Walezy zostaje koronowany na króla Polski

21 LUTEGO 1574 roku w Krakowie w katedrze wawelskiej arcybiskup Jakub Uchański, prymas Polski dokonał koronacji Henryka Walezego, pierwszego elekcyjnego króla Polski.¹³⁸ Henryk przybył do Krakowa z Francji zaledwie trzy dni wcześniej. Senat nalegał jednak na szybkie przeprowadzenie uroczystości - wbrew opinii posłów zebranych na sejm koronacyjny. W jej trakcie doszło do kontrowersji związanej z formułą przysięgi królewskiej, prymas Uchański próbował poprzestać na tradycyjnej formie przysięgi, marszałek wielki koronny Jan Firlej domagał się zapewnienia prawa do wolności wyznania dla szlachty protestanckiej, zaprzysiężenia postanowień konfederacji warszawskiej. Doszło do kompromisu, dopełniono koronacji.¹³⁹ Był to trudny początek krótkiego panowania Henryka Walezego, już w czerwcu tego samego roku król uciekł z Krakowa, by objąć po swoim zmarłym bracie tron francuski.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

¹³⁸ Wikipedia [Henryk III Walezy](#)

¹³⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 176

Urodził się Fryderyk III, książę legnicki z dynastii Piastów

22 LUTEGO 1520 roku urodził się Fryderyk III, książę legnicki, prawnuk Kazimierza Jagiellończyka.¹⁴⁰ W 1559 r. został pozbawiony władzy i do śmierci w 1570 r. przetrzymywano go w legnickim zamku.¹⁴¹ Księstwo legnickie pozostawało pod panowaniem Piastów aż do 1675 r.¹⁴² kiedy to zmarł ostatni książę ze śląskiej linii Piastów - Jerzy Wilhelm legnicki.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

¹⁴⁰ Wikipedia [Fryderyk III legnicki](#)

¹⁴¹ Bazylów Ludwik, "Księstwo legnickie w drugiej połowie XVI wieku na tle stosunku do Polski i Rzeszy niemieckiej", Śląski Kwartalnik Historyczny 'Sobótka' nr 4, 1971, str. 486

¹⁴² Wikipedia [Księstwo legnickie](#)

Sąd sejmowy w Warszawie skazał Krzysztofa Zborowskiego na infamie i banicję

22 LUTEGO 1585 roku podczas obrad sejmu zwołanego w Warszawie, sąd sejmowy wydał wyrok w sprawie Krzysztofa Zborowskiego, podczaszego koronnego oskarżonego o spiskowanie przeciw królowi Stefanowi Batoremu.¹⁴³ Zborowski został skazany na infamie, banicję, utratę czci i szlachectwa, zmarł w Wiedniu.¹⁴⁴ Sprawa ta zdominowała obrady sejmu, który nie zdołał zająć się planami Batorego dotyczącymi dalszej wojny z Moskwą. Sytuacja na wschodzie po śmierci Iwana IV Groźnego była korzystna dla Rzeczypospolitej, na kolejny sejm planowany na styczeń 1587 r. wybrano posłów sprzyjających królowi, zamierzenia władcy miały jednak pozostać niezrealizowane - w grudniu 1586 r. Batory zmarł w Wilnie.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

¹⁴³ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 244-247

¹⁴⁴ Wikipedia [Krzysztof Zborowski \(podczaszy koronny\)](#)

Król Węgier Jan Zapołya poślubił Izabelę Jagiellonkę

23 LUTEGO 1539 roku król Węgier Jan Zapołya poślubił Izabelę Jagiellonkę, córkę Zygmunta I Starego i królowej Bony.¹⁴⁵ Małżeństwo miało duże znaczenie polityczne dla króla węgierskiego, który w ten sposób wzmacniał sojusz z Polską. Syn Izabeli i Jana - Jan Zygmunt, dzięki wsparciu sułtana Sulejmana Wspaniałego został księciem Siedmiogrodu, panował do 1571 r.

¹⁴⁵ Wikipedia [Izabela Jagiellonka](#)

Ferdynand I Habsburg został koronowany na króla Czech

24 LUTEGO 1527 roku Ferdynand I Habsburg został koronowany w Pradze na króla Czech. Ferdynand, brat cesarza Karola V, był wówczas arcyksięciem Austrii, przez małżeństwo z Anną Jagiellonką, córką Władysława II Jagiellończyka króla Czech i Węgier, spowinowaconym z Jagiellonami.¹⁴⁶ Małżeństwo to zostało postanowione jeszcze w trakcie zjazdu wiedeńskiego w 1516 r. Po śmierci Ludwika II Jagiellończyka w bitwie pod Mohaczem Ferdynand był głównym kandydatem do tronu Czech i Węgier. Jego koronacja zakończyła władzę dynastii Jagiellonów w Czechach, związki z Jagiellonami jednak nie ustały. Dwie córki Ferdynanda i Anny, najpierw Elżbieta a później Katarzyna, zostały małżonkami króla Zygmunta II Augusta.

Miejsce wydarzenia: [Praga](#)

¹⁴⁶ Wikipedia [Ferdynand I Habsburg](#)

Zygmunt II August tymczasowo zawiesił działalność straży morskiej

25 LUTEGO 1572 roku w Gdańsku na kościele Marii Panny wywieszono mandat królewski w którym Zygmunt II August zawiadamiał o zawieszeniu działalności straży morskiej na okres rokowań z Danią.¹⁴⁷ Król polecił radzie gdańskiej nie wypuszczać strażników z portu na morze. Działo się to w czasie konfliktu z królem Danii Fryderykiem, Zygmunt II August liczył na dyplomatyczne rozstrzygnięcie sporu za pośrednictwem elektorów saskiego i brandenburskiego, zatrzymanie okrętów w porcie miało być ustępstwem wobec Danii.

Miejsce wydarzenia: [Gdańsk](#)

¹⁴⁷ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 259

Aleksander Jagiellończyk wydał przywilej dla miasta Lublina

26 LUTEGO 1506 roku podczas obrad sejmiku walnego w Lublinie król Aleksander Jagiellończyk wydał dokument dla miasta Lublina, w którym ograniczał powinności miasta wobec króla w zakresie dawania podwód królewskich.¹⁴⁸ Według dokumentu miasto od tej pory np. powinno dawać królowi jadącemu z żoną na Litwę 12 czterokonnych wozów.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

¹⁴⁸ Lubelskie Archiwum Cyfrowe (lac.lublin.pl) [Skan dokumentu](#)

Hetman Firlej zwinął oblężenie Pasłęka

27 LUTEGO 1520 roku podczas wojny polsko-krzyżackiej 1519-1521 hetman Mikołaj Firlej zabrał większość wojsk spod bezskutecznie obleganego Pasłęka i wyruszył w stronę Pięiężna.¹⁴⁹ Stało się to zapewne na skutek nacisków króla Zygmunta Starego, by rozpocząć bardziej ofensywne działania w stronę Prus Dolnych i zahamować ewentualne działania krzyżackiej załogi Braniewa. Już następnego dnia wojska hetmana zajęły, po krótkim oporze ze strony mieszczan Pięiężno.

Miejsce wydarzenia: [Pasłęk](#)

¹⁴⁹ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Zmarła Katarzyna Habsburg, żona Zygmunta II Augusta

28 LUTEGO 1572 roku zmarła w Linzu Katarzyna Habsburg, trzecia żona Zygmunta II Augusta, młodsza siostra jego pierwszej małżonki Elżbiety.¹⁵⁰ W chwili śmierci jej małżeństwo istniało tylko formalnie, ostatni raz widziała się z królem w 1562 r. a cztery lata później wyjechała z Polski na zawsze.¹⁵¹ Zygmunt II August przez kilka lat starał się o unieważnienie małżeństwa, lecz bezskutecznie - nie uzyskał zgody papieża.

Miejsce wydarzenia: [Linz](#)

¹⁵⁰ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 416

¹⁵¹ Wikipedia [Katarzyna Habsburżanka](#)

Rozpoczął się zjazd stronników Maksymiliana II Habsburga w Łowiczu

29 LUTEGO 1576 roku w Łowiczu rozpoczął się zjazd zwolenników kandydatury Maksymiliana II Habsburga na tron polski.¹⁵² Zjazd został zwołany uniwersałem wydanym 8 lutego przez prymasa i arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Uchańskiego. Był to zjazd senatorski, nieliczny, nie przybyła nawet część z tych senatorów, którzy wcześniej nominowali Maksymiliana na króla, a część z przybyłych np. marszałek wielki koronny Andrzej Opaliński wycofywała się z poparcia dla cesarza. Jedynym efektem zjazdu był list do Maksymiliana z prośbą o możliwie szybki przyjazd. Maksymilian zaprzysiął co prawda pacta conventa 23 marca 1576 r.¹⁵³, ale już 6 kwietnia do Polski przybył Stefan Batory popierany przez większość szlachty zebranej w Krakowie na sejmie koronacyjnym. 1 maja 1576 to właśnie Batory został koronowany na króla Polski.

Miejsce wydarzenia: [Łowicz](#)

¹⁵² Dubas-Urwanowicz Ewa, "Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta", Białystok 1998, str. 175

¹⁵³ Wikipedia [Elekcja 1575](#)

Marzec

Brak wyobraźni, zwłaszcza w materii politycznej, wiedzie do gorszych rzeczy niż zbrodnia - do błędów

Grzegorz Kucharczyk, "Prusy. Pięć wieków", 2020

Posłowie litewscy opuścili sejm sejm lubelski

1 MARCA 1569 roku większość posłów litewskich potajemnie opuściła obradujący w Lublinie wspólny sejm polsko-litewski, który omawiał przede wszystkim kwestię unii obu krajów. Szlachta litewska, szczególnie magnateria, obawiała się konsekwencji ścisłej unii z Polską, obawiano się wzmocnienia pozycji zwykłej szlachty względem magnatów, utraty narodowej tożsamości i odrębności. W Lublinie pozostali jedynie zwolennicy unii z Podlasia i Wołynia, oraz wyznaczeni przez Litwinów negocjatorzy. Jan Kochanowski napisał później: "Litwa z nami uniją uczyniwszy strojną, Uciekli, zostawiając Hałaburdę z Wojną."¹⁵⁴ Postępowanie Litwinów spowodowało zdecydowaną reakcję Zygmunta II Augusta. Już 5 marca król wcielił dotychczas litewskie województwa podlaskie i wołyńskie do Korony, później także województwa braclawskie i kijowskie.¹⁵⁵ Decyzje te wpłynęły na szlachtę litewską, większość posłów i senatorów powróciła do Lublina. Akt unii uchwalono 1 lipca 1569 roku.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

¹⁵⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 143

¹⁵⁵ Wikipedia [Unia_lubelska](#)

Sejm walny w Piotrkowie uchwalił uniwersał o poborze.

2 MARCA 1493^{156,157,158} roku sejm walny Królestwa Polskiego uchwalił uniwersał o poborze, w XVI wieku była to uchwała sejmowa nakładająca podatki. Sejm, który obradował od 18 stycznia do 4 marca był uważany za pierwszy, w którym wyodrębniono osobną izbę poselską, obecnie wskazuje się¹⁵⁹ że izba poselska funkcjonowała już podczas zjazdu piotrkowskiego z 1468 r.

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

¹⁵⁶ Wikipedia [Sejm walny 1493](#)

¹⁵⁷ Konopczyński Władysław, "Chronologia sejmów polskich 1493-1793", 1948, str. 132 [Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa](#)

¹⁵⁸ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl) [Sejm walny. Piotrków 1493 r.](#)

¹⁵⁹ Uruszczyk Waław, "Najstarszy sejm walny koronny "dwuizbowy" w Piotrkowie w 1468 roku", w "Narodziny Rzeczypospolitej : studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowoczesnych", Kraków, 2012 [Najstarszy Sejm Walny Koronny](#)

Aleksander Jagiellończyk zawarł sojusz z zakonem inflanckim

3 MARCA 1501 Aleksander Jagiellończyk, wielki książę litewski oraz Wolter von Plettenberg, inflancki mistrz krajowy zakonu krzyżackiego, zawarli w Wilnie sojusz przeciwko Wielkiemu Księstwu Moskiewskiemu.^{160,161} Umowę zawarto na 10 lat. W tym czasie od prawie roku trwała już wojna litewsko-moskiewska,¹⁶² w której przewagę zdobyły wojska Iwana III Srogięgo, m.in. zadając oddziałom litewskim klęskę pod Wiadroszą. Z kolei Wolter von Plettenberg zwyciężył Rosjan w 1501 r. nad rzeką Siritsa a rok później nad jeziorem Smolin. W 1503 r. zawarł pokój z Iwanem III, obie strony konfliktu zachowały stan posiadania sprzed wojny. Także Litwa w tym samym roku podpisała rozejm z Wielkim Księstwem Moskiewskim, jednak na dużo gorszych warunkach, tracąc znaczną część swojego terytorium.

¹⁶⁰ Wikipedia [Wolter von Plettenberg](#)

¹⁶¹ Wikipedia [Aleksander Jagiellończyk](#)

¹⁶² Wikipedia [Wojna litewsko-moskiewska \(1500-1503\)](#)

Brandenburska linia Hohenzollernów otrzymuje prawa do Prus Książęcych

4 MARCA 1563 roku król Zygmunt II August wydaje dokument przyznający Joachimowi II Hektorowi i jego potomkom prawa do dziedziczenia Prus, w razie wygaśnięcia pruskiej linii dynastii Hohenzollernów. Dyplomacja brandenburska starała się o ten przywilej już na sejmie w Piotrkowie w 1559¹⁶³, ostatecznie w 1569 r. sejm lubelski zatwierdził postanowienie króla, a stało się ono faktem blisko 50 lat później. Joachim II zmarł w 1571 r., jego prawnuk Jan Zygmunt Hohenzollern został księciem Prus w roku 1618.¹⁶⁴ Niecały wiek później, 18 stycznia 1701 roku w Królewcu koronował się pierwszy król pruski - Fryderyk I Hohenzollern.¹⁶⁵

¹⁶³ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

¹⁶⁴ Wikipedia [Jan Zygmunt Hohenzollern](#)

¹⁶⁵ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 399-400

Wojska hetmana Sęcygniewskiego opanowały Pasym

5 MARCA 1521 roku, pod koniec wojny polsko-krzyżackiej 1519-21, wojska zaciężne hetmana Sęcygniewskiego opanowały miasto Pasym.¹⁶⁶ Jakub Sęcygniewski¹⁶⁷ był wówczas dowódcą wojsk polskich na terenie Warmii, mianowanym przez Zygmunta I Starego. Nie były to liczne oddziały, zaciężna kawaleria hetmana liczyła ok. 800 jeźdźców. Ich obecność hamowała nieco zaczepne działania wojsk krzyżackich na Warmii, choć nie była w stanie powstrzymać Albrechta Hohenzollerna przed - nieudaną - próbą opanowania Lidzbarka Warmińskiego. Po zakończeniu wojny Jakub Sęcygniewski był starostą buskim, walczył z najazdem tureckim w 1524 r.¹⁶⁸, dowodził posiłkami polskimi dla Jana Zapolyi w wojnie domowej na Węgrzech. Jego syn Dionizy został biskupem kamienieckim, w 1573 r.¹⁶⁹ podpisał akt konfederacji warszawskiej, jako jeden z dwóch biskupów katolickich.

Miejsce wydarzenia: [Pasym](#)

¹⁶⁶ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

¹⁶⁷ Wikipedia [Jakub Secygniowski](#)

¹⁶⁸ Gładysz Andrzej, "Rejestr dworzan konnych Zygmunta I Starego wysłanych do walki z Krzyżakami pustoszącymi Mazowsze na przełomie lipca i sierpnia 1520 roku", *Przegląd Historyczno-Wojskowy*, 2020, nr 4(274), str. 177 [Przegląd Historyczno-Wojskowy](#)

¹⁶⁹ Wikipedia [Konfederacja warszawska \(1573\)](#)

Gotthard Kettler złożył hołd lenny Zygmuntowi Augustowi

5 MARCA 1562 roku w Rydze wielki mistrz zakonu krzyżackiego w Inflantach Gotthard Kettler, złożył hołd lenny Zygmuntowi II Augustowi.¹⁷⁰ W zastępstwie króla hołd przyjmował Mikołaj Radziwił Czarny. Zakon w Inflantach od kilku lat przechodził kryzys w obliczu naporu państwa moskiewskiego oraz ataków szwedzkich. Wielki mistrz postanowił oddać się po opiekę Wielkiego Księstwa Litewskiego i Królestwa Polskiego, z którymi zawarł układ w Wilnie w 1561 r.¹⁷¹ Układ, podobnie jak kilkadziesiąt lat wcześniej w przypadku zakonu krzyżackiego w Prusach, oznaczał sekularyzację zakonu i inkorporację jego ziem do Korony i Litwy. Sam wielki mistrz założył dynastię Kettlerów, która władała Kurlandią do początku XVIII wieku.

Miejsce wydarzenia: [Ryga](#)

¹⁷⁰ Wikipedia [Księstwo Kurlandii i Semigalii](#)

¹⁷¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 127

Bitwa pod Koszycami (Sziną)

6 MARCA 1528 roku pod Koszycami (dokładnie w okolicach Koszyc, koło wioski Szina, obecnie Seňa), w trakcie wojny domowej na Węgrzech, doszło do bitwy między wojskami Jana Zapolyi a siłami Ferdynanda Habsburga.¹⁷² Po stronie Jana Zapolyi walczyły polskie posiłki dowodzone przez Jakuba Sęcygniewskiego¹⁷³ - mimo formalnego dekretu królewskiego (Zygmunta Starego) z 4 marca nakazującego natychmiastowy powrót do Korony wszystkim żołnierzom przebywającym zagranicą.¹⁷⁴ Bitwa zakończyła się zdecydowanym zwycięstwem armii Ferdynanda Habsburga. Zginęło m. in. 300 żołnierzy polskich.¹⁷⁵ Pokonany Jan Zapolya znalazł schronienie w Polsce, 12 marca 1528 r. zamieszkał na zamku Kamienieckich w Odrzykoniu, później przeniósł się do Tarnowa.¹⁷⁶ Rok później wrócił do gry o tron uznając się wasalem Sulejmana Wspaniałego¹⁷⁷, zmagania habsbursko-tureckie pozwoliły mu zostać władcą Siedmiogrodu.

¹⁷² Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) [Kalendarium Dziejów Oręża Polskiego](#)

¹⁷³ Wikipedia [Jakub Secygniewski](#)

¹⁷⁴ Łopatecki Karol, "Disciplina militaris' w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 71

¹⁷⁵ Źródła węgierskie podają 20 marca 1528 jako datę bitwy [Szinai csata](#)

¹⁷⁶ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 538

¹⁷⁷ Wikipedia [Jan Zapolya](#)

Miejsce wydarzenia: [Koszyce](#)

Zygmunt II August wzywa posłów litewskich do powrotu na sejm

7 MARCA 1569 podczas obrad sejmiku polsko-litewskiego w Lublinie król Zygmunt II August wydał uniwersał wzywający posłów litewskich do powrotu do Lublina.¹⁷⁸ Doszło wówczas do kryzysu w trakcie negocjacji dotyczących unii Polski i Litwy, większość posłów litewskich i część senatorów opuściła potajemnie obrady 1 marca. Król wystąpił w sposób zdecydowany, 5 marca włączył województwo podlaskie do Korony,¹⁷⁹ 7 marca wydał uniwersał i wezwał posłów litewskich do Lublina.

¹⁷⁸ Muzeum Historii Polski (muzhp.pl) [Podpisanie aktu Unii Lubelskiej](#)

¹⁷⁹ Wikipedia [Unia Lubelska](#)

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

Stefan Batory wydał zakaz handlu z Gdańskiem

7 MARCA 1577 podczas konfliktu Gdańska z Rzeczypospolitą i królem Stefanem Batorym¹⁸⁰, król wydał zakaz handlu z obłożonym banicją Gdańskiem. Na decyzji króla zyskał Toruń i port w Elblągu, który zanotował w tym roku wyjątkowy wzrost obrotów handlowych.¹⁸¹ Sytuację wykorzystała także angielska handlowa Kompania Wschodnia (Eastland Company), która za zachętą Batorego przeniosła się z Gdańska do Elbląga.¹⁸² Restrykcje handlowe wobec Gdańska nie przetrwały długo, już w grudniu 1577 r. król doszedł do porozumienia z miastem.

¹⁸⁰ Wikipedia [Wojna Rzeczypospolitej z Gdańskiem](#)

¹⁸¹ Rybarski Roman, "Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu", tom I - "Rozwój handlu i polityki handlowej", 1928, str. 29, 335-336

¹⁸² Piwarski Kazimierz, "Dzieje Gdańska w zarysie", 1946, str. 110

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

Nieudany atak wojsk krzyżackich na Elbląg

8 MARCA 1521 roku oddział wojsk krzyżackich wysłany przez Albrechta Hohenzollerna z Królewca zaatakował Elbląg.¹⁸³ Siły krzyżackie liczyły około 2000 pieszych pod dowództwem Moryca Knebela i Kaspra von Schwalbacha. Atak nastąpił rano i częściowo zaskoczył obrońców, zdołano jednak odeprzeć napaść, a rotmistrz krzyżacki Knebel został śmiertelnie ranny. Do legendy przeszła łopata,¹⁸⁴ którą podobno obrońcy przecięli linę trzymającą kratę warownej Bramy Targowej zamykając wejście przed napastnikami. Siły krzyżackie zmuszone zostały do odwrotu do Tolkmicka.

Miejsce wydarzenia: [Elbląg](#)

¹⁸³ Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

¹⁸⁴ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Wydano dzieło "Consilium rationis bellicae" Jana Tarnowskiego

9 MARCA 1558 wydano drukiem dzieło "Consilium rationis bellicae" (Rada sprawy wojennej) hetmana Jana Amora Tarnowskiego (1488-1561).^{185,186} Książka ta (wydana po polsku) była najlepszym podręcznikiem sztuki wojskowej XVI-wiecznej Polski i Litwy.¹⁸⁷ Jej autor wślawił się w 1531 r. świetnym zwycięstwem pod Obertynem nad wojskami mołdawskimi hospodara Piotra Raresza, walczył także z Moskwą, zakonem krzyżackim, Turkami,¹⁸⁸ miał wpływ na reformę i unowocześnienie organizacji polskiej armii.

¹⁸⁵ Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) [Kalendarium Dziejów Oręża Polskiego](#)

¹⁸⁶ Śląska Biblioteka Cyfrowa (www.sbc.org.pl) [Consilium rationis bellicae Jana Tarnowskiego](#)

¹⁸⁷ Wikipedia [Consilium rationis bellicae](#)

¹⁸⁸ Wikipedia [Jan Amor Tarnowski](#)

Zakon krzyżacki zawarł przymierze z wielkim księciem Wasylem

10 MARCA 1517 roku w Moskwie poseł krzyżacki Dietrich von Schönberg zawarł przymierze z wielkim księciem moskiewskim Wasylem III.¹⁸⁹ Przymierze skierowane było przeciwko monarchii Jagiellonów, Wasyl III zobowiązywał się przesłać zakonowi posiłki w postaci subsydium na roczne utrzymanie 10 tysięcy piechoty i 2 tysięcy zaciężnej jazdy oraz połowy kosztów artylerii. Wielki książę objął także zakon swoim protektoratem. Pomoc moskiewska nie miała być jednak wypłacona z góry, lecz dopiero po rozpoczęciu wojny przez zakon, zajęciu całych Prus i Gdańska, a także - oblężeniu Krakowa.¹⁹⁰ Ilustracją niższej pozycji zakonu wobec Moskwy była zgoda na padanie posłów krzyżackich na twarz przed wielkim księciem, w drugą stronę, posłowie rosyjscy musieli tylko skłaniać głowę przed wielkim mistrzem.¹⁹¹ Wsparcie rosyjskie niewiele po-

¹⁸⁹ Wikipedia [Sojusz moskiewsko-krzyżacki](#)

¹⁹⁰ Tyszkiewicz Jan, "Ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1519-1521", PWN, Warszawa 2015, str. 41

¹⁹¹ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

mogło zakonowi krzyżackiemu w rozpoczętej w 1519 roku wojnie z Koroną. Konflikt na wschodzie toczył się ze zmiennym szczęściem a 14 września 1522 roku w Moskwie zawarto z Polską i Litwą pięcioletni rozejm, zakon rozejm z Królestwem Polskim podpisał już rok wcześniej.¹⁹²

Miejsce wydarzenia: [Moskwa](#)

¹⁹² Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

Sejm czeski uchwalił kodyfikację prawa zwaną później 'Konstytucją Władysławowską'

11 MARCA 1500 parlament czeski uchwalił pierwszą kodyfikację prawa państwowego przygotowywaną od 1497 r. głównie przez Albrechta Rendla z Oušavy, burgrabiego praskiego i prokuratora królewskiego.^{193,194,195,196} Stało się to za zgodą panującego wówczas Władysława II Jagiellończyka, króla Czech i Węgier. Zebrane w 544 artykułach przepisy ustanawiały trzy izby parlamentu: magnacką, szlachecką i mieszczańską, ostatnia z nich miała najmniejsze, głównie doradcze, znaczenie. Nowe prawa zostały zatwierdzone 24 lutego 1502 roku. Uważa się, że osłabiały one władzę królewską na rzecz szlachty, przede wszystkim magnatów, wyraźnie osłabła też w stosunku do szlachty, pozycja czeskiego mieszczaństwa. Konstytucja Władysławowska, kilkakrotnie modyfikowana i uzupełniana obowiązywała do 1627 r.

¹⁹³ Wikipedia [Władysław II Jagiellończyk](#)

¹⁹⁴ Wikipedia [Vladislavsche Landesordnung](#)

¹⁹⁵ Wikipedia [Vladislav Jagellonský](#)

¹⁹⁶ Wikipedia [Vladislavské zřízení zemské](#)

Zmarł Otto Chodecki, wojewoda krakowski, sandomierski i ruski

12 MARCA 1534 roku w Komarnie zmarł Otto Chodecki (występuje też pod imieniem Otton, lub jako Otto z Chodcza), wojewoda krakowski, sandomierski i ruski.¹⁹⁷ Uczestniczył, jako kasztelan lwowski, w sejmie koronacyjnym w 1507 r.¹⁹⁸ W 1512 brał udział w zwycięskiej bitwie z Tatarami krymskimi Mengli Gireja pod Łopusznem. Rodzina Chodeckich, szczególnie brat Otto - Stanisław - była zaangażowana w sprawę niedoszłego małżeństwa siostry Zygmunta Starego, Elżbiety z władcą Mołdawii, Bogdanem III Jednookim. Stanisław Chodecki wspierał starania Bogdana, posłował do Mołdawii, gdzie podpisano układ małżeński. Po śmierci Aleksandra Jagiellończyka, jego następcą Zygmunt Stary nie zamierzał dotrzymywać porozumienia z hospodarem, co doprowadziło do konfliktu zbrojnego. Bogdan Jednooki choć ostatecznie przegrał i zrzekł się spornego terytorium Pokucia, jak i małżeństwa z Elżbietą Jagiellonką,¹⁹⁹ zdołał jednak w trakcie wojny dotrzeć do Lwowa, a także splądrować majątek rodziny Chodeckich - miasto Rohatyn, porwać matkę i dwóch braci Otta.²⁰⁰ Było to zapewne osobistą zemstą hospodara na rodzinie Chodeckich za nieudane swaty.

¹⁹⁷ Wikipedia [Otto Chodecki](#)

¹⁹⁸ Uruszczak Waław, "Sejm koronacyjny w 1507 roku w Krakowie", Studia z dziejów Państwa i Prawa Polskiego, t. 7, 2002, str. 111-121

¹⁹⁹ Wikipedia [Bitwa pod Chocimiem \(1509\)](#)

²⁰⁰ Niemczyk Katarzyna, "Chodeccy a wyprawa mołdawska z 1509 roku", Balcanica Posnaniensia, XXIV, Poznań, 2017, str. 31-41

Miejsce wydarzenia: [Komarno](#)

Zmarł Władysław II Jagiellończyk, król Czech i Węgier

13 MARCA 1516 roku w Budzie zmarł Władysław II Jagiellończyk, król Czech i Węgier, syn Kazimierza Jagiellończyka.^{201,202} Władysław tron Czech otrzymał jako następca Jerzego z Podiebradów, zgodnie z zobowiązaniami układu głogowskiego z 1462 r. Tron Węgier zdobył po śmierci króla Macieja Korwina i zwycięskiej bratobójczej wojnie z Janem Olbrachtem. Władysław miał jednego syna - Ludwika II, który panował 10 lat²⁰³, będąc ostatnim władcą z dynastii Jagiellonów na czeskim i węgierskim tronie, zginął bezpotomnie w bitwie z Turkami pod Mohaczem w roku 1526.

Miejsce wydarzenia: [Buda](#)

²⁰¹ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 314

²⁰² Wikipedia [Władysław II Jagiellończyk](#)

²⁰³ Wikipedia [Ludwik II Jagiellończyk](#)

Wojska królewskie zdobyły miasto Kwidzyn - 1520

14 MARCA 1520 roku w czasie wojny polsko-krzyżackiej (1519-21) załoga Kwidzyna skapitulowała przed wojskami królewskimi dowodzonymi przez Jakuba Rożnowskiego, stolnika poznańskiego.²⁰⁴ Siły polskie liczyły około 800 konnych i 600 pieszych, sprowadzono także z Krakowa 12 ciężkich dział burzących. 12 marca rozpoczęto oblężenie, w którym szczególnie odznaczyła się właśnie artyleria niszcząc jedną z wież miejskich. Ostrzał spowodował też inne poważne zniszczenia na zamku i katedrze, wobec których zrezygnowano z dalszego oporu.²⁰⁵ Zdobycie Kwidzyna skłoniło biskupa pomezańskiego Hioba von Dobenecka (zwanego "żelaznym" biskupem z powodu wojowniczych skłonności) do układów i poddania się Zygmuntowi Staremu co nastąpiło 3 maja 1520 w Toruniu.

Miejsce wydarzenia: [Kwidzyn](#)

²⁰⁴ Według Wikipedii Kwidzyn zdobyto 20 marca, ale przyjęto datę wg książki M. Biskupa. [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

²⁰⁵ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Zmarł Marcin Kamieniecki, hetman polny koronny

15 MARCA 1530 roku zmarł Marcin Kamieniecki, hetman polny koronny, wojewoda podolski.²⁰⁶ Był młodszym bratem hetmana wielkiego koronnego Mikołaja. Sam również odznaczył się w kampaniach przeciwko Mołdawii w 1509 r., walkach z Tatarami w 1512 r. (pod Łopusznem) i 1516 r. (pod Trembowłą i Wiśniowcem). Trzy lata później dowodzone przez niego oraz Stanisława Chodeckiego oddziały polskie poniosły znaczną klęskę pod Sokalem w bitwie z

²⁰⁶ Wikipedia [Marcin Kamieniecki](#)

Tatarami krymskimi Bogatyra Gireja. W 1528 r. podejmował w swoim zamku w Odrzykoniu wygnanego z Węgier króla Jana Zapoyłę.²⁰⁷ W lutym 1530 r. brał udział w koronacji Zygmunta II Augusta. Zmarł w wieku ok. 50 lat, zapewne w wyniku szalejącej od 1528 r. zarazy.

²⁰⁷ Niemczyk Katarzyna, "Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku", Katowice, 2016

Prusy Królewskie zostały inkorporowane do Królestwa Polskiego

16 MARCA 1569 roku w Lublinie, podczas obrad sejmku polsko-litewskiego inkorporowano Prusy Królewskie do Królestwa Polskiego.²⁰⁸ Od zwycięskiej dla Polski wojny trzynastoletniej (1454-1466) Prusy Królewskie pozostawały pod władzą królów z dynastii Jagiellonów, były jednakże dosyć niezależne od Korony. Krajem rządziła Rada składająca się z przedstawicieli możnowładców, biskupów i mieszczan z głównych miast pruskich: Gdańska, Elbląga i Torunia. Rada zwoływała odpowiednik sejmku - zjazd stanów pruskich, posiadający dwie izby: szlachecką i mieszczańską. Dawne dobra zakonne stały się własnością koronną, przynosząc panującym znaczne dochody - terytorium Prus Królewskich należało do najlepiej zagospodarowanych i najbogatszych części Królestwa.²⁰⁹ Podczas sejmku lubelskiego w 1569 r. dekretem Zygmunta II Augusta dokonano włączenia Prus do Korony.²¹⁰ Posłowie pruscy zasiadali od tej pory w sejmie Rzeczypospolitej, zrównano Prusy Królewskie z resztą Korony pod względem obowiązków podatkowych i służby wojskowej. Zachowano jednak odrębny skarb pruski oraz odrębne przepisy prawa oparte na prawie chełmińskim. Wzorem innych prowincji Rzeczypospolitej zaczęto zwoływać Sejmik Generalny Prus Królewskich²¹¹, składający się z senatu i izby poselskiej w której do połowy XVII wieku oprócz szlachty zasiadali też przedstawiciele małych miast.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

²⁰⁸ Wikipedia [Prusy Królewskie](#)

²⁰⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 55, 148

²¹⁰ Naworski Zbigniew, "Prusy Królewskie 1569/1573-1598. Rewolucja czy ewolucja?", Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. E-Monografie, nr 149, 2019, str. 45

²¹¹ Wikipedia [Sejmik generalny Prus Królewskich](#)

Rozpoczął się zjazd stanów pruskich w Grudziądzu

17 MARCA 1522 roku rozpoczął się, zwołany przez króla Zygmunta I Starego, zjazd Stanów Prus Królewskich w Grudziądzu, na który przybyli także posłowie królewscy - biskup włocławski Maciej Drzewicki i starosta malborski Stanisław Kościelecki. Kapitułę warmińską reprezentował m.in. Mikołaj Kopernik, który 21 marca 1522 r. wygłosił traktat o monetach.²¹² Potrzeba reformy monetarnej, ujednolicenia monet na obszarze Polski, Litwy i Prus Królewskich była jednym z istotnych tematów zjazdu grudziądzkiego. Kopernik problemem systemu monetarnego zajmował się już przed wojną

²¹² Wikipedia [Mikołaj Kopernik](#)

polsko-krzyżacką, gdy w 1517 r. z inspiracji Fabiana Luzjańskiego, biskupa warmińskiego, przygotował rozprawę *N. C. Meditata*.²¹³

Uczony kanonik był zwolennikiem dobrej i stabilnej monety jako warunku pomyślnego rozwoju gospodarczego kraju.²¹⁴ Pisał:²¹⁵

"Gdy zaś zgoła nieodpowiednie jest wprowadzić monetę nową i dobrą, kiedy w obiegu pozostaje nadal stara gorsza – o ileż tu bardziej pobydżono, kiedy do dawnej, lepszej monety, pozostawionej w obiegu, wprowadzono nową gorszą, która nie tylko zaraziła dawną, ale, że tak powiem, z obiegu ją wypędziła"

Miejsce wydarzenia: [Grudziądz](#)

Zmarł Iwan IV Groźny

18 MARCA 1584 roku w Moskwie podczas rozgrywania partii szachów zmarł Iwan IV Groźny, wielki książę moskiewski, który jako pierwszy przybrał tytuł cara.²¹⁶ Prowadził agresywną politykę rozwoju terytorialnego swojego państwa, zaanektował Chanat Kazański i Chanat Astrachański, zaatakował zakon krzyżacki w Inflantach, za panowania Zygmunta II Augusta i Stefana Batorego toczył liczne wojny z Litwą i Polską, zakończone w 1582 r. pokojem w Jamie Zapolskim. Bezskutecznie starał się o rękę Anny Jagiellonki, a podczas elekcji 1573 r. - o koronę Rzeczypospolitej.

Miejsce wydarzenia: [Moskwa](#)

Urodził się Jan Zamoyski

19 MARCA 1542 roku na zamku w Skokówce²¹⁷ urodził się Jan Zamoyski, kanclerz i hetman wielki koronny.^{218,219} Za panowania Zygmunta II Augusta był sekretarzem królewskim, w 1573 r. podpisał konfederację warszawską. W czasach Stefana Batorego został kanclerzem wielkim koronnym a później hetmanem wielkim koronnym. Uczestniczył w wojnie z Rosją, dowodził oblężeniem Pskowa. Po elekcji Zygmunta III Wazy dowodząc wojskami polskimi pokonał pod Byczyną oddziały pretendującego do tronu Maksymiliana III Habsburga. W 1580 założył miasto Zamość, zaś kilka lat później utworzył w celu lepszego zarządzania swoim majątkiem Ordynację Zamojską. W 1595 r. otworzył Akademię Zamojską,²²⁰ prywatną uczelnię świecką. Zmarł w wieku 63 lat. Życiorys kanclerza Zamoyskiego spisał Reinhold Heidenstein,²²¹ historyk i dyplomata, w dziele: *Vita Ioannis Zamoscii Regni Poloniae Cancelarii et Exercituum Ducis Summi*.

Miejsce wydarzenia: [Skokówka](#)

²¹³ Biskup Marian, "Mikołaj Kopernik na zjeździe stanów Prus Królewskich w Grudziądzu w marcu 1522 roku (do początków działalności dla reformy monetarnej)", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 4, 1994, str. 383-394

²¹⁴ Dmochowski Jan, "Mikołaja Kopernika rozprawy o monecie i inne pisma ekonomiczne oraz J.L. Decjusza Traktat o biciu monety", Warszawa 1923

²¹⁵ Bochenek Mirosław, "Znaczenie traktatu monetarnego *Meditata Mikołaja Kopernika* dla rozwoju myśli ekonomicznej (w 500 rocznicę jego powstania)", *"Ekonomista"*, 2017, nr 6, str. 701-702

²¹⁶ Wikipedia [Iwan IV Groźny](#)

²¹⁷ Wikipedia [Dwór obronny w Skokówce](#)

²¹⁸ Wikipedia [Jan Zamoyski](#)

²¹⁹ Encyklopedia PWN (encyklopedia.pwn.pl) [Zamoyski Jan](#)

²²⁰ Wikipedia [Akademia Zamojska](#)

²²¹ Wikipedia [Żywoł kanclerza i hetmana Jana Zamoyskiego](#)

Śmierć Albrechta Hohenzollerna

20 MARCA 1568 roku ²²², w Tapiawie (niem. Tapiau, ros. Gwardiejsk) zmarł książę Albrecht Hohenzollern, władca Prus Książęcych, wcześniej wielki mistrz zakonu krzyżackiego. Albrecht we wrześniu 1563 roku, mając 73 lata wybrał się osobiście konno na czele pruskiego pospolitego ruszenia i oddziałów nadwornych przeciw Erykowi Brunszwickiemu.²²³ Trudy wyprawy wojennej przypłacił udarem mózgu,²²⁴ który spowodował częściowy paraliż z którym zmagał się już do końca życia. Został pochowany w Królewcu.

Miejsce wydarzenia: [Tapiawa \(Tapiau, Gwardiejsk\)](#)

Wydano książkę "De revolutionibus orbium coelestium" Mikołaja Kopernika

21 MARCA 1543 roku w Norymberdze wydano drukiem dzieło Mikołaja Kopernika "De revolutionibus orbium coelestium" (O obrotach ciał niebieskich).²²⁵ Nakład pierwszego wydania liczył 400-500 egzemplarzy. Legenda głosi, że książka dotarła do Kopernika tuż przed jego śmiercią (przed 21 maja 1543). Astronom zadedykował "De revolutionibus" papieżowi Pawłowi III, nie uchroniło to jednak dzieła Kopernika przed wpisaniem do Indeksu Ksiąg Zakazanych w 1616 r. Krytycznie o teorii Kopernika wypowiadał się także Marcin Luter.

Miejsce wydarzenia: [Norymberga](#)

Urodził się Kazimierz VII, książę darłowski-bytowski z dynastii Gryfitów

22 MARCA 1557 roku w Wołogoszczy urodził się Kazimierz VII, książę z dynastii Gryfitów, prawnuk Anny Jagiellonki, siostry Zygmunta Starego.²²⁶ Przez większość życia był biskupem kamieńskim, jednak w 1600 r. został księciem darłowski-bytowskim, przez kilka tygodni 1602 roku był także księciem szczecińskim, jednak zrzekł się tej godności na rzecz brata - Bogusława XIII, ze względu na zły stan zdrowia. Zmarł w 1605 r.

Miejsce wydarzenia: [Wołogoszcz \(Wolgast\)](#)

²²² Wikipedia [Albrecht Hohenzollern \(1490-1568\)](#)

²²³ Plewczyński Marek, "Krzyżacy i prusacy książęcy w armii koronnej w latach 1497-1572", Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska, 12, 1998, str. 44

²²⁴ Łopatecki Karol, "Twórczość wojskowa Albrechta Hohenzollerna. Uwagi nad trzema manuskryptami przypisanymi w latach 2009-2014 Albrechtowi Hohenzollernowi", Odrodzenie i Reformacja w Polsce, LIX 2015, str. 180-181

²²⁵ Wikipedia [Mikołaj Kopernik](#)

²²⁶ Wikipedia [Kazimierz VII](#)

Anna de Foix-Candale wzięła ślub per procura z Władysławem II Jagiellończykiem

23 MARCA 1502 roku w Blois hrabianka Anna de Foix-Candale wzięła ślub *per procura* z Władysławem II Jagiellończykiem, królem Czech i Węgier.²²⁷ Ślub *per procura* czyli 'w zastępstwie' oznaczał wstępną ceremonię, w której króla Władysława zastąpił jego upoważniony przedstawiciel. Na Węgry panna młoda dotarła jesienią tego samego roku, tam odbył się właściwy ślub i została koronowana na królową Węgier. Anna de Foix-Candale była spokrewniona z francuską dynastią Walezjuszy, jej ślub z Władysławem II został uzgodniony dwa lata wcześniej w ramach traktatu między królem Francji Ludwikiem XII a domem Jagiellonów.²²⁸ Jej siostra miała zostać małżonką Jana Olbrachta, jednak śmierć króla Polski w 1501 r. pokrzyżowała te plany. Anna i Władysław doczekali się dwójki dzieci: Ludwik II Jagiellończyk był ostatnim królem z dynastii Jagiellonów na tronie czeskim i węgierskim, jego siostra Anna Jagiellonka w 1521 r. została żoną Ferdynanda I Habsburga a po śmierci Ludwika królową czeską i węgierską. Z córkami Ferdynanda i Anny żenił się dwukrotnie Zygmunt II August: Elżbieta Habsburg była jego pierwszą a Katarzyna Habsburg trzecią żoną.

Miejsce wydarzenia: [Blois](#)

²²⁷ Wikipedia [Anna de Foix-Candale](#)

²²⁸ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 268

Zygmunt II August utworzył Komisję Morską

24 MARCA 1568 roku w Knyszynie Zygmunt II August powołał do życia Komisję Morską (*Commissio Maritima*), mającą zajmować się sprawami morskimi, obroną wybrzeża i nadzorowaniem floty kaperskiej.^{229,230} Przewodniczącym (*primarius commissarius*) Komisji został kasztelan gdański Jan Kostka, sekretarzem Kasper Geschkau, w jej skład wchodziło jeszcze 5 osób, m. in. starosta Krzysztof Konarski, dworzanin i komornik królewski Andrzej Swarożyński, Walenty Uberfeldt - komisarz skarbu i inspektor leśny.²³¹ Komisarze mieli obradować w Gdańsku, gdzie król miał udostępnić im swój dom²³² oraz dał pełnomocnictwo do stałego zastępstwa króla wobec władz Gdańska. Członkowie komisji i ich rodziny byli wyłączeni spod jurysdykcji miasta, podlegali bezpośrednio Zygmuntowi II Augustowi. Król zadbał o finansowanie nowej instytucji przeznaczając na ten cel dochody zamku malborskiego, dochody z towarów leśnych, jednak zadaniem Komisji oprócz dbania o flotę i interesy morskie Korony było także częściowo regulowanie spraw pożyczek władcy, co mocno obciążyło dochody Komisji Morskiej.

Jan Kostka, poprzez drugą żonę Zofię skoligacony z mazowiecką linią Piastów,²³³ miał w przyszłości zostać jednym z kandydatów do polskiej korony.

²²⁹ Wikipedia [Komisja Morska](#)

²³⁰ Wikipedia [Gdańsk wobec polityki bałtyckiej ostatnich Jagiellonów](#)

²³¹ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 103-105

²³² W rzeczywistości król nie posiadał jeszcze domu w Gdańsku, jego przedstawiciele próbowali zakupić taką nieruchomość, ostatecznie upomniano miasto w sprawie niewykonanego od czasów Kazimierza Jagiellończyka zobowiązania do budowy domu królewskiego. Komisja obradowała jednak częściej w Malborku, gdzie Jan Kostka był starostą.

²³³ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 66

Miejsce wydarzenia: [Knyszyn](#)

W Toruniu odprawiono pierwsze publiczne nabożeństwo ewangelickie

25 MARCA 1557 roku w Toruniu odprawiono pierwsze publiczne nabożeństwo ewangelickie.²³⁴ W tym okresie (1557-1558) miasta pruskie (Toruń, Elbląg i Gdańsk) uzyskały²³⁵ przywilej królewski pozwalający na przyjmowanie komunii pod dwoma postaciami. Przywilej, mimo iż tymczasowy - na okres jednego roku lub do następnego sejmiku - był znacznym osiągnięciem protestantów. W 1580 r. na terytorium Prus Królewskich istniały 162 parafie ewangelickie, czyli liczba zbliżona do parafii katolickich.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

²³⁴ Wikipedia [Parafia Ewangelicko-Augsburska w Toruniu](#)

²³⁵ Małłek Janusz, "Reformacja w Polsce i w Prusach w XVI wieku. (Podobieństwa i różnice)", Czesy Nowożytny, tom 2/1997, str. 11

Książę pomorski Bogusław X podpisał traktat w Pyrzycach

26 MARCA 1493 roku w Pyrzycach książę pomorski Bogusław X Wielki podpisał traktat z elektorem brandenburskim Janem Hohenzollernem.²³⁶ Bogusław X uzyskał w nim zniesienie zależności lennej Pomorza od Brandenburgii, w zamian uznał elektora brandenburskiego swoim dziedzicem - w momencie podpisywania traktatu książę nie miał legalnych potomków i był ostatnim przedstawicielem dynastii Gryfitów. Dwa lata wcześniej zawarł jednak małżeństwo z Anną Jagiellonką, córką Kazimierza Jagiellończyka. W kwietniu 1493 r. para doczekała się pierwszego syna - Jerzego²³⁷, co oddaliło perspektywę przejęcia władzy w Szczecinie przez Hohenzollernów na wiele lat. Dynastia Gryfitów wygasła ostatecznie na Bogusławie XIV w roku 1637.

Miejsce wydarzenia: [Pyrzyce](#)

²³⁶ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 307

²³⁷ Wikipedia [Bogusław X Wielki](#)

Zmarł Jan II Dobry, książę opolski i raciborski

27 MARCA 1532 roku w Raciborzu zmarł Jan II Dobry, książę opolski, raciborski i niemodliński.²³⁸ Zapisał się w historii regionu jako dobry władca i gospodarz, m.in. w 1528 r. wydał pierwszy przywilej górniczy tzw. "Ordunek górny".²³⁹ Jan był ostatnim Piastem z linii opolsko-raciborskiej. Jego księstwo przypadło Jerzemu Hohenzollernowi - margrabiemu Ansbachu²⁴⁰, Jerzy był synem Zofii Jagiellonki siostry Zygmunta I Starego.

²³⁸ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 337

²³⁹ Wikipedia [Ordunek Górny](#)

²⁴⁰ Wikipedia [Jan II Dobry \(książę opolski\)](#)

Miejsce wydarzenia: [Racibórz](#)

Zygmunt II August wydał przywilej dla uniwersytetu w Królewcu

28 MARCA 1560 roku w Wilnie Zygmunt II August wydał dla uniwersytetu w Królewcu przywilej w którym nadawał tej uczelni prawa i wolności równe Akademii Krakowskiej.²⁴¹ Uczelnia założona przez Albrechta Hohenzollerna w 1544 r. była drugim uniwersyte-tem w Rzeczypospolitej, a także drugą uczelnią protestancką w Europie. W dokumencie confirmacyjnym król napisał²⁴² o inicjatywie władcy Prus Książęcych: "ze wszech miar zasługuje na pochwałę, jako że rokuje wielkie owoce dla Rzeczypospolitej oraz wiele pożytku i korzyści zarówno dla jego poddanych, jak i dla poddanych krajów sąsiednich". Uczelnia królewiecka, zwana potocznie Albertyną, dzięki przychylności polskiego króla mogła nadawać stopnie naukowe²⁴³ i nabrała znaczenia na arenie międzynarodowej.

²⁴¹ Bogdan Danuta, "W kręgu autonomii uniwersyteckiej. Troski i radości profesorów Uniwersytetu Królewieckiego w XVI-XVII wieku", *Echa Przeszłości*, IX, 2008, str. 37

²⁴² Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

²⁴³ Wikipedia [Uniwersytet Albrechta w Królewcu](#)

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

Zmarł Łukasz Watzenrode, biskup warmiński, wuj Mikołaja Kopernika

29 MARCA 1512 roku w Toruniu zmarł Łukasz Watzenrode, biskup warmiński, wuj astronoma Mikołaja Kopernika, którego uczynił kanonikiem warmińskim. Warmia, która od zakończenia wojny trzy-nastoletniej stała się częścią Prus Królewskich Korony Królestwa Polskiego posiadała pewną autonomię, a rola zarządcy Warmii przypadała miejscowemu biskupowi wraz z kapitułą katedralną. Łukasz Watzenrode został biskupem warmińskim w 1489 r. wybrany właśnie przez kapitułę, lecz bez poparcia króla Kazimierza Jagiellończyka. Został jednak doradcą jego następcy - Jana Olbrachta, a później Aleksandra Jagiellończyka i Zygmunta Starego. Był sygnatariuszem unii krakowsko-wileńskiej, unii piotrkowsko-mielnickiej i konstytucji *Nihil novi*. Jako członek senatu Królestwa brał udział w elekcji króla Aleksandra. W marcu 1512 r. przebywał w Toruniu, wracając z uroczystości ślubnych Zygmunta Starego i Barbary Zapoyła. Do stolicy biskupstwa - Lidzbarka Warmińskiego już nie dotarł, zmarł w wieku 64 lat.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

Rozpoczął obrady sejm w Radomiu, podczas którego uchwalono konstytucję Nihil novi

30 MARCA 1505 roku w Radomiu rozpoczął obrady sejm Królestwa Polskiego z udziałem przedstawicieli szlachty litewskiej, podczas którego uchwalono konstytucję nazywaną później *Nihil novi*.²⁴⁴ Jej pełna nazwa brzmiała *nihil novi sine communi consensu*, oznaczając "nic nowego bez zgody powszechnej"²⁴⁵, przez co rozumiano zgodę stanu szlacheckiego. Nowe prawo ograniczało władzę króla na rzecz szlachty, podobne trendy (wzrost znaczenia magnatów i szlachty) można było zauważyć w tamtym okresie także w innych krajach²⁴⁶, np. w Czechach w wyniku przyjęcia tzw. "Konstytucji Władysława wowskiej" w 1500 r.

Miejsce wydarzenia: [Radom](#)

²⁴⁴ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl)
[Słynny sejm w Radomiu. 1505 r.](#)

²⁴⁵ Wikipedia [Nihil novi](#)

²⁴⁶ Wikipedia [Władysław II Jagiellończyk](#)

Zmarł Jan Benedykt Solfa, nadworny lekarz Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta

31 MARCA 1564 roku w Krakowie zmarł Jan Benedykt Solfa, nadworny lekarz Zygmunta I Starego i Zygmunta II Augusta.²⁴⁷ Studiował w Krakowie i w Bolonii, w 1541 r. został obdarzony szlachectwem przez cesarza Karola V. Napisał wiele cenionych traktatów medycznych, etycznych i filozoficznych, m.in. pierwsze w Polsce dzieło na temat leczenia choroby "francuskiej" (kiły),²⁴⁸ propagując leczenie rtęcią według własnego przepisu. Był także kanonikiem warmińskim, współpracował z Mikołajem Kopernikiem. Zmarł w wieku 81 lat.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁴⁷ Wikipedia [Jan Benedykt Solfa](#)

²⁴⁸ Kożuszek Waldemar, "Jan Benedykt Solfa, lekarz polskiego odrodzenia", Wrocław, 1966

Kwiecień

Od niepamiętnych czasów istnieją w polityce pewne zasady, ustalone bez teoretyzowania, na mocy samej praktyki, wielokrotnie sprawdzone doświadczeniem. Przestrzeganie ich świadczy o kulturze politycznej kraju. Głoszą one, iż nie wolno wojować na wielu frontach jednocześnie, że trwale korzyści osiąga się idąc naprzód krok za krokiem - "etapami", jak zaczęto mówić w czasach najnowszych - że nie sztuka chwycić rzecz, która chwilowo ma słabego dozorcę, sztuka utrzymać...

Paweł Jasienica, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 266

Zmarł Zygmunt I Stary

1 KWIETNIA 1548 roku w Krakowie, na Wawelu zmarł król Zygmunt I Stary, przedostatni władca Królestwa Polskiego z dynastii Jagiellonów.²⁴⁹ Miał 81 lat. 26 lipca 1548 rozpoczęły się trzydniowe uroczystości pogrzebowe w których wzięli udział liczni przedstawiciele sąsiednich państw:²⁵⁰ posłowie cesarza Karola V, króla Ferdynanda I Habsburga, elektorów Rzeszy, książąt śląskich, księżę pruski Albrecht Hohenzollern przybył osobiście. Następcą Zygmunta Starego został jego syn Zygmunt II August, koronowany już w 1530 r. Ze względu na kontrowersje dotyczące małżeństwa nowego władcy z Barbarą Radziwiłówną jej koronacja odbyła się dopiero w grudniu 1550 r.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁴⁹ Wikipedia [Zygmunt I Stary](#)

²⁵⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 89-92

Jan Tarnowski został hetmanem wielkim koronnym

2 KWIETNIA 1527 roku król Zygmunt Stary mianował Jana Amora Tarnowskiego hetmanem wielkim koronnym.²⁵¹ Jan Tarnowski był wybitnym dowódcą, wsławionym m.in. zwycięstwem nad wojskami mołdawskimi pod Obertynem w 1531 r.²⁵² Był też teoretykiem wojskowości, opracował i wydał drukiem w języku polski dzieło *Consilium rationis bellicae* (Rada sprawy wojennej), uznawane za najwybitniejszy przykład polskiego piśmiennictwa wojskowego w XVI wieku.

²⁵¹ wilanow-palac.pl [Jan Tarnowski \(1488-1561\) – praktyk i teoretyk](#)

²⁵² Wikipedia [Jan Amor Tarnowski](#)

Zmarł biskup krakowski Jan Konarski herbu Abdank

3 KWIETNIA 1525 roku w Krakowie zmarł Jan Konarski herbu Abdank, biskup krakowski, a wcześniej kanonik krakowski i proboszcz kolegiaty św. Michała na Wawelu.²⁵³ Był dworzaninem Kazimierza Jagiellończyka, doradcą Aleksandra Jagiellończyka, sygnatariuszem unii piotrkowsko-mielnickiej, konstytucji *Nihil novi*, brał udział w elekcji Zygmunta I Starego na sejmie piotrkowskim w 1506 r. Zmarł w wieku 78 lat.

²⁵³ Wikipedia [Jan Konarski \(1447-1525\)](#)

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Zygmunt I Stary wydaje regulacje dotyczące powoływania wojska zaciężnego

4 KWIETNIA 1525 roku w Krakowie król Zygmunt I Stary wydał dokument: *Mandat Jego Królewskiej Miłości Pana naszego miłościwego ku popisowi wszystkich służebnych, jezdnych i pieszych*. Była to regulacja wydana dla rotmistrzów z przepisami dotyczącymi zaciągów wojska najemnego. Dokument napisano w języku polskim i jest prawdopodobnie najstarszym zabytkiem prawnym, którego pierwotna redakcja nastąpiła w języku ojczystym.²⁵⁴ Ówczesna organizacja wojskowa Królestwa przejawiała oznaki pewnego kryzysu, świadczyły o tym zarówno koleje wojny 1519-21 z zakonem krzyżackim jak i sytuacja z 1524 roku kiedy to Tatarzy zdołali dotrzeć w pobliże Krakowa.

²⁵⁴ Łopatecki Karol, "Disciplina militaris' w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 52-54

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

W Toruniu zawarto rozejm między zakonem krzyżackim a Królestwem Polskim

5 KWIETNIA 1521 roku zawarto w Toruniu rozejm między zakonem krzyżackim a Królestwem Polskim.²⁵⁵ Na spotkaniu w toruńskim ratuszu w obecności Zygmunta I Starego, nuncjusza papieskiego, posłów cesarskich i węgierskich, przedstawiciele zakonu krzyżackiego zgodzili się na warunki rozejmu.²⁵⁶ Dwa dni później warunki te zaakceptował wielki mistrz Albrecht Hohenzollern. Rozejm przewidziany na 4 lata - licząc od 10 kwietnia 1521 - zakończył ostatnią wojnę Polski z zakonem krzyżackim.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

²⁵⁵ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 317

²⁵⁶ Dwojak Sylwia, "Wizyty Zygmunta Starego w Toruniu (1519–1521)", *Rocznik Toruński*, t. 43, 2016, str. 34-35

Zmarł Stanisław Tarnowski, podskarbi wielki koronny

6 KWIETNIA 1568 roku zmarł Stanisław Tarnowski, w latach 1555-1561 podskarbi wielki koronny, a później wojewoda sandomierski.²⁵⁷ Był także starostą sieradzkim, piotrkowskim i krzeszowskim. Zmarł w wieku 54 lat.

²⁵⁷ Wikipedia [Stanisław Tarnowski \(1514–1568\)](#)

Zmarł Jan Leopolita, profesor teologii Akademii Krakowskiej

7 KWIETNIA 1572 roku w Krakowie zmarł Jan Nicz 'Leopolita', profesor teologii Akademii Krakowskiej, bibliista.²⁵⁸ Pochodził z mieszczańskiej rodziny Niczów z Lwowa, stąd przydomek "Lwowianin" czyli *Leopolita*, pod którym był bardziej znany. Był redaktorem polskiego przekładu Biblii²⁵⁹, wydanej w 1561 r. przez Szarffenbergów.^{260,261} Obecnie uważa się, że autorem przekładu był nieznany tłumacz, natomiast Jan Nicz dokonał prac redakcyjnych, stąd też przyjęła się nazwa tłumaczenia: *Biblia Leopolity*, choć funkcjonuje także określenie *Biblia Szarffenbergowska* od nazwiska rodziny słynnych drukarzy krakowskich, zlecniodawców tłumaczenia. Był to pierwszy katolicki przekład Biblii, wyprzedzony luteraniskim tłumaczeniem Nowego Testamentu (*Nowy Testament Murzynowskiego*²⁶² z 1553 r., przygotowany z inicjatywy Albrechta Hohenzollerna), lecz o dwa lat wcześniejszy od wydania protestanckiej Biblii Brzeskiej z 1563 r.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁵⁸ Wikipedia [Jan Leopolita \(młodszy\)](#)

²⁵⁹ Wikipedia [Biblia Leopolity](#)

²⁶⁰ Wikipedia [Szarffenbergowie \(rodzina\)](#)

²⁶¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 116

²⁶² Wikipedia [Nowy Testament w przekładzie Stanisława Murzynowskiego](#)

Podpisano traktat krakowski między Królestwem Polskim a zakonem krzyżackim

8 KWIETNIA 1525 roku w Krakowie podpisano traktat między Królestwem Polskim a zakonem krzyżackim, który kończył wojnę polsko-krzyżacką rozpoczętą w 1519 r. a przerwana czteroletnim rozejmem w roku 1521.²⁶³ Negocjacje traktatowe prowadzono od marca 1525 r. we Wrocławiu.²⁶⁴ Umowa zakończyła istnienie pruskiej części zakonu, uznawano jego sekularyzację, powołano księstwo pruskie, którego władcą został Albrecht Hohenzollern stając się lennikiem króla polskiego Zygmunta I Starego. W razie bezpotomnej śmierci Albrechta prawa do sukcesji mieli jego bracia Jerzy, Kazimierz i Jan, wyłączono jednak możliwość dziedziczenia przez brandenburską linię Hohenzollernów. W razie wygaśnięcia rodu Albrechta i jego braci księstwo pruskie miało stać się częścią Królestwa Polskiego. Traktat podpisał Zygmunt I Stary, Albrecht Hohenzollern, książę Fryderyk legnicki oraz Jerzy Hohenzollern.²⁶⁵ Dwa dni po podpisaniu traktatu Albrecht już jako świecki książę Prus złożył hołd lenny królowi Zygmunutowi I Staremu.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁶³ Wikipedia [Traktat krakowski](#)

²⁶⁴ Wikipedia [Albrecht Hohenzollern \(1490-1568\)](#)

²⁶⁵ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 62

Rozpoczął obrady synod protestantów w Sandomierzu

9 KWIETNIA 1570 roku w Sandomierzu rozpoczął obrady synod przedstawicieli głównych odłamów protestantów w Polsce (z wyłączeniem braci polskich).²⁶⁶ Próbowano doprowadzić do zjednoczenia obozu protestanckiego w jednej organizacji kościelnej. Przygotowany przez kalwinistów projekt wspólnego wyznania wiary został jednak odrzucony przez luteran. 14 kwietnia podpisano jedynie tzw. zgodę sandomierską, która zakładała wzajemne uznawanie sakramentów i kaznodziejów przy zachowaniu odrębnej obrzędowości. Odrzucono ze wspólnoty protestanckiej braci polskich. Opracowano także projekt ustawy sejmowej która miała doprowadzić do zagwarantowania tolerancji religijnej,²⁶⁷ jednak podczas sejmu 1570 r. król Zygmunt II August postanowił przełożyć dyskusję na ten temat na następny sejm. Ustawę taką, nazwaną konfederacją warszawską uchwalono dopiero w 1573 r. na sejmie konwokacyjnym.

Miejsce wydarzenia: [Sandomierz](#)

²⁶⁶ Wikipedia [Zgoda sandomierska](#)

²⁶⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 149-150

Hołd pruski

10 kwietnia 1525^{268,269,270} w Krakowie po zawarciu dwa dni wcześniej traktatu między królem Zygmuntem I Starym a wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego Albrechtem Hohenzollernem, Albrecht złożył hołd lenny królowi Polski, stając się świeckim księciem Prus i lennikiem królestwa.²⁷¹ Hołd Albrechta Hohenzollerna był ostatnim hołdem wielkiego mistrza zakonu. Wcześniej w latach 1469-1493 ceremonię taką przeprowadzono pięciokrotnie, co było efektem postanowień pokoju toruńskiego z 1466 roku (postanowień honorowanych tylko przez niektórych mistrzów zakonu). Jednocześnie hołd Albrechta Hohenzollerna był pierwszym z serii hołdów kolejnych władców Prus Książęcych, którą zakończyło podpisanie traktatów wielawsko-bydgoskich w 1657 r. zrywających zależność lenną Prus od Polski. Ostatni odbył się w Warszawie 6 października 1641 r., elektor Fryderyk Wilhelm Hohenzollern złożył hołd lenny Władysławowi IV Wazie.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁶⁸ Wikipedia [Hołd pruski](#)

²⁶⁹ Wikipedia [Hołdy pruskie 1469-1641](#)

²⁷⁰ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 318-322.

²⁷¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 62

Urodził się Jerzy I, książę pomorski, szczeciński i wołogoski

11 KWIETNIA 1493 roku w Darłowie urodził się Jerzy I, książę pomorski, szczeciński i wołogoski, siostrzeniec Zygmunta I Starego.²⁷² Był synem Bogusława X i Anny Jagiellonki. Jego narodziny oddaliły groźbę przejęcia Pomorza Zachodniego przez elektora brandenburskiego, co miało się stać, zgodnie z traktatem pyrzyckim, w razie bezpotomnej śmierci Bogusława X.²⁷³ Od 1523 r. wraz z bratem Barnimem IX współrządził Pomorzem Zachodnim. W 1526 r. zawarł z Zygmuntem I Starym przymierze przeciwko Brandenburgii, król nadał także 3 maja 1526 r.²⁷⁴ Jerzemu i Barnimowi w lenno ziemię bytowską i lęborską. Ziemie te miały powrócić do Królestwa Polskiego w razie wygaśnięcia dynastii Gryfitów, co stało się w 1637 r.

Miejsce wydarzenia: [Darłowo](#)

²⁷² Wikipedia [Jerzy I pomorski](#)

²⁷³ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 307

²⁷⁴ Wijaczka Jacek, (recenzja) "Wizytacje domen bytowskiej i lęborskiej z XVI wieku, wybór, wstęp i opracowanie Zygmunt Szultka, Bogdan Wachowiak", Zapiski Historyczne, t. LXXV/2010, zeszyt 2, str. 178

Breve papieża Juliusza II do króla Zygmunta Starego

12 KWIETNIA 1509 roku papież Juliusz II wystosował do króla Zygmunta I Starego *breve*,²⁷⁵ w którym domagał się wypełnienia przez króla układu z Bogdanem III Jednookim, hospodarem mołdawskim.²⁷⁶ Układ zawarty parę lat wcześniej przez Aleksandra Jagiellończyka przewidywał zawarcie małżeństwa między Bogdanem III a Elżbietą Jagiellonką, siostrą króla oraz oddanie Polsce Pokucia. Papież popierając władcę Mołdawii liczył na zawarcie polsko-mołdawskiego sojuszu antytureckiego. Zygmunt I Stary nie miał jednak zamiaru zezwalać na małżeństwo siostry, tym bardziej, że Pokucie po starciach zbrojnych z 1506 r. i tak było już w rękach polskich. Doszło do kolejnej wojny, w czasie której wojska mołdawskie doszły pod Lwów, a polskie oblegały (bezsukcesyjnie) stolicę Mołdawii - Suczawę. Ostatecznie zawarto w 1510 r. pokój, Bogdan III zrezygnował z ręki Elżbiety, Pokucie zostało przy Polsce, a spór terytorialny miał rozstrzygnąć Władysław Jagiellończyk, król Węgier i Czech. Marzenie papieża o antytureckiej krucjacie pozostało tym razem niezrealizowane.

²⁷⁵ Wikipedia [Brewe](#)

²⁷⁶ Niemczyk Katarzyna, "Problem Pokucia, spornego terytorium polsko-mołdawskiego w końcu XV i początku XVI wieku, *Studia Historyczne*, R. LVII, 2014, Z. 2 (226), str. 171 [Central European Journal Of Social Sciences And Humanities](#)

Stanisław Chodecki z Chodcza zostaje dowódcą obrony potocznej i starostą lwowskim

13 KWIETNIA 1501 roku Stanisław Chodecki z Chodcza²⁷⁷ zostaje mianowany dowódcą obrony potocznej. Stanisław z Chodcza został jednocześnie starostą lwowskim, łączenie tych funkcji było wówczas częstą praktyką wynikającą z faktu, iż wojska zaciężne składające się na obronę potoczną były zbyt nieliczne by przeciwstawiać się większym napadom tatarskim, zaś starosta miał prawo zarządzać pospolitym ruszeniem ze swojego terenu. Chodecki nazywany często hetmanem polnym koronnym²⁷⁸ pełnił tę funkcję już wcześniej w latach 1492-1499. Na początku 1501 roku król Jan Olbracht starał się wzmocnić siły obrony potocznej przeprowadzając nowe zaciągi, w marcu i kwietniu wydano listy przepowiednie dla 13 chorągwi jazdy i dwóch rot pieszych.²⁷⁹ Niestety plany pokrzyżowała przedwczesna śmierć króla w Toruniu w tym samym roku, zebrane siły (ponad 2500 zaciężnych) nie zostały opłacone, co doprowadziło do wzburzenia wojsk do rabunków dóbr kościelnych w Małopolsce. Brak finansowania obrony potocznej doprowadził do konfliktu Chodeckiego z senatem Królestwa, w efekcie jego miejsce zajął starosta przemyski Mikołaj Kreza. Dopiero następca Olbrachta, Aleksander Jagiellończyk w 1502 roku zawiera nowe umowy z rotmistrzami wojsk zaciężnych, które liczą wówczas ok. 2300 jazdy i 400 pieszych a ich dowódcą ponownie zostaje Stanisław z Chodcza.

²⁷⁷ Wikipedia [Stanisław Chodecki \(zm. 1529\)](#)

²⁷⁸ Nagielski Mirosław (red), "Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani koronni", Warszawa 2005, str. 391

²⁷⁹ Spieralski Zdzisław, "Z dziejów wojen polsko-mołdawskich", *Studia i materiały do historii wojskowości*, t. XI, cz. II, 1965, str. 84

W Królewcu zebrał się sejm stanów Prus Książęcych

14 KWIETNIA 1528 roku w Królewcu zebrał się sejm stanów Prus Książęcych zwołany z inicjatywy księcia Albrechta Hohenzollerna.²⁸⁰ Stany pruskie, nie bez oporu, zgodziły się wówczas na reformę monetarną forsowaną przez króla Zygmunta I Starego.²⁸¹ Reforma miała ujednolicić system monetarny Prus Książęcych i Prus Królewskich z Koroną.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

²⁸⁰ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 58

²⁸¹ Wikipedia [Monety lenne Księstwa Pruskiego \(1529-1657\)](#)

Zmarł Mikołaj Kamieniecki - hetman wielki koronny

15 KWIETNIA 1515 roku w Krakowie zmarł Mikołaj Kamieniecki, hetman wielki koronny, wojewoda krakowski i sandomierski.²⁸² W 1509 r. zwyciężył oddziały hospodara mołdawskiego Bogdana III pod Chocimiem. Wspólnie z księciem Konstantym Ostrogskim (hetmanem wielkim litewskim) pokonał w 1512 r. pod Łopusznem (Wiśniowcem) Tatarów krymskich Mengli Gireja.²⁸³

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁸² Wikipedia [Mikołaj Kamieniecki](#)

²⁸³ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 30

Zakończył obrady sejm walny w Piotrkowie

16 KWIETNIA 1509 roku w Piotrkowie zakończył obrady sejm walny koronny zwołany jesienią 1508 r.²⁸⁴ Obrady sejmu trwały od 11 marca 1509, uchwalono liczne akty prawne m.in. "urządzenie komory celnej w Nieszawie dla cła pobieranego za zboże spławiane Wiśłą".²⁸⁵ Uczestnikiem sejmu 1509 roku był prawdopodobnie Mikołaj Kopernik, który towarzyszył biskupowi warmińskiemu.²⁸⁶

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

²⁸⁴ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl) [Na przedwiośniu. Sejm w Piotrkowie. 1509 r.](#)

²⁸⁵ Woźniczko Marcin, "Celnicy na Ziemi Łódzkiej. Historia polskiej służby celnej", Wiadomości celne, 7/2016, str. 35

²⁸⁶ Borawska Teresa, "Prawnicy w otoczeniu Mikołaja Kopernika", Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2(280), 2013, str. 303

Bitwa pod Lubiszewem

17 KWIETNIA 1577 roku pod Lubiszewem doszło do bitwy między wojskami polskimi a oddziałami Gdańska, który nie uznał elekcji Stefana Batorego.²⁸⁷ Armia gdańska składała się z niemieckich żołnierzy zaciężnych i zmobilizowanych mieszkańców dowodzonych przez doświadczonego najemnika Jana Winkelbrucha.²⁸⁸ Wojskami koronnymi, wyraźnie słabszymi liczebnie, dowodził hetman Jan Zborowski.²⁸⁹ Mimo przewagi przeciwnika odniósł zdecydowane zwycięstwo a straty Gdańszczan były ogromne. Konflikt króla z

²⁸⁷ Wikipedia [Bitwa pod Lubiszewem](#)

²⁸⁸ Wikipedia [Jan Winkelbruch](#)

²⁸⁹ Wikipedia [Jan Zborowski](#)

miastem zakończył się jeszcze w tym samym roku ugodą zawartą w grudniu 1577 r.

Miejsce wydarzenia: [Lubiszewo](#)

Ślub Zygmunta Starego z Boną Sforzą

18 KWIETNIA 1518 roku w Krakowie Zygmunt I Stary wziął ślub z Boną Sforzą księżniczką z rodu książąt mediolańskich, bratanicę zmarłej kilka lat wcześniej cesarzowej Bianki.^{290,291} Bona, która została jednocześnie królową Polski i wielką księżną litewską, była drugą żoną Zygmunta Starego. Król owdowiał w 1515 r. kiedy zmarła Barbara Zapoyła. Małżonków dzieliła znaczna różnica wieku, królowa Bona miała 24 lata, Zygmunt Stary - 51. Para doczekała się sześciorga dzieci, lecz tylko jednego syna Zygmunta Augusta, który dożył wieku dorosłego i miał zostać ostatnim władcą z dynastii Jagiellonów. Jego młodszy brat Olbracht, przedwcześnie urodzony w 1527 roku, żył tylko jeden dzień.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁹⁰ Wikipedia [Bona Sforza](#)

²⁹¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 45-46

W Krakowie spalono na stosie Katarzynę Weigłową

19 KWIETNIA 1539 roku na Małym Rynku w Krakowie spalono na stosie osiemdziesięcioletnią Katarzynę Weigłową (Malcherową), miejscową mieszkankę oskarżoną o przyjęcie judaizmu i zaprzeczanie boskości Chrystusa.²⁹² Był to prawdopodobnie jedyny w XVI wieku przypadek na obszarze Królestwa Polskiego²⁹³ egzekucji z powodu odstępstwa od wiary katolickiej.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁹² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 115

²⁹³ Wikipedia [Katarzyna Weigłowa](#)

Zygmunt II August wydał uniwersał nakazujący salutowanie okrętom polskim

20 KWIETNIA 1566 roku król Zygmunt II August wydał uniwersał nakazujący obcym statkom znajdującym się w południowej części Bałtyku, w pobliżu polskich wybrzeży, oddawanie salutu okrętom polskim poprzez opuszczenie żagli.²⁹⁴ Były to czasy aktywnej polityki morskiej prowadzonej przez króla, czasy działalności królewskich kaprów - strażników morza. W dwa lata później powstała powołana przez Zygmunta Augusta Komisja Morska, której zadaniem było m.in. dbanie o obronę wybrzeża Rzeczypospolitej, liczącego u schyłku dynastii Jagiellonów około 1500 km długości. Niestety

²⁹⁴ Piwnicki Grzegorz, Klein Adam, "Polska polityka morska za panowania ostatnich dwóch Jagiellonów i jej pokłosie", Studia Gdańskie, t. XXXI, 2012, str. 237

śmierć króla w 1572 r. zakończyła działalność Komisji Morskiej, kilka lat później Stefan Batory w ramach porozumienia z Gdańskiem zobowiązał się do nieformowania floty kaperskiej.

Pogrzeb Doroty Oldenburg, pierwszej małżonki Albrechta Hohenzollerna

21 KWIETNIA 1547 roku w katedrze w Królewcu odbył się pogrzeb księżnej Doroty Oldenburg, pierwszej małżonki Albrechta Hohenzollerna.^{295,296} Dorota była córką króla Danii i Norwegii Fryderyka I, żoną księcia pruskiego została w 1526 r. Para miała sześcioro dzieci, ale tylko jedno z nich: córka Anna Zofia dożyła wieku dorosłego, w przyszłości została żoną księcia Meklemburgii. Następcę Albrechtowi urodziła jego druga żona, Anna Maria, władca Prus miał wówczas 63 lata, zmarł piętnaście lat później.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

²⁹⁵ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 219

²⁹⁶ Wikipedia [Dorota \(królowna duńska\)](#)

Ratyfikacja przymierza między cesarzem Maksymilianem a Iwanem III

22 KWIETNIA 1491 roku w Norymberdze cesarz Maksymilian I zaprzysiął uzgodnione wcześniej przymierze z wielkim księciem moskiewskim.²⁹⁷ Przymierze skierowane było głównie przeciwko Polsce i Litwie gdyż po śmierci króla Węgier - Macieja Korwina - cesarz rywalizował z Jagiellonami o tron węgierski. Wspólne z Moskwą wystąpienie zbrojne miało pomóc Habsburgom w przejęciu Węgier, Iwan III liczył z kolei na łatwiejsze pokonanie Litwy i odebranie jej kolejnych ziem ruskich. Było to pierwsze tego typu porozumienie habsbursko-moskiewskie przeciwko monarchii polsko-litewskiej.

Miejsce wydarzenia: [Norymberga](#)

²⁹⁷ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 545

Stefan Batory przybył do Krakowa

23 KWIETNIA 1576 roku w poniedziałek wielkanocny król elekt Stefan Batory przybył do Krakowa. Już wcześniej, w lutym, zaprzysiął pacta conventa i przekazał władzę nad Siedmiogrodem swojemu bratu Krzysztofowi.²⁹⁸ Batory wybrany przez szlachtę na małżonka Anny Jagiellonki i króla Polski został koronowany 1 maja w katedrze wawelskiej, biskup Stanisław Karnkowski udzielił jednocześnie ślubu parze królewskiej.²⁹⁹ Objęcie władzy nie przebiegało całkowicie pokojowo, Batory musiał pokonać zwolenników Maksymiliana II Habsburga oraz opór Gdańska, który uznał jego władzę dopiero pod koniec 1577 r.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

²⁹⁸ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 190

²⁹⁹ Wikipedia [Stefan Batory](#)

Pożar drukarni Floriana Unglera w Krakowie

24 KWIETNIA 1528 roku spłonęła krakowska drukarnia należąca do Floriana Unglera, bawarskiego drukarza książek, który od 1510 roku działał w Krakowie.³⁰⁰ Była to jedna z pierwszych krakowskich drukarni, obok warsztatów Kaspera Straube (pierwszy drukarz krakowski, od 1473 r.), Schweipolta Fyola (specjalizował się w drukach cyrylicą), Kaspra Hochfedera (sprowadzonego z Niemiec przez Jana Hallera), Wolfganga Lerna (był współnikiem Unglera), czy Hieronima Wietora. W 1513 r. (lub w 1514 r.)³⁰¹ w drukarni Unglera przygotowano wydanie *Raju dusznego* Biernata z Lublina, uważane za pierwszą drukowaną polską książkę.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³⁰⁰ Wikipedia [Florian Ungler](#)

³⁰¹ Biernacki Ludwik, "Pierwsza książka polska. Studium bibliograficzne", 1918 [Śląska Biblioteka Cyfrowa](#)

Zygmunt I Stary udzielił pożegnalnej audiencji w Toruniu

25 KWIETNIA 1521 roku w budynku toruńskiego ratusza król Zygmunt I Stary udzielił pożegnalnej audiencji przed wyjazdem z miasta, które przez 17 miesięcy stanowiło królewską kwaterę podczas wojny z zakonem krzyżackim.³⁰² W trakcie audiencji obecny był nuncjusz papieski Zachariasz Ferreri, który wyraził wdzięczność królowi polskiemu za zgodę na rozejm z wielkim mistrzem Albrechtem Hohenzollernem. Następnego dnia Zygmunt Stary wyruszył do Krakowa, gdzie miał pierwszy raz zobaczyć swojego syna i następcę, urodzonego w lecie poprzedniego roku Zygmunta Augusta.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

³⁰² Dwojak Sylwia, "Wizyty Zygmunta Starego w Toruniu (1519–1521)", Rocznik Toruński, t. 43, 2016, str. 39

Do Warszawy przybyło poselstwo cara Iwana Groźnego

26 KWIETNIA 1571 roku do Warszawy przybyło "w 300 koni i półtorej setki kolas" poselstwo rosyjskie, którego celem było zatwierdzenie zawartego w poprzednim roku 3 letniego rozejmu między Rzeczypospolitą a Moskwą.³⁰³ Przybycie poselstwa rozwiało krążące od kilku miesięcy plotki o śmierci cara Iwana IV Groźnego. Car, najgroźniejszy wówczas przeciwnik Zygmunta Augusta, cieszył się jednak dobrym zdrowiem. Posłów przyjęto na królewskim dworze na początku maja, 8 maja król zaprzysiął warunki rozejmu.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

³⁰³ Bodniak Stanisław, "Najdawniejszy plan porozumienia Polski z Moskwą przeciw Niemcom", *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* 4, 1947, str. 81

Zmarł książę Mikołaj Radziwiłł Rudy, hetman wielki litewski

27 KWIETNIA 1584 roku w Wilnie zmarł książę Mikołaj Radziwiłł Rudy, hetman wielki litewski, kanclerz wielki litewski, wsławiony wieloma zwycięstwami w trakcie wojen z Rosją w latach 1561-1582.³⁰⁴ Był bratem królowej Barbary Radziwiłłówny, tytuł książęcy otrzymał od cesarza Karola V w 1547 r. Przeciwnik unii lubelskiej z 1569 r., promotor wyznania kalwińskiego w Wielkim Księstwie Litewskim.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

³⁰⁴ Wikipedia [Mikołaj Radziwiłł Rudy](#)

Zmarł Jerzy Polentz, biskup sambijski

28 KWIETNIA 1550 roku w Bałdze zmarł Jerzy Polentz (Georg von Polentz), ostatni katolicki biskup sambijski i jednocześnie pierwszy biskup ewangelicki Sambii.³⁰⁵ Był tajnym sekretarzem papieża Juliusza II, w 1511 r. wstąpił do zakonu krzyżackiego, kilka lat później został biskupem sambijskim. Podczas nieobecności wielkiego mistrza Albrechta Hohenzollerna, który w latach 1522-25 podróżował po Europie, Jerzy Polentz pełnił funkcję regenta.³⁰⁶ W 1523 r. przeszedł na luteranizm, został pierwszym biskupem ewangelickim Sambii i zajął się propagowaniem kościoła protestanckiego w Prusach.

Miejsce wydarzenia: [Bałga](#)

³⁰⁵ Wikipedia [George of Polentz](#)

³⁰⁶ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 120

Urodził się Albrecht Fryderyk Hohenzollern

29 KWIETNIA 1553³⁰⁷ roku w Neuhausen urodził się Albrecht Fryderyk Hohenzollern, syn Albrechta i Anny Marii Brunszwickiej, władca Prus Książęcych od 1568 r. Ze względu na jego chorobę umysłową, od 1578 roku do śmierci w roku 1618 krajem w imieniu księcia zarządzali regenci. Jedną z jego córek była Magdalena Hohenzollern (1586-1659), która została żoną elektora saskiego Jana Jerzego I, jej prawnukiem był Fryderyk August I, elektor Saksonii, znany w Polsce jako August II Mocny - elekcyjny król Polski.

Miejsce wydarzenia: [Neuhausen \(ros. Gurjewsk\)](#)

³⁰⁷ Wikipedia [Albrecht Fryderyk Hohenzollern](#)

Wojska mazowieckie zdobyły zamek w Działdowie

30 KWIETNIA 1520 roku wojska mazowieckie walczące po stronie Królestwa Polskiego w wojnie z zakonem krzyżackim zdobyły zamek w Działdowie.³⁰⁸ Obleżenie trwało 9 tygodni, wójt działdowski Hans von der Gablentz zbiegł, załoga trafiła do polskiej niewoli.³⁰⁹ Zdobyty zamek obsadzono oddziałami z ziemi płockiej pod dowództwem kasztelana płockiego i sierpskiego Piotra Kryskiego z Drobina^{310,311}, który w uznaniu zasług został działdowskim starostą i otrzymał 600 florenów nagrody.³¹²

Miejsce wydarzenia: [Działdowo](#)

³⁰⁸ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

³⁰⁹ Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) [Kalendarium](#)

³¹⁰ Zieliński Ryszard, "Senatorowie płocki (dokończenie)", Notatki Płockie, tom 5, nr 2/16, 1960, str. 24-30

³¹¹ Słownik Historyczno-Geograficzny Ziem Polskich w Średniowieczu [Drobin](#)

³¹² Wikipedia [Piotr Kryski](#)

Maj

Królestwo Polskie nadal było jednak na tle krajów Zachodu krajem słabo zurbanizowanym. Miasta budowano z drewna, nie z kamienia. W 1400 r. w Królestwie Polskim było około 700 murowanych budowli (w całym!), w 1500 r. - zaledwie około 1350.

Adam Leszczyński, "Ludowa historia Polski", 2020, str. 99

Albrecht Hohenzollern przybył z wizytą do Zygmunta Augusta

1 MAJA 1546 roku książę Albrecht Hohenzollern przybył do Wilna na spotkanie z Zygmuntem II Augustem, wówczas pełniącym rolę wielkiego księcia litewskiego.³¹³ Albrecht zamierzał przekonać młodego króla do udzielenia pomocy związkowi szmalkaldzkiemu, zrzeszającemu protestanckich książąt i miasta Rzeszy niemieckiej, toczącemu właśnie wojnę z cesarzem Karolem V. Książę oczekiwał od Zygmunta Augusta pomocy zbrojnej, zaś Zygmunutowi Staremu przesłał memoriał namawiający do nieuznawania wyników soboru trydenckiego. Akcja władcy Prus nie przyniosła jednak żadnych efektów, obaj królowie odmówili wystąpienia po stronie protestantów a Zygmunt Stary zabronił nawet organizowania zaciągów żołnierzy najemnych na obszarze królestwa.³¹⁴ Jedynym efektem starań Albrechta była misja pokojowa, z którą król wysłał wojewodę malborskiego Achacego Czemę, pozbawioną jednak znaczenia i szans na powodzenie. Losy wojny cesarza ze związkiem szmalkaldzkim rozstrzygnęły się na polu bitwy pod Mühlbergiem,³¹⁵ gdzie po klęsce protestantów ich przywódcy Jan Fryderyk I i Filip Heski dostali się do niewoli.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

³¹³ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 215

³¹⁴ Kolankowski Ludwik, "Zygmunt August, Wielki Książę Litwy do roku 1548", Lwów 1913, str. 255 [Federacja Bibliotek Cyfrowych](#)

³¹⁵ [Wikipedia I wojna szmalkaldzka](#)

Mikołaj Kamieniecki został hetmanem wielkim koronnym

2 MAJA 1503 roku król Aleksander Jagiellończyk mianował Mikołaja Kamienieckiego hetmanem wielkim koronnym.³¹⁶ Mikołaj Kamieniecki wcześniej otrzymał tytuł hetmana 'krakowskiego' jednak ze względu na to, iż miał nadzorować hetmana polnego potrzebny był bardziej adekwatny tytuł. W formularzu wici wysłanym przez króla następnego dnia hetman wymieniony już został jako *regni campiductor generalis*.³¹⁷ Kamieniecki wstąpił się podczas walk z Tatarami, zwyciężając ich pod Łopusznem w 1512 r., wcześniej skutecznie walczył z hospodarem mołdawskim Bogdanem III Jednookim pod Chocimiem w roku 1509. Funkcję hetmana wielkiego koronnego pełnił do śmierci w 1515 r. Nie miał dzieci, był za to opiekunem Jana Tarnowskiego, przyszłego hetmana, zwycięskiego wodza spod Obertyna i autora prac dotyczących wojskowości.

³¹⁶ Nagielski Mirosław (red), "Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani koronni", Warszawa 2005, str. 25

³¹⁷ Niemczyk Katarzyna, "Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku", Katowice, 2016, str. 177

Piotr Myszkowski został hetmanem polnym koronnym

3 MAJA 1499 roku Jan Olbracht mianował Piotra Myszkowskiego dowódcą obrony potocznej (hetmanem polnym koronnym).^{318,319} Nowy hetman nie wykazał się ani umiejętnościami wojskowymi ani sprawnością organizacyjną, oskarżano go nawet o nadużycia finansowe i nieopłacanie wojsk. Już w 1501 r. król pozbawił go funkcji, jego następcą został Stanisław z Chodcza (Chodecki).

³¹⁸ Wikipedia [Piotr Myszkowski \(hetman polny koronny\)](#)

³¹⁹ Nagielski Mirosław (red), "Poczet hetmanów Rzeczypospolitej. Hetmani koronni", Warszawa 2005, str. 391

W Królewcu zebrał się sejm Prus Książęcych

4 MAJA 1539 roku w Królewcu zebrał się zwołany w marcu przez księcia Albrechta Hohenzollerna sejm stanów pruskich. Głównym tematem obrad było uchwalenie nowych podatków na cele wojenne. Na początku marca 1539 r. książę Albrecht otrzymał pismo od króla Zygmunta Starego z informacją o grożącym niebezpieczeństwie ze strony Turcji, Sulejman Wspaniały miał przygotowywać wyprawę przeciwko Polsce. Król wzywał swojego lennika do przygotowań wojennych. W odpowiedzi książę zapewnił króla, że stać będzie przy nim wszystkimi swoimi siłami.³²⁰ Przygotowania wojenne wymagały jednak funduszy, zgromadzona szlachta zgodziła się na 10 procentowy podatek od dochodów i pół procenta od majątku, trudniejszymi negocjatorami okazały się miasta pruskie, ostatecznie i one zgodziły się na wojenne obciążenia podatkowe, jednak niższe niż w przypadku szlachty. Albrecht Hohenzollern swoim zaangażowaniem w sprawę turecką chciał rozwiązać sprawę nałożonej na niego w 1532 r. banicji cesarskiej, osiągając częściowy sukces. W 1540

³²⁰ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 113-117

roku Zygmunt Stary zobowiązał się wysłać specjalne poselstwo w tej sprawie do cesarza a w 1541 r. uzyskano roczne zawieszenie banicji.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

Nieudany zamach na Zygmunta I Starego

5 MAJA 1523³²¹ roku w Krakowie zamachowiec strzelił w okno wieży wawelskiego zamku zwanej Kurzą Stopką (lub Kurzą Nogą)³²². Kula z rusznicy rozbiła okno i przelatując obok króla utkwiała w suficie pomieszczenia.³²³ Zygmunt Stary wieczorami spacerował po zamku i spoglądał na miasto z okien, sprawca którego nigdy nie ustalono i nie złapano musiał znać zwyczaje władcy. Podejrzewano, że próba zamachu miała związek z wprowadzonym właśnie przez Zygmunta podatkiem od wyrobu piwa, miodu, wódki i wina.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³²¹ Wikipedia [Zygmunt I Stary](#)

³²² Wikipedia [Kurza Stopka na Wawelu](#)

³²³ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 326

Podpisano akt unii krakowsko-wileńskiej - 1499

6 MAJA 1499 roku w Krakowie, podpisano porozumienie Polski i Litwy ustanawiające przymierze polityczne i wojskowe między obu krajami.³²⁴ Po śmierci Kazimierza Jagiellończyka zakończyła się unia personalna spajająca oba państwa, królem Polski został Jan Olbracht a wielkim księciem Litwy Aleksander Jagiellończyk. Niezbędne i korzystne dla obu stron okazało się podpisanie porozumienia zapewniającego dalsze istnienie związku polsko-litewskiego. Dokument ze strony litewskiej został podpisany w Wilnie 24 lipca 1499 r. Jego sygnatariuszami byli dostojnicy obu państw m.in. Fryderyk Jagiellończyk, Mikołaj Firlej, Łukasz Watzenrode³²⁵, Mikołaj Radziwiłł.³²⁶

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³²⁴ Wikipedia [Unia krakowsko-wileńska](#)

³²⁵ Wikipedia [Łukasz Watzenrode](#)

³²⁶ Wikipedia [Mikołaj Radziwiłł Amor](#)

Ślub Zygmunta Augusta i Elżbiety Habsburg

6 MAJA 1543³²⁷ roku w Krakowie, w katedrze na Wawelu odbył się ślub Zygmunta II Augusta z Elżbietą Habsburg, córką arcyksięcia Austrii i króla Niemiec (a późniejszego cesarza) Ferdynanda I Habsburga oraz Anny Jagiellonki.³²⁸ Ślubu udzielał arcybiskup i prymas Polski Piotr Gamrat.³²⁹ Małżeństwo planowano już od kilkunastu lat, pierwszy przedmałżeński traktat podpisano w roku 1530, ostateczny osiem lat później - 16 czerwca 1538 r., w lipcu tego roku odbyły się oficjalne zaręczyny. Ze względu na bliskie pokrewieństwo

³²⁷ Wikipedia [Zygmunt II August](#)

³²⁸ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 357

³²⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 81

Zygmunta i Elżbiety, konieczna była dyspensa udzielona przez papieża Klemensa VII w 1531 r.³³⁰ Uroczystości weselne w Krakowie trwały dwa tygodnie, wcześniej dokonano również koronacji Elżbiety na królową Polski - Zygmunt August został koronowany już w wieku 10 lat, w 1530 r. Małżeństwo nie trwało długo, Elżbieta zmarła w 1545 r. mając zaledwie 19 lat.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³³⁰ Wikipedia [Elizabeth of Austria \(1526-1545\)](#)

Zmarł Jerzy II Wspaniały, książę brzeski

7 MAJA 1586 roku w Brzegu zmarł książę Jerzy II Wspaniały (brzeski) z dynastii Piastów śląskich, prawnuk Kazimierza Jagiellończyka, siostrzeniec Albrechta Hohenzollerna. Władał księstwem brzeskim od 1547 r., za jego czasów zamek w Brzegu stał się jedną z najwspanialszych rezydencji renesansowych na Śląsku.³³¹ Był protestantem, utworzył brzeskie protestanckie gimnazjum humanistyczne. W 1574 roku powitał na Łużycach króla elekta Henryka Walezego³³² i odprowadził go do polskiej granicy.

Miejsce wydarzenia: [Brzeg](#)

³³¹ Wikipedia [Jerzy II brzeski](#)

³³² Wikipedia [Henryk III Walezy](#)

Zmarła Barbara Radziwiłłówna, królowa Polski, wielka księżna litewska

8 MAJA 1551 roku w Krakowie zmarła Barbara Radziwiłłówna, królowa Polski, wielka księżna litewska, druga żona Zygmunta II Augusta.^{333,334} Barbara pochodziła z rodu magnatów litewskich, żoną króla została potajemnie w 1547 r., zarówno Barbara jak i Zygmunt II August mieli już za sobą jedno małżeństwo. Pochodzenie królewskiej małżonki jak i okoliczności ślubu były powodem wielu kontrowersji wśród szlachty i senatorów. Dopiero pół roku przed śmiercią Barbary, w grudniu 1550 roku udało się Zygmuntowi doprowadzić do jej koronacji.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³³³ Wikipedia [Barbara_Radziwiłłówna](#)

³³⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 99

Zakończono głosowanie podczas pierwszej wolnej elekcji w 1573 roku

9 MAJA 1573 roku we wsi Kamień pod Warszawą (obecnie część praskiej części miasta) zakończono zbieranie głosów podczas sejmiku elekcyjnego, zebranego po śmierci Zygmunta II Augusta.^{335,336} Głosowanie rozpoczęło 3 maja, wśród najpoważniejszych kandydatów byli Henryk Walezy i Ernest Habsburg. 22 z 32 województw poparły kandydaturę francuską.³³⁷ Przeciwnicy Walezego, w tym wielu protestantów skupionych wokół marszałka wielkiego koronnego Jana Firleja, opuścili obóz sejmowy przenosząc się do niedalekiego Grochowa. Oczekiwano zatwierdzenia aktu konfederacji warszawskiej i zrehabilitowania ostatecznej wersji artykułów henrykowskich. Doszło do rokowań zakończonych zgodą dzięki pośrednictwu Piotra Zborowskiego. Do historii przeszły słowa, którymi Jan Firlej uzasadniał porozumienie:³³⁸ *"Widzę to na oko Miłościwi Panowie, a bracia, który nam za skaraniem jakimś Pańskim za grzechy nasze jest mimo wolą naszą przejrany y dany, nie uczyni nam pożytku żadnego, y owszem wszystkiego złego naszego z nim się nam trzeba spodziewać, ale kiedy się już tak wielom ludzi upodobało, cosz rzec, lepiej jest nam na to pozwolić, a niżli drogiej ojczyźnie swej zguby i rozlania krwi braciej milej życzyć"*. 11 maja prymas Jakub Uchański mianował Henryka Walezego królem Polski i wielkim księciem Litwy.

Miejsce wydarzenia: [Kamień](#)

³³⁵ Wikipedia [Elekcja 1573](#)

³³⁶ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 166-171

³³⁷ [kamionek.warszawa.pl 1573 rok – Pierwsza wolna elekcja na polach wsi Kamień...](#)

³³⁸ Dubas-Urwanowicz Ewa, "Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta", Białystok 1998, str. 280

Zygmunt August wydał list kaperski dla Wolfa Munckenbecka

10 MAJA 1572 roku podczas obrad sejmiku w Warszawie Zygmunt II August wydał list kaperski dla Wolfa Munckenbecka. Miał to być ostatni taki dokument wydany przez króla, który dwa miesiące później zmarł w Knyszynie. Królewska flota kaperska zaczęła być formowana od 1560 roku, kiedy w związku z narastającym konfliktem z państwem moskiewskim, dotyczącym Inflant, konieczne stało się posiadanie własnej floty kontrolującej żeglugę handlową na Bałtyku. Nie używano wówczas terminu "kaper", raczej sformułowania "straż morska", "custodia maris" czy "frajbiterzy".³³⁹ Listy kaperskie, czy też "listy morskie" zezwalały ich posiadaczom na zwalczanie floty nieprzyjatelnej królowi polskiemu, zakazywały wyrządzania szkód poddanym królewskim, określały też iż dziesiąta część łupu zdobytego przez okręt kaperski miała należeć do króla. Były to dość typowe warunki dla kaprów w ówczesnych czasach, niekiedy władcy zastrzegali sobie wyższe udziały, np. car Iwan IV oczekiwał od swoich kaprów przekazania co trzeciego zdobytego statku.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

³³⁹ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 61

Samuel Zborowski został ujęty i osadzony w wieży wawelskiego zamku

11 MAJA 1584 roku w Piekarach nad Szreniawą koło Proszowic na polecenie kanclerza Jana Zamoyskiego ujęto Samuela Zborowskiego.³⁴⁰ Samuel Zborowski był od wielu lat banitą, skazanym jeszcze za panowania Henryka Walezego. Udał się wówczas na dwór Stefana Batorego w Siedmiogrodzie a po jego elekcji nie bacząc na wyrok i licząc na przychyłność nowego władcy przybył wraz z nim do Polski. Zajmował się m. in. szkoleniem Kozaków zaporoskich.³⁴¹ Sytuacja zmieniła się kiedy Zborowski zaczął grozić zamachem na Batorego, kontaktować się z Habsburgami, odwiedził też Henryka Walezego w Paryżu. Uznano to za przejaw zdrady, zresztą podejrzewano o nią całą rodzinę Zborowskich. Wówczas kanclerz Zamoyski zdecydował o ujęciu Zborowskiego korzystając dodatkowo z okazji, że udał się on do dworu swojej siostrzenicy Elżbiety Włodkowej w Piekarach, na terenie należącego do Jana Zamoyskiego starostwa krakowskiego. Szybko też zdecydowano o egzekucji banity - za przyzwoleniem króla, który wówczas wypowiedział podobno słowa "*Canis mortuus non mordet*" (martwy pies nie kąsa). Karę wymierzono rankiem 26 maja - Samuel Zborowski został ścięty na dziedzińcu zamku na Wawelu.

Miejsce wydarzenia: [Piekary](#)

³⁴⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 241-244

³⁴¹ Wikipedia [Samuel Zborowski](#)

Zmarł Jan Ocieski, dyplomata i kanclerz wielki koronny

12 MAJA 1563 roku w Krakowie zmarł Jan Ocieski, kanclerz wielki koronny za panowania Zygmunta II Augusta.³⁴² Wcześniej sekretarz królewski i dyplomata w służbie Zygmunta Starego.³⁴³ Wielokrotnie posłował do Turcji, Rzymu, w 1540 roku przebywał na dworze cesarza Karola V, zajmując się sprawami królowej Bony. Popierał szlachecki ruch egzekucyjny, kanclerzem wielkim koronnym został w 1552 r. Szesnastowieczny kronikarz Stanisław Orzechowski uwiecznił zdarzenie z udziałem przyszłego kanclerza, do którego doszło podczas pogrzebu Zygmunta Starego.³⁴⁴ Obecny na uroczystościach książę Albrecht Hohenzollern chciał zgodnie z odwiecznym zwyczajem złożyć ofiarę za duszę swojego wuja. Jan Ocieski, doświadczony dyplomata ale znany też jako człowiek żartobliwy, zauważył złośliwie, że jest to sprzeczne z naukami Lutra w sprawie odpustów, rzekomo wyznawanymi przez księcia, który od ponad 20 lat był luteraninem. Albrecht zrezygnował i powstrzymał się od ofiary.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³⁴² Encyklopedia PWN (encyklopedia.pwn.pl) [Ocieski Jan](#)

³⁴³ Wikipedia [Jan Ocieski](#)

³⁴⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 92

Rozpoczął się zwołany przez Zygmunta Starego zjazd w Toruniu

13 MAJA 1520 roku w Toruniu rozpoczął się zwołany przez Zygmunta Starego zjazd z udziałem przedstawicieli stanów pruskich, posłów węgierskich, przedstawicieli książąt Rzeszy i nuncjusza papieskiego Zachariasza Ferreri.³⁴⁵ Od 1519 roku trwała wojna polsko-krzyżacka, zjazd miał wypracować sposób porozumienia z wielkim mistrzem Albrechtem Hohenzollernem by doprowadzić do zakończenia konfliktu. Rozpatrywano pomysł nuncjusza zakładający zawieszenie dożywotnio obowiązku złożenia hołdu dla Albrechta Hohenzollerna, hołd królowi polskiemu mieli za to złożyć poddani zakonowi. Zygmunt Stary zgodził się by propozycję tą przedstawiono w Królewcu, zgodził się też na 10 dniowy rozejm. Ostatecznie w czerwcu doszło do osobistego spotkania króla z wielkim mistrzem, który przybył do Torunia. Ze względu na twarde i nieustępliwe stanowisko strony krzyżackiej rozmowy te nie przyniosły jednak rezultatów. Wojna trwała, dopiero wiosną następnego roku zawarto w Toruniu czteroletni rozejm.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

³⁴⁵ Dwojak Sylwia, "Wizyty Zygmunta Starego w Toruniu (1519–1521)", *Rocznik Toruński*, t. 43, 2016, str. 17

Zygmunt I Stary ogłosił wyrok w sprawie regencji księżnej Anny na Mazowszu

14 MAJA 1518 roku Zygmunt I Stary ogłosił wyrok w sporze między szlachtą mazowiecką a pełniącą funkcję regentki wdową po Konradzie III Rudym - księżną Anną.³⁴⁶ Cześć możnowładców i urzędników książęcych już od 1516 r. domagała się przejęcia władzy przez synów Konrada: Stanisława i Janusza III i zakończenia regencji. Próbowano uprowadzić siłą synów Konrada III, szlachta dokonała zbrojnego najazdu na dwór książęcy w Makowie. Eskalacji konfliktu zapobiegła interwencja króla Zygmunta Starego. W 1517 r. uzgodniono tymczasowe wspólne rządy Anny i starszego z jej synów: Stanisława. 14 maja następnego roku wyrokiem królewskim uznano rządy regentki za zakończone. Władcami Mazowsza zostali jej synowie, nie trwało to jednak długo, Stanisław zmarł w 1524 roku, Janusz przeżył go tylko o dwa lata. Jesienią 1526 r. przedstawiciele szlachty mazowieckiej złożyli hołd Zygmunutowi I a Mazowsze zostało wcielone do Królestwa Polskiego.

³⁴⁶ Grabowski Janusz, "Anna Odrowążowa, ostatnia księżna mazowiecka", *Archeion*, T. CXIII, Warszawa 2012, str. 266

Książę Albrecht Hohenzollern obniżył wynagrodzenie profesorów królewskiego uniwersytetu

15 MAJA 1549 roku książę Albrecht Hohenzollern zdecydował o obniżeniu pensji niektórych profesorów uniwersytetu w Królewcu do wysokości 100 grzywien. Uniwersytet istniał od 1544 r., był drugą uczelnią wyższą na terenie Rzeczypospolitej, a także drugą uczelnią protestancką w Europie. Początkowo przeznaczona przez księcia suma 3 tysięcy grzywien na utrzymanie uczelni była zupełnie wystarczająca, jednak dość szybko okazało się że postępująca inflacja czyni fundację Albrechta na rzecz Uniwersytetu zbyt szczupłą, stąd konieczność obniżek.³⁴⁷ Większym jednak problemem z punktu widzenia profesorów (których początkowo było zaledwie 11), była regularność wypłat wynagrodzenia, a właściwie jej brak. Dopiero w 1556 r. książę Albrecht zgodził się przeznaczyć na rzecz Akademii dochody z leżącej niedaleko posiadłości Rybaki (Fischhausen). Aby wspomóc często nienajlepszą sytuację materialną wykładowców, nadawano im dodatkowe przywileje, np. warzenia piwa a także przyznawano deputaty drewna opałowego. Zarobki profesorów różniły się zależnie od dziedziny, którą się zajmowali, najlepiej opłacani byli profesorowie teologii, prawa i medycyny, słabiej zaś profesorowie filozofii. W zamian za wynagrodzenie zobowiązani byli do prowadzenia 4 godzin wykładów tygodniowo.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

Zmarł Erazm Kretkowski, dyplomata królewski i kasztelan gnieźnieński

16 MAJA 1558 roku w Padwie zmarł Erazm Kretkowski, podróżnik, dyplomata w służbie Zygmunta I Starego i Zygmunta II Augusta, od 1551 r. kasztelan gnieźnieński.³⁴⁸ W 1538 r. był posłem polskim na dworze sułtańskim w Stambule.³⁴⁹ Podróżował do Egiptu i Indii. Jego grób znajduje się w Padwie a znajdujące się na płycie nagrobnej łacińskie epitafium autorstwa Jana Kochanowskiego, uważane jest za jego pierwszy opublikowany tekst poetycki.³⁵⁰

Miejsce wydarzenia: [Padwa](#)

³⁴⁷ Bogdan Danuta, "W kręgu autonomii uniwersyteckiej. Troski i radości profesorów Uniwersytetu Królewskiego w XVI-XVII wieku", *Echa Przeszłości*, IX, 2008, str. 45

³⁴⁸ [Wikipedia Erazm Kretkowski \(1508–1558\)](#)

³⁴⁹ [Wikipedia Epitaphium Cretcovii](#)

³⁵⁰ [Wikipedia Przedstawiciele dyplomacji Polski w Turcji](#)

Urodził się Albrecht Hohenzollern

17 MAJA 1490³⁵¹ roku w Ansbach (Bawaria) urodził się Albrecht Hohenzollern, syn Fryderyka Hohenzollerna i Zofii Jagiellonki. Był ostatnim wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego przed sekularyzacją, oraz pierwszym władcą Prus Książęcych - pierwszego protestanckiego państwa w Europie.

Miejsce wydarzenia: [Ansbach](#)

³⁵¹ Wikipedia [Albrecht Hohenzollern \(1490-1568\)](#)

Zmarł Grzegorz ze Stawiszyna, profesor i rektor Uniwersytetu Krakowskiego

18 MAJA 1518 roku zmarł Grzegorz ze Stawiszyna, filozof i teolog, profesor i trzykrotny rektor Uniwersytetu Krakowskiego.³⁵² Uważany był za jednego z wybitniejszych profesorów krakowskiej uczelni w tamtym okresie. Zmarł w wieku 59 lat w wyniku ataku apopleksji w katedrze krakowskiej. Swoją cenny księgozbiór przekazał do zbiorów Kolegium Większego Uniwersytetu,³⁵³ w testamencie przeznaczył także wsparcie finansowe na rzecz dokończenia budowy sklepienia biblioteki Kolegium. Wśród książek posiadanych przez Grzegorza ze Stawiszyna była kronika świata Giacomo Filippo Forestiego z Bergamo *Supplementum supplementi chronicarum ab ipso mundi exordio usque ad redemptionis nostrae annum MCCCCX editum et novissime recognitum et castigatum*. Na jej wyklejkach i kartach ochronnych rektor uczelni prowadził zachowane do dziś interesujące zapiski autobiograficzne i historyczne.³⁵⁴

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

³⁵² Wikipedia [Grzegorz ze Stawiszyna](#)

³⁵³ Pietrzyk Zdzisław, "Grzegorz ze Stawiszyna (1481-1540)", Złota księga Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, str. 75-77

³⁵⁴ Zdanek Maciej, "Zapiski biograficzne i historyczne Grzegorza ze Stawiszyna (1481-1540) oraz ich kontynuacja", "Roczniki Historyczne", Rocznik LXXXVI — 2020, str. 187-216

Zmarł Jan Łaski, kanclerz wielki koronny i prymas Polski

19 MAJA 1531 roku w Kaliszu zmarł Jan Łaski, sekretarz królewski, kanclerz wielki koronny, arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski.³⁵⁵ Za panowania Jana Olbrachta został sekretarzem królewskim i dyplomata, król Aleksander Jagiellończyk mianował go najwyższym sekretarzem królewskim a od 1503 r. pełnił funkcję kanclerza wielkiego koronnego. Funkcji tej zrzekł się zostając arcybiskupem gnieźnieńskim. W 1506 wydał tzw. *Statuty Łaskiego*,³⁵⁶ zebrane statuty, przywileje, konstytucje sejmowe i dekrety obowiązujące w Królestwie Polskim. W 1530 r. w katedrze na Wawelu koronował Zygmunta Augusta. Popierał szlachecki ruch egzekucyjny, zwalczał luteranizm.

Miejsce wydarzenia: [Kalisz](#)

³⁵⁵ Wikipedia [Jan Łaski](#)

³⁵⁶ Wikipedia [Statut Łaskiego](#)

Sejm stanów Prus Książęcych uchwalił zwiększenie akcyzy na cele wojenne

20 MAJA 1535 roku sejm stanów Prus Książęcych zgodził się na wniosek księcia Albrechta Hohenzollerna uchwalić zwiększenie podatku akcyzowego na cele wojenne.³⁵⁷ W tym czasie trwała w Danii wojna domowa zwana później "zatargiem hrabiów". Po śmierci króla Fryderyka I w 1533 r., o władzę walczyło stronnictwo obalonego kilka lat wcześniej króla Christiana II, popieranego przez hanzeatycką Lubekę, ze zwolennikami syna Fryderyka I - Christiana III, wspieranymi przez Szwecję. Christian III był szwagrem Albrechta Hohenzollerna i to na wystąpienie po jego stronie potrzebował funduszy księżę Prus.³⁵⁸ Oprócz powinowactwa księżę brał pod uwagę fakt, że sojusznikiem Lubeki był zakon krzyżacki, ciągle zgłaszający pretensje do Prus Książęcych i podważający legalność jego panowania. Czarę ostatecznie przepełniło porwanie pruskiego okrętu przez Lubekę. Uchwalone podatki przeznaczono na żołnierzy zaciężnych, przygotowano też flotę 12 okrętów dowodzoną przez Jana Painego, która w czerwcu 1535 r. wzięła udział w zwycięskiej dla duńskich, szwedzkich i pruskich stronników Christiana III bitwie pod Svendborgiem, przyczyniając się do ostatecznego zwycięstwa w kolejnym roku, po kapitulacji Kopenhagi.³⁵⁹ Zwycięski Christian III ustanowił luteranizm religią panującą w Danii.

³⁵⁷ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 111

³⁵⁸ Wikipedia [Grevens_Fejde](#)

³⁵⁹ Wikipedia [Wojna Hanzy z Danią, Szwecją i Prusami](#)

W Malborku podpisano dokumenty unii monetarnej Prus Królewskich i Prus Książęcych

21 MAJA 1528 roku w Malborku, w gospodzie biskupa Ferbera, przedstawiciele Prus Królewskich i Prus Książęcych podpisali dwa jednobrzmiące dokumenty ustanawiające unię monetarną według nowej stopy polskiej.³⁶⁰ Treść dokumentów uchwalono dzień wcześniej podczas obrad sejmiku stanów pruskich. W imieniu Prus Królewskich podpisał je biskup warmiński Maurycy Ferber, Jan Kono-packi - biskup chełmiński i Jerzy Bażyński, wojewoda malborski. W imieniu Prus Książęcych dokumenty sygnował nadburgrabia Jan Besenrade i starosta Jerzy Kunheim. Był to wielki sukces polityki monetarnej Zygmunta I Starego, system monetarny Prus został uzgodniony z polskim co ułatwiało handel ale też podkreślało przynależność Prus do Królestwa Polskiego. Podpisane dokumenty zawierały dwanaście głównych punktów, m.in. głoszących wycofanie starych monet z chwilą wprowadzenia nowych z określonymi wyjątkami, kurs wymiany starych monet na nowe, monety bite dla Prus Królewskich miały zawierać wizerunek króla i królewski herb,

³⁶⁰ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 62

te wytwarzane dla Prus Książęcych - wizerunek księcia Albrechta Hohenzollerna a z drugiej strony orła. Zakazano pod karą śmierci przetapiania monet przez osoby nieuprawnione, z wyjątkiem przetapiania na kosztowności, lecz jedynie na własne potrzeby.

Miejsce wydarzenia: [Malbork](#)

Papież Paweł IV udzielił odpowiedzi na postulaty religijne polskiej szlachty

22 MAJA 1556 roku w Rzymie papież Paweł IV udzielił posłowi polskiemu, kasztelanowi sandomierskiemu i marszałkowi nadwornemu Stanisławowi Maciejowskiemu odpowiedzi na przekazane mu postulaty religijne szlachty polskiej. Postulaty uchwalone przez sejm dotyczyły wprowadzenia liturgii w języku narodowym, przyjmowania komunii pod dwiema postaciami, zniesienia celibatu i zwołania soboru narodowego. Trzeba pamiętać, że zarówno sejm jak i senat składały się wówczas w dużym stopniu ze szlachty wyznania protestanckiego, protestantami było co najmniej 20 na 61 senatorów i 36 na 92 posłów. Podczas oficjalnej audyencji 9 maja 1556 r. Stanisław Maciejowski nadmienił jednak, że postulaty są stanowiskiem szlachty, które król zmuszony był przyjąć.³⁶¹ Odpowiedź papieża była negatywna. Protestanci polscy liczyli wówczas na poparcie przez Zygmunta Augusta idei Reformacji, do tego jednak nigdy nie doszło, jedyne co udało się im osiągnąć to zniesienie w 1563 r. jurysdykcji stanu duchownego nad szlachtą co w praktyce oznaczało dla niej gwarancję swobody wyznania.

Miejsce wydarzenia: [Rzym](#)

³⁶¹ Wijaczka Jacek, "Reformacja w Koronie w XVI w. - sukces czy niepowodzenie?", Gdański Rocznik Ewangelicki, vol. VIII, 2014, str. 21-22

Senatorowie opodatkowali się na rzecz utrzymania wojsk zaciężnych w Inflantach

23 MAJA 1566 roku podczas obrad sejmu koronnego w Lublinie senatorowie, duchowieństwo i największe miasta Królestwa zdecydowały się dobrowolnie wesprzeć skarb królewski na opłacenie wojsk zaciężnych uczestniczących w wojnie o Inflanty.³⁶² Konflikt z Rosją o Inflanty trwał już od kilku lat, obciążenia militarne i finansowe przekraczały możliwości Wielkiego Księstwa Litewskiego, niezbędne było wsparcie Korony. Jednak podczas sejmu lubelskiego 1566 roku, szlachta, która z pewnymi oporami godziła się w poprzednich latach na uchwalanie podatków i zezwalała na zaciąganie przez króla zastawów na opłacenie wydatków wojennych, tym razem stawiała opór. Szczególnie wobec widocznej niechęci ze strony litewskiej wobec ustanowienia unii realnej obu państw. Sytuację uratowała częściowo

³⁶² Januszek-Sieradzka Agnieszka, "Potrzeba Moskiewska" na sejmach koronnych w latach 60. XVI stulecia, Teki Kom. Hist. – OL PAN, 2012, IX, str. 18

dobrowolna składka senatorów i miast, szczególnie hojni okazali się przedstawiciele duchowieństwa: arcybiskup gnieźnieński Jakub Uchański przeznaczył 6000 florenów, niewiele mniej biskup krakowski Filip Padniewski, opactwo benedyktynów - 3000 florenów. Wojewodowie i kasztelanowie przeznaczyli ponad 10 tys. florenów łącznie, z miast najhojniejszy był Kraków - wsparł króla sumą 1500 florenów. W Archiwum Akt Dawnych w Warszawie zachował się dokument "*Percepta peccuniarum contributionum de bona voluntate...*" z listą ofiarodawców i wysokością składek.

Miejsce wydarzenia: **Lublin**

Zygmunt I Stary wystawił dokument w sprawie podatków dla duchowieństwa

24 MAJA 1507 roku w Sandomierzu Zygmunt I Stary wydał dokument potwierdzający, że podatki dla duchowieństwa uchwalone podczas sejmu 1507 roku nie mogą być traktowane jako precedens i nie uszczuplą wolności podatkowych stanu duchownego. Podobny dokument w formie przywileju z 8 marca 1507 roku król wystawił wcześniej dla szlachty, potwierdzając że szlachta zgodziła się na obciążenia podatkowe z dobrej woli *pro conservatione tuitioneque reipublicae*.³⁶³ Jednym z głównych tematów sejmu zebranego w Krakowie tuż po koronacji Zygmunta Starego, było właśnie uchwalenie podatków na cele wojenne. Należało wzmocnić ochronę granic Królestwa oraz wspomóc Wielkie Księstwo Litewskie zagrożone wojną ze strony państwa moskiewskiego. Podatki uchwalono, szlachta zobowiązała się m.in. do zapłacenia czwartej części rocznych dochodów z czynszu, duchowieństwo oprócz analogicznego podatku od czynszu także ósmą część wszystkich dziesięcin. Miasta obciążono podatkiem od nieruchomości (2 grosze od każdej grzywny majątku). Mimo królewskich dokumentów i przywilejów nowe podatki nie spotkały się z dobrym przyjęciem, szlachta małopolska odmawiała płacenia "czwarcizny od czynszów", szlachta z Wielkopolski natomiast wynegocjowała zwolnienie z obowiązku pospolitego ruszenia w zamian za dodatkowy podatek.

Miejsce wydarzenia: **Sandomierz**

³⁶³ Uruszczak Waław, "Sejm koronacyjny w 1507 roku w Krakowie", *Studia z dziejów Państwa i Prawa Polskiego*, t. 7, 2002, str. 116

Zamek w Pokarminie poddał się wojskom hetmana Firleja

25 MAJA 1520 roku, w południe, krzyżacka załoga zamku w Pokarminie (Brandenburg) położonego kilkanaście kilometrów od Królewca poddała się wojskom polskim hetmana Firleja, niedawno wzmocnionym zaciężnymi oddziałami czeskimi.³⁶⁴ Dowodzący obroną zamku zrezygnowali z oporu wobec braku szans na posiłki ze strony wielkiego mistrza i widocznej przewagi armii królewskiej szacowanej na ponad 8 tysięcy jeźdźców i pieszych. Był to ostatni znaczący punkt oporu przed stolicą państwa zakonnego. Od roku trwała już wojna polsko-krzyżacka, która przybierała właśnie mocno niekorzystny obrót dla zakonu. Jeszcze tego samego dnia pierwsze oddziały lekkiej jazdy i piechoty polskiej pojawiły się pod Królewcem, zajmując i rabując wieś na wzgórzu Haberberg.

Miejsce wydarzenia: **Pokarmin** (niem. **Brandenburg**)

³⁶⁴ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Zygmunt I Stary potwierdził przywileje Albrechta Hohenzollerna

26 MAJA 1526 roku król Zygmunt I Stary wydał dokumenty wprowadzające Albrechta Hohenzollerna formalnie w lenno i potwierdzające zbiorczo jego przywileje.³⁶⁵ Warunkiem wydania przywileju zbiorczego było wypełnienie przez księcia dwudziestego dziewiątego artykułu pokojowego traktatu krakowskiego, dotyczącego zwrotu dawnych przywilejów krzyżackich. Albrecht uczynił to 24 maja 1526 r. zwracając 4 beczki oryginalnych dokumentów w tym tzw. Złotą Bullę cesarza Fryderyka II z 1226 roku, która potwierdzała wówczas nadania dokonane przed Konrada Mazowieckiego dla zakonu krzyżackiego.³⁶⁶ Historia zakonu w Prusach dobiegała ostatecznie końca, a książę Albrecht mógł zająć się przygotowaniami do ślubu z córką króla duńskiego - księżniczką Dorotą.

³⁶⁵ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 106

³⁶⁶ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 41-44

Flota gdańska wpłynęła na wody Zalewu Kurońskiego

27 MAJA 1520 roku walcząca w czasie wojny z zakonem po stronie Polski flota gdańska w sile pięciu okrętów wpłynęła przez Cieśninę Kłajpedzką na wody Zalewu Kurońskiego.³⁶⁷ Jej celem było zwalczanie żeglugi i handlu zakonu krzyżackiego. Od razu też zaatakowano dwa statki: holenderski i pruski pochodzący z Królewca, oba obrabowano. Załogi okrętów gdańskich dokonały też dywersji na lądzie, zdobyto i spalono miasto Kłajpeda oraz okoliczne wsie.

Miejsce wydarzenia: **Kłajpeda**

³⁶⁷ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

Zmarła Zofia Jagiellonka, księżna brunszwicka, siostra Zygmunta Augusta

28 MAJA 1575 roku w Schöningen zmarła Zofia Jagiellonka, księżna brunszwicka, siostra Zygmunta Augusta.³⁶⁸ W 1556 r. została żoną Henryka II Młodszeo, sojusznika cesarza Karola V i przeciwnika reformacji. Księżę Brunszwiku miał wówczas 67 lat, Zofia zaś 34. Para nie doczekała się potomstwa. Po śmierci jej męża w 1568 r. wdowa przeszła w ręce jego syna z pierwszego małżeństwa - Juliusza, który był protestantem i oficjalnie wprowadził luteranizm do swego księstwa. Zofia Jagiellonka w 1570 r. prawdopodobnie również stała się wyznawczynią nowej wiary. Zostawiła po sobie ogromne zbiory korespondencji³⁶⁹ - ponad 1900 listów - a korespondowała m. in. z bratem Zygmuntem Augustem, siostrami Izabellą, Anną i Katarzyną, księciem Juliuszem, cesarzem Maksymilianem II czy też teologami protestanckimi.

Miejsce wydarzenia: [Schöningen](#)

³⁶⁸ Wikipedia [Zofia Jagiellonka \(1522–1575\)](#)

³⁶⁹ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Hołd wielkiego mistrza Johanna von Tieffen

29 MAJA 1493 roku w Poznaniu wielki mistrz zakonu krzyżackiego Johann von Tieffen złożył hołd lenny królowi Janowi Olbrachtowi.³⁷⁰ Był to drugi hołd wielkiego mistrza, niecałe cztery lata wcześniej bowiem składał on hołd Kazimierzowi Jagiellończykowi. Mistrzowie zakonu na mocy pokoju toruńskiego kończącego wojnę trzynastoletnią zobowiązani byli do składania hołdów lennych wobec władców Królestwa Polskiego. Nie zawsze jednak wywiązywali się z tego obowiązku, Fryderyk Wettyn nie złożył hołdu wcale, by tego uniknąć wyjechał nawet z Prus do Saksonii, jego następcą Albrecht Hohenzollern hołd złożył dopiero po zawarciu traktatu krakowskiego, kiedy został świeckim lennikiem Zygmunta Starego i władcą Prus Książęcych.

Miejsce wydarzenia: [Poznań](#)

³⁷⁰ Wikipedia [Hołdy pruskie 1469–1641](#)

Podpalenie Warszawy przez agentów wielkiego księcia moskiewskiego Wasyla III

30 MAJA 1515 roku na terenie Warszawy wybuchł pożar, wzniesiony przez ludzi przysłanych przez wielkiego księcia moskiewskiego Wasyla III. Trwała wówczas wojna litewsko-moskiewska, w którą zaangażowane było także Królestwo Polskie. Przekaz o działaniu rosyjskich podpalaczy zachował się w księgach grodzkich³⁷¹ a także w korespondencji władającej wówczas Mazowszem regentki, księżnej Anny.³⁷² W pożarze spłonęło 200 domów i klasztor bernardynów, od pojmanych jeńców dowiedziano się, że wielki książę wysłał wówczas na Mazowsze, do Polski i Prus 150 agentów mających prowadzić działania dywersyjne.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

³⁷¹ Wikipedia [Warszawa w XVI wieku](#)

³⁷² Szybkowski Sobiesław, "Korespondencja książąt mazowieckich z radą miasta Gdańska w latach 1466–1526" w "Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Studia i materiały", VII, 2017, str. 295

Mikołaj Kopernik uzyskał tytuł doktora prawa kanonicznego

31 MAJA 1503 roku na Uniwersytecie w Ferrarze Mikołaj Kopernik uzyskał tytuł doktora prawa kanonicznego.³⁷³ Przyszły słynny astronom studiował we Włoszech od 1496 r, początkowo w Bolonii, później w Rzymie i w Padwie, studiował nie tylko prawo, ale także medycynę, astronomię i filologię grecką. Wyjazd z Padwy do Ferrary w celu obrony doktoratu miał prawdopodobnie podłoże ekonomiczne, egzamin na uczelni w Ferrarze, zwanej *refugium miserorum*, był tańszy.³⁷⁴ Pod koniec 1503 roku, po blisko 7 latach nauki na włoskich uniwersytetach, Kopernik wrócił do Polski, gdzie zaczął pracować dla biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrode, wuja astronoma, który od wielu lat wspierał finansowo jego naukę.

Miejsce wydarzenia: [Ferrara](#)

³⁷³ Wikipedia [Mikołaj Kopernik](#)

³⁷⁴ Borawska Teresa, "Prawnicy w otoczeniu Mikołaja Kopernika", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, nr 2(280), 2013, str. 300

Czerwiec

Teraz porządki francuskie chciał Henryk [Walezy] zaprowadzić pod Wawelem. Rychło przekonał się o tym prymas Uchański, gdy chciał postawić przed sądem duchownym jednego z księży apostatów i uprowadził go siłą wbrew straży marszałkowskiej. Na rozkaz króla Opaliński kazał straży otoczyć siedzibę prymasa i zatoczyć przed nią działa. Uchański więźnia wydał, co więcej, musiał przybyć na Wawel i pokornie prosić Henryka o przebaczenie.

Stanisław Grzybowski, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 180

Incydent podczas procesji Bożego Ciała w Lublinie

1 CZERWCA 1564 roku w Lublinie podczas procesji Bożego Ciała lubelski szlachcic, znany działacz reformacyjny i poeta Erazm Otwinowski wyrwał monstrancję z rąk księdza, krzycząc: *"Bóg jest w niebie, a więc nie ma go w chlebie, nie ma go w tej puszcze"*.³⁷⁵ Następnie monstrancję podeptał i uciekł chroniąc się przed zemstą tłumu w domu protestanta Piotra Suchodolskiego,³⁷⁶ później zbiegł z miasta. Sprawcę, jako szlachcica, postawiono przed sądem sejmowym i oskarżono o bluźnierstwo. Skutecznie bronił go Mikołaj Rej, Otwinowski został skazany tylko na zapłatę za zniszczoną monstrancję.³⁷⁷ Był wyznawcą kalwinizmu, lecz kilka lat po opisanych wydarzeniach zmienił wyznanie i przystąpił do braci polskich (arian).³⁷⁸ Pod koniec życia przeniósł się do Rakowa, tam zmarł w 1614 r.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

³⁷⁵ Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN" (teatrnn.pl) [Bracia polscy - dzieje lubelskiego zboru w latach 1560-1570](#)

³⁷⁶ Tazbir Janusz, "Bluźniercy, którzy uszli karze", Nauka 1/2011, str. 8

³⁷⁷ Wikipedia [Erazm Otwinowski](#)

³⁷⁸ hrabiatytus.pl [Erazm Otwinowski i jego proces. Jak karano profanację hostii w Polsce XVI wieku?](#)

Szlachta wszystkich odmian chrześcijaństwa zyskała prawo piastowania urzędów na Litwie

1 CZERWCA 1568 roku Zygmunt II August wydał przywilej dla szlachty litewskiej, który przyznawał wszystkim (szlacheckim) przedstawicielom wyznań chrześcijańskich prawo do piastowania urzędów w Wielkim Księstwie.³⁷⁹ Pięć lat wcześniej na sejmie wileńskim 1563 roku król wydał przywilej stwierdzający, iż na urzędy "nie tylko podlegli kościołowi rzymskiemu mają być wybierani i wynoszeni, ale jednakowo i zarówno wszyscy ludzie stanu rycerskiego z narodu szlacheckiego wiary chrześcijańskiej, zarówno Litwa, jak i Ruś" co oznaczało zrównanie praw szlachty prawosławnej z katolicką. Przedstawiciele szlachty protestanckiej uważali co prawda, że przywilej wileński obejmuje także ich, nowy przywilej jednoznacznie wskazywał na całą szlachtę wyznania chrześcijańskiego.

³⁷⁹ Wasilewski Tadeusz, "Tolerancja religijna w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI—XVII w.", *Odrodzenie i reformacja w Polsce*, XIX, 1974, str. 117

Zygmunt II August zwolnił Kraków z opłaty podatku podwodnego

2 CZERWCA 1567 roku, na sejmie w Piotrkowie, Zygmunt II August wydał dokument potwierdzający zwolnienie 'raz na zawsze' Krakowa z obowiązku opłacania podatku podwodnego.³⁸⁰ Mieszczanie krakowscy utrzymywali, że będąc miastem stołecznym Kraków od zawsze zwolniony był z obowiązku dostarczania podwody (w uproszczeniu transportu dla króla i urzędników królewskich), powinien być wobec tego wolny od nowego podatku podwodnego wprowadzonego w 1564 r. Starania o zwolnienie z podatku rozpoczęto już w 1565 r. posługując się argumentem finansowym - wpłacono 1000 florenów do kasy królewskiej, cierpiący zwykle na brak gotówki Zygmunt August zażądał kolejnego tysiąca, który otrzymał po zakończeniu obrad sejmku.³⁸¹ Zwolnienie podatkowe Krakowa potwierdził kilka lat później Stefan Batory. Było ono niezwykle korzystne dla miasta, gdyby uwzględnić stawki podatku według wysokości z 1564 roku Kraków musiałby wpłacać do kasy państwa około 1500 florenów rocznie.

Miejsce wydarzenia: **Piotrków**

³⁸⁰ Konarski Marcin, "Powinności podwodowe w świetle przekazu pierwszych sześciu tomów 'Volumina Legum'", *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* t. XIV, 16 (2) 2019, str. 73

³⁸¹ Gołogórski Henryk, "Prawo pocztowe dawnej Polski", *Przegląd Pocztowy*, 1938 r. z. 7, str. 109

Król Zygmunt August zawiadomił Gdańsk o przeniesieniu strażników morza do Parnawy

3 CZERWCA 1571 roku król Zygmunt August zawiadomił władze miejskie Gdańska, iż podjął decyzję o przeniesieniu strażników morza (kaprów królewskich) do Parnawy.³⁸² Tam mieli skuteczniej przeciwdziałać żegludze narewskiej, zwalczając handel z państwem moskiewskim, z którym Rzeczpospolita od kilku lat toczyła konflikt o Inflanty. Przeniesienie kaprów do Parnawy było rozważane już od pewnego czasu, wobec skarg Gdańska na ich działalność, która - jak twierdziło miasto - wywoływała represje szkodzące rozwojowi handlu gdańskiego. Władze miasta wskazywały także, że relokacja strażników morza pozwoli zwalczać coraz groźniejszych kaprów moskiewskich. W praktyce Gdańsk niewiele skorzystał na decyzji króla, strażnicy nie spieszyli się z opuszczeniem portu z którym byli od lat związani. Wkrótce też Zygmunt August zmienił stanowisko, tłumacząc że nie miał na myśli wypędzenia strażników z portu gdańskiego zaś przeniesienie do Parnawy utrudnia fakt, iż jest ona w rękach nieopłaconych żołnierzy zaciężnych. Nad polskimi strażnikami morza zbierały się jednak ciemne chmury z zupełnie innego kierunku - zniszczenie lub znaczne ograniczenie floty kaperskiej Zygmunta Augusta stało się celem króla Danii Fryderyka II.

³⁸² Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 241-250

Bunt studentów Akademii Krakowskiej

4 CZERWCA 1549 roku część studentów uczelni krakowskiej opuściła miasto śpiewając pieśń "*Ite in orbem universum*" i głosząc, że udają się studiować na innych uniwersytetach.³⁸³ Był to efekt wcześniejszego konfliktu między żakami a księdzem Andrzejem Czarnkowskim, wpływowym kanonikiem słynącym z prowadzenia wystawnego i wesołego życia. W maju 1549 roku służba kanonika poraniła wielu studentów, jednego zabiła.³⁸⁴ Doszło do rozruchów, studenci bezskutecznie szukali sprawiedliwości u króla, później przed sądem duchownym, który jednak Czarnkowskiego uniewinnił, konsekwencji uniknęli także jego słudzy.³⁸⁵ Rozżaleni studenci opuścili uniwersytet i Kraków, i mimo iż spora część z nich później wróciła do miasta to szacuje się że studia porzuciło wówczas ponad 6 tysięcy z nich, wielu trafiło na niemieckie uczelnie protestanckie. Krakowska uczelnia przetrwała ten kryzys, choć można było zaobserwować stopniowy upadek jej znaczenia i prestiżu a problemy materialne profesorów uniwersytetu powodowały ich migrację na dwór królewski i dwory zamożniejszej szlachty. Afera nie zaszkodziła za to karierze kanonika Czarnkowskiego,³⁸⁶ w 1553 roku został biskupem poznańskim gdzie zasłużył się zwalczaniem innowierców i obroną interesów kościoła.

³⁸³ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (www.archiwum.uj.edu.pl)
[Secesja studentów z Krakowa](#)

³⁸⁴ Kocznur Jan, "Proces księdza Andrzeja Czarnkowskiego", *Palestra* 4/9(33), 1960, str. 70-74

³⁸⁵ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 108

³⁸⁶ Uniwersytet Jagielloński (www.uj.edu.pl) [Uniwersytet Jagielloński z innej perspektywy - studenci opuszczają miasto](#)

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Książę Zygmunt Jagiellończyk uzyskał prawo bicia groszy czeskich

5 CZERWCA 1504 roku książę Zygmunt Jagiellończyk, wówczas książę głogowski i opawski a w przyszłości król Polski, uzyskał prawo bicia groszy czeskich.^{387,388} Książę Zygmunt, dzięki bratu Władysławowi, królowi Czech i Węgier, od 1499 roku sprawował władzę w Głogowie, początkowo za pośrednictwem starosty, zaś od 5 czerwca 1502 roku osobiście. Zygmunt dał się poznać jako dobry administrator, dbający o uporządkowanie spraw podatkowych i sądowniczych księstwa. Głogów opuścił w sierpniu 1506 r.

³⁸⁷ Nowak Krzysztof, "Zygmunt Stary", Encyklopedia Ziemi Głogowskiej, zeszyt 10, 1993, str. 21-22

³⁸⁸ Wikipedia [Zygmunt I Stary](#)

Książę Konstanty Wasyl Ostrogski złożył przysięgę wierności Koronie

6 CZERWCA 1569 roku książę Konstanty Wasyl Ostrogski, wojewoda kijowski, złożył przysięgę wierności Koronie.^{389,390} Wcześniej król Zygmunt II August zdecydował o inkorporacji województwa kijowskiego do Królestwa Polskiego. Był to sposób nacisku na posłów litewskich, by ponownie przystąpili do obrad w Lublinie dotyczących unii polsko-litewskiej. Przeprowadzone od marca inkorporacje kilku województw (oprócz kijowskiego dotyczyło to także Podlasia, Wołynia i województwa braclawskiego) okazały się skuteczne, negocjacje unijne wznowiono 7 czerwca,³⁹¹ akt unii lubelskiej podpisano 1 lipca 1569 roku.

³⁸⁹ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

³⁹⁰ Wikipedia [Konstanty Wasyl Ostrogski](#)

³⁹¹ Wikipedia [Unia lubelska](#)

Zmarł Kazimierz Jagiellończyk, król Polski i wielki książę litewski

7 CZERWCA 1492 roku w Grodnie zmarł Kazimierz Jagiellończyk, król Polski i wielki książę litewski.³⁹² W chwili śmierci miał 64 lata, od 44 lat panował w Polsce, a od ponad pięćdziesięciu władał Litwą.³⁹³ Śmierć króla oznaczała w praktyce koniec unii personalnej Korony i Wielkiego Księstwa, gdyż jego następcą możnowładcy litewscy obwołali 26 lipca 1492 roku królewicza Aleksandra, zaś szlachta polska w sierpniu 1492 w Piotrkowie wybrała Jana Olbrachta na króla Polski. Oba państwa związane ze sobą od ponad stu lat nie zaprzestały jednak współpracy. Władali nimi przedstawiciele tej samej dynastii jagiellońskiej, a współpraca była szczególnie niezbędna Litwie zagrożonej ekspansją Wielkiego Księstwa Moskiewskiego,

³⁹² Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

³⁹³ Wikipedia [Kazimierz IV Jagiellończyk](#)

którego władca Iwan III Srogi dążył do odzyskania i zjednoczenia wszystkich ziem ruskich.

Miejsce wydarzenia: [Grodno](#)

Zygmunt Stary mianował Jana Werdena burgrabią gdańskim

8 CZERWCA 1532 roku Zygmunt I Stary mianował Jana Werdena (niem. Johann von Werden) burgrabią gdańskim, czyli przedstawicielem króla w Gdańsku.³⁹⁴ Urząd burgrabiego istniał od 1457 roku, kiedy to utworzył go Kazimierz Jagiellończyk. Zgodnie z przywilejem królewskim 8 kandydatów na stanowisko burgrabiego wysuwała rada miasta, król wskazywał jednego z nich. Jan Werden był wcześniej jednym z burmistrzów Gdańska, jako burgrabia nie tylko reprezentował interesy królewskie, ale sprawował część sądów, wystawiał glejty, zarządzał majątkiem zmarłych nie posiadających spadkobierców, nadzorował budowę miejskich szubienic i wykonywanie wyroków śmierci.³⁹⁵ Oprócz stanowiska burgrabiego Jan Werden był kupcem, posiadał znaczny majątek, służąc jako bankier nie tylko Zygmuntowi Staremu, ale i Albrechtowi Hohenzollernowi. Od 1528 roku nobilitowany przez króla, w 1552 roku podczas wizyty Zygmunta II Augusta w Gdańsku, podejmował władzę w swojej kamienicy przy Długim Targu.³⁹⁶ Burgrabia należał do zwolenników księcia Albrechta, do dziś w archiwach niemieckich w Getyndze zachowała się bogata korespondencja między Janem Werdenem a władcą Prus, obaj jednak byli całkowicie wierni królowi polskiemu.

³⁹⁴ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 109

³⁹⁵ Gedanopedia (www.gedanopedia.pl) [Burgrabio-wie](#)

³⁹⁶ Wikipedia [Johann von Werden](#)

Urodził się Konstantyn Ferber, burmistrz Gdańska, przeciwnik Komisji Morskiej

9 CZERWCA 1520 roku urodził się Konstantyn Ferber, burmistrz Gdańska i burgrabia królewski, kupiec i bankier, przeciwnik Komisji Morskiej, obrońca gdańskich przywilejów.³⁹⁷ W 1568 roku nakazał uwięzienie 11 kaprów królewskich, których oskarżono o napad na okolicznych chłopów i 23 czerwca tegoż roku ścięto. Sprawa wywołała ostry konflikt z Zygmuntem Augustem, ze względu na nieproporcjonalny rozmiar kary wobec winy kaprów.³⁹⁸ Dodatkowo specjalna komisja wysłana przez króla i senat pod przewodnictwem biskupa Karnkowskiego nie została wpuszczona do miasta. Podczas sejmu lubelskiego 1569 roku władze Gdańska oskarżono o obrazę majestatu i prześladowanie kaprów. Wojewoda łęczycki Jan Sierakowski wypominał gdańszczanom: "Polską zawždy Gdańsk stał, bez Polski obejść się nie mógł i nie może. Nami stoicie, nami żywiecie"³⁹⁹. W wyniku procesu, 12 sierpnia 1569 r. Konstantyn Ferber wraz dwoma innymi burmistrzami został pozbawiony urzędu

³⁹⁷ Wikipedia [Constantin Ferber I](#)

³⁹⁸ Wikipedia [Gdańsk wobec polityki bałtyckiej ostatnich Jagiellonów](#)

³⁹⁹ Piwnicki Grzegorz, Klein Adam, "Polska polityka morską za panowania ostatnich dwóch Jagiellonów i jej pokłosie", *Studia Gdańskie*, t. XXXI, 2012, str. 231

i skazany na więzienie w Piotrkowie, gdzie spędził rok, odzyskując wolność gdy posłom gdańskim udało się przebłagać Zygmunta Augusta.⁴⁰⁰ Nie był to ostatni konflikt burmistrza z królem Polski ani ostatni pobyt w więzieniu. W 1576 r. podczas sporu Gdańska ze Stefanem Batorem został wraz z całą delegacją miasta uwięziony w Łowiczu, gdzie spędził pół roku.

⁴⁰⁰ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 259

Stefan Batory zatwierdził Excerpta mazowieckie

10 CZERWCA 1577 roku w Malborku Stefan Batory zatwierdził ustawę "Zwyczaj województwa mazowieckiego z starego statutu, przystawiając do prawa koronnego, wyjęte i zostawione na sejmie walnym toruńskim anno 1576".^{401,402} Były to wyjątki od prawa koronnego zgodne z dawnym odrębnym prawem mazowieckim. W 1576 roku Mazowsze, będące od pięćdziesięciu lat częścią Korony przyjęło wreszcie prawo koronne, jednak zagwarantowało sobie zachowanie niektórych dawnych przepisów, czyli tzw. "eksczeptów mazowieckich".

Miejsce wydarzenia: [Malbork](#)

⁴⁰¹ Moniuszko Adam, "Prawo sądowe Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI-XVIII w.)", Warszawa 2017, str. 76

⁴⁰² Sianko Przemysław, "Granica mazowiecko-litewska do 1569 roku. Kształtowanie się, rola społeczna", (Rozprawa doktorska), Białystok 2019, str. 220

Zygmunt August nobilitował Szymona Marycjusza, pedagoga, profesora Akademii Krakowskiej

11 CZERWCA 1559 roku Zygmunt II August nobilitował Szymona Marycjusza, kanclerza przy biskupie chełmińskim Janie Lubodzieńskim, a wcześniej profesora Akademii Krakowskiej.⁴⁰³ Marycjusz zasłynął swoim traktatem pedagogicznym *De scholis seu academiis libri duo* wydanym w 1551 roku.⁴⁰⁴ Niedługo później opuścił uczelnię krakowską, przenosząc się na Pomorze, gdzie ożenił się, a żona w posagu wniosła mu majątek ziemski Czystochleb.⁴⁰⁵ Marycjusz, z pochodzenia mieszczanin o prawdziwym nazwisku Kociołek, zaczął od tego czasu używać nazwiska Czystochlebski a kiedy kilka lat później został nobilitowany, przyjęło go do herbu Michała Wulikowskiego. Nobilitacja nie była wówczas zjawiskiem częstym, w trakcie panowania Zygmunta Augusta wyniósł on do stanu szlacheckiego tylko około 60 osób,⁴⁰⁶ w tym np. czterech najbardziej zasłużonych kapitanów okrętów kaperskich straży morskiej.

⁴⁰³ Wikipedia [Szymon Marycjusz](#)

⁴⁰⁴ [historia.org.pl Szymon Marycjusz \(1516-1574\) - zapomniany polski bohater renesansu](https://historia.org.pl/Szymon_Marycjusz_(1516-1574)_-zapomniany_polski_bohater_renesansu)

⁴⁰⁵ Chałasiński Józef, "O szlachcie, mniach i uczonych oraz habilitacji jako instytucji uniwersyteckiej", Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 16/2, 1962, str. 127

⁴⁰⁶ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 122

Maciej Drzewiecki, biskup kujawski i urzędnik królewski, został prymasem Polski

12 CZERWCA 1532 roku Zygmunt I Stary mianował Macieja Drzewieckiego arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski, jego kandydaturę wspierała królowa Bona i Zygmunt August.⁴⁰⁷ Maciej Drzewiecki wcześniej pełnił funkcję sekretarza królewskiego, wielkiego kanclerza koronnego, biskupa przemyskiego a później kujawskiego. Był jednym z sygnatariuszy konstytucji *Nihil Novi* oraz traktatu krakowskiego z 1525 roku, rok wcześniej pełnił funkcję komisarza królewskiego w Gdańsku.⁴⁰⁸ Do dziś zachował się dziennik prowadzony przez Drzewieckiego w latach 1499-1515 na marginesach księgi wydrukowanej w Ulm w 1499 r. o tytule *Almanach nova plurim is annis venturis inservientia per Ioannem S toefflerinum Iustingentem et Iacobum Pfaum en Ulm ensem accuratissime supputata et toto fere Europe dextro sydere impartita*. Prymas zmarł w 1535 roku podczas podróży do Krakowa, w wieku 68 lat.

⁴⁰⁷ Rybus Henryk, "Prymas Maciej Drzewiecki: zarys biografii (1467-1535)", *Studia Theologica Varsaviensia* 2/1-2, 1964, str. 274

⁴⁰⁸ Wikipedia [Maciej Drzewiecki](#)

W Gdańsku na Długim Targu ścięto 13 przywódców luteranckiego buntu mieszczan

13 CZERWCA 1526 roku w Gdańsku na Długim Targu ścięto 13 przywódców buntu luteranckich mieszczan przeciw władzom miasta i duchowieństwu katolickiemu. Mieszczanie gdańscy w styczniu poprzedniego roku dokonali rewolty obalając burmistrza oraz wprowadzając zmiany religijne w duchu nauk Marcina Lutra. Zmiany te nie zostały zaakceptowane przez Zygmunta Starego mimo deklaracji gdańszczan o niezmienniej wierności wobec Korony. Od kwietnia 1526 r. król przebywał w mieście wraz z wojskiem i zajmował się przywracaniem panującej wiary i porządku, przywrócono patrycjuszowskie władze, wznawiano katolickie msze w kościołach.^{409,410,411} Część luteranckich kaznodziejów uciekła, część została przewieziona do Malborka, gdzie mieli zostać straceni, zmianę wyroku na wygnanie z Prus Królewskich wyprosił u króla książę Albrecht Hohenzollern. Luteranscy mieszkańcy Gdańska, otrzymali dwa tygodnie na powrót na łono kościoła rzymskiego lub emigrację, księża katoliccy sympatyzujący z Lutrem jedynie dobę na podobną decyzję.⁴¹² Twarde działania Zygmunta Starego nie wykorzeniły jednak protestanckich sympatii gdańskich mieszczan, czemu sprzyjało sąsiedztwo luteranckich Prus Książęcych. W latach 1557/58 Gdańsk, Toruń i Elbląg uzyskały od Zygmunta II Augusta przywileje religijne, nie tyle przyznające pełną wolność wyznania ile prawo do wyznawania protestantyzmu w wybranych świątyniach i przyjmowanie Komunii pod dwoma postaciami, ograniczone czasowo, był to jednak wyłom w dotychczasowych zakazach i początek jawnego

⁴⁰⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 63-65

⁴¹⁰ Wikipedia [Reformacja w Polsce](#)

⁴¹¹ Wikipedia [Tumult gdański 1525-1526](#)

⁴¹² old.luteranie.pl [Rozwój Reformacji na Pomorzu](#) (Janusz Mańlek)

rozwoju luteranizmu w Prusach Królewskich.

Miejsce wydarzenia: **Gdańsk**

Zwodowano kadłub królewskiego galeonu "Smok"

14 CZERWCA 1571 roku w Elblągu zwodowano kadłub okrętu wojennego, galeonu dla którego przyjmuje się dziś nazwę "Smok" - od głowy smoka umieszczonej na dziobie - prawdziwej nazwy okrętu nie znamy.⁴¹³ Być może tego dnia odbyła się jedynie oficjalna uroczystość wodowania, nadzorujący budowę podskarbi Bąkowski zapisał iż 14 czerwca mistrz Dominico nie chciał spuszczać na wodę okrętu bez uroczystej oprawy jak to się odbywa w Wenecji, opłacono więc trębacza. Sam okręt natomiast spuszczonego na wodę dopiero dzień później, w rejestrze wydatków na budowę okrętu zapisano: *15 Juny Gdy spuszczano okrenth na wode wedlug tego yako ssie Inssi sprawuyą thedim ym kupil wasse piwa za ktoram dal fl. 4*. Budowę rozpoczęto rok wcześniej, pod kierownictwem sprowadzonych z Wenecji mistrzów: Dominika Zaviazelo i Jakuba di Salvatore,⁴¹⁴ którzy zarządzali pracą niemieckich, holenderskich oraz kaszubskich cieśli i robotników nad brzegiem rzeki Elbląжки. Okręt w zamyśle Zygmunta Augusta miał prawdopodobnie być początkiem prawdziwej floty królewskiej, dotychczasowe polskie działania na Morzu Bałtyckim opierały się bowiem na okrętach kaperskich. Prace finansowane były przez Komisję Morską a koszty wyniosły ponad 7000 złotych oraz wydane osobno przez skarb pruski prawie 650 grzywien na wynagrodzenie mistrzów weneckich. Budowa nie przebiegała bezproblemowo, na początku listopada 1570 roku obaj włoscy mistrzowie próbowali przypuszczalnie zbiec,⁴¹⁵ ścigani przez nadzorującego budowę podskarbiego Bąkowskiego wynajętym czółnem. Problemy napotymano także przy zakupie niektórych materiałów w Gdańsku. Oprócz dużego dwumasztowego⁴¹⁶ galeonu budowano także dwa statki pomocnicze: "fregatę" (fragada) - jednomasztową jednostkę z 8 wiosłami oraz mniejszą łódź - "bat" również z jednym masztem. Mniejsze jednostki zbudowano, "fregatę" z 7 osobową załogą wysłano nawet na Hel a potem do Pucka.⁴¹⁷ Prace nad wyposażeniem galeonu trwały natomiast do 1572 roku⁴¹⁸ lecz nigdy ich w pełni nie ukończono, przede wszystkim z powodu śmierci Zygmunta II Augusta w lipcu 1572 roku.⁴¹⁹ Według Adama Kleczkowskiego król zdążył zobaczyć swój okręt - 3 października 1571 roku okręt na jego przybycie wyczyszczono.⁴²⁰ Ustalenia późniejsze⁴²¹ wskazują jednak, że Zygmunt August był w tym czasie w Warszawie i do Elbląga nie przyjechał. Galeon pozostawał w okresie bezkrólewia pod opieką Jana Kostki, dawnego przewodniczącego Komisji Morskiej, który finansował jego konserwację. Wiadomo, że istniał jeszcze w 1577 roku, kiedy to w czasie pożaru Elbląga wywołanego przez flotę duńską ścięto maszty okrętu by zapobiec rozprzestrzenianiu się ognia

⁴¹³ Lepsi Kazimierz, "Zarys dziejów marynarki polskiej", Kraków 1947, str. 19

⁴¹⁴ Boczar Mieczysław L., "Nie znana korespondencja Zygmunta Augusta z dożą Wenecji Pietrem Loredanem w sprawie budowy galeonu", Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, 15/2, 1970, str. 343-351

⁴¹⁵ Kleczkowski Adam, "Rejestr budowy galeony. Zabytek z r. 1572", Kraków, 1915, str. 52, 100-101

⁴¹⁶ Dwa maszty wynikają wprost z publikacji S. Bodniaka i z rejestru wydatków podskarbiego Jana Bąkowskiego, choć są tam zapisy sugerujące że masztów mogło być więcej, późniejsze rekonstrukcje (Mieczysław Boczar, 1973) sugerują 3 maszty.

⁴¹⁷ Kleczkowski Adam, "Rejestr budowy galeony. Zabytek z r. 1572", Kraków, 1915, str. 66

⁴¹⁸ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 138-139

⁴¹⁹ Wikipedia **Smok (1571)**

⁴²⁰ W rejestrze wydatków jest wpis: "3 Octobris 2 chłopom ktorzy okrenth wyczyszczali GdJ. Jeomcz miał przechacz dalem g. 4" (str. 36).

⁴²¹ Kuliński Bohdan Andrzej, "Okręt Jego Królewskiej Mości Zygmunta II Augusta. Historia galeonu, który nie był galeonem", Warszawska Firma Wydawnicza, 2012, str. 121

na pobliski most. O jego dalszych losach nie mamy dziś pewnych informacji, przyjmuje się że został rozebrany w 1587 roku.⁴²²

Istnieje możliwość, że okręt ten nie był wcale galeonem, lecz galerą. Taką hipotezę przedstawił niedawno Bohdan Andrzej Kuliński⁴²³ opierając się m.in. na dokumentach, które na określenie budowanego okrętu używają terminów wskazujących na galere, na specjalizacji mistrzów weneckich w budowie galer oraz kosztach budowy niższych niż można by oczekiwać w przypadku galeonu.⁴²⁴ Zastanawiano się nad rodzajem okrętu i wcześniej, Adam Kleczkowski, który w 1915 r. opracował i wydał rejestr kosztów budowy podskarbiego Jana Bąkowskiego, rozważał możliwość okrętu wiosłowego, lecz skłaniał się zdecydowanie ku wersji żaglowej. M.in. dlatego, że z rejestru kosztów wynikało iż dla okrętu zamówiono tylko 12 wiosł, do tego tańszych niż dla dużo mniejszej fragady, więc raczej pomocniczych a dodatkowo część z nich być może przeznaczono dla "bata".

Miejsce wydarzenia: [Elbląg](#)

Zmarła Elżbieta Habsburg, pierwsza żona Zygmunta Augusta

15 CZERWCA 1545 roku w Wilnie zmarła Elżbieta Habsburg, pierwsza żona Zygmunta II Augusta, córka Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki.⁴²⁵ Sprawę małżeństwa zaczęto negocjować między dworami Habsburgów i Jagiellonów już w dzieciństwie Elżbiety i Zygmunta, przeciwna mu była królowa Bona, w 1543 roku doszło jednak do skutku, Elżbieta otrzymała w posagu 100 tysięcy florenów i bogatą wyprawę.⁴²⁶ Cieniem na związku z młodym królem położyły się problemy zdrowotne Elżbiety, która chorowała na epilepsję i to właśnie seria napadów padaczki 15 czerwca 1545 roku spowodowała jej śmierć.⁴²⁷ Miała wówczas zaledwie 19 lat, od dwóch będąc królową Polski.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

Na lwowskim rynku ścięto Jana Podkowę, kozaka zaporoskiego i hospodara mołdawskiego

16 CZERWCA 1578 roku we Lwowie na miejskim rynku ścięto Jana (Iwana) Podkowę, jednego z przywódców kozaków zaporoskich. Podkowa w 1577 roku zdobył Jassy, wówczas stolicę Mołdawii i ogłosił się hospodarem.⁴²⁸ Został stamtąd szybko wyparty przez wojewodę Siedmiogrodu, Krzysztofa Batorego, który przywrócił do władzy Piotra V Kulawego, zaś Iwan Podkowa zbiegł do Polski. Tu czekało go więzienie, a następnie śmierć z wyroku Stefana Batorego,

⁴²² Odnaleziono zapiski dotyczące rozebrania w 1587 okrętu w Elblągu "dla starości spróchniałego", przyjmuje się dziś, że chodzi o galeon Zygmunta. Można się zastanawiać czy okręt, o który przynajmniej w okresie bezkrólewia dbano, mógłby po 1577 roku spróchnieć do stanu wymagającego rozbioru, ale być może wpływ na to miało świeże drewno użyte do budowy zamiast drewna sezonowanego.

⁴²³ Kuliński Bohdan Andrzej, "Okręt Jego Królewskiej Mości Zygmunta II Augusta. Historia galeonu, który nie był galeonem", Warszawska Firma Wydawnicza, 2012

⁴²⁴ Zastanawiająca jest także liczba żagli wymieniona w rejestrze wydatków: 3 dla okrętu i bata, 1 dla fragady, przy czym koszt żagli (materiał i wykonanie) dla dużego okrętu i bata wynosi ok. 63 florenów, zaś koszt żagli fragady - 20 florenów (karta 48 i karta 54a rejestru). Wydaje się, że żagle dla galeonu powinny być wielokrotnie droższe niż żagiel fragady będącej przecież większą łodzią wiosłową z 1 masztem i jednym żaglem. Oczywiście istnieje możliwość, że rejestr wydatków nie był kompletny, lub okręt nigdy nie otrzymał kompletu żagli.

⁴²⁵ Wikipedia [Elżbieta Habsburżanka](#)

⁴²⁶ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

⁴²⁷ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 363

⁴²⁸ Wikipedia [Jan Podkowa](#)

który chciał ukarać go za samowolę, jaką była wyprawa do Mołdawii. Publiczna kaźń była jednocześnie demonstracją władzy królewskiej wobec świeżo zaciągniętych na służbę kozaków rejestrowych, których oddział utworzył Batory podczas pobytu we Lwowie.⁴²⁹ Kozacy mieli brać udział w wojnie z Moskwą, a podczas pokoju strzec kraju przed najazdami tatarskimi.

Miejsce wydarzenia: **Lwów**

Zmarł Jan Olbracht

17 CZERWCA 1501 roku w Toruniu zmarł Jan Olbracht.⁴³⁰ Król przygotowywał się do wojny z zakonem krzyżackim, wobec nieudanych prób skłonienia wielkiego mistrza, Fryderyka Saskiego, do złożenia należnego zgodnie z pokojem toruńskim hołdu.⁴³¹ Zawarł wcześniej rozejm z Turkami i w lecie 1501 r. zarządził koncentrację wojsk koronnych w Toruniu. W tym czasie był już poważnie chory, w Toruniu w sali ratusza doznał paraliżu i utraty mowy⁴³², wkrótce zmarł w wieku 42 lat, po 10 latach panowania.

Miejsce wydarzenia: **Toruń**

Ucieczka Henryka Walezego do Francji

W NOCY Z 18 NA 19 CZERWCA 1574 roku Henryk Walezy po 146 dniach panowania ucieka z Krakowa do Francji. Stało się tak po dotarciu do Polski pierwszych informacji o śmierci Karola IX, króla Francji i brata Henryka, który stał się w tym momencie spadkobiercą francuskiej korony.⁴³³ Ucieczka króla miała dramatyczny przebieg, według przekazów Henryk wyruszył z Krakowa w nocy z małym pocztem. Wyjazd władcy nie został jednak niezauważony, podkomorzy krakowski Jan Tęczyński, wyruszył w pościg. Doścignął władcę już za pobliską granicą z cesarstwem - w Pszczynie. Henryk obiecał Tęczyńskiemu powrót do Polski, a podkomorzy ciął się własną szablą w ramię i na swoją krew przysięgał wierność królowi.⁴³⁴ Początkowo wierzone w powrót króla, podobnie sam Henryk Walezy liczył na utrzymanie tronu i władzy w obu państwach. Wkrótce jednak stało się jasne, że Rzeczpospolitą czeka kolejna elekcja.

Miejsce wydarzenia: **Kraków**

⁴²⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 213

⁴³⁰ Wikipedia [Jan I Olbracht](#)

⁴³¹ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

⁴³² Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 272

⁴³³ Wikipedia [Henryk Walezy - Ucieczka do Francji](#)

⁴³⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 182

Zmarł Jaakow ben Jehuda ha-Lewi Kopelman, rabin z Lublina

19 CZERWCA 1541 roku w Lublinie zmarł rabin Jaakow ben Jehuda ha-Lewi Kopelman prowadzący w tym mieście znaną szkołę talmudyczną.⁴³⁵ Do dziś zachował się jego nagrobek z 1541 roku, jeden z najstarszych zachowanych nagrobków żydowskich w Polsce.⁴³⁶

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

⁴³⁵ Wikipedia [Jaakow ben Jehuda ha-Lewi Kopelman](#)

⁴³⁶ Wikipedia [Stary cmentarz żydowski w Lublinie](#)

Urodził się Zygmunt III Waza, przyszły król Rzeczypospolitej Obojga Narodów

20 CZERWCA 1566 roku urodził się Zygmunt III Waza, syn księcia Finlandii Jana i Katarzyny Jagiellonki, córki Zygmunta Starego.⁴³⁷ Ślub Jana i Katarzyny, o której rękę starał się wcześniej bezskutecznie Albrecht Hohenzollern, odbył się w 1562 r. w Wilnie. Urodzona w 1526 r. Katarzyna była o 11 lat starsza od swojego małżonka. Zygmunt przyszedł na świat na zamku Gripsholm gdzie jego rodzice przebywali w niewoli uwięzieni przez przyrodniego brata Jana - Eryka XIV władcę Szwecji.⁴³⁸ Rok później odmienił się los przyszłego króla Rzeczypospolitej, po uwolnieniu z więzienia przez Radę Królestwa Szwecji książę Jan obalił Eryka XIV zostając królem Szwecji, jako Jan III Waza. Zygmunt Waza został tym samym następcą szwedzkiego tronu.

Miejsce wydarzenia: [Gripsholm](#)

⁴³⁷ Wikipedia [Zygmunt III Waza](#)

⁴³⁸ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 264

Załoga gdańskiej Latarni ostrzelała okręty kaperskie

21 CZERWCA 1568 roku załoga strzegącej ujścia Wisły gdańskiej twierdzy zwanej Latarnią, ostrzelała trzy okręty kaprów królewskich, kapitanów Marcina Schele i Jana Treselera, czwarty zaś wcześniej uszkodzony zmusiła do zawrócenia, na skutek czego zatonał.^{439,440} Był to okres ostrego konfliktu Gdańska z królewską Komisją Morską i strażnikami morza, na protest Komisji miasto odpowiedziało, iż komendant Latarni postępował zgodnie ze swoimi obowiązkami. Te wydarzenia, a przede wszystkim osądzenie i ścięcie dwa dni później (23 czerwca) 11 kaprów królewskich przez Gdańsk,⁴⁴¹ doprowadziły podczas sejmu lubelskiego w 1569 roku do oskarżenia o obrazę majestatu i procesu władz miasta.

Miejsce wydarzenia: [Gdańsk](#)

⁴³⁹ Wikipedia [Gdańsk wobec polityki bałtyckiej ostatnich Jagiellonów](#)

⁴⁴⁰ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 117

⁴⁴¹ A dokładniej - jak pisze S. Bodniak - kaprów powieszono, później martwym już obcięto głowy i ustawiono dla postrachu na poprzecznej belce.

Zygmunt Jagiellończyk przybył z misją dyplomatyczną na Węgry

22 CZERWCA 1505 roku Zygmunt Jagiellończyk, wówczas księżę głogowski i namiestnik Śląska i Łużyc, przybył wraz z Fryderykiem legnickim i sześciuset osobowym pocztem do Budy. Na Węgrzech trwał wówczas konflikt między stronnictwem narodowym, reprezentowanym głównie przez rodzinę Zapolyów a stronnictwem pro-habsburskim. Królem Węgier i Czech był Władysław Jagiellończyk, który nie miał jeszcze męskiego potomka, a jego częste problemy zdrowotne pozwalały dynastii Habsburgów myśleć o realizacji swoich praw do tronu wynikających z porozumienia z 1491 r.⁴⁴² Tron był także celem węgierskiego stronnictwa narodowego i Jana Zapolya. Zygmunt Jagiellończyk związany zarówno z Zapolyami jak i swoim królewskim krewniakiem podjął próbę mediacji, która zakończyła się pewnym sukcesem w postaci porozumienia między dworem a stronnictwem narodowym. Nie uspokoiło to jednak sytuacji na Węgrzech, Władysław negocjował potajemnie z Maksymilianem Habsburgiem. W kolejnym roku doszło do niemieckiej interwencji zbrojnej, lecz sytuację znacząco zmieniły narodziny upragnionego królewskiego syna - Ludwika. Zmianie uległa też pozycja Zygmunta Jagiellończyka, który pod koniec 1506 roku został obrany królem Polski. Według źródeł weneckich nad granicą polską zbierały się wówczas popierające go królewskie (Władysława Jagiellończyka), jak i zapolyańskie oddziały. Sześć lat później, w lutym 1512 r. związek Zygmunta z rodziną Zapolya przypieczętował ślub z Barbarą, siostrą Jana.

Miejsce wydarzenia: **Buda**

⁴⁴² Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 484

Stefan Batory ustanowił stałe wojska nadworne

23 CZERWCA 1576 roku Stefan Batory wydał akt ustanawiający stałe wojsko nadworne. Gwardia konna miała liczyć 1000 żołnierzy werbowanych zarówno w Królestwie jak i w Wielkim Księstwie.⁴⁴³ Król określił też szczegółowe przepisy dotyczące ubioru, wysokości żołdu, uznał też władzę marszałka koronnego nad hetmanem wojsk nadwornych, wojska te jednak podczas działań wojennych podlegały własnym odrębnym przepisom. Organizacja wojsk nadwornych wprowadzona przez Batorego funkcjonowała do czasów Zygmunta III Wazy, nie osiągnęła jednak nigdy zakładanej liczebności, co wynikało wprost z ograniczonych finansów królewskich.

⁴⁴³ Łopatecki Karol, "Disciplina militaris' w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 207-210

Tumult "cmentarny" w Krakowie

24 CZERWCA 1575 roku w Krakowie doszło do zamieszek na tle religijnym, w wyniku których studenci krakowscy wraz z częścią mieszczan zdewastowali miejscowy cmentarz ewangelicki.⁴⁴⁴ Początkowo zamierzano ponownie zniszczyć świeżo odbudowany po zamieszkach w 1574 roku zbór kalwiński przy ulicy św. Jana, jednak ten napad odparto a tłum ruszył w stronę położonego na przedmieściach cmentarza protestanckiego. Wyciągnięto m. in. szczątki zmarłego kilka lat wcześniej Stanisława Myszkowskiego,^{445,446} wojewody krakowskiego, i wleczono je po mieście.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁴⁴⁴ Wikipedia [Tumult cmentarny](#)

⁴⁴⁵ Wikipedia [Stanisław Myszkowski \(zm. 1570\)](#)

⁴⁴⁶ [dziejkrakowa.pl](#) [Wiek XVI](#)

Mehmed II Girej został chanem Tatarów Krymskich

25 CZERWCA 1577 roku Mehmed II Girej, zwany Tłustym, został chanem Tatarów Krymskich po śmierci swojego ojca chana Dewleta I, zarażonego dżumą.^{447,448} Już w lipcu zaczęto się obawiać w Rzeczypospolitej nowych najazdów tatarskich, sejm litewski w Wołkowysku uchwalił wysokie podatki, szybko wysłano "upominki" na Krym. Nie uchroniło to jednak kraju przed najazdami, w początkach 1578 roku podjazdy tatarskie były widziane aż pod Ostrogiem gdzie oblegały księcia Konstantyna Ostrogińskiego.⁴⁴⁹ W tym samym roku Stefan Batory wysłał posiłki wojewodzie braclawskiemu Januszowi Zbaraskiemu, który pokonał Tatarów pod Braclawiem.

⁴⁴⁷ Wikipedia [Mehmed II Girej](#)

⁴⁴⁸ Wikipedia [Dewlet I Girej](#)

⁴⁴⁹ Korzon Tadeusz, "Dzieje wojen i wojskowości w Polsce", t. 2, 1912, str. 26-27

Książę mazowiecki Janusz III opublikował statut przeciw mężobójcom

26 CZERWCA 1525 roku w Warszawie książę mazowiecki Janusz III nakazał opublikować statut ziemski przeciw mężobójcom.⁴⁵⁰ Statut ten potwierdzał prawa ustanowione tymczasowo kilka lat wcześniej przez regentkę, matkę księcia, Annę Radziwiłłównę. Nowe prawo nakazywało ściganie zabójstw z urzędu, dotychczas sprawcy byli ścigani z powództwa prywatnego przez spadkobierców ofiary. Zaliczenie zabójstw do przestępstw publicznych nie spotkało się z entuzjazmem mieszkańców Mazowsza. Rok później, po niespodziewanej śmierci Janusza III, siostra księcia Anna Konradówna spełniając prośbę posłów ziemskich anulowała zmiany przywracając poprzednie prawo.⁴⁵¹ Kwestia mężobójstwa w prawodawstwie mazowieckim wróciła za sprawą króla Zygmunta I Starego, który przywrócił w 1532 r. statut Janusza III, nie na długo jednak, w 1540 roku szlachta mazowiecka wywalczyła jego uchylenie.

⁴⁵⁰ Grabowski Janusz, "Anna Odrowążowa, ostatnia księżna mazowiecka", Archeion, T. CXIII, Warszawa 2012, str. 268

⁴⁵¹ Herod Patrycja Ewa, "Działalność ustawodawcza książąt mazowieckich na gruncie prawa karnego (1377–1526)", "Dziedzictwo książąt mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze", Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Studia i materiały t. VII, Warszawa 2017, str. 242-243

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

Książę Mikołaj II został ścięty na rynku w Nysie

27 CZERWCA 1497 roku na miejskim rynku w Nysie ścięto Mikołaja II, księcia niemodlińskiego i opolskiego z dynastii Piastów.⁴⁵² W mieście odbywał się wówczas sejmik śląski zwołany przez Kazimierza II cieszyńskiego, w trakcie rozmów w ratuszu Mikołaj II zaatakował sztyltem Kazimierza, został jednak powstrzymany przez dworzan. Doraźnie zwołany sąd przeprowadził szybki proces, prowadzony w języku niemieckim, którego Mikołaj prawdopodobnie nie znał i skazał księcia na śmierć a wyrok natychmiast wykonano. Brat Mikołaja - Jan II Dobry - przygotował się do zbrojnej zemsty na władcy cieszyńskim, jednak król Czech i Węgier Władysław Jagiełłończyk zdołał powstrzymać wybuch śląskiej wojny domowej. Jan II został odtąd samodzielnym władcą księstwa opolskiego i niemodlińskiego, które rozwinął gospodarczo i terytorialnie, przejmując m. in. Racibórz.⁴⁵³ Zmarł bezpotomnie w 1532 roku, a jego księstwo przeszło pod panowanie Jerzego Hohenzollerna,⁴⁵⁴ siostrzeńca Zygmunta I Starego i brata Albrechta Hohenzollerna.

Miejsce wydarzenia: [Nysa](#)

Jan Olbracht ratyfikował traktat rozejmowy z sułtanem tureckim Bajazydem II

28 CZERWCA 1494 roku Jan Olbracht ratyfikował traktat rozejmowy z sułtanem tureckim Bajazydem II.⁴⁵⁵ Rozejm, który wynegocjował 6 kwietnia poseł królewski w Stambule Mikołaj Strzeżowski miał obowiązywać trzy lata. Sułtan zobowiązywał się do powstrzymania swoich poddanych od napadów na terytorium Polski i Litwy, gdyby jednak do tego doszło miał ukarać winnych, wypłacić odszkodowanie i zwrócić jeńców. Zapewniono swobodę przejazdów posłów i kupców z obu krajów.⁴⁵⁶ Bajazyd II zaprzysiął układ w obecności posła polskiego, analogicznie 28 czerwca uczynił Jan Olbracht w obecności posła sułtana - Chaidara.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁴⁵² Wikipedia [Mikołaj II niemodliński](#)

⁴⁵³ Wikipedia [Jan II Dobry \(książę opolski\)](#)

⁴⁵⁴ Wikipedia [Jerzy Hohenzollern-Ansbach](#)

⁴⁵⁵ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 379

⁴⁵⁶ Archiwum Główne Akt Dawnych (www.agad.gov.pl) [Traktatowe dokumenty tureckie \('ahdname\) ze zbiorów AGAD](#)

Kniaź Dymitr Wiśniowiecki napadł na turecki Oczaków

29 CZERWCA 1556 roku kniaź Dymitr Wiśniowiecki z oddziałem jazdy napadł na turecki Oczaków (tatar. Džankerman, tur. Özü Kalesi), naruszył tym samym obowiązujący pokój z Turcją.⁴⁵⁷ Wiśniowiecki oprócz 300 do 600 jezdnych dysponował oddziałem kozackim, który przyплыł Dnieprem z flotyllą 18 czajek. Obrońcom Oczakowa przysła jednak z pomocą turecka jazda z garnizonu akkermkańskie-go, wobec czego Wiśniowiecki wycofał się w głąb Rzeczypospolitej. Napaść wywołała później odwetową wyprawę Tatarów krymskich. Kniaź Wiśniowiecki, starosta braćławski, winnicki i czerkaski, uczestniczył w wielu wyprawach przeciw Tatarom i Turkom. Parę lat wcześniej razem ze słynnym rotmistrzem obrony potocznej Bernardem Pretwiczem skutecznie złupił okolice Oczakowa. Wiśniowiecki przeszedł w 1558 r. na krótko na służbę moskiewską i bezskutecznie oblegał Azow. W 1563 roku przebywał w Mołdawii gdzie został schwytany przez hospodara Stefana Tomżę⁴⁵⁸ i wydany Turkom, ci skazali go na śmierć przez powieszenie na haku.

W latach czterdziestych i pięćdziesiątych XVI wieku pogranicze polsko-tureckie było widownią częstych wzajemnych napadów. Najazdy tatarskie organizowane zwykle były w poszukiwaniu jasyru (w handlu polskimi i ruskimi niewolnikami specjalizowali się tureccy kupcy z Białogardu). W odwecie na tereny tureckie wyruszały wypady oddziałów polskich, czasem przygotowywane zupełnie prywatnie przez rotmistrzów obrony potocznej, nie bez cichego wsparcia hetmanów koronnych Sieniawskiego i Tarnowskiego. Napady te miały również aspekt rabunkowy, z terenów tureckich uprowadzano bydło i owce. Zachowała się korespondencja Bernarda Pretwicza, dowódcy obrony potocznej z Albrechtem Hohenzollernem dla którego Pretwicz przygotowywał dostawę "bydła i tureckich owiec z grubymi ogonami". Zastrzegał co prawda, że zwierzęta pochodzą z handlu, którym się dodatkowo trudnił, ale jest prawdopodobne że część pochodziła z rabunku, znacznie powiększając osiągnięte zyski.

Miejsce wydarzenia: [Oczaków](#)

⁴⁵⁷ Dziubiński Andrzej, "Polsko-litewskie napady na tureckie pogranicze czarnomorskie w epoce dwu ostatnich Jagiellonów", Kwartalnik Historyczny, Rocznik CIII, nr 3, 1996, str. 66

⁴⁵⁸ Wikipedia [Dymitr Wiśniowiecki Bajda](#)

Pożar północnej części Krakowa

W NOCY Z 29 NA 30 CZERWCA 1494 roku "około uderzenia drugiej godziny w noc" w północnej części Krakowa wybuchł pożar, spłonęło 8 ulic.⁴⁵⁹ O spowodowanie nieszczęścia oskarżano Żydów zamieszkujących okolice kościoła św. Szczepana, domy żydowskie które ocalały z pożaru zostały wówczas splądrowane. Kronikarze zanotowali wówczas obecność posłów tureckich w Krakowie,⁴⁶⁰ którzy przestraszeni żywiołem "układszy na wielbłądy swoje rzeczy

⁴⁵⁹ Wikipedia [Kalendarium historii Krakowa](#)

⁴⁶⁰ Jan Olbracht ratyfikował niedawno (28 czerwca) w obecności posła tureckiego Chaidara traktat rozejmowy z sułtanem tureckim Bajazydem II.

pojechali precz"⁴⁶¹. Prawdopodobnie skutkiem pożaru były przenosiny żydowskich mieszkańców Krakowa do Kazimierza.

Miejsce wydarzenia: **Kraków**

⁴⁶¹ Zaremska Hanna, "Żydzi w średnio-wiecznej Polsce. Gmina Krakowska", Warszawa 2011, str. 501

Lipiec

Polska korzystała wtedy z błogosławionych skutków swego własnego, przez sześćset lat chrześcijańskiej już historii wyrobionego stosunku do spraw wiary. Wybierano dysydentów, bo to byli ludzie najbardziej umysłowo rozbudzeni, czynni, odważni, mający słuszny program. Zalecały ich sejmikom względy po ziemsku rzeczowe, a nie wyznaniowe. Dawano Rejowi mandat, ponieważ był zdolnym, rozumnym i przyzwoitym człowiekiem. Jego kalwinizm ani go degradował, ani protegował.

Paweł Jasienica, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 375-376

Zaprzysiężono aktu Unii Lubelskiej

1 LIPCA 1569 roku w Lublinie uroczyście zaprzysiężono uchwalony trzy dni wcześniej akt Unii Lubelskiej, który ustanawiał realną unię Polski i Litwy.^{462,463} 4 lipca król ratyfikował unię wydając dyplom potwierdzający związek państw i postanowienia unii. W ten sposób zakończyły się blisko półroczne obrady sejmowe rozpoczęte 10 stycznia tegoż roku, podczas których prowadzono trudne negocjacje a determinacja wykazana przez Zygmunta II Augusta pozwoliła zwyciężyć niechęć sporej części szlachty litewskiej do powołania unii. Po opuszczeniu przez przedstawicieli Litwy obrad na początku marca, król dokonał bowiem znacznych zmian administracyjnych włączając do Korony część ziem dotychczas należących do Litwy. Dotyczyło to Podlasia, Wołynia, województw kijowskiego i braclawskiego. Postawa Zygmunta przekonała przedstawicieli Litwy do powrotu do obrad, które wznowiono na początku czerwca i zakończono sukcesem 28 czerwca 1569 roku.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

⁴⁶² Wikipedia [Unia Lubelska](#)

⁴⁶³ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 141-149

Piotr Kmita zwycięża oddziały tureckie pod Trembowłą

2 LIPCA 1524 roku pod Trembowłą Piotr Kmita, wówczas marszałek nadworny koronny doścignął ze swoim oddziałem jazdy część wycofujących się z Polski sił tureckich i pokonał je podczas przeprawy przez Seret.^{464,465} Napastnicy zdołali jednak uprowadzić liczne łupy i jasyr. Wydarzenia z lata 1524 r. i o rok wcześniejszy najazd turecko-tatarski, który głęboko wtargnął w głąb Podola, Wołynia i Rusi Czerwonej spowodował poruszenie tematu reform skarbowych i wojskowych podczas sejmiku piotrkowskiego zwołanego w grudniu 1524 roku.⁴⁶⁶ Uchwalono zwiększony podatek, licząc się z możliwością kolejnych najazdów tureckich i tatarskich. Piotr Kmita miał w przyszłości zostać marszałkiem wielkim koronnym i wojewodą krakowskim,⁴⁶⁷ jednym z najbardziej wpływowych dostojników państwa Zygmunta Starego.

Miejsce wydarzenia: **Trembowła**

⁴⁶⁴ Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) **Kalendarium dziejów oręża polskiego**

⁴⁶⁵ Wikipedia **Piotr Kmita**

⁴⁶⁶ Dzieje Sejmu (www.dziejesejmu.pl) **Przed hołdem pruskim. Sejm w Piotrkowie. 1524-1525 r.**

⁴⁶⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 76-77

Wojska Gdańskie zdobyły baterię artylerii królewskiej

3 LIPCA 1577 roku wojska gdańskie zdobyły baterię dział Ernesta Weihera, ostrzeliwując wcześniej twierdzę Wisłoujście z lewego brzegu Wisły.^{468,469} Trwała wówczas wojna między portowym miastem a królem Stefanem Batorem. Dobrowolne, ale nieliczne wojska królewskie pokonały w kwietniu gdańszczan nad Jeziorem Lubiszewskim, nie były jednak w stanie ani w pełni otoczyć miasta, ani zdobyć Wisłoujścia. Wojska zbuntowanego miasta dowodzone przez Jana Winkelbrucha von Kölna groźnie kontratakowały, na redzie stanęła wspierająca Gdańsk flotylla 30 duńskich okrętów. Oddziały polskie podjęły w sierpniu jeszcze jedną próbę ataku, lecz zakończyło się to klęską, w walce zginął natomiast dowódca wojsk gdańskich - von Köln. Wojna nie była rozstrzygnięta, tymczasem kraj zagrożony był przez moskiewską inwazję w Inflantach. Zawarto więc, dzięki pośrednictwu elektora brandenburskiego Jana Fryderyka, pokój.

Miejsce wydarzenia: **Gdańsk**

⁴⁶⁸ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 194

⁴⁶⁹ Wikipedia **Ernest Weiher**

Gdańsk otrzymał przywilej religijny od Zygmunta Augusta

4 LIPCA 1557 roku Zygmunt II August nadał Gdańskowi przywilej religijny, w którym akceptował udzielanie komunii pod dwoma postaciami.⁴⁷⁰ Miasta pruskie od pewnego czasu starały się o uzyskanie wolności wyznaniowej. W 1557 roku wobec wzbierającego konfliktu o Inflanty i skłonności mieszczan do poważnego wsparcia finansowego wydatków wojennych władcy, Zygmunt wcześniej niechętny, teraz zgodził się na jawne praktyki religijne ewangelików. Przywilej miał charakter czasowy, jednak praktycznie spowodował szerzenie się reformacji na terenie Prus Królewskich. Podobne przywileje otrzymał w tym samym roku Toruń, a później Elbląg i mniejsze miasta pruskie.

⁴⁷⁰ reformacja-pomorze.pl Maciuszko Janusz T., "Początki reformacji w Gdańsku i na Pomorzu"

Stefan Batory wydał dekret chroniący Żydów

5 LIPCA 1576 roku Stefan Batory wydał dekret chroniący Żydów i nakładający poważne kary za bezpodstawne oskarżenia o mordy rytualne. W kraju panowało wówczas wzburzenie po śmierci w niejasnych okolicznościach syna szlachcica Studzeńskiego.^{471,472} Król podkreślał, że oskarżenia i nękanie społeczności żydowskiej są sprzeczne z przywilejami uzyskanymi przez nią od poprzednich władców Królestwa Polskiego. Kłóć się także z prawdą i rozumem, Żydzi bowiem nie potrzebują krwi chrześcijan do swoich obrzędów.⁴⁷³ Dekret groził śmiercią każdemu, kto nie byłby w stanie udowodnić swoich oskarżeń o mord rytualny. Już od czasów Zygmunta Augusta sprawy przeciwko Żydom o profanację i mordy rytualne podlegały wyłącznie sądom królewskim i sejmowym.

⁴⁷¹ Muzeum Historii Polski (muzhp.pl) Dekret Stefana Batorego chroniący Żydów

⁴⁷² Wirtualny Sztetl Gąbin - Historia społeczności

⁴⁷³ Tazbir Janusz, "Tolerancja w Rzeczypospolitej XVI-XVII stulecia", Biblioteka Teologii Fundamentalnej, t. 3, 2008, str. 123

Albrecht Hohenzollern został wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego

6 LIPCA 1511 roku wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego został książę Albrecht Hohenzollern z linii frankońskiej rodu Hohenzollernów⁴⁷⁴. Był synem Fryderyka Hohenzollerna i Zofii Jagiellonki, siostrzeńcem króla Zygmunta I Starego. Jego kandydaturę na urząd wielkiego mistrza popierał cesarz Maksymilian I. Wstępując do zakonu przybrał nazwisko Albrecht von Brandenburg-Ansbach⁴⁷⁵.

⁴⁷⁴ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

⁴⁷⁵ Wikipedia [Albrecht Hohenzollern \(1490-1568\)](#)

Zmarł Zygmunt II August, ostatni władca z dynastii Jagiellonów

7 LIPCA 1572 roku w Knyszynie zmarł Zygmunt II August ostatni władca z dynastii Jagiellonów na tronie Królestwa Polskiego.⁴⁷⁶

W chwili śmierci król miał niespełna 52 lata a jej przyczyną była prawdopodobnie gruźlica. Już w czerwcu król nie był w stanie chodzić i w podróż do Knyszyna udał się wozem. Tam doznał ataków kaszlu i wysokiej gorączki.⁴⁷⁷ Rok wcześniej czując, że podupada na zdrowiu podyktował swój testament w którym zawarł nie tylko swoją ostatnią wolę w kwestiach majątkowych, ale też wzywał do zgody, utrzymania dopiero co uchwalonej unii polsko-litewskiej: *Rzeczpospolita niczym innym w całości i dłużej zachowana być nie może, jedno zgodą, miłością, społecznością, jednością, bo jak mądrze ktoś [...] napisał 'zgodą małe rzeczy rosną, niezgodą wielkie upadają' i 'moc zjednoczenia mocniejsza niż rozdwojenia' [...]*.⁴⁷⁸ W kraju nastąpiło pierwsze od sierpnia 1506 roku bezkrólewie.

Miejsce wydarzenia: [Knyszyn](#)

⁴⁷⁶ Wikipedia [Zygmunt II August](#)

⁴⁷⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, 154

⁴⁷⁸ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Zygmunt August wydał edykt 'de non turbanda religione'

8 LIPCA 1557 roku w Wodzisławiu Zygmunt August wydał edykt *de non turbanda religione*, w którym zabronił Janowi Łaskiemu odprawiania ewangelickich nabożeństw religijnych i głoszenia idei Reformacji.^{479,480} Jan Łaski był najbardziej znanym polskim dysydentem religijnym, bratankiem prymasa Jana Łaskiego (starszego). Zanim został duchownym ewangelickim był katolickim proboszczem i kanonikiem. Jako reformator religijny działał w Niemczech i w Anglii a w 1556 roku wrócił do Polski licząc na korzystny klimat do szerzenia reformacji. Początkowo duchowieństwo katolickie próbowało przekonać króla do wydalenia z kraju "heretyka", ten jednak Łaskiemu zezwolił zostać, przyjął go w Wilnie wiosną 1557 r. na prywatnej audencji i zezwolił na odprawianie nabożeństw. Wkrótce jednak Zygmunt pod naciskiem biskupów zmienił zdanie, czego efektem był królewski edykt. Jan Łaski osiadł w Pińczowie i zajmował się działalnością organizacyjną zborów małopolskich.⁴⁸¹ Zmarł w 1560 r.

Miejsce wydarzenia: [Wodzisław](#)

⁴⁷⁹ Bruckner Aleksander, "Różnowiercy polscy", Warszawa 1905, str. 42

⁴⁸⁰ Wijaczka Jacek, "Reformacja w Koronie w XVI w. - sukces czy niepowodzenie?", Gdański Rocznik Ewangelicki, vol. VIII, 2014, str. 22

⁴⁸¹ Wikipedia [Jan Łaski \(młodszy\)](#)

Duńsko-polskie starcie na redzie Rewla

9 LIPCA 1569 roku podczas wojny północnej 1563-70 duńska flotylla 36 okrętów, którą dowodził Peder Munk,⁴⁸² dotarła na redę Rewla (dziś Tallin). Duńczycy ostrzelali miasto i zagarnęli liczne statki handlowe oraz kilka okrętów gdańskich i polskich korsarzy.⁴⁸³ Jak wyjaśniał później król Fryderyk II Zygmuntovi Augustowi, polscy strażnicy morza atakowali wcześniej statki handlowe Danii a przy próbie rozmowy ze strony duńskiego admirała odpowiedzieli ogniem.^{484,485} Ujętych wówczas kapitanów okrętów kaperskich zatrzymano w kopenhaskim więzieniu, skąd po staraniach strony polskiej, zwolniono ich w roku 1570 i następnym.

Miejsce wydarzenia: [Rewel](#)

⁴⁸² Wikipedia [Peder Munk](#)

⁴⁸³ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 162

⁴⁸⁴ Anderson R.C., "Naval Wars in the Baltic during the sailing-ship epoch 1522-1580", London 1910, str. 16

⁴⁸⁵ W pracy Andersona (1910) było to przedstawione bardziej bezpośrednio: "he captured [...] four Polish corsairs, which were foolish enough to open fire on his fleet."

Zygmunt August wystawił pierwsze listy morskie dla kaprów

Z DATA 10 LIPCA 1560 król Zygmunt August wystawił pierwsze listy morskie dla kaprów.⁴⁸⁶ Przygotowano 7 jednakowych listów (*litterae commeatus*), które nie były imienne i nie wymieniały nazwy okrętu. Król oznajmiał w nich, że wysyła "ten" okręt by zwalczał statki handlujące z jego nieprzyjacielem, również nie wymienionym z nazwy. Wiadomo było jednak, że chodzi o Iwana IV Groźnego i handel kupców z Lubeki, Hamburga czy też angielskich prowadzony z państwem moskiewskim. Z powodów dyplomatycznych nie można było jednak występować jawnie, ponieważ trwał jeszcze do 1562 roku zawarty wcześniej rozejm z Moskwą. Kapitanowie okrętów zdecydowanych na służbę w roli kaprów mieli oficjalnie zgłaszać się na służbę mistrza zakonu inflanckiego Gotarda Kettlera. Dyskretne wsparcie i opieka Zygmunta Augusta miały ułatwić pozyskanie ochotników. Wśród pierwszych kaprów w służbie inflanckiej był Maciej Scharping z Gdańska, kapitan okrętu "Gryf".

⁴⁸⁶ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 16

Zakończył obrady sejm 1570 roku, przedostatni za panowania Zygmunta Augusta

11 LIPCA 1570 roku w Warszawie zakończył obrady sejm zwołany w lutym tegoż roku, był to przedostatni sejm za panowania Zygmunta II Augusta.^{487,488} Obrady dotyczyły głównie kwestii religijnych, protestanci świeżo po ugodzie sandomierskiej oczekiwali uchwalenia pokoju religijnego. Udało im się jednak uzyskać tylko pismo królewskie, że nikt nie będzie pozywany przed sąd za herezję.⁴⁸⁹ Omawiano też sprawę małżeństwa króla, Zygmunt August pragnął rozwieść

⁴⁸⁷ dziejesejmu.pl [Przedostatni sejm za panowania króla Zygmunta Augusta. Sejm w Warszawie. 1570.](#)

⁴⁸⁸ Wikipedia [Sejm 1570](#)

⁴⁸⁹ Uruszczak Waław, "Miscellanea sejmowe warszawskie z 1570 roku", Acta Universitatis Wratislaviensis, No 3270, Prawo CCCXI, Wrocław 2010, str. 129

się z Katarzyną Habsburg, licząc na doczekanie następcy z ewentualną nową małżonką, nie uzyskał jednak zgody sejmu na rozwód. Uchwalono za to podatki na cele wojskowe: łąnowe i czopowe z dóbr królewskich i duchownych.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

Podpisano traktat sojuszniczy Polski i Węgier - 1498

12 LIPCA 1498 roku w Krakowie podpisano traktat sojuszniczy między Polską a Węgrami.⁴⁹⁰ Traktat dotyczył przede wszystkim polityki wobec Turcji, zobowiązywał oba kraje do wspólnego negocjowania pokoju z sułtanem, oraz do wspólnych zabiegów dyplomatycznych o wsparcie przeciw Turkom w krajach europejskich. Traktat regulował stosunki polsko-węgierskie nadwyreżone wrogą postawą Węgier wobec wyprawy mołdawskiej Jana Olbrachta.⁴⁹¹

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁴⁹⁰ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 391

⁴⁹¹ Wikipedia podaje późniejszą o 1 dzień datę traktatu [Wojna polsko-turecka \(1485-1503\)](#)

Wizyta Zygmunta II Augusta w Gdańsku

13 LIPCA 1552 roku podczas wizyty królewskiej w Gdańsku⁴⁹², Zygmunt II August zwiedził miejscową stocznice i przyglądał się zwodowaniu nowego statku. Królowi towarzyszył książę pomorski Barnim XI. Tydzień później władca wizytował warownię u ujścia Wisły, zwaną wówczas "latarnią".⁴⁹³ Mieszczanie gdańscy zadbali o wyjątkową oprawę wizyty, na cześć króla strzelały działa warowni i zakotwiczonych w pobliżu okrętów, przygotowano barkę wyściełaną czerwonym sukniem i ozdobioną chorągiewami, odbyły się liczne uczty i turnieje. Z Gdańska Zygmunt August wraz z dworem wyruszył do Królewca, gdzie zaprosił go Albrecht Hohenzollern.

Miejsce wydarzenia: Gdańsk

⁴⁹² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 124

⁴⁹³ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiątnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 43-44

Dom Jagiellonów podpisał traktat z Ludwikiem XII, królem Francji

14 LIPCA 1500 roku w Budzie podpisano traktat między domem Jagiellonów a królem Francji Ludwikiem XII. Traktat był zwrócony przeciwko Turcji, ale także przeciw Habsburgom. Aby wzmocnić związek, Władysław Jagiellończyk poślubił księżniczkę francuską Anną de Foix-Candale, Jan Olbracht miał poślubić jej siostrę, jednak do tego nie doszło.^{494,495} Podczas podpisywania traktatu

⁴⁹⁴ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 268

⁴⁹⁵ Wikipedia [Jagiellonowie](#)

Polskę reprezentował poseł królewski Piotr Kmita, marszałek wielki koronny.⁴⁹⁶

Miejsce wydarzenia: **Buda**

⁴⁹⁶ Wikipedia Piotr Kmita z Wiśnicza

Kłęska wojsk litewskich nad Wiedroszą

14 LIPCA 1500 roku nad Wiedroszą⁴⁹⁷ (obecnie Selnya)⁴⁹⁸, w pobliżu osady Mitkove Pole⁴⁹⁹ (obecnie prawdopodobnie wieś Pochinok) wojska moskiewskie pokonały oddziały litewskie a dowodzący Litwinami książę Konstanty Ostrogski dostał się do niewoli.⁵⁰⁰ Siły moskiewskie, którym przewodził książę Daniil Shchena miały znaczną przewagę liczebną. Hetman Ostrogski zlekceważył informacje od pojmanego jeńca o połączeniu wojsk wojewody Yurija Koshkina z siłami kniazia Shchenii i zaatakował Rosjan. Konsekwencją klęski był niekorzystny dla Litwy pokój podpisany w 1503 r. w wyniku którego Wielkie Księstwo Litewskie utraciło znaczne terytoria - ok. 1/4 swojego obszaru. Sam książę Ostrogski złożył przysięgę wierności księciu moskiewskiemu, Iwanowi III Srogiemu, dowodził nawet wojskami rosyjskimi przeciw Tatarom, ostatecznie jednak zbiegł na Litwę. W 1514 r. miał odnieść nad armią moskiewską wspaniałe zwycięstwo pod Orszą.

Miejsce wydarzenia: **Wiedrosza**

⁴⁹⁷ Wikipedia Bitwa nad Wiedroszą

⁴⁹⁸ Wikipedia Vedroshskaya bitva

⁴⁹⁹ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego Tom XIII, str. 301

⁵⁰⁰ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 268

Aleksander Jagiellończyk wziął pod swoją opiekę monaster Św. Mikołaja w Połocku

15 LIPCA 1496 roku w Wilnie wielki książę litewski Aleksander Jagiellończyk na prośbę bojarów i mieszczan połockich wydał akt, w którym wziął pod swoją opiekę monaster Św. Mikołaja na Łuczni w Połocku.^{501,502} Był to przykład tolerancyjnego nastawienia księcia wobec prawosławia, być może spowodowanego wpływem niedawno poślubionej małżonki, Heleny, córki Iwana III. Były to też jednak czasy gdy prawosławna szlachta Wielkiego Księstwa nie posiadała równych praw z litewskimi katolikami, których unia horodelska zrównała w prawach ze szlachtą polską. Kiedy kilkanaście lat później książę Konstanty Ostrogski, wyznawca prawosławia, odniósł świetne zwycięstwo pod Orszą nad wojskami moskiewskimi, w nagrodę pozwolono mu zbudować dwie nowe cerkwie w Wilnie, jako szczególny przywilej wobec zasłużonego wodza. Oficjalnie obowiązywał bowiem zakaz budowy cerkwi murowanych na obszarze Litwy.⁵⁰³

Miejsce wydarzenia: **Wilno**

⁵⁰¹ Winiarska Agnieszka, "Rola Heleny Rurykowiczówny w świetle stosunków litewsko-moskiewskich na przełomie XV i XVI w.", Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, Prace Historyczne, z. 32, 1968, str. 21

⁵⁰² Rutkowska Grażyna, "Kościół w życiu Heleny moskiewskiej, żony Aleksandra Jagiellończyka", „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2020, T. 12 (16), str. 291

⁵⁰³ Mironowicz Antoni, "Powstanie Ławry Suprańskiej", Białostockie Teki Historyczne, Tom 10/2012, str. 20

Wydano akt Articuli omnibus in universum militibus

16 LIPCA 1579 roku w obozie wojennym pod Świrem, gdzie koncentrowały się wojska Stefana Batorego przygotowujące się do wojny z Rosją, wydano akt *Articuli omnibus in universum militibus* zawierający przepisy, których miały przestrzegać oddziały w trakcie działań wojennych.⁵⁰⁴ Król organizował wówczas wyprawę w celu odzyskania utraconego kilkanaście lat temu Połocka. Artykuły wojskowe zawarte w akcie przygotował Mikołaj Mielecki - hetman wielki koronny, a opierały się one na wcześniejszych prawach wojskowych z czasów Zygmunta Augusta i artykułach hetmańskich wydanych podczas wyprawy mołdawskiej z 1572 r. Dodano artykuły zobowiązujące do przestrzegania norm obyczajowych i moralnych, poszanowania wojsk litewskich i najemnych oddziałów niemieckich i węgierskich. Wydany cztery dni wcześniej osobny edykt Batorego (*Edictum Regium Svirensse, ex quo causae suscepti in Magnum Moscoviae Ducem belli cognoscensntur*) zakazywał okrucieństwa wobec mieszkańców państwa moskiewskiego, wyraźnie otaczano też ochroną miejsca kultu religijnego. Dokumenty te wykorzystywała także dyplomacja królewska w celach propagandowych by korzystnie zaprezentować się na tle moskiewskiego okrucieństwa.

Miejsce wydarzenia: **Świr**

⁵⁰⁴ Łopatecki Karol, "Disciplina militaris" w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 223

Zjazd szlachty ziemi chełmskiej po śmierci Zygmunta Augusta

17 LIPCA 1572 roku w Krasnymstawie zebrał się zjazd szlachty chełmskiej zwołany przed podkomorzego chełmskiego Mikołaja Siennickiego.⁵⁰⁵ Była to jedna z pierwszych konfederacji (inną zawiązano w Krakowie 14 lipca) po śmierci króla Zygmunta II Augusta. Jej zwołanie wynikało właśnie z zaniepokojenia szlachty wywołanego pierwszymi wiadomościami o bezkrólewiu i możliwych niepokojach wewnętrznych w kraju. Szlachta nie mogąc nawiązać szybko kontaktu z wojewodą ruskim postanowiła samodzielnie zająć się utrzymaniem porządku, upoważniła Siennickiego oraz chorążego chełmskiego Stanisława Orzechowskiego do ścigania przestępstw i zwoływania lokalnego pospolitego ruszenia.⁵⁰⁶ W czasie zjazdu podniesiono też problem formy wyboru nowego króla, szlachta chełmska opowiadała się za powszechnym prawem do udziału w elekcji.

Miejsce wydarzenia: **Krasnystaw**

⁵⁰⁵ Adamkiewicz Sebastian, "Podróż Mikołaja Siennickiego po terytorium Korony w pierwszych miesiącach bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta (lipiec-październik 1572 r.)", *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Historica* 85, 2010, str. 24

⁵⁰⁶ Dubas-Urwanowicz Ewa, "Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewach po śmierci Zygmunta Augusta", Białystok 1998, str. 12-35

Otwarto kolegium jezuickie w Wilnie

18 LIPCA 1570 roku w Wilnie otwarto kolegium jezuickie, trzecie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.⁵⁰⁷ Organizatorem kolegium był Stanisław Warszewicki a jednym jego pierwszych rektorów Piotr Skarga. W kwietniu 1579 roku dzięki przychylności Stefana Batorego przekształcono kolegium w Uniwersytet Wileński.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

⁵⁰⁷ Wikipedia [Kolegium jezuitów w Wilnie](#)

Albrecht Fryderyk Hohenzollern złożył hołd Zygmunutowi Augustowi

19 LIPCA 1569 roku w Lublinie książę Prus Albrecht Fryderyk Hohenzollern złożył hołd królowi Zygmunutowi II Augustowi.⁵⁰⁸ Albrecht Fryderyk został księciem Prus Książęcych w 1568 roku po śmierci swojego ojca Albrechta, miał wówczas 15 lat. Ze względu na jego młody wiek powołano 11 osobową radę regencyjną sprawującą rządy w imieniu księcia. Rada musiała złożyć przysięgę wobec komisarzy królewskich, co stało się jeszcze w 1568 r. a sam książę jako lennik polskiego króla złożył hołd, który zwany czasem drugim hołdem pruskim, został uwieczniony przez poetę Jana Kochanowskiego w utworze *Proporzec albo hołd pruski*.⁵⁰⁹ Młody książę Albrecht pełnię władzy przejął w 1571 roku, jednak nie cieszył się nią długo - ze względu na problemy ze zdrowiem psychicznym księcia już w 1578 roku Stefan Batory uczynił margrabiego Jerzego Fryderyka Hohenzollerna⁵¹⁰ opiekunem Albrechta Fryderyka i faktycznym władcą Prus Książęcych. Było to zgodne z postanowieniami traktatu krakowskiego (1525 r.), Jerzy Fryderyk złożył królowi hołd w Warszawie w roku 1578.

Miejsce wydarzenia: [Lublin](#)

⁵⁰⁸ Małłek Janusz, Małłek-Grabowska Małgorzata, "Melancholia księcia pruskiego Albrechta Fryderyka (1553–1618)", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 2020, nr 3(309), str. 294

⁵⁰⁹ Wikipedia [Proporzec albo hołd pruski](#)

⁵¹⁰ Wikipedia [Jerzy Fryderyk Hohenzollern \(1539-1603\)](#)

Aleksander Jagiellończyk został wielkim księciem litewskim

20 LIPCA 1492 roku w Wilnie, zgodnie z ostatnią wolą króla Kazimierza Jagiellończyka szlachta litewska obrała Aleksandra Jagiellończyka wielkim księciem litewskim.⁵¹¹ Ponieważ jednocześnie kandydatem na tron Królestwa Polskiego był brat Aleksandra - Jan Olbracht - oznaczało to w praktyce zakończenie unii personalnej, oba państwa miała od tej pory łączyć więź w postaci dynastii, panującej poza Polską i Litwą, także w Czechach i na Węgrzech. Wybór Aleksandra, popieranego przez możnowładców litewskich był prawie jednomyślny, trudniej przebiegała elekcja Jana Olbrachta, gdyż

⁵¹¹ Wikipedia [Aleksander Jagiellończyk](#)

część możnych Korony oraz Władysław, król Czech i Węgier popierali raczej królewicza Zygmunta, ale ostatecznie uszanowano testament Kazimierza Jagiellończyka i 23 września 1492 r. Jan Olbracht został królem.⁵¹²

Miejsce wydarzenia: **Wilno**

⁵¹² Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J., "Dzieje Polski średniowiecznej", Kraków 2011, str. 841

Hetman Mikołaj Firlej wysłał odwetową wyprawę jazdy na ziemie pruskie

21 LIPCA 1520 roku w czasie wojny polsko-krzyżackiej (1519 - 1521) z Braniewa wyruszają oddziały lekkiej jazdy armii królewskiej, których zadaniem jest pustoszenie pobliskich terenów pruskich. Akcja podjęta przez hetmana Mikołaja Firleja ma na celu odpowiedź na krzyżacką ekspedycję wysłaną przez wielkiego mistrza Albrechta Hohenzollerna na początku lipca tegoż roku. Wojska zakonne dowodzone przez Burcharda Sichau i Antona von Schlettstadt pustoszą część Mazowsza a 23 lipca po krótkim oblężeniu zdobywają Pisz. Wysłane z Braniewa, liczące około 2 tysięcy jeźdźców wojska królewskie to głównie oddziały zaciężne, ale także Tatarzy litewscy i niewielka chorągiew nadworna. W ciągu kilku dni wyprawa dociera w okolice Kętrzyna i Sępólna, po drodze łupiąc i dokonując zniszczeń, by w początkach sierpnia 1520 roku powrócić do Braniewa. W Archiwum Skarbu Koronnego przechowywanym w Archiwum Głównym Akt Dawnych zachowały się rejestry wypłat dla dworzan z chorągwi nadwornej będących zwrotem kosztów za udział w tej właśnie wyprawie - dworzanie mieli otrzymać od 3 do 5 złotych na każdego konia.⁵¹³

Miejsce wydarzenia: **Braniewo**

⁵¹³ Gładysz Andrzej, "Rejestr dworzan konnych Zygmunta I Starego wysłanych do walki z Krzyżakami pustoszącymi Mazowsze na przełomie lipca i sierpnia 1520 roku", Przegląd Historyczno-Wojskowy, 2020, nr 4(274), str. 179

Traktat wiedeński między Jagiellonami a Habsburgami

22 LIPCA 1515 roku w Wiedniu w trakcie zjazdu trzech monarchów: Zygmunta I Starego, Maksymiliana I Habsburga i Władysława II Jagiellończyka podpisano traktat wiedeński - układ między domami Jagiellonów i Habsburgów. Tego samego dnia w katedrze św. Szczepana dokonano ceremonii warunkowych zaślubin między Anną, córką Władysława II a jednym z wnuków cesarskich, w którego zastępstwie wystąpił sam Maksymilian I.⁵¹⁴ Był to jeden z elementów porozumienia. Innym była adopcja Ludwika Jagiellończyka, syna Władysława, przez cesarza i jego małżeństwo z wnuczką Maksymiliana Marią Habsburg. Sukcesem Zygmunta I była akceptacja przez Maksymiliana warunków pokoju toruńskiego z 1466 r. jako podstawy stosunków polsko-krzyżackich, zakon tracił poparcie swojego

⁵¹⁴ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 646

potężnego sojusznika. Doprowadziło to parę lat później do wojny Królestwa Polskiego z zakonem, który stracił nadzieję na realizację swoich celów drogą dyplomatyczną, skierował się więc na drogę militarną.⁵¹⁵ Konsekwencją postanowień zjazdu wiedeńskiego była także utrata władzy na Węgrzech i w Czechach przez dynastię Jagiellonów, jednak w 1515 roku nie można było przewidzieć rychłej śmierci zarówno Władysława II Jaki i Ludwika Jagiellończyka.

Miejsce wydarzenia: [Wiedeń](#)

⁵¹⁵ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 85

Urodziła się Anna Jagiellonka, królowa Czech i Węgier

23 LIPCA 1503 roku w Budzie urodziła się Anna Jagiellonka, córka Władysława II Jagiellończyka i Anny de Foix-Candale, w przyszłości królowa Czech i Węgier.^{516,517} Jako 12 latka, w trakcie zjazdu wiedeńskiego monarchów dynastii Jagiellonów i Habsburgów, została warunkowo poślubiona jednemu z wnuków cesarza Maksymiliana I. W 1521 doszło do faktycznego małżeństwa z Ferdynandem Habsburgiem, wnukiem cesarskim. W ten sposób wypełniły się postanowienia tajnego układu małżeńskiego zawartego jeszcze w 1506 roku między węgiersko-czeską linią Jagiellonów a Habsburgami. W 1526 roku, po śmierci swojego brata Ludwika, Anna została królową czeską a rok później węgierską. Miała piętnaścioro dzieci, jej syn Maksymilian II został cesarzem, dwie z jej córek, najpierw Elżbieta a później Katarzyna były małżonkami króla Zygmunta II Augusta.

Miejsce wydarzenia: [Buda](#)

⁵¹⁶ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 479

⁵¹⁷ Wikipedia [Anna Jagiellonka \(1503-1547\)](#)

Edykt toruński Zygmunta Starego przeciw pismom Lutra

24 LIPCA 1520 roku w Toruniu Zygmunt I Stary wydał edykt zabraniający rozpowszechniania i czytania pism Marcina Lutra i jego zwolenników pod karą banicji i konfiskaty mienia.^{518,519} Był to kolejny edykt po wydanym przez króla 3 maja piśmie skierowanym głównie do miast pruskich, tym razem edykt rozesłano w całej Rzeczypospolitej i na Litwę. Mimo, iż minęły zaledwie trzy lata od wystąpienia Lutra w 1517 roku to pisma luterzańskie zaczęły szerzyć się w Królestwie Polskim, szczególnie w miastach, wywołując poczucie zagrożenia wśród duchowieństwa katolickiego. Obecność w Toruniu legata papieskiego Zachariasza Ferreri i presja polskich biskupów skłoniły Zygmunta Starego do wystąpienia w obronie wiary katolickiej i zakazania propagowania idei reformacji. Król zakazywał przywożenia, sprzedawania, posiadania i używania książek "niejakiego Marcina Lutra".⁵²⁰ W kwietniu 1521 roku, pod koniec swojego pobytu w Polsce, legat Ferreri zorganizował spalenie na

⁵¹⁸ Rybus Henryk, "Problem tolerancji religijnej w Polsce w pierwszym okresie reformacji za Zygmunta Starego", Studia Theologica Varsaviensia 4/2, 1966, str. 83-85

⁵¹⁹ Wikipedia [Edykt toruński](#)

⁵²⁰ Buchwald-Pelcowa Paulina, "Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem", Warszawa 1997, str. 25

stosie przejętych w Prusach pism luterzańskich. Nakazy i obostrzenia nie były jednak całkiem skuteczne, gdyż w trzy lata później wykryto zakazane pisma w Krakowie co spowodowało wydanie 7 marca 1523 roku kolejnego edyktu królewskiego nakazującego palenie pism luterzańskich i również grożącego konfiskatą mienia.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

Urodził się Świętosław Orzelski, starosta radziejowski i poseł na sejm

25 LIPCA 1549 roku w Orlem urodził się Świętosław Orzelski, starosta radziejowski, poseł na sejm, luteranin.⁵²¹ W 1573 r. w czasie sejmu konwokacyjnego domagał się przeprowadzenia śledztwa w sprawie śmierci Zygmunta II Augusta. W 1582 r. wygłosił w imieniu sejmu mowę dziękczynną ku czci Stefana Batorego w uznaniu jego zwycięskiej wojny z Moskwą.⁵²² Był także historykiem, autorem dzieła opisującego czasy wielkiego bezkrólewia w latach 1572-1576 - *Interregni Poloniae libri VIII*⁵²³ wydane w XIX wieku po polsku jako: *Bezkrólewia ksiąg ośmioro* czyli *Dzieje Polski od zgonu Zygmunta Augusta r. 1572 aż do r. 1576*.⁵²⁴

Miejsce wydarzenia: [Orle](#)

⁵²¹ Wikipedia [Świętosław Orzelski](#)

⁵²² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 160-282

⁵²³ Wikipedia [Interregni Poloniae libri VIII](#)

⁵²⁴ Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa [Bezkrólewia ksiąg ośmioro](#)

Zygmunt I Stary wyruszył z Krakowa przeciw gospodarowi mołdawskiemu

26 LIPCA 1509 roku Zygmunt I Stary wyruszył z Krakowa prowadząc wojska zaciężne w kierunku Gródka koło Lwowa, gdzie zbierało się zwołane wcześniej pospolite ruszenie.⁵²⁵ Król rozpoczął w ten sposób kampanię odwetową przeciw gospodarowi mołdawskiemu. Wojna z Mołdawią, toczona głównie o sporny obszar Pokucia, trwała z przerwami już od siedmiu lat. W czerwcu 1509 roku Bogdan III Jednooki dokonał najazdu na terytorium Królestwa Polskiego, oblegając nawet Lwów. Przygotowana w odpowiedzi wyprawa polska, licząca około 20 tysięcy żołnierzy zaciężnych, pospolitego ruszenia i oddziałów obrony potocznej wyruszyła w początkach sierpnia na Pokucie. Armia królewska dowodzona przez Mikołaja Kamienieckiego dotarła do stolicy Mołdawii - Suczawy - i rozpoczęła trzytygodniowe oblężenie, lecz bez powodzenia. Podczas odwrotu doszło 4 października 1509 roku do bitwy w okolicy Chocimia, nad Dnieprem, wygranej przez siły polskie.⁵²⁶ Pokonany Bogdan III zgodził się w 1510 podpisać pokój a sporne terytorium Pokucia przypadło Polsce.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁵²⁵ Böldyrew Aleksander, "Pochody wojenne polskich wojsk zaciężnych w pierwszej połowie XVI w. (ze szczególnym uwzględnieniem piechoty)", Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 12/2, 2011, str. 14

⁵²⁶ Wikipedia [Bitwa pod Chocimem \(1509\)](#)

Papież Leon X wydał bullę korzystną dla Zakonu Krzyżackiego

27 LIPCA 1513 roku niedawno wybrany papież Leon X wydał bullę, w której opowiadał się za rozstrzygnięciem sporów polsko-krzyżackich podczas soboru.⁵²⁷ Była to niekorzystna decyzja dla Zygmunta I Starego, gdyż wówczas państwo zakonne mogłoby liczyć na pomyślny wynik sporu z Polską opierając się na swoich licznych stronnikach w Rzymie. Od dwóch lat wielkim mistrzem zakonu był Albrecht Hohenzollern, który z całą energią kontynuował politykę swojego poprzednika (Fryderyka Saskiego) starając się podważyć ustalenia pokoju toruńskiego z 1466 roku, uniezależnić się od Polski a nawet odzyskać dla zakonu tereny Prus Królewskich. Albrecht konsekwentnie odmawiał złożenia hołdu królowi, poszukując sojuszników na dworze cesarskim i w Moskwie, prowadząc też działania dyplomatyczne w Rzymie.

Miejsce wydarzenia: [Rzym](#)

⁵²⁷ Smółucha Janusz, "Działalność Achillesa de Grassisa jako kardynała protektora Polski przy stolicy apostolskiej w latach 1511-1523", *Nasza Przeszłość : studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*, Tom 87 (1997), str. 154

Zmarł Jan Dziaduski, biskup chełmski i przemyski, przeciwnik reformacji

28 LIPCA 1559 roku w Brzozowie zmarł Jan Dziaduski, biskup chełmski i przemyski, doktor praw uniwersytetu w Bolonii, przeciwnik reformacji.⁵²⁸ W 1545 roku objął biskupstwo przemyskie, gdzie oprócz uporządkowania spraw administracyjnych diecezji i budowy katedry zajął się zwalczaniem szerzącej się wówczas wiary luteranńskiej i kalwińskiej. Szczególnie głośny był konflikt biskupa z kanonikiem Stanisławem Orzechowskim, który występował publicznie i podczas synodów biskupich przeciw celibatowi, biorąc zresztą później ślub i zrzekając się tytułów kościelnych.⁵²⁹ Biskup Jan Dziaduski występował także przeciw przejmowaniu świątyń katolickich przez zwolenników reformacji, obłożył klątwą szlachtę winną tego procederu, jak też ekskomunikował i przepędził licznych plebanów.⁵³⁰ Na terenie biskupstwa przemyskiego protestanci opalowali wówczas około 20 kościołów, które jednak już pod koniec XVI i w XVII wieku przywracano katolikom w związku z częstymi wówczas konwersjami szlachty protestanckiej na katolicyzm.

Miejsce wydarzenia: [Brzozów](#)

⁵²⁸ Wikipedia [Jan Dziaduski](#)

⁵²⁹ Sawicki Jakub, "z dziejów ustawodawstwa synodalnego diecezji przemyskiej o. I.", *NASZA PRZESZŁOŚĆ*, Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce, t. III, 1947, str. 5-6

⁵³⁰ Wyczawski Hieronim Eug., "Diecezja Przemyska w 600 rocznicę bulli Grzegorza XI Debitum pastoralis oilicii z 13 II 1375 r.", *Studia Theologica Varsaviensia* 12/2, 1974, str. 174

Flotylla duńska napadła na port w Pucku

29 LIPCA 1571 roku flotylla 8 okrętów duńskich po dowództwem admirała Jerzego Daa (duń. Jørgen Erikssen? Daa) napadła na port w Pucku, będący wówczas siedzibą polskiej floty kaperskiej.^{531,532} Duńczycy zdobyli i uprowadzili do Kopenhagi 4 okręty kaperskie oraz 5 zdobycznych statków handlowych, duńskich i lubeckich. Wcześniej w okolicach Helu flotylla duńska zniszczyła 2 inne okręty kaperskie, w efekcie tych działań trzecia część floty strażników morza przestała istnieć. Uprowadzone statki i okręty oraz 26 jeńców (w tym jednego z kapitanów straży) Duńczycy przywieźli do Kopenhagi, następnie kaprów uznanych za piratów ścięto w Helsingör i pochowano na plaży. Straty polskie, choć dotkliwe, nie spowodowały zaprzestania działalności kaprów, dlatego Duńczycy już w sierpniu wyprawili kolejną flotę dowodzoną przez admirała Sylwestra Franka (duń. Sylvester Francke⁵³³), która dotarła w pobliże Gdańska. Tym razem jednak nie odniosła większych sukcesów, gdyż okręty straży schroniły się zawczasu w porcie gdańskim wpuszczone tam na wyraźny rozkaz Zygmunta Augusta.

Miejsce wydarzenia: **Puck**

⁵³¹ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 169

⁵³² Inne źródła podają najczęściej, że dowódcą lipcowej wyprawy floty duńskiej na Puck był Sylwester Frank np. praca "Marynarka w Polsce" Aleksandra Czołowskiego z 1922 roku i publikacje z niej korzystające. Tą informację podważył S. Bodniak w 1946 r.

⁵³³ Dansk Biografisk Leksikon **Sylwester Francke**

Kapitulacja oblężonego przez wojska moskiewskie Smoleńska

30 LIPCA 1514 roku oblężony od czerwca Smoleńsk skapitulował przed wojskami Wasyla III, wielkiego księcia moskiewskiego.^{534,535,536} Wojskami wielkiego księcia dowodził litewski książę Michał Gliniński, który kilka lat wcześniej przeszedł na stronę moskiewską. Oblęgający zgromadzili liczącą kilkadziesiąt tysięcy żołnierzy armię i silną artylerię, ocenianą według różnych źródeł na 140 do 300 dział. To właśnie intensywne ostrzały artyleryjskie i brak odsieczy skłoniły dowodzącego obroną wojewodę smoleńskiego Jerzego Sołłohoba do kapitulacji.⁵³⁷ Przejęcie miasta było ogromnym sukcesem Wasyla III, nie całkiem zrównoważonym przez późniejsze zwycięstwo wojsk polsko-litewskich pod Orszą. Sytuacja polityczna Polski i Litwy stawała się trudna wobec zawartego w lutym 1514 roku sojuszu Moskwy z cesarzem Maksymilianem I i prób zmontowania przeciwko Zygmuntowi I Staremu większej koalicji z udziałem Zakonu Krzyżackiego, państw niemieckich, Mołdawii czy Danii. Groźbę zażegnał dopiero zjazd wiedeński w 1515 roku, w wyniku którego cesarz wycofał się z porozumienia z Wasylem III. Wojna trwała jednak dalej, dopiero w 1522 roku podpisano w Moskwie pięcioletni rozejm, w którego warunkach ustalono, że strony konfliktu zachowują swoje zdobycze. Oznaczało to, że Litwa traci Smoleńsk. Miasto powróciło pod władanie Rzeczypospolitej dopiero

⁵³⁴ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 633

⁵³⁵ Wikipedia **Bitwa pod Orszą (1514)**

⁵³⁶ Wikipedia **Oblężenie Smoleńska (1514)**

⁵³⁷ Część źródeł podaje 31 lipca lub 1 sierpnia jako datę kapitulacji.

w roku 1611, nie na długo jednak - po czterdziestu latach Smoleńsk stał się ponownie częścią państwa rosyjskiego.

Miejsce wydarzenia: **Smoleńsk**

Albrecht Hohenzollern uzyskał zawieszenie banicji

31 LIPCA 1541 roku podczas obrad sejmiku Rzeszy w Ratyzbonie posłowie Polski i Prus: Stanisław Maciejewski i Krzysztof Kreytzen uzyskali roczne zawieszenie banicji księcia Albrechta Hohenzollerna.⁵³⁸ Książę został ogłoszony banitą Rzeszy w 1532 roku, kiedy to nie stawiał się przed sądem Rzeszy w sprawie legalności swojej władzy w Prusach. Cesarz Karol V uznawał wówczas za księcia Prus niemieckiego mistrza zakonu krzyżackiego Waltera von Cronberga i oczekiwał od Albrechta zrzeczenia się Prus na jego korzyść lub stawienia się przed sądem ((*Reichskammergericht*)). Tego ostatniego Albrechtowi zabronił z kolei Zygmunt I Stary w 1531 roku, wydając (na prośbę samego Albrechta) opinię, że jako poddany króla polskiego nie może uznawać obcej jurysdykcji nad sobą.⁵³⁹ Banicja miała przede wszystkim znaczenie prestiżowe, niemniej Albrecht przez wiele lat usilnie zabiegał o jej zniesienie, korzystając z poparcia Zygmunta I Starego a później Zygmunta II Augusta.⁵⁴⁰ Pełnego zniesienia banicji Albrecht nie uzyskał jednak nigdy.

Miejsce wydarzenia: **Ratyzbona**

⁵³⁸ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 117

⁵³⁹ Wojtkowski Andrzej, "Tezy i argumenty polskie w sporach terytorialnych z Krzyżakami : część III : od roku 1525 - do rozbiorów", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 1968, str. 9

⁵⁴⁰ Małłek Janusz, "Nowe spojrzenie na politykę Prus Książęcych wobec Polski za czasów księcia Albrechta (1525-1568)", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 1975, str. 434-437

Sierpień

Szlachta nie wyhodowała ani nowych odmian zbóż, ani nawet polskich ras koni, krów, świń czy owiec. "Potrafiła głównie produkować wódkę, która przynosiła jej zawsze znaczny i pewny dochód" - komentował jeden z najwybitniejszych polskich historyków wsi, Stefan Inglot (1902-1994).

Adam Leszczyński, "Ludowa historia Polski", 2020, str. 134

Odnowiono traktat pokojowy między Koroną a Turcją

1 SIERPNIA 1553 roku odnowiono w Stambule traktat pokojowy między Sulejmanem I Wspaniałym a Zygmuntem II Augustem.⁵⁴¹ Traktat w imieniu Korony negocjował wojewoda lwowski Stanisław Tęczyński. O odnowienie wygasłego w 1548 roku traktatu z Turcją zabiegał Zygmunt August. Starając się o przychyłność sułtana król odwołał z twierdzy Bar rotmistrza obrony potocznej Bernarda Pretwicza, znanego ze zwalczania tatarskich napadów na ziemie Korony jak i z odwetowych najazdów na pogranicze tureckie. Zygmunt August odzegał się także od interwencji wojsk hetmana Mikołaja Sieniawskiego w Mołdawii, która jesienią 1552 roku doprowadziła do osadzenia na tronie hospodarskim Aleksandra Lapuszneanu, hołdu nowego hospodara złożonego przed hetmanem nie przyjął.⁵⁴² Stworzyło to korzystny klimat do odnowienia traktatu pokojowego, który uregulował także sprawę odszkodowań za szkody wynikające z pogranicznych starć - wzajemne odszkodowania umorzono. W Archiwum Głównym Akt Dawnych⁵⁴³ zachowała się do dziś kopia traktatu, wystawiona w 1554 roku przez sułtana na prośbę Zygmunta Augusta.

Miejsce wydarzenia: **Stambuł**

⁵⁴¹ Szutkiewicz Bartosz, "Polska a Mołdawia w latach 1551–1572", Białostockie Teki Historyczne, tom 7/2009, str. 14

⁵⁴² Dziubiński Andrzej, "Polsko-litewskie napady na tureckie pogranicze czarnomorskie w epoce dwu ostatnich Jagiellonów", Kwartalnik Historyczny, Rocznik CIII, nr 3, 1996, str. 64-65

⁵⁴³ Archiwum Główny Akt Dawnych [Traktatowe dokumenty tureckie \('ahdname\)](#) ze zbiorów AGAD

Bitwa z Tatarami pod Sokalem

2 SIERPNIA 1519 roku pod Sokalem wojska polsko-litewskie doznały poważnej klęski w starciu z najazdem tatarskim, który podążając tzw. Czarnym Szlakiem dotarł daleko w głąb Królestwa Polskiego, łupiąc ziemie województw ruskiego, bełskiego i lubelskiego.^{544,545} Przeciwno wracającym z wyprawy Tatarom wyruszyły wówczas pospiesznie zebrane oddziały zaciężne i pospolite ruszenie, bitwę rozpoczęło mimo znacznej przewagi przeciwnika i w niesprzyjającym dla sił polsko-litewskich terenie. Doszło też do sporów między dowodzącymi hetmanami Konstantym Ostrogskim, Stanisławem Chodeckim i Marcinem Kamienieckim. Klęska i znaczna liczba poległych wywarła duże wrażenie na współczesnych, zapamiętano bohaterką postawę rotmistrza Fryderyka Herburta czy syna hetmana Mikołaja Fileja, również Mikołaja. Znamienitszym poległym urządzono wówczas uroczysty pogrzeb we Lwowie⁵⁴⁶ a kilkadziesiąt lat później ofiarom klęski epigram *Na sokalskie mogiły* poświęcił Jan Kochanowski. Pod wpływem klęski sokalskiej wydano też w 1520 roku tzw. ordynację lwowską, w której zaplanowano sposób obrony przed najazdami południowo-wschodnich kresów państwa.⁵⁴⁷ Miały powstać trzy linie obrony: straż przednia, linia druga w sile 600 jeźdźców oraz linia trzecia z dowódcą obrony potocznej i warownym obozem gdzie miano utrzymywać artylerię i piechotę.

Miejsce wydarzenia: **Sokal**

⁵⁴⁴ Wikipedia [Bitwa pod Sokalem \(1519\)](#)

⁵⁴⁵ Muzeum Wojska Polskiego (www.muzeumwp.pl) [Kalendarium Dziejów Oręża Polskiego](#)

⁵⁴⁶ Janicki Marek, "Pochówki i pamięć poległych (XIV-XVII w.)", Napis, Seria VII, 2001, str. 62

⁵⁴⁷ Boldyrew Aleksander, "Pochody wojenne polskich wojsk zaciężnych w pierwszej połowie XVI w. (ze szczególnym uwzględnieniem piechoty)", Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 12/2, 2011, str. 24

Inkorporacja Kurlandii i Semigalii do Rzeczypospolitej Obojga Narodów

3 SIERPNIA 1569 roku Zygmunt II August wydał dokument *Incorporationem Ducatus Curlandiae & Semigaliae cum Regno Poloniae*, którym włączył księstwo Kurlandii i Semigalii do Rzeczypospolitej Obojga Narodów.^{548,549} Od listopada 1561 roku, gdy zawarto układ wileński, księstwo Kurlandii i Semigalii było lennem Zygmunta Augusta, którym władał książę Gotthard Kettler,⁵⁵⁰ wcześniej mistrz zakonu inflanckiego.⁵⁵¹ Akt wydany przez króla zmienił status księstwa, które stało się lennem połączonej Unii Lubelskiej Polski i Litwy. W 1579 roku książę Gotthard Kettler złożył hołd lenny Stefanowi Batoremu. Dynastia Kettlerów przetrwała do początków XVIII wieku, kiedy to zmarł ostatni jej przedstawiciel Ferdynand Kettler. W czasie III rozbioru Rzeczypospolitej sejm kurlandzki ogłosił przyłączenie księstwa do Rosji, ostatni książę Kurlandii Piotr Biron⁵⁵² abdykował w zamian za 60 tys. talarów rocznej renty z rąk rosyjskich.

⁵⁴⁸ Litwin Henryk, "Unia Lubelska 1569 roku. Akty Prawne", Instytut Polski w Kijowie, Kijów, 2019, str. 67-68

⁵⁴⁹ Wikipedia [Księstwo Kurlandii i Semigalii](#)

⁵⁵⁰ Wikipedia [Kettlerowie](#)

⁵⁵¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 127

⁵⁵² Wikipedia [Piotr Biron](#)

List cesarza Maksymiliana przeciw bulli papieskiej

4 SIERPNIA 1505 roku cesarz Maksymilian I wystosował list do kolegium kardynalskiego, w którym wspierał Zakon i wielkiego mistrza Fryderyka Saskiego (Wettyna) w sporze z Polską.^{553,554} Cesarz żądał wycofania papieskiego nakazu złożenia przysięgi wierności królowi polskiemu przez wielkiego mistrza, wydanego przez Juliusza II staraniem posłów królewskich w maju 1505 roku.⁵⁵⁵ Wśród licznych argumentów, którymi cesarz uzasadniał swoje stanowisko było niemieckie pochodzenie zakonu, który rękami niemieckiej szlachty wywalczył sobie swoje terytorium a cesarz Fryderyk II nadał zakonowi prawa do Prus. Pokój toruński z 1466 roku, na który powoływała się strona polska był według cesarza nieważny, gdyż nigdy nie został zatwierdzony przez zwierzchników zakonu: cesarza i papieża. Sam papież Juliusz II, wywodził cesarz, wydając swoją bullę 11 maja został wprowadzony w błąd przez Polaków. List Maksymiliana odniósł skutek, Juliusz II zawiesił wykonanie bulli do czasu zbadania traktatu toruńskiego. Fryderyk Wettyn do śmierci w 1510 roku nie złożył hołdu lennego królowi Polski. Cesarz Maksymilian I zrezygnował ze wspierania zakonu po zjeździe wiedeńskim w 1515 roku. Należny królowi polskiemu hołd złożył dopiero ostatni wielki mistrz zakonu w Prusach - Albrecht Hohenzollern w 1525 roku, już jako świecki książę Prus.

Miejsce wydarzenia: [Kolonia](#)

⁵⁵³ Wojtkowski Andrzej, "Tezy i argumenty polskie w sporach terytorialnych z Krzyżakami : część III : od roku 1525 - do rozbiorów", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 1968, str. 4

⁵⁵⁴ Rogalski Leon, "Dzieje Krzyżaków oraz ich stosunki z Polską, Litwą i Prussami", Warszawa 1846, str. 418

⁵⁵⁵ Wojtkowski Andrzej, "Tezy i argumenty polskie w sporach terytorialnych z Krzyżakami : część druga : (1454-1525)", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1-2, 1967, str. 43-44

Zwycięstwo nad Tatarami pod Kleckiem

5 SIERPNIA 1506 roku oddziały litewskie, złożone głównie z pospolitego ruszenia i chorągwi nadwornych - w tym polskiej - pokonały Tatarów, których najazd zapuścił się daleko w głąb Litwy.⁵⁵⁶ Jak pisał Paweł Jasienica w "Polsce Jagiellonów": *Spadł wtedy na Litwę najazd Tatarów krymskich, którzy przekroczyli Niemen i rozbili obóz w okolicach Nieświeża (...) Nie wierzono w nie, dopóki wysłane przez Michała Glińskiego podjazdy nie przywiozły dowodów rzeczowych w postaci pozatykanych na kopie dziewięciu głów tatarskich.*⁵⁵⁷ Wojskami litewskimi, wobec choroby hetmana Stanisława Kiszki, dowodził marszałek nadworny kniaź Michał Gliński, wodzami Tatarów byli synowie chana Mengli Gireja. Bitwa zakończyła się zwycięstwem sił litewskich, Tatarzy ponieśli znaczne straty, uwolniono też cały wielotysięczny jasyr. Wiadomość o zwycięstwie zdołał jeszcze usłyszeć ciężko chory król Aleksander Jagiellończyk,⁵⁵⁸ który zmarł dwa tygodnie później.

Miejsce wydarzenia: [Kleck](#)

⁵⁵⁶ Wikipedia [Bitwa pod Kleckiem](#)

⁵⁵⁷ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 285

⁵⁵⁸ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Bracia czescy przybywają do Poznania

6 SIERPNIA 1548 roku do Poznania przybyła trzecia fala uchodźców religijnych z Czech tzw. braci czeskich wypędzonych stamtąd edyktem króla Ferdynanda I Habsburga.⁵⁵⁹ Grupy braci czeskich zaczęły docierać na teren Wielkopolski w czerwcu tego roku, w Królestwie Polskim rozwijały się wówczas ruchy reformacyjne, szczególnie wśród szlachty i w miastach a następcą zwalczającego reformację Zygmunta Starego został właśnie Zygmunt II August, mawiający iż "nie chcę być królem sumień waszych". Uchodźcy mogli więc liczyć na opiekę możnych przedstawicieli polskich protestantów oraz tolerancję i pokój między *dissidentes in religione*. Ruch braci czeskich wywodził się z husytyzmu, powstał w drugiej połowie XV wieku.⁵⁶⁰ Po wystąpieniu Marcina Lutra i rozwoju reformacji bracia czescy pozostawali pod wpływem kościołów protestanckich, szczególnie kalwinizmu. Edykt Ferdynanda Habsburga z 1548 roku zmuszał ich do przyjęcia wiary katolickiej lub emigracji co ostatecznie uczyniła znaczna część braci czeskich. W Polsce ich protektorem został zwoleńnik reformacji Andrzej Górka, starosta generalny Wielkopolski a po jego śmierci - Jakub Ostroróg, który przekazał braciom działkę na przedmieściach Poznania gdzie pobudowali dwa kościoły. Rodowa posiadłość Jakuba - Ostroróg stała się centrum wyznawców kościoła braci czeskich, działało tam nawet ich seminarium duchowne. W 1570 roku istniały już na obszarze Wielkopolski 64 parafie braci czeskich.

Miejsce wydarzenia: [Poznań](#)

⁵⁵⁹ Małłek Janusz, "Zarys dziejów Reformacji w Wielkopolsce", Gdański Rocznik Ewangelicki, vol. X, 2016, str. 25-26

⁵⁶⁰ Wikipedia [Bracia czescy](#)

Zygmunt August przyjął księgę uchwał Soboru Trydenckiego

7 SIERPNIA 1564 roku podczas obrad sejmu w Parczewie Zygmunt August przyjął z rąk nuncjusza papieskiego Jana Franciszka Comendone księgę uchwał Soboru Trydenckiego oraz indeks ksiąg zakazanych.⁵⁶¹ Tego samego dnia król wydał dwa edykty przeciw herezykom, nakazujące opuszczenie Królestwa Polskiego innowiercom obcego pochodzenia, którzy z przyczyn religijnych zbiegli wcześniej do Polski.⁵⁶² Edykty te spotkały się jednak ze sprzeciwem szlachty, wobec czego Zygmunt August złagodził swoje postanowienie ograniczając nakaz banicji do ministrów ariańskich. W praktyce jednak edyktów tych nie przestrzegano wcale. Sejm w Parczewie, mieście będącym tradycyjnym miejscem spotkań polsko-litewskich, miał obradować na temat planowania unii obu krajów, jednak zdominowały go problemy religijne. Oprócz uchwał soborowych dyskutowano na temat jurysdykcji sądów kościelnych nad szlachtą. Był to jak się okazało ostatni sejm w tym mieście, trzy lata później spłonął parczewski Dom Królewski, w którym obradowali senatorowie i posłowie. Nie

⁵⁶¹ Aleksandrowicz Piotr, "Przyjęcie przez króla i senat uchwał Soboru Trydenckiego w Parczewie w 1564 r.", Prawo Kanoniczne kwartalnik prawno-historyczny, 9/3-4, 1966, str. 375

⁵⁶² Godlewski Łukasz, "Spory szlachty o dziesięciny i jurysdykcję duchownych na sejmach egzekucyjnych 1562-1565", Białostockie Teki Historyczne, tom II/2013, str. 59

został odbudowany a jego teren Zygmunt August podarował miejscowemu kościołowi.

Miejsce wydarzenia: [Parczew](#)

Zmarł Stanisław, książę mazowiecki

8 SIERPNIA 1524 roku w Warszawie o piątej po południu zmarł Stanisław, książę mazowiecki, syn Konrada III, który współrządził Mazowszem wraz z młodszym bratem Januszem III.^{563,564} Trzy tygodnie później księcia pochowano w kolegiacie warszawskiej.⁵⁶⁵ Jego śmierć w młodym wieku (miał 24 lata) spowodowała podejrzenia o nienaturalne przyczyny zgonu. Pogłoski tego rodzaju zaczęły się wzmacniać dwa lata później po nagłej śmierci Janusza III. Podejrzewano wojewodziankę płocką Katarzynę Radziejowską a nawet królową Bonę. Zygmunt Stary powołał wówczas komisję, której śledztwo miało wyjaśnić sprawę i zakończyć szerzenie się plotek. 9 lutego 1528 roku edyktem królewskim ogłoszono wynik pracy komisji, iż "nie sztuką ani sprawą ludzką lecz z woli Pana Wszechmogącego z tego świata zesłi". Mazowsze pozbawione władców - książęta nie mieli męskich potomków, a próby przejęcia władzy przez ich siostrę Annę się nie powiodły - zostało włączone do Królestwa Polskiego. 13 września 1526 roku w Warszawie przedstawiciele szlachty mazowieckiej złożyli Zygmuntowi Staremu przysięgę hołdowniczą.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

Zawarto rozejm między Szwecją a Królewcem

9 SIERPNIA 1525 roku zawarto rozejm między Szwecją a Królewcem, który miał obowiązywać do września 1526 roku.⁵⁶⁶ Historia konfliktu szwedzko-pruskiego wywodziła się jeszcze z czasów zakonu krzyżackiego, kiedy to zakon sprzymierzył się z Danią a Szwecja blokowała handel morski Prus. Straty ponoszone z tego tytułu przez Królewiec skłoniły Albrechta Hohenzollerna - już po sekularyzacji zakonu - do podjęcia rozmów dyplomatycznych i zawarcia rozejmu. Przed upływem jego terminu podjęto kolejne rozmowy dyplomatyczne i zawarto w sierpniu 1526 roku traktat pokojowy. Przy okazji wizyt posłów pruskich w Sztokholmie doszło też do wymiany poglądów i doświadczeń związanych z ruchem reformacyjnym. Prusy Książęce były pierwszym na świecie państwem o wyznaniu luteranckim, Szwecja podążyła tą drogą w roku 1527.

⁵⁶³ Grabowski Janusz, "Małżeństwa niedynastyczne Piastów mazowieckich w XIV-XV w.", w "Dziedzictwo Książąt Mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze", Warszawa 2016, str. 111

⁵⁶⁴ Wikipedia [Stanisław mazowiecki](#)

⁵⁶⁵ Grabowski Janusz, "Anna Odrowążowa, ostatnia księżna mazowiecka", Archeion, T. CXIII, Warszawa 2012, str. 268

⁵⁶⁶ Małłek Janusz, "'Preussischer Einfluss auf die Reformation Schwedens. Ein Beitrag zur preussisch-schwedischen Geschichte in den 20-er Jahren des 16. Jahrhunderts", Gottfrid Carlsson, 1952 : [recenzja]', Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 1965, str. 288-289

Albrecht Hohenzollern ukończył wojskowy traktat Kriegsordnung...

10 SIERPNIA 1555 roku książę Albrecht Hohenzollern ukończył prace nad traktatem o tematyce wojskowej: *Kriegsordnung bin ich genant, Wer kriegt und ist in mir bekant, Der kan nach der zeit und gestalt, all sein schlachtordnung machen balt, Auch brauchen manchen vorthail gut, dem feindt zu stilln sein ubermut*.⁵⁶⁷ Traktat w formie rękopisu podpisany przez księcia przekazano Zygmuntowi II Augustowi, który wcześniej zachęcał władcę Prus do kontynuowania jego pasji związanej z teorią wojskowości. Albrecht Hohenzollern był uważany przez współczesnych za znawcę tematyki militarnej, mimo iż osobiście nie uczestniczył w wielu kampaniach wojennych, jego największym doświadczeniem była wojna z Polską w latach 1519-1521. Traktat oprócz typowych elementów dla dzieł tego rodzaju w okresie renesansu, zawierał oryginalne przemyślenia dotyczące szyków wojskowych i przeformowywania oddziałów na polu bitwy. Zygmunt August zlecił w 1559 roku tłumaczenie dzieła na język polski, które wykonał sekretarz królewski Maciej Strubicz. Przekład pod tytułem *Księgi o rycerskich rzeczach a sprawach wojennych, z pilnością zebrane a porządkiem dobrem spisane* został ukończony w sierpniu 1561 roku, zachował się do dziś i jest przechowywany w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie.

⁵⁶⁷ Łopatecki Karol, "Twórczość wojskowa Albrechta Hohenzollerna. Uwagi nad trzema manuskryptami przypisanymi w latach 2009-2014 Albrechtowi Hohenzollernowi", *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, LIX 2015, str. 168

Wojska Stefana Batorego rozpoczęły oblężenie Połocka

11 SIERPNIA 1579 roku wojska Stefana Batorego rozpoczęły oblężenie Połocka, bronionego przez oddziały moskiewskie dowodzone przez kniazia Wasyla Iwanowicza Tielatiewskiego.⁵⁶⁸ Tego dnia król dokonał rekonesansu objeżdżając miasto a następnie odbył naradę wojenną z kanclerzem Janem Zamoyskim, Kaspem Bekieszem, i hetmanem Mikołajem Mieleckim, którą przerwało samowolne rozpoczęcie oblężenia przez zaciężne oddziały piechoty niemieckiej. Następnego dnia do ataku na miasto przystąpiła piechota węgierska Bekiesza. Połock poddał się 30 sierpnia, obrońcom pozwolono odejść wraz z rodzinami i dobytkiem,⁵⁶⁹ w ręce zwycięzców wpadło 38 dział, 300 hakownic i 600 rusznic.⁵⁷⁰ Miasto pozostawało częścią Rzeczypospolitej aż do I rozbioru w 1772 roku.

Miejsce wydarzenia: **Połock**

⁵⁶⁸ Łopatecki Karol, "Oblężenie i zdobycie warownej twierdzy połockiej przez Najjaśniejszego Króla Polski Stefana – wykorzystanie kartografii i podczas planowania taktycznego1", *TERMINUS*, t. 19 (2017), z. 4 (45), str. 708-724

⁵⁶⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 217-218

⁵⁷⁰ Wikipedia [Wojna polsko-rosyjska \(1577–1582\)](#)

Spalenie ksiąg heretyckich w Wilnie

12 SIERPNIA 1581 roku biskup wileński Jerzy Radziwiłł wydał list okólny, w którym nakazywał sporządzenie przez księgarzy wykazu sprzedawanych przez nich książek, w celu eliminacji publikacji szkodliwych.⁵⁷¹ Druk książki bez zezwolenia biskupa miał odtąd być karany finansowo lub cieleśnie, zachęcano też do palenia ksiąg głoszących poglądy heretyckie i antykatolickie. Faktycznie doszło wówczas w mieście do aktów palenia ksiąg zabieranych z bibliotek i od drukarzy, a we wrześniu do dalszych rozruchów na tle religijnym, skierowanych przeciwko protestantom. Wydarzenia te potępił król Stefan Batory w wydanym 30 września z obozu pod Pskowem uniwersale (*"w tych niedawnych czasach nie mały rozruch się stał w tym mieście naszym stołecznym Wilnie od tych, którzy są katolickiej rzymskiej wiary przeciw ludziom i ministrom ewangelickiego i saskiego zboru"*) i nakazał ukaranie winnych.⁵⁷² Biskup Jerzy Radziwiłł, który był wcześniej (jak jego ojciec - Mikołaj Radziwiłł Czarny) wyznania kalwińskiego, przeszedł na katolicyzm w roku 1574⁵⁷³ a w kilka lat po opisywanych wydarzeniach został kardynałem i biskupem krakowskim. Zmarł w 1600 roku w Rzymie i został pochowany w tamtejszym kościele Il Gesù.

Miejsce wydarzenia: **Wilno**

⁵⁷¹ Buchwald-Pelcowa Paulina, "Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem", Warszawa 1997, str. 159

⁵⁷² Wasilewski Tadeusz, "Tolerancja religijna w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI—XVII w.", Odrodzenie i reformacja w Polsce, XIX, 1974, str. 120-121

⁵⁷³ Wikipedia [Jerzy Radziwiłł \(kardynał\)](#)

Zygmunt I Stary wydał list wojenny - ustawę o zakresie władzy hetmana Stanisława Kiszki

13 SIERPNIA 1507 roku w Mińsku Zygmunt I Stary wydał list wojenny - ustawę o zakresie władzy hetmana wielkiego Stanisława Kiszki. Wobec toczącej się wojny litewsko-moskiewskiej konieczne stało się ustanowienie praw dotyczących dyscypliny wojskowej, w sytuacji gdy wielki książę nie dowodził wojskami osobiście. Ustawa została przygotowana podczas sejmu mińskiego przez Zygmunta Starego i członków rady m.in. Andrzeja Holszańskiego, Mikołaja Radziwiła i samego Stanisława Kiskę.⁵⁷⁴ Przekazano w niej hetmanowi władzę sądowniczą wielkiego księcia, upoważniono do podejmowania decyzji o charakterze wojennym, nakazano też posłuszeństwo służbie ziemskiej wobec hetmana, wreszcie hetman otrzymał prawo nakładania kar szczególnie za przestępstwa wobec ludności cywilnej. Zadbane również o zapewnienie ochrony prawnej urzędnikom hetmana. Władza hetmana nie była absolutna: podlegali jej bojarzy natomiast możnowładcy podlegali sądowi hospodarskiemu.

Miejsce wydarzenia: **Mińsk**

⁵⁷⁴ Łopatecki Karol, "Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu (do połowy XVII wieku)", Białystok 2018, str. 177-178

Zygmunt I Stary przyjął na audiencji posłów biskupa warmińskiego Ferbera

14 SIERPNIA 1525 roku w Krakowie Zygmunt I Stary przyjął na audiencji posłów biskupa warmińskiego Maurycego Ferbera.^{575,576} Generalny oficjał biskupa Tiedemann Giese i jego kanclerz Feliks Reich upominali się o miasta Braniewo i Tolkmick, które wbrew wcześniejszym ustaleniom zostały przejęte przez komisarzy królewskich na rzecz króla. W kwietniu 1525 roku, kilka dni po zawarciu traktatu krakowskiego i po hołdzie pruskiemu przystąpiono do zawarcia dodatkowej umowy między Polską a Prusami, w której sprecyzowano m.in. proces wzajemnego przekazywania sobie zamków i miast zajętych podczas wojny polsko-krzyżackiej. Zwroty zamków i miast miały odbywać się kolejno: po oddaniu jednego zamku przez księcia Albrechta Hohenzollerna, jeden zamek miał być oddany przez stronę polską.⁵⁷⁷ Król wyraził się koniecznością zasięgnięcia opinii u swoich doradców, obiecał jednak rozstrzygnąć sprawę podczas najbliższego sejmiku w Piotrkowie. Sporne miasta powróciły pod władanie biskupa warmińskiego dopiero w sierpniu 1526 roku.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁵⁷⁵ Biskup Marian, "Stanowisko przedstawicieli kleru warmińskiego wobec rewolty gdańskiej w 1525 roku", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* nr 1-2, 1973, str. 135

⁵⁷⁶ Wikipedia [Maurycy Ferber \(1471–1537\)](#)

⁵⁷⁷ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", *Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie*, nr 53, 1976, str. 31

Zmarł Stanisław Kostka, jezuita, święty Kościoła katolickiego

15 SIERPNIA 1568 roku w Rzymie zmarł Stanisław Kostka, jezuita, od 1606 roku błogosławiony, od 1726 roku święty kościoła katolickiego.⁵⁷⁸ Pochodził z rodziny szlacheckiej, w 1564 roku przybył do Wiednia, gdzie kształcił się w jezuickim Collegium Nobilium. Od 1567 roku przebywał w Rzymie, początkowo jako kandydat do zakonu jezuitów, wiosną następnego roku złożył śluby zakonne. Zmarł w wieku 18 lat. W 1674 roku został ogłoszony przez papieża Klemensa X patronem Polski i Litwy.

Miejsce wydarzenia: [Rzym](#)

⁵⁷⁸ Wikipedia [Stanisław Kostka](#)

Jan II Zygmunt Zapołya został księciem Siedmiogrodu

16 SIERPNIA 1570 roku na mocy układu w Spirze Jan II Zygmunt Zapołya został pierwszym księciem Siedmiogrodu.⁵⁷⁹ Książę był synem Jana Zapołya i Izabeli Jagiellonki, córki Zygmunta Starego i królowej Bony. Jego ojciec, wybrany w 1526 roku przez sejm węgierski królem, początkowo przegrał walkę o tron z Habsburgami. Wspierany przez możnowładców polskich i przede wszystkim sułtana, którego protektorat przyjął, został ostatecznie władcą Węgier

⁵⁷⁹ Wikipedia [John Sigismund Zápolya](#)

wschodnich. Zmarł w 1540 roku tuż po narodzinach Jana II Zygmunta, którego droga do władzy również nie była prosta i również wiodła przez kilkuletni pobyt w Polsce.⁵⁸⁰ Jan Zygmunt wraz z matką wrócili do Transylwanii w 1556 roku, korzystając z poparcia Sulejmana Wspaniałego, któremu książę złożył hołd w 1566 roku w Zemun. Spory i wojny z Habsburgami zakończył dopiero układ w Spirze z 1570 roku. Książę był już wówczas poważnie chory i zmarł w marcu kolejnego roku. Nie miał potomstwa, większość majątku zapisał swojemu wujowi Zygmunowi Augustowi. Na jego następcę sejm wybrał Stefana Batorego, który przybrał tytuł wojewody, a kilka lat później został elekcyjnym królem Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

⁵⁸⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 103-104

Biskup Walencji Jan de Monluc wyruszył z Paryża do Polski

17 SIERPNIA 1572 roku Jan de Monluc, biskup Walencji i francuski dyplomata, wyruszył z Paryża do Polski z misją wspierania kandydatury Henryka Walezego, księcia Andegawenii, na tron Rzeczypospolitej.⁵⁸¹ Henryk był jeszcze za życia Zygmunta Augusta wymieniany wśród możliwych jego następców, także przez samego władcę (obok kandydatury habsburskiej, szwedzkiej czy Piasta legnickiego Fryderyka). Problemem zniechęcającym szlachtę do Henryka był krwawy konflikt religijny trwający we Francji. Poważnym kontrkandydatem francuskiego królewicza był arcyksiążę Ernest z dynastii Habsburgów, któremu z kolei sprzyjała część magnaterii lecz ogół szlachty był nastawiony raczej antyniemiecko, obawiano się habsburskiego absolutyzmu. Zbiegiem okoliczności również 17 sierpnia wyruszył do Polski cesarski poseł Wilhelm z Rożemberka⁵⁸², wraz z licznym orszakiem. Rozpoczął się okres skomplikowanych zabiegów i gier dyplomatycznych mających wyłonić poprzez wolną elekcję nowego władcę Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

⁵⁸¹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 163-166

⁵⁸² Gmiterek Henryk, "Wilhelm z Rożemberka w Lubelskiem w latach 1572 - 1573", Rocznik Lubelski 31-32, 1989-1990, str. 104

Miejsce wydarzenia: **Paryż**

Wydano zakaz noszenia broni palnej w Krakowie

18 SIERPNIA 1535 roku Zygmunt I Stary wydał ordynację dla Krakowa, a także Kazimierza i Kleparza, w której zakazywał noszenia broni palnej. Od XIV wieku w mieście obowiązywał już zakaz dobywania broni białej, można jednak było ją nosić.⁵⁸³ Trzy lata wcześniej król ustanowił podobne prawa dla księstw zatorskiego i oświęcimskiego, gdzie za publiczne noszenie broni palnej groziła kara 10 grzywien, co ciekawe połowę wartości kary otrzymywał donosiciel a identyczna kara 10 grzywien groziła temu, kto widział lecz nie zawiadomił władz o osobie publicznie noszącej rusznicę.

⁵⁸³ Mikuła Maciej, "Prawodawstwo króla i sejmu dla małopolskich miast królewskich", Kraków 2014, str. 298

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Zmarł Aleksander Jagiellończyk

19 SIERPNIA 1506 roku w Wilnie zmarł Aleksander Jagiellończyk, syn Kazimierza Jagiellończyka, król Polski od 1501 r. a wcześniej wielki książę litewski.^{584,585} Król nie miał potomków, jego następcą na tronie litewskim i niedługo później na tronie polskim został jego brat Zygmunt zwany później Starym.⁵⁸⁶ Wdowa po Aleksandrze, Helena Moskiewska, kilka lat po śmierci męża próbowała wrócić do Moskwy, jednak Zygmunt I Stary nie wydał na to zgody. Zmarła w 1513 r. w Wilnie. Panowanie Aleksandra zbiegło się w czasie ze wzrostem siły Wielkiego Księstwa Moskiewskiego, które w wyniku dwóch wygranych wojen z Litwą pozbawiło ją znacznej części terytorium.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

Upadek inflanckiej twierdzy Felin

20 SIERPNIA 1560 roku padła twierdza Felin należąca do inflanckiej gałęzi zakonu krzyżackiego a oblegana przez wojska moskiewskie Iwana Groźnego.⁵⁸⁷ Twierdzy bronił poprzedni mistrz krajowy zakonu Johann von Fürstenberg, który niedawno zrezygnował ze współprzewodzenia zakonowi na rzecz Gottharda Kettlera. Wobec zagrożenia ze strony rosyjskiej Fürstenberg zawarł w 1557 roku porozumienie z Zygmuntem II Augustem, szukał też wsparcia przeciw Moskwie w Szwecji i Danii. Sytuacja zakonu była jednak coraz trudniejsza. Twierdza Felin broniła się dwa tygodnie, zanim zdrada i bunt żołnierzy zaciężnych wymusiły kapitulację.⁵⁸⁸ Johann von Fürstenberg dostał się do niewoli. Nie zgodził się na propozycje Iwana Groźnego by walczyć po stronie moskiewskiej a na zdobytej kosztem Polski dawnej ziemi zakonnej zostać świeckim księciem, zależnym od Rosji. Zakon podejmował wysiłki dyplomatyczne by uwolnić dawnego mistrza, jednak bezskutecznie. Fürstenberg zmarł prawdopodobnie w 1568 roku. Tereny zakonu dostały się pod władanie Szwecji, Danii Rosji i Polski, ostatni mistrz - Gotthard Kettler, wzorem Albrechta Hohenzollerna został świeckim księciem Kurlandii i złożył hołd lenny Zygmunutowi Augustowi.

Miejsce wydarzenia: [Felin \(est. Viljandi\)](#)

⁵⁸⁴ Wikipedia [Aleksander Jagiellończyk](#)

⁵⁸⁵ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 284

⁵⁸⁶ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 9

⁵⁸⁷ Plewczyński Marek, "Krzyżacy i prusacy książęcy w armii koronnej w latach 1497-1572", Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska, 12, 1998, str. 43

⁵⁸⁸ Wikipedia [Johann Wilhelm von Fürstenberg](#)

Regulacja zakupów węgla kamiennego przez cech metalowców w Gdańsku

21 SIERPNIA 1565 roku cech metalowców w Gdańsku postanowił zabronić swoim członkom samodzielnego zakupu węgla kamiennego.⁵⁸⁹ Głównym środkiem opałowym było wówczas co prawda drewno pozyskiwane z Polski, jednakże warsztaty zajmujące się obróbką metalu używały w tamtych czasach już węgla kamiennego, sprowadzanego morzem z Anglii i innych krajów. Był to jednak towar deficytowy, stąd konieczność regulacji jego zakupów. Poinstalowano, że zakupy węgla będą robione wspólnie, ewentualne nadwyżki każdy mistrz będzie musiał sprzedawać wewnątrz cechu, chyba że nie było by chętnych. W przypadku braków w dostępie do tego surowca pierwszeństwo przyznano kowalom, producentom kotwic i gwoździarzom. Regulacje nie wpłynęły jednak znacząco na poprawę zaopatrzenia, nadal też obserwowano wzrost cen węgla.

Miejsce wydarzenia: [Gdańsk](#)

⁵⁸⁹ Bogucka Maria, "Gdańsk jako ośrodek produkcyjny w XIV-XVII wieku", Warszawa 1962, str. 196

Bitwa pod Obertynem

22 SIERPNIA 1531 roku pod Obertynem wojska polskie hetmana Jana Tarnowskiego pokonały oddziały hospodara mołdawskiego Piotra Raresza.⁵⁹⁰ Bitwa była efektem kolejnej odsłony wieloletniego sporu o Pokucie, między Królestwem Polskim a Mołdawią. Raresz już w 1530 roku zaczął domagać się zwrotu tych ziem, licząc na ochronę ze strony Turcji, próbował też organizować sojusz z Habsburgami i Wielkim Księstwem Moskiewskim. Oddziały mołdawskie wkroczyły na sporne terytorium pod koniec 1530 roku początkowo odnosząc nawet sukcesy, jednak wkrótce dyplomatom Zygmunta Starego udało się uzyskać w Stambule zapewnienie ze strony sułtana o braku poparcia dla hospodara mołdawskiego. Przygotowano wyprawę, którą dowodził hetman wielki koronny Jan Tarnowski. Do spotkania z głównymi siłami mołdawskimi doszło koło wsi Obertyn, gdzie mimo ponad trzykrotnej przewagi przeciwnika sprawnie dowodzone wojska polskie odniosły zwycięstwo zadając mu ciężkie straty.⁵⁹¹ W 1532 roku zawarto rozejm, Pokucie pozostało w rękach polskich. Samo zwycięstwo Tarnowskiego przeszło do legendy, podkreślano kunszt militarny wojska jak i samego hetmana, który dwadzieścia lat później wydał ceniony podręcznik sztuki wojennej "Consilium rationis bellicae".

Miejsce wydarzenia: [Obertyn](#)

⁵⁹⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 71-72

⁵⁹¹ Wikipedia [Bitwa pod Obertynem](#)

Kłęska pod Wiśniowcem

23 SIERPNIA 1494 roku ścigające Tatarów wojska litewskie i polskie poniosły klęskę w bitwie pod Wiśniowcem.^{592,593} Najazd Tatarów chana Mengli Gireja niespodziewanie podążył tzw. czarnym szlakiem, którego tatarscy najeźdźcy nie używali już od kilkunastu lat. Król Jan Olbracht wysłał pospiesznie chorągwie nadworne i wojska zaciężne, które połączyły się z oddziałami litewskimi i dogoniły wiodące jasyr i łupy czambuły tatarskie. Starcie z przeważającym liczebnie przeciwnikiem zakończyło się niestety krwawą klęską wojsk polsko-litewskich, rozbito doborowe rotty nadworne i zaciężne, zginął m. in. starosta bełski Henryk Kamieniecki,⁵⁹⁴ brat przyszłego hetmana wielkiego koronnego Mikołaja.

Miejsce wydarzenia: [Wiśniowiec](#)

⁵⁹² Niemczyk Katarzyna, "Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku", Katowice, 2016, str. 142

⁵⁹³ Kolankowski Ludwik, "Polska Jagiellonów. Dzieje polityczne", Lwów 1936

⁵⁹⁴ Wikipedia [Henryk Kamieniecki \(syn Henryka Andreasa\)](#)

Zwołano sejm w Warszawie po ucieczce Henryka Walezego

24 SIERPNIA 1574 roku był datą wyznaczoną przez prymasa Jakuba Uchańskiego jako początek sejmku zwołanego po ucieczce króla Henryka Walezego.^{595,596} Konieczność zwołania sejmku była jasna już parę dni po tym wydarzeniu (król uciekł w nocy z 18 na 19 czerwca), senatorowie krakowscy proponowali Kraków, Lublin lub Warszawę, na zjazdach szlacheckich w Poznaniu i Krakowie wybrano Warszawę, jako bliższą Litwie i sierpień by dać szlachcie czas na podróż z odleglejszych zakątków Rzeczypospolitej. Ze względu na problemy z frekwencją obrady rozpoczęto dopiero 30 sierpnia, jednak mimo tego przesunięcia posłowie z Litwy i Prus Królewskich nie dotarli do Warszawy. Głównym problemem do rostrzygnięcia był stan formalny państwa - czy wobec wyjazdu Henryka z kraju należy ogłosić bezkrólewie. Izba poselska opowiadała się za tym rozwiązaniem, senatorowie uważali iż należy najpierw wysłać poselstwo do Francji i podjąć rozmowy z królem. Przeważało zdanie senatu, zastosowano ultimatum dla króla: jeżeli nie powróci do 12 maja 1575 roku do kraju, będzie to jednoznaczne z rezygnacją z korony i nową elekcją. Henryk Walezy nigdy do Polski nie wrócił, konieczność nowej elekcji stała się faktem.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

⁵⁹⁵ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 184

⁵⁹⁶ Dubas-Urwanowicz Ewa, "Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta", Białystok 1998, str. 248

Zmarł Johann Langus, śląski poeta, nauczyciel i dyplomata

25 SIERPNIA 1567 roku w Świdnicy zmarł Johann Langus (Jan Lang), śląski poeta, nauczyciel i dyplomata.⁵⁹⁷ Studiował w Krakowie w Akademii Krakowskiej w latach 1520-21. Poznał wówczas wielu przedstawicieli polskiej kultury m.in. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Jedno z dzieł Modrzewskiego, czwartą mowę o karze za mężobójstwo, Langus poprzedził okolicznościowym wierszem. Był prorektorem szkoły w Złotoryi i rektorem szkoły w Nysie. Przed 1543 rokiem został dyplomata w służbie Habsburgów i przebywał przy dworze Ferdynanda I, gdzie pełnił rolę konsyliarza nadwornego i radcy. Po ślubie córki Ferdynanda Elżbiety z Zygmuntem II Augustem Langus trafił ponownie do Polski jako rezydent na dworze Elżbiety. Jako dyplomata pracował na rzecz wzmocnienia pozycji Habsburgów na arenie środkowoeuropejskiej i zwalczania zagrożenia ze strony Turcji, polityce antytureckiej poświęcił także część swojej twórczości literackiej. W 1553 roku towarzyszył w podróży do Krakowa, siostrze Elżbiety Habsburg - Katarzynie, która została trzecią żoną Zygmunta Augusta. Była to zapewne jedna z ostatnich misji Langusa, który w 1556 roku porzucił dyplomację, osiadł w Świdnicy, gdzie zmarł w wieku 63 lat. Postać Jana Langa, posła habsburskiego pojawiła się w polskim serialu historycznym z lat osiemdziesiątych pt. "Królowa Bona".⁵⁹⁸

Miejsce wydarzenia: [Świdnica](#)

⁵⁹⁷ Lyszczyzna Jacek, Rott Dariusz (red.), "Słownik pisarzy śląskich", t. 3, Katowice 2010, str. 58

⁵⁹⁸ Wikipedia [Królowa Bona](#)

Podpisano traktat w Grzmiącej

26 SIERPNIA 1529 roku w Grzmiącej (niem. Grimnitz) podpisano traktat między Pomorzem a Brandenburgią. Marchia Brandenburska zrzekła się w nim pretensji do pomorskiego lenna, zaś władcy Pomorza: Jerzy I i Barnim IX zgodzili się na sukcesję Brandenburgii po ewentualnym wygaśnięciu dynastii Gryfitów.⁵⁹⁹ Traktat został zatwierdzony przez stany pomorskie 25 października 1529 roku, w tym samym roku zawarto również pomorsko-brandenburskie przymierze zaczepno-obronne. Stabilizacja między Marchią a Gryfitami przyczyniła się też do wzrostu handlu polskiego przebiegającego szlakiem przez teren Pomorza, przymierze bowiem zapewniało też bezpieczeństwo kupcom i wspólne tępienie rozbojów.⁶⁰⁰ Handel bezpośrednio przez terytorium Brandenburgii był w Polsce zakazany od 1520 roku, w związku z wrogimi stosunkami między obu krajami. Szlak pomorski stał się wówczas główną lądową drogą handlową dla towarów polskich wywożonych do Europy Zachodniej. Dynastia Gryfitów wygasła dopiero ponad 100 lat później, w 1637 roku,⁶⁰¹ część terytorium Pomorza przypadła wówczas Hohenzollernom, część jednak dostała się pod okupację szwedzką.

⁵⁹⁹ Wikipedia [Grzmiąca \(województwo zachodniopomorskie\)](#)

⁶⁰⁰ Chojnacka Kazimiera, "Walka o wolny handel i żeglugę na Warcie i Odrze w pierwszej połowie XVI wieku", Przegląd Zachodni, nr 3-4, 1952, str. 655

⁶⁰¹ Wikipedia [Gryfici](#)

Miejsce wydarzenia: [Grzmiąca](#)

Jan Olbracht został obrany królem Polski

27 SIERPNIA 1492 roku na sejmie w Piotrkowie Jan Olbracht został wybrany na króla Polski.^{602,603} Dwa miesiące wcześniej zmarł Kazimierz Jagiellończyk, który wyznaczył na swego następcę na Litwie Aleksandra Jagiellończyka, następcy na tronie polskim wyznaczyć nie mógł, jedynie polecił szlachcie Jana Olbrachta. O tron starali się także dwaj z pozostałych synów Kazimierza: Władysław, król Czech i Węgier oraz Zygmunt, kandydatem był także książę mazowiecki Janusz II. Wielki książę litewski Aleksander popierał Jana Olbrachta, podobnie najmłodszy z braci - biskup krakowski Fryderyk. Zdecydowana większość szlachty uszanowała wolę zmarłego króla i Jan Olbracht wstąpił na tron, koronacja odbyła się pod koniec września 1492 roku.

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

Aleksander Jagiellończyk nadał ziemie swojej żonie Helenie

28 SIERPNIA 1501 roku w Grodnie Aleksander Jagiellończyk nadał bogatą oprawę swojej żonie Helenie Moskiewskiej, córce Iwana III Srogiego i Zofii z dynastii Paleologów. Dobra Kniażyce, Teteryn, Smolniany, Hradyszcze i Łosice, do których doszedł niedługo potem zamek Mohylew, stały się własnością Heleny.⁶⁰⁴ Aleksander i Helena byli małżeństwem od 1495 roku, na Litwie liczono iż ten związek zabezpieczy kraj przed agresywną polityką jednoczenia ziem ruskich prowadzoną wcześniej przez Iwana. Tak się jednak nie stało, wielki książę moskiewski próbował raczej (bezsukcesyjnie) wykorzystać obecność swojej córki na dworze litewskim w celu zdobywania informacji, oraz jako pretekst do najazdów ze względu na rzekome szykanowanie Heleny z powodu jej prawosławnego wyznania. Helena stała jednak wiernie po stronie męża, próbując w listach skłonić ojca do zaniechania najazdów na Litwę. Ze względu na swoje wyznanie nie została natomiast koronowaną królową Polski, zdecydował o tym sprzeciw papieża i duchowieństwa. Po śmierci Aleksandra pozostała na Litwie, opiekę nad Heleną sprawował Zygmunt Stary, który nadał jej dodatkowe ziemie: Bielsk, Suraz i Brańsk. Helena zgromadziła znaczny majątek oceniany na 400 tysięcy florenów, głównie w kosztownościach oraz złotych i srebrnych naczyniach.⁶⁰⁵ Kiedy 20 stycznia 1513 roku niespodziewanie zmarła w Brańsku w wieku zaledwie 37 lat, skarb był przyczyną podejrzeń o otrucie królowej w celu przejęcia jej majątku, prawdopodobnie jednak bezpodstawnych.

⁶⁰² Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

⁶⁰³ Wikipedia [Jan I Olbracht](#)

⁶⁰⁴ Wikipedia [Helena Moskiewska](#)

⁶⁰⁵ Halicka Anna, "Losy wdów po władcach z dynastii Piastów i Jagiellonów", w "Zostawić ślad na ziemi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Pedichowi [...]", Białystok 2006, str. 230

Miejsce wydarzenia: **Grodno**

Ślub Jadwigi Jagiellonki, córki Zygmunta I Starego

29 SIERPNIA 1535 w Krakowie miał miejsce ślub Jadwigi Jagiellonki, córki Zygmunta I Starego z pierwszego małżeństwa, z Joachimem II Hektorem z dynastii Hohenzollernów.⁶⁰⁶ Nieżyjąca wówczas matka Jadwigi, Barbara Zapolya, była siostrą króla Węgier Jana, co czyniło Jadwigę - jedyną krewną króla - prawdopodobną kandydatką do dziedziczenia. Z kolei Joachim II Hektor był od kilku tygodni elektorem brandenburskim, trzydziestoletnim wdowcem - Jadwiga miała zostać jego drugą żoną. Ślubu udzielał biskup krakowski Piotr Tomicki a uroczystości weselne trwały 2 tygodnie. Ślub zakończył wieloletnie perypetie matrymonialne Jadwigi, łączonej wcześniej z kandydatami do małżeństwa z różnych stron Europy, od Mazowsza przez Hiszpanię do Szkocji. Parę lat później Joachim II, wbrew oczekiwaniom swojego teścia Zygmunta I Starego, porzucił wiarę katolicką przyjmując 1 listopada 1539 r. w Spandau komunę pod dwiema postaciami.⁶⁰⁷ W 1563 roku Zygmunt II August poparł starania Joachima II dotyczące tronu pruskiego, dopuszczając go do dziedziczenia w przypadku wygaśnięcia pruskiej linii Hohenzollernów. Prawo to zatwierdził sejm w roku 1569⁶⁰⁸, a stało się faktem blisko 50 lat później. Joachim II zmarł w 1571 r.⁶⁰⁹, jego prawnuk Jan Zygmunt Hohenzollern został księciem Prus w roku 1618. Jadwiga przeżyła swojego małżonka o dwa lata, zmarła 7 lutego 1573 roku w Alt Ruppín.

⁶⁰⁶ Wikipedia [Jadwiga Jagiellonka \(1513-1573\)](#)

⁶⁰⁷ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

⁶⁰⁸ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

⁶⁰⁹ Wikipedia [Joachim II Hector, Elector of Brandenburg](#)

Miejsce wydarzenia: **Kraków**

Zmarła Elżbieta Rakuszanka, królowa Polski zwana "matką królów"

30 SIERPNIA 1505 roku w Krakowie zmarła Elżbieta Rakuszanka, żona Kazimierza Jagiellończyka, królowa Polski i wielka księżna litewska.⁶¹⁰ Elżbieta pochodziła z rodu Habsburgów, była córką Albrechta II króla Niemiec, Czech i Węgier. W 1454 roku poślubiła Kazimierza IV Jagiellończyka i została koronowana na królową Polski. Ze względu na to, iż czterech z jej synów (Władysław, Jan Olbracht, Aleksander i Zygmunt) zostało królami zwana jest niekiedy "matką królów". Córki Elżbiety i Kazimierza zostały wydane głównie za władców niemieckich: Jadwiga za bawarskiego księcia Jerzego, Zofia za Fryderyka elektora brandenburskiego, Barbara za księcia saskiego Jerzego Brodatego. Anna została żoną pomorskiego księcia Bogusława z dynastii Gryfitów, zaś najmłodsza Elżbieta żoną Fryderyka II księcia legnickiego ze śląskiej gałęzi dynastii Piastów.

⁶¹⁰ Wikipedia [Elżbieta Rakuszanka](#)

W ten sposób dom Jagiellonów został skoligacony z większością ważnych dynastii środkowej Europy. Elżbieta zmarła w wieku 69 lat. W 1973 roku przeprowadzono badania antropologiczne jej szczątków stwierdzając m.in. poważną deformację kręgosłupa⁶¹¹, która nie przeszkodziła jednak królowej cieszyć się raczej dobrym zdrowiem i urodzić trzynaścioro dzieci.

Miejsce wydarzenia: **Kraków**

⁶¹¹ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Zawarto pierwszy pakt wileński

31 SIERPNIA 1559 roku w Wilnie zawarto pierwszy pakt między Zygmuntem II Augustem a inflancką gałęzią zakonu krzyżackiego.^{612,613} Mistrz Gotthard Kettler oddał ziemie zakonu pod opiekę Wielkiego Księstwa Litewskiego. Sytuacja zakonu była wówczas krytyczna, w 1558 roku Inflanty zostały najechane przez wojska moskiewskie Iwana IV Groźnego, ze słabości zakonu skorzystały też Szwecja i Dania, Rewel (obecnie Tallin) oddał się pod opiekę szwedzką, północno zachodnią część Estonii opanowała Dania. W ramach traktatu szóstą część terytorium zakonu oddano w zastaw (z prawem wykupu) wielkiemu księstwu litewskiemu.⁶¹⁴ Kettler liczył na istotne wsparcie militarne zakonu przez Litwę, jednak tak nie była wystarczająca, w 1560 roku pod Ermes⁶¹⁵ Moskwa odniosła zwycięstwo nad armią inflancką. Rok później zawarto kolejny pakt w Wilnie, tym razem opiekę nad ziemiami upadającego zakonu objęło także Królestwo Polskie. Doszło do sekularyzacji zakonu a Gotthard Kettler został świeckim księciem Kurlandii.

Miejsce wydarzenia: **Wilno**

⁶¹² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 127

⁶¹³ Wikipedia **Pakt wileński**

⁶¹⁴ Łopatecki Karol, "'Disciplina militaris' w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 312

⁶¹⁵ Bodniak Stanisław, "Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona", Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 3, 1946, str. 47

Wrzesień

Po zamknięciu sejmu koronacyjnego Batory, na czele swojej węgierskiej piechoty, ruszył natychmiast do Warszawy. W Rawie spotkał się z Opalińskim, za nim pospieszyli inni senatorowie wielkopolscy, nawet Czarnkowski stawiał się pokornie. Uchański wymawiał się chorobą; król uprzejmie odparł, że wobec tego sam do niego ze swoimi Węgry zajędzie, więc prymas pospiesznie wyzdrowiał.

Stanisław Grzybowski, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 192

Zamordowano hospodara mołdawskiego Stefana Raresza

1 WRZEŚNIA 1552 roku w okolicy wsi Țuțora (pol. Cecora) zamordowany został hospodara mołdawski Stefan Rareș, sprawcami mordu byli mołdawscy bojarzy spiskujący przeciw władcy po jego nieudanej wyprawie do Siedmiogrodu.⁶¹⁶ Następcą Stefana został Jan Joldea, który panował zaledwie trzy dni, obalony przez wojska polskie wysłane przez hetmana Sieniawskiego. Polacy dowodzeni przez starostę kamienieckiego Macieja Włodka wspierali kandydaturę Piotra, nieślubnego syna hospodara Bogdana III Jednookiego. Po przekroczeniu Dniestru Piotr przybrał imię Aleksandra IV i uznał się za lennika Królestwa Polskiego, hołd w imieniu Zygmunta Augusta odebrał hetman Sieniawski. Działania te zostały jednak podjęte bez wiedzy króla, który hołd odrzucił obawiając się reakcji Turcji, nakazał też wojskom polskim natychmiastowy odwrót z Mołdawii.⁶¹⁷ Sytuację udało się rozwiązać na drodze dyplomatycznej, Polska i Turcja przedłużyły w 1553 roku traktat pokojowy, Sułtan uznał władzę Aleksandra IV, który dodatkowo ponowił hołd wobec Korony. Mołdawia pod panowaniem nowego hospodara wsparła w 1556 roku powrót Izabeli Jagiellonki i jej syna Jana Zygmunta do Siedmiogrodu.

Miejsce wydarzenia: [Cecora](#)

⁶¹⁶ Wikipedia [Stefan Rareș](#)

⁶¹⁷ Szutkiewicz Bartosz, "Polska a Mołdawia w latach 1551–1572", Białostockie Teki Historyczne, tom 7/2009, str. 13

Jerzy Fryderyk Hohenzollern został opiekunem Albrechta Fryderyka, księcia Prus

2 WRZEŚNIA 1577 roku w Malborku Stefan Batory wystawił dokument, w którym oddał Albrechta Fryderyka Hohenzollerna, księcia Prus, pod opiekę margrabiego Jerzego Fryderyka Hohenzollerna.⁶¹⁸ Było to konieczne ze względu na problemy ze zdrowiem psychicznym młodego księcia. Tym samym margrabia przejął realne rządy w Prusach, a historia zatoczyła koło - wiele lat wcześniej opiekunem małoletniego margrabiego Jerzego był jego stryj - książę pruski Albrecht, ojciec Albrechta Fryderyka.⁶¹⁹ 26 lutego 1578 roku Jerzy Fryderyk złożył hołd królowi Batoremu w Warszawie. Wcześniej zobowiązał się do wpłacenia do kasy królewskiej 200 tysięcy florenów. Odsunięty od władzy książę Albrecht Fryderyk stał się właściwie osobą prywatną, zmuszono go nawet do zamieszkania poza apartamentami zamkowymi. Żył pod opieką żony - księżnej Marii Eleonory, para miała siedmioro dzieci, lecz tylko córki dożyły wieku dorosłego. Najstarsza z nich - Anna - wydana za elektora brandenburskiego była prababką króla Prus Fryderyka I. Książę Albrecht Fryderyk, syn ostatniego wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego, zmarł w 1618 roku. Władza nad Prusami i tytuł książęcy przeszły wówczas w ręce elektora brandenburskiego Jana Zygmunta Hohenzollerna.

Miejsce wydarzenia: [Malbork](#)

⁶¹⁸ Małek Janusz, Małek-Grabowska Małgorzata, "Melancholia księcia pruskiego Albrechta Fryderyka (1553–1618)", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 2020, nr 3(309), str. 314

⁶¹⁹ Wikipedia [Jerzy Fryderyk Hohenzollern \(1539–1603\)](#)

Wybuchło powstanie chłopskie na Sambii

W NOCY Z 2 NA 3 WRZEŚNIA 1525 roku we wsi Kaymen (ros. Zarech'ye) wybuchło powstanie chłopów sambijskich przeciw szlachcie.^{620,621} Chłopom przewodzili: Kacper, młynarz z Kaymen i Jan Gericke z Pobethe, komornik książęcy. Przyczyną niepokojów społecznych były wzrastające obciążenia podatkowe chłopów i wolnych pruskich, które miały naprawić zniszczone wojną z Polską w latach 1519-21 finanse państwa pruskiego. Uzbrojeni chłopci podążyli w stronę Królewca, nie atakując miasta, wzbudzając jednak panikę wśród pruskiej szlachty. Książę Albrecht Hohenzollern, przebywający wówczas poza Prusami, uzyskał pomoc wojskową z Polski. Jego oddziały stanęły naprzeciw buntownikom pod wsią Lauthen, 30 października 1525 roku. Tam udało się skłonić chłopów do kapitulacji i złożenia broni, przywódców buntu stracono. Książę Albrecht wykorzystał później swój sukces i wdzięczność szlachty, i miast uzyskując korzystne uchwały podatkowe⁶²² podczas jesiennego zgromadzenia stanów pruskich.

Miejsce wydarzenia: [Kaymen](#)

⁶²⁰ Wikipedia [Powstanie w Sambii](#)

⁶²¹ Wikipedia [Saretschje \(Kaliningrad, Gurjewsk\)](#)

⁶²² Małek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 103

Zmarł biskup wileński Paweł Algimunt Holszański

4 WRZEŚNIA 1555 roku w Wilnie zmarł biskup Paweł Algimunt Holszański, syn księcia Aleksandra Holszańskiego, biskup łucki i wileński, przeciwnik reformacji.⁶²³ Zasłynął stając na drodze Zygmunta Augusta, który namówiony przez Mikołaja Radziwiłła zamierzał odwiedzić zbór protestancki w Wilnie. "Nie ta jest droga którą przodkowie Waszej Królewskiej Mości szli do królestwa niebieskiego, ale ta!" rzekł podobno biskup wskazując na pobliską katolicką świątynię a król posłuchał i zsiadł z konia udając się do kościoła.⁶²⁴

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

⁶²³ Wikipedia [Paweł Algimunt Holszański](#)

⁶²⁴ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellońców", 1965, str. 383-384

Zygmunt I Stary potwierdził przywilej lokacyjny Kielc

5 WRZEŚNIA 1535 roku Zygmunt I Stary wydał dokument z przywilejem lokacyjnym dla miasta Kielce, w którym potwierdzał posiadanie przez miasto prawa magdeburskiego, przyznawał prawo do odbywania trzech jarmarków rocznie, oraz cotygodniowych targów w soboty.⁶²⁵ Przyznał także dla Kielc ulgi celne, podatkowe i immunitet sądowy. Nie jest to jednak najstarszy zachowany przywilej lokacyjny dla Kielc, które prawa magdeburskie otrzymały w 1364 roku⁶²⁶, gdyż w Archiwum Kapitulnym w Krakowie znajduje się dokument z przywilejem lokacyjnym dla miasta wydany przez Kazimierza Jagiellończyka 12 grudnia 1459 roku.⁶²⁷

Miejsce wydarzenia: [Kielce](#)

⁶²⁵ UM Kielce [Z kart historii](#)

⁶²⁶ Wikipedia [Historia Kielc](#)

⁶²⁷ Guldon Romana, Zenon Guldon, "Przywilej lokacyjny Kielc z 1459 roku", Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego, 9/1975, str. 309

Książ Konstanty Wasyl Ostrogski zdobył zamek w Ostrogu

6 WRZEŚNIA 1553 roku książ Konstanty Konstanty Ostrogski zdobył zamek w Ostrogu, następnie porwał i zmusił swoją bratanicę Halszkę (Elżbietę) do ślubu z Dymitrem Sanguszką.⁶²⁸ Halszka, córka księżnej Beaty Ostrogskiej z Kościeleckich⁶²⁹, dziedziczka wielkiego majątku, została wcześniej obiecana Sanguszcze jednak księżna Ostrogska nie zamierzała tej obietnicy spełniać. Zygmunt II August uznał winnym Sanguszkę, skazał go na banicję i infamię. Ten zbiegł z żoną na Morawy, został tam jednak doścignięty i zamordowany przez Marcina Zborowskiego.⁶³⁰ Dalsze losy Halszki Ostrogskiej, również nie były szczęśliwe, w 1559 roku król będący jej prawnym opiekunem, zmusił ją do ślubu z wojewodą brzesko-kujawskim Łukaszem Górką. Mimo prób ucieczki i zawarcia kolejnego małżeństwa (nieuznanego przez Zygmunta Augusta), Halszka zmuszona była mieszkać w dobrach swojego męża, na zamku w Szamotułach, aż do jego śmierci w 1573 roku.⁶³¹ Później przeniosła się na Ruś, gdzie

⁶²⁸ Mironowicz Antoni, "Przywileje i nadania Cerkwi i możnym ruskim w Wielkim Księstwie Litewskim", Białystok 2020, str. 187

⁶²⁹ Wikipedia [Beata Łaska z Kościeleckich](#)

⁶³⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 117-118

⁶³¹ Wikipedia [Elżbieta Ostrogska](#)

zmarła. Jej ogromny majątek (ziemie o powierzchni zbliżonej do całego województwa wielkopolskiego) odziedziczył stryj Konstanty Wasyl Ostrogski.

Miejsce wydarzenia: [Ostróg](#)

Papież Pius IV zatwierdził nominację Stanisława Słomowskiego na arcybiskupa lwowskiego

7 WRZEŚNIA 1565 roku papież Pius IV wydał bullę zatwierdzającą nominację Stanisława Słomowskiego na arcybiskupa lwowskiego, wystawioną pod koniec marca tego roku przez Zygmunta II Augusta.^{632,633} Stanisław Słomowski był wcześniej biskupem krakowskim, studiował na tamtejszej Akademii, doktorat obojga praw (kościelnego i świeckiego) uzyskał zaś we Włoszech. Zmarł w 1575 roku we Lwowie.

⁶³² Wikipedia [Stanisław Słomowski](#)

⁶³³ Internetowy Polski Słownik Biograficzny (Narodowy Instytut Audiowizualny) [dostęp 05.09.2021] [Stanisław Słomowski h. Abdank](#)

Bitwa pod Orszą

8 WRZEŚNIA 1514 roku pod Orszą wojska polskie i litewskie dowodzone przez księcia Konstantego Ostrońskiego zwyciężyły armię moskiewską pod wodzą wojewodów Iwana Czeladnina i Michaiła Bułhakowa-Golicy.⁶³⁴ W 1512 r., cztery lata po zawarciu pokoju 'wieczystego' między Litwą a Moskwą, doszło do wznowienia walk - wojska Wasyla III przystąpiły do oblężenia Smoleńska, a sprzymierzeni z Zygmuntem I Starym Tatarzy krymscy przeprowadzili kilka wypraw na ziemie Wielkiego Księstwa Moskiewskiego. Smoleńsk padł dopiero podczas trzeciego oblężenia w 1514 r., po czym oddziały moskiewskie wyruszyły naprzeciw odsieczy polsko-litewskiej wysłanej przez Zygmunta I Starego pod wodzą księcia Ostrońskiego, która miała odzyskać utracone twierdze i ziemie na Smoleńszczyźnie.^{635,636} Do spotkania obu armii doszło pod Orszą. Wojska polsko-litewskie odniosły wyraźne zwycięstwo, zadając przeciwnikowi znaczne straty, do niewoli dostali się wodzowie armii Wasyla - Iwan Czeladnin zmarł w Wilnie po 1521 r., Michaiła Bułhakowa-Golicę zwolnił z niewoli dopiero Zygmunt II August w 1552 r.

⁶³⁴ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 310

⁶³⁵ Wikipedia [Bitwa pod Orszą \(1514\)](#)

⁶³⁶ Wikipedia [Bitwa pod Orshey](#)

Dla księcia Konstantego Ostrońskiego zwycięstwo miało szczególny wymiar, 14 lat wcześniej w wyniku klęski pod Wiadroszą, gdzie również dowodził, dostał się do rosyjskiej niewoli. Za zwycięstwo pod Orszą wyznający prawosławie wódz otrzymał od króla szczególny przywilej - pozwolenie na budowę w Wilnie dwóch nowych cerkwi (mimo oficjalnego zakazu obowiązującego na Litwie).

Zwycięstwo miało też duże znaczenie propagandowe dla Litwy i Polski co umiejętnie wykorzystywała dyplomacja Zygmunta I

Starego. Nie udało się jednak wykorzystać powodzenia militarnie i odzyskać utraconej twierdzy smoleńskiej.

Miejsce wydarzenia: [Orsza](#)

Zmarł Erazm Ciołek, dyplomata królewski i biskup płocki

9 WRZEŚNIA 1522 roku w Rzymie zmarł Erazm Ciołek, biskup płocki i dyplomata w służbie królów: Aleksandra Jagiellończyka i Zygmunta I Starego.⁶³⁷ Do Rzymu zaprowadziła biskupa misja dyplomatyczna zlecona mu przez Zygmunta Starego. Najpierw podczas sejmiku Rzeszy w Augsburgu a potem w Rzymie u papieża Leona X Erazm Ciołek zabiegał o poparcie sprawy polskiej w konflikcie z zakonem krzyżackim, jednak nie odniósł powodzenia. Nie udało się także prywatne zabiegi biskupa o godność kardynalską. Erazm Ciołek zmarł w wyniku panującej w Rzymie zarazy, w wieku 48 lat.

Miejsce wydarzenia: [Rzym](#)

⁶³⁷ Wikipedia [Erazm Ciołek \(biskup płocki\)](#)

Sejm mazowiecki złożył przysięgę wierności Zygmuntowi Staremu

10 WRZEŚNIA 1526 roku w Warszawie sejm mazowiecki złożył przysięgę wierności królowi Zygmuntowi I Staremu.⁶³⁸ Tym samym szlachta mazowiecka potwierdziła inkorporację księstwa do Królestwa Polskiego. Ostatni książę mazowiecki z dynastii Piastów, Janusz III, zmarł wiosną 1526 roku nie zostawiając potomstwa. Mimo różnych pomysłów na dalsze losy księstwa, królowa Bona myślała np. o ustanowieniu Mazowsza księstwem dziedzicznym Zygmunta Augusta, zwyciężyło jednak zdanie króla, który dążył do pełnej inkorporacji.⁶³⁹ Tę w 1529 roku potwierdził sejm koronny w Piotrkowie, na którym po raz pierwszy pojawili się przedstawiciele szlachty mazowieckiej.

Miejsce wydarzenia: [Warszawa](#)

⁶³⁸ Wikipedia [Powrót do Królestwa Polskiego](#)

⁶³⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 66-67

Wizyta Mikołaja Radziwiłła pod piramidami

11 WRZEŚNIA 1583 roku Mikołaj Radziwiłł "Sierotka" odbył swoją drugą wyprawę do egipskich piramid, podczas której nabył dwie mumie ze szczątkami mężczyzny i kobiety.⁶⁴⁰ W czasie wcześniejszej wyprawy w sierpniu tegoż roku książę Radziwiłł wspiął się na szczyt piramidy Cheopsa. Mumie zabrał ze sobą wracając do domu, jednak w trakcie rejsu z Egiptu uległ popularnemu wówczas przesądowi i wyrzucił obie mumie do morza, jako przynoszące pecha w trakcie żeglugi. Wyprawy do piramid były częścią dwuletniej pielgrzymki do Ziemi Świętej⁶⁴¹, w trakcie której Mikołaj Radziwiłł odwiedził także Egipt i Syrię. Kilka lat później spisał pamiętniki (ok. 1595) wydane w 1601 roku pod tytułem "Peregrynacja do Ziemi Świętej".^{642,643}

Miejsce wydarzenia: [Egipt](#)

Drukarz Aleksy Rodecki stanął przed sądem królewskim

12 WRZEŚNIA 1585 roku odbyła się rozprawa przed królem Stefanem Batorem, podczas której sądzono drukarza Aleksego Rodeckiego.⁶⁴⁴ Rodecki w 1574 roku założył w Krakowie drukarnię, w której wydawał głównie dzieła ariańskie. Jedno z tych dzieł, książka *Praedputarum enumeratio causarum* antytrynitarza i byłego jezuitę Christiana Franckena⁶⁴⁵, spowodowało na jego głowę kłopoty. Przeciw wydaniu książki interweniował u króla prowincjał jezuitów, Jan Paweł Campano. Stefan Batory nakazał zamknięcie drukarni, Rodeckiego aresztowano i zabroniono wykonywania zawodu. Sam autor dzieła zbiegł do Siedmiogrodu. Oskarżonego drukarza bronił skutecznie Stanisław Taszycki, unitarianin i poseł na sejm, w kilka tygodni później Aleksy Rodecki wyszedł na wolność, zwrócono mu też warsztat drukarski.⁶⁴⁶ Drukarz spotkał się jednak także z krytyką ze strony zboru ariańskiego, za druk książek sprzecznych z doktryną i bez jego zgody, na krótki czas został nawet wykluczony ze zboru. W 1588 roku wrócił do drukowania książek dla braci polskich, później przeniósł się do Rakowa, gdzie w 1600 roku jego drukarnię przejął zięć Sebastian Sternacki.

⁶⁴⁰ Pasaż Wiedzy Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie [Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka” – pierwszy polski egiptolog](#)

⁶⁴¹ Wikipedia [Mikołaj Krzysztof Radziwiłł](#)

⁶⁴² Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa [Podróż do Ziemi Świętej, Syrii i Egiptu 1582-1584 \(rękopis\)](#)

⁶⁴³ Osuch, Martyna, ""Lepiej byś był w domu siedział." - analiza śladów lektury z wybranych egzemplarzy „Peregrynacji do Ziemi Świętej” Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła «Sierotki» jako przyczynek do badań nad dawną recepcją dzieła", *Prace Filologiczne. Literaturoznawstwo*, (11 (14), 2021

⁶⁴⁴ Wikipedia [Aleksy Rodecki](#)

⁶⁴⁵ Wikipedia [Christian Francken](#)

⁶⁴⁶ Buchwald-Pelcowa Paulina, "Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem", Warszawa 1997, str.189-190

Petycja szlachty litewskiej i ruskiej w sprawie unii z Polską

13 WRZEŚNIA 1562 roku szlachta litewska i ruska zebrana pod Witebskiem uchwaliła petycję do Zygmunta II Augusta w sprawie ustanowienia unii z Polską.⁶⁴⁷ Motywacją szlachty była głównie potrzeba wspólnej polityki wobec cara i w przyszłości konieczność wyboru wspólnego władcy.⁶⁴⁸

Miejsce wydarzenia: [Witebsk](#)

⁶⁴⁷ Wikipedia 1562 w polityce

⁶⁴⁸ Sucheni-Grabowska Anna, "Spory królów ze szlachtą w złotym wieku. Wokół egzekucji praw", 1988, str. 20

Zawarto traktat pozwolski

14 WRZEŚNIA 1557 roku w Pozwolu (lit. Pasvalys) zawarto traktat zaczepno-obronny między Zygmuntem II Augustem a mistrzem krajowym inflanckiej gałęzi zakonu krzyżackiego Wilhelmem Fürstenbergiem.^{649,650} Słaby militarnie w tym okresie zakon zagrożony był przez agresywne działania Iwana Groźnego, dramatycznie poszukiwał więc sojusznika przeciw Moskwie w Polsce, Danii i Szwecji, sam Zygmunt August zainteresowany był rozciągnięciem swoich wpływów na Inflanty i ograniczaniem dostępu handlu rosyjskiego do Bałtyku. Traktat nie powstrzymał jednak ataków wojsk moskiewskich, w 1560 roku zdobyły one twierdzę Fellin, były już wówczas mistrz krajowy Fürstenberg dostał się do niewoli, z której już nie powrócił.

Miejsce wydarzenia: [Pozwol](#)

⁶⁴⁹ Wikipedia [Traktat pozwolski](#)

⁶⁵⁰ Jankiewicz Adam, "Inflanty i księstwo Kurlandii i Semigalii — inflanckie 'Prusy' trochę inaczej. Kilka uwag o zapomnianej Unii Wileńskiej 1561 roku", *Miscellanea Historico-Archivistica*, t. XX, 2013, str. 21

Zmarła Izabela Jagiellonka, królowa Węgier

15 WRZEŚNIA 1559 roku w Gyulafehérvár (obecnie Alba Iulia) zmarła Izabela Jagiellonka, córka Zygmunta Starego i Bony Sforzy, królowa Węgier.⁶⁵¹ Królowa Bona mawiała podobno, iż to Zygmunt August powinien urodzić się dziewczynką a Izabela chłopcem.⁶⁵² W wieku 20 lat została wydana za Jana Zapolę, władcę Węgier, urodziła syna, jednak już kilka dni później została wdową. Jej dalsze losy również nie były łatwe, mimo wsparcia części szlachty węgierskiej, która popierała prawa jej syna do tronu. Węgry stały się widownią wojen domowych i starć habsbursko-tureckich o wpływy. Ostatecznie po oddaniu się pod opiekę Sulejmana Wspaniałego, epizodzie emigracji do Polski, została królową-regentką wschodniej części Węgier, tam zmarła w wieku 40 lat. Jej syn Jan Zygmunt, rzekł się praw do korony węgierskiej i został pierwszym księciem Siedmiogrodu.

Miejsce wydarzenia: [Gyulafehérvár](#)

⁶⁵¹ Wikipedia

⁶⁵² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski t.4*, Kraków 2000, str. 69 [Izabela Jagiellonka](#)

Zmarła Katarzyna Jagiellonka, królowa Szwecji

16 WRZEŚNIA 1583 roku w Sztokholmie zmarła Katarzyna Jagiellonka, najmłodsza córka Zygmunta Starego i Bony Sforzy, królowa Szwecji.⁶⁵³ W wieku 36 lat została żoną ówczesnego księcia Finlandii Jana, brata króla Szwecji Eryka XIV (który podobno również rozważał ożenek z siostrą Zygmunta II Augusta). Niecały rok po ślubie książę Jan został oskarżony o spiskowanie przeciw bratu i uwięziony wraz z żoną na zamku Gripsholm. Tam przyszedł na świat syn pary książęcej - Zygmunt, przyszły elekcyjny król Rzeczypospolitej.⁶⁵⁴ W 1568 roku Janowi i popierającej go szlachcie udało się obalić Eryka XIV, książę jako Jan III został królem Szwecji a Katarzyna królową, uroczysta koronacja miała miejsce 10 lipca 1569 roku w Uppsali.

Miejsce wydarzenia: [Sztokholm](#)

⁶⁵³ Wikipedia [Katarzyna Jagiellonka](#)

⁶⁵⁴ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 127-128

Zmarł książę Jan V Zatorski, a jego księstwo przyłączono do Polski

17 WRZEŚNIA 1513 roku zginął tragicznie Jan V, książę zatorski, zamordowany przez polskiego szlachcica Wawrzyńca Myszkowskiego ze Spytkowic.⁶⁵⁵ Książę nie posiadał legalnych potomków, w 1494 roku zawarł układ z Janem Olbrachtem, w którym za 80 tys. florenów sprzedał prawa do swych ziem, zachowując dożywotnio tytuł książęcy. Po śmierci księcia, lokalna szlachta złożyła w październiku przysięgę wierności królowi polskiemu, a samo księstwo przyłączono do Polski.⁶⁵⁶ Oficjalny akt inkorporacji do województwa krakowskiego podpisano jednak dopiero w 1564 roku na sejmie w Warszawie.

Miejsce wydarzenia: [księstwo zatorskie](#)

⁶⁵⁵ Wikipedia [Jan V Zatorski](#)

⁶⁵⁶ Wikipedia [Księstwo zatorskie](#)

Instrukcja kanclerza Osieckiego w sprawie traktowania więźniów

18 WRZEŚNIA 1550 roku kanclerz koronny Osiecki wydał instrukcję staroście rawskiemu dotyczącą traktowania więźniów. Instrukcja mówiła także o opiece moralnej nad skazanymi.^{657,658} Kanclerz zalecał m.in. by nauki duchowne były więźniom dawane, by nad ich obyczajami mieć baczność.

⁶⁵⁷ Woźniak Waldemar, "Duszpasterstwo więzienne a resocjalizacja", Studia Teologiczne 20, 225-242, 2002, str. 226

⁶⁵⁸ Bieda Justyna, "Cele i organizacja zakładów karnych w I Rzeczypospolitej", Acta Universitatis Lodziensis, Folia Historica 94, 2015, str. 89

Obalono Eryka XIV, króla Szwecji

19 WRZEŚNIA 1568 roku król Szwecji został obalony przez spisek arystokratów popierających jego przyrodniego brata Jana, księcia Finlandii.⁶⁵⁹ Jan III Waza wraz z żoną Katarzyną Jagiellonką został koronowany na króla Szwecji 10 lipca 1569 w Uppsali. Zdetronizowany Eryk spędził resztę życia w więzieniu, gdzie zmarł 26 lutego 1577 prawdopodobnie otruty arsenikiem.⁶⁶⁰ Jego syn Gustaw Erikson Waza wychowywał się na Mazowszu, wysłany tam przez Katarzynę Jagiellonkę pod opiekę jej siostry Anny, przyszłej królowej Polski.

⁶⁵⁹ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 140

⁶⁶⁰ Wikipedia [Eric XIV of Sweden](#)

Polowanie w Niepołomicach

20 WRZEŚNIA 1527 roku w Niepołomicach doszło do wypadku podczas polowania na wielkiego niedźwiedzia sprowadzonego z Litwy.⁶⁶¹ Osaczone zwierzę przestraszyło konia królowej, która podczas ucieczki spadła i przedwcześnie urodziła syna. Dziecko niestety zmarło po paru godzinach, nadano mu imię Olbracht. Zygmunt Stary i Bona nie mieli już więcej dzieci,⁶⁶² Zygmunt August stał się jedynym męskim potomkiem dynastii panującej w Krakowie. Los sprawił, że ostatnim.

⁶⁶¹ Wikipedia [Olbracht Jagiellończyk](#)

⁶⁶² Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 47

Miejsce wydarzenia: [Niepołomice](#)

Zmarł Konrad X Biały Młodszy, książę olesnicki

21 WRZEŚNIA 1492 roku zmarł Konrad X Biały Młodszy, książę olesnicki z dynastii Piastów.^{663,664} Był ostatnim męskim potomkiem olesnickiej linii Piastów śląskich. Władzę nad jego ziemiami przejął król Czech Władysław II Jagiellończyk, który po paru latach przekazał księstwo olesnickie książętom z rodu czeskich Podiebradów.

⁶⁶³ Encyklopedia PWN [Konrad X Biały Młodszy](#)

⁶⁶⁴ [olesnica.org Księstwo olesnickie](#)

Udar Albrechta Hohenzollerna

22 WRZEŚNIA 1563 roku podczas tzw. "wojny orzechowej", dowodzący wojskami pruskimi Albrecht Hohenzollern doznał udaru mózgu.⁶⁶⁵ Książę mimo swoich 73 lat wyruszył wówczas osobiście na czele pospolitego ruszenia przeciw Erykowi Brunszwickiemu, zapłacił jednak za to zdrowiem i już do końca życia borykał się z częściowym paraliżem. Zmarł pięć lat później, jednak nie z powodu komplikacji po ciężkiej chorobie z 1563 roku, ale w wyniku epidemii dżumy, która nawiedziła Prusy.⁶⁶⁶ Tego samego dnia (20 marca 1568 roku) 16 godzin po Albrechcie, zmarła jego żona Anna Maria.

⁶⁶⁵ Łopatecki Karol, "Twórczość wojskowa Albrechta Hohenzollerna. Uwagi nad trzema manuskryptami przypisanymi w latach 2009-2014 Albrechtowi Hohenzollernowi", *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, LIX 2015

⁶⁶⁶ Wikipedia [Albert, Duke of Prussia](#)

Koronacja Jana Olbrachta na Wawelu

23 WRZEŚNIA 1492 roku w Krakowie, w katedrze na Wawelu Jan Olbracht został koronowany na króla Polski.^{667,668} Koronacji dokonał arcybiskup gnieźnieński prymas Zbigniew Oleśnicki⁶⁶⁹. Objęcie tronu polskiego przez Jana Olbrachta było najbardziej prawdopodobne, gdyż Kazimierz Jagiellończyk tego właśnie syna polecił szlachcie Królestwa. Nie było to jednak całkiem pewne, gdyż kandydatów do tronu wysunęło kilku, m.in. braci Jana: Aleksandra - wielkiego księcia litewskiego, Władysława króla Czech i Węgier oraz Zygmunta. Istniało też stronnictwo piastowskie, popierające księcia mazowieckiego Janusza II, któremu przewodził prymas Oleśnicki. Ostatecznie uszanowano wolę zmarłego króla, podczas sejmiku elekcyjnego w Piotrkowie 27 sierpnia 1492 roku jednogłośnie wybrano królem Jana Olbrachta.

⁶⁶⁷ Godlewski Łukasz, "Ewolucja poglądów Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka w kwestii kształtu unii polsko-litewskiej", *Białostockie Teki Historyczne*, tom 14/2016, str. 16

⁶⁶⁸ Wikipedia [Jan I Olbracht](#)

⁶⁶⁹ Wikipedia [Zbigniew Oleśnicki \(prymas\)](#)

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Batory ogłosił banicję Gdańska

24 WRZEŚNIA 1576 roku w Malborku Stefan Batory wydał dekret przeciwko Gdańszczanom, którzy odmawiali uznania go za króla i popierali Maksymiliana Habsburga.⁶⁷⁰ Król postanowił więc siłą zmusić miasto do uległości. Ogłoszono banicję Gdańska, rozpoczęto konfiskatę towarów należących do gdańskich kupców, spławianie zboża Wisłą do portu gdańskiego zostało zabronione. Batory kazał także aresztować dwóch gdańskich burmistrzów przybyłych w roli posłów. Rozpoczęła się wojna z Gdańskiem, która miała potrwać do końca 1577 roku.

⁶⁷⁰ Korzon Tadeusz, "Dzieje wojen i wojskowości w Polsce", t. 2, 1912, str. 10

Miejsce wydarzenia: [Malbork](#)

Zmarł Marcin Rokicki, pierwszy aptekarz na Podkarpaciu

25 WRZEŚNIA 1572 roku w Bieczu zmarł Marcin Rokicki, który prawdopodobnie od 1548 roku prowadził w Bieczu aptekę, uważaną dziś za pierwszą na terenie Podkarpacia.⁶⁷¹ Pochodził z Rawy Mazowieckiej, był prawdopodobnie protestantem, o czym mogła świadczyć zawartość jego księgozbioru. W 1572 roku, Rokicki pełniący wówczas funkcję burmistrza miasta, zmarł podczas zarazy. Aptekę w Bieczu jego rodzina prowadziła do końca XVII wieku.

Miejsce wydarzenia: [Biecz](#)

⁶⁷¹ Wikipedia [Marcin Rokicki](#)

Papież Juliusz II zgodził się współfinansować wojnę z Turcją

26 WRZEŚNIA 1508 roku papież Juliusz II zgodził się by dwie trzecie sum odpustowych pobieranych dotąd z terytorium Polski i Węgier na rzecz budowy bazyliki św. Piotra w Rzymie zostało przekazane na finansowanie kosztów wojny z niewiernymi.⁶⁷² Oba państwa jagiellońskie stały wówczas w obliczu problemu ekspansji tureckiej w pobliżu swoich granic. Dyplomacja jagiellońska podkreślała, że wstrzymuje się od zawarcia pokoju z sułtanem ze względu na Rzym. Liczono właśnie na wsparcie finansowe papieża, który pod wpływem legata papieskiego na Węgrzech Piotra Isvaliesa wydał korzystną dla Polsk i Węgier decyzję. Juliusz II planował wówczas wielką chrześcijańską krucjatę przeciw Turkom.

⁶⁷² Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, 511

Urodził się Stefan Batory

27 WRZEŚNIA 1533 roku w Szilágysomlyó (rum. Șimleu Silvaniei) urodził się Stefan Batory, książę siedmiogrodzki, król Polski i wielki książę litewski.⁶⁷³ Był synem wojewody siedmiogrodzkiego. W 1571 roku został następcą bezpotomnie zmarłego księcia siedmiogrodzkiego Jana Zygmunta II (siostrzeńca Zygmunta Augusta), korzystał wówczas z poparcia sułtana Selima II. Mimo objęcia władzy w Rzeczypospolitej pozostał nominalnie władcą Siedmiogrodu, wyznaczając na regenta swojego brata Krzysztofa.

Miejsce wydarzenia: [Szilágysomlyó](#)

⁶⁷³ Wikipedia [Stefan Batory](#)

Na polu Rákoš zebrał się sejm węgierski

28 WRZEŚNIA 1505 roku polu Rákoš rozpoczął się sejm węgierski, który dwa tygodnie później uchwalił prawo zabraniające cudzoziemcom starania się o tron węgierski.⁶⁷⁴ Trwały wówczas rozgrywki o sukcesję po nieposiadającym wówczas męskiego potomka Władysławie II Jagiellończyku. Swoje pretensje do tronu węgierskiego mocno akcentowali Habsburgowie. Ustawa przeforsowana przez dominującą wśród szlachty węgierskiej stronnictwo narodowe miała raz na zawsze zabezpieczyć kraj przed wprowadzaniem obcych dynastii na tron. W 1506 roku doszło do starć zbrojnych, wojska cesarza Maksymiliana wkroczyły na terytorium węgierskie, a węgierska konnica pustoszyła pogranicze austriackie. W lipcu 1506 urodził się syn Władysława i Anny de Foix - Ludwik II Jagiellończyk, co zmieniło sytuację polityczną, obie strony doszły do porozumienia, Węgrzy nie odwołali jednak postanowień z Rákoš, natomiast Habsburgowie nie zrezygnowali ze swoich praw do tronu, doprowadzając ostatecznie do korzystnych porozumień małżeńskich.⁶⁷⁵ W 1526 roku po śmierci Ludwika w walce z Turkami, władzę w Czechach i na Węgrzech objął Ferdynand I Habsburg, mąż jego siostry Anny.

Miejsce wydarzenia: [Rákoš](#)

⁶⁷⁴ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 486

⁶⁷⁵ Wikipedia [Władysław II Jagiellończyk](#)

Fryderyk Wettyn zostaje wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego

29 WRZEŚNIA 1498 roku w Królewcu książę Fryderyk Wettyn wstąpił do zakonu krzyżackiego, został też od razu wybrany jego wielkim mistrzem.^{676,677} Wyborem tym zakon pragnął wzmocnić swoją pozycję, powierzając przywództwo księciu Rzeszy, synowi Albrechta Odważnego, władcy Saksonii. Fryderyk był także szwagrem Barbary Jagiellonki, siostry Jana Olbrachta, która dwa lata wcześniej poślubiła starszego brata Fryderyka - księcia Jerzego. Nowy wielki mistrz prowadził politykę niechętną Polsce, konsekwentnie - jako książę Rzeszy - odmawiając złożenia hołdu lennego należnego królowi Janowi Olbrachtowi i jego następcom. Zgodnie zresztą z zakazem jaki w 1501 r. wydał mu cesarz Maksymilian I, który kwestionował ustalenia pokoju toruńskiego z 1466 r.⁶⁷⁸ Stosując unik wobec ultimatum ze strony Zygmunta Starego w 1507 r. wyjechał z Prus do Saksonii, tam 14 grudnia 1510 roku w Rochlitz, zmarł.⁶⁷⁹ Zakon kontynuując politykę powierzania swoich sterów ludziom o wysokiej pozycji politycznej i skoligaconych z Jagiellonami, na jego następcę wybrał księcia Albrechta Hohenzollerna.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

⁶⁷⁶ Kucharczyk Grzegorz, "Prusy. Pięć wieków", 2020

⁶⁷⁷ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 399

⁶⁷⁸ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

⁶⁷⁹ Wikipedia [Fryderyk Wettyn](#)

Statut gdański dotyczący mistrzów ciesielskich

30 WRZEŚNIA 1555 roku Gdańsk wprowadził statut zobowiązujący kandydatów ma mistrzów ciesielskich do wykonania sztuki mistrzowskiej.⁶⁸⁰ Cieśla pragnący zostać mistrzem cechowym musiał pokierować budową dwupiętrowego drewnianego domu. Podobne wymagania wprowadzano w XVI wieku także dla murarzy, musieli wykazać się budową komina, łuku sklepienia a w kolejnym wieku dodano obowiązek przygotowania projektu budynku.

Miejsce wydarzenia: **Gdańsk**

⁶⁸⁰ Bogucka Maria, "Gdańsk jako ośrodek produkcyjny w XIV-XVII wieku", Warszawa 1962, str. 76

Październik

Ziemiański ekonomista kalkulował w sposób całkowicie bezwzględny. Właścicielowi opłacało się mieć jak największą liczbę poddanych żyjących na tyle dostatnio, żeby nie kradli i nie zbiegli, ale równocześnie nie na tyle bogato, żeby mieli z czego akumulować. Jeżeli gromadzili bogactwo, to siłą rzeczy działało się to kosztem właściciela, który nie ściągnął z nich wszystkich nadwyżek: zamożność chłopska świadczyła o tym, że szlachcic nie eksploatuje swojego majątku w pełni.

Adam Leszczyński, "Ludowa historia Polski", 2020, str. 133

Zygmunt Stary pomógł stłumić bunt chłopów sambijskich

1 PAŹDZIERNIKA 1525 roku Zygmunt I Stary wydał polecenie wojewodom i starostom Prus Królewskich by udzielić pomocy zbrojnej księciu Albrechtowi Hohenzollernowi.⁶⁸¹ Książę, od niedawna lennik króla, zmagał się wówczas z powstaniem chłopów sambijskich, buntujących się przeciwko zwiększaniu obciążeń podatkowych i nadużyciom sądowym. Albrecht Hohenzollern utrzymywał przed Zygmuntem, że bunt chłopów jest także wyrazem przeciwności wobec sekularyzacji zakonu krzyżackiego i prosił o przysłanie tysiąca konnych. Książę stłumił powstanie jeszcze przed końcem października, w listopadzie zaś stracono przywódców rebelii.

⁶⁸¹ Zonenberg Sławomir, "Charakterystyka stanów i nacji w Kronice Pruskiej dominikanina Szymona Grunaua", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 2003., str. 285

Fryderyk Jagiellończyk został prymasem Polski

2 PAŹDZIERNIKA 1493 roku Fryderyk Jagiellończyk, najmłodszy syn Kazimierza Jagiellończyka, został arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski.⁶⁸² Kandydaturę swojego brata popierał wówczas król Jan Olbracht. Fryderyk oprócz troski o kościół dbał również o interesy dynastii Jagiellonów, wspierał kandydaturę wielkiego księcia Aleksandra Jagiellończyka na króla Polski. Zmarł w 1503 roku w wieku niespełna 36 lat. Według kronikarzy przyczyną śmierci była choroba zwana *morbus gallicus*⁶⁸³ - chorobą francuską, czyli

⁶⁸² Wikipedia [Fryderyk Jagiellończyk](#)

⁶⁸³ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

przywleczona kilka lat wcześniej do Polski kiła.

Aleksander Jagiellończyk został wybrany na króla Polski

3 PAŹDZIERNIKA 1501 roku podczas sejmku walnego w Piotrkowie wielki książę Aleksander Jagiellończyk został wybrany na króla Polski.⁶⁸⁴ Konkurentami księcia byli jego bracia: Władysław, król Czech i Węgier oraz książę Zygmunt Jagiellończyk, najmłodszy z braci zaś - kardynał Ferdynand wspierał Aleksandra.⁶⁸⁵ Koronacja nowego władcy odbyła się w grudniu 1501 roku, jednak dotyczyło to tylko króla, jego małżonka Helena Moskiewska, ze względu na prawosławne wyznanie i sprzeciw polskich biskupów nie została koronowana.

Miejsce wydarzenia: [Piotrków](#)

⁶⁸⁴ Wikipedia [Aleksander Jagiellończyk](#)

⁶⁸⁵ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Zmiana kalendarza z juliańskiego na gregoriański

4 PAŹDZIERNIKA 1582 roku był ostatnim dniem obowiązywania w Polsce kalendarza juliańskiego, kolejnym dniem był nie 5-ty lecz 15 października według wprowadzonego właśnie kalendarza gregoriańskiego.⁶⁸⁶ Zmianę kalendarza wprowadził papież Grzegorz XIII wydając 24 lutego 1582 roku bulę *Inter gravissimas*⁶⁸⁷, oficjalnie ogłoszoną 1 marca tegoż roku. Oprócz Polski zastosowały się do niej Włochy, Hiszpania i Portugalia, w grudniu 1582 roku nowy kalendarz wprowadziła Francja, dwa lata później Austria, Czechy i Śląsk.

⁶⁸⁶ Wikipedia [Inter gravissimas](#)

⁶⁸⁷ Wejnert Alexander, "Sprostowanie błędów, co do czasu wprowadzania kalendarza gregoriańskiego do Polski", Biblioteka Warszawska, Tom drugi, Warszawa 1865, str. 505-506

Zmarła Zofia Jagiellonka, matka Albrechta Hohenzollerna

5 PAŹDZIERNIKA 1512 roku w Ansbach (Bawaria) zmarła Zofia Jagiellonka, córka Kazimierza Jagiellończyka, margrabina brandenburska.⁶⁸⁸ W 1479 roku 15 letnia księżniczka wyszła za Fryderyka, syna elektora brandenburskiego. Para miała 18 dzieci, z których większość dożyła wieku dorosłego. Albrecht Hohenzollern, syn Zofii i Fryderyka urodzony w 1490 roku został ostatnim wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego w Prusach a później pierwszym świeckim księciem Prus.⁶⁸⁹ Zofia zmarła w wieku 48 lat, pochowano ją w opactwie w Heilsbronn, w pobliżu Ansbach.

Miejsce wydarzenia: [Ansbach](#)

⁶⁸⁸ Wikipedia [Zofia Jagiellonka \(1464-1512\)](#)

⁶⁸⁹ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Zygmunt August objął faktyczne rządy na Litwie

6 PAŹDZIERNIKA 1544 roku w Brześciu podczas obrad sejmu litewskiego trwającego od września król Zygmunt I Stary przekazał władzę wielkoksiążęcą swojemu synowi Zygmunтови Augustowi.⁶⁹⁰ Król zastrzegł sobie jednak tytuł najwyższego księcia na Litwie. Już 22 października 24 letni wówczas Zygmunt August wraz z żoną Elżbietą uroczyście wkroczył do Wilna.

Miejsce wydarzenia: **Brześć**

⁶⁹⁰ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 84

Zakończył się 5 letni rozejm polsko-turecki zawarty w 1502 roku

7 PAŹDZIERNIKA 1507 roku zakończył się rozejm polsko-turecki zawarty w 1502 roku przez Aleksandra Jagiellończyka i sułtana Bajezida II, podpisany na 5 lat. Traktat rozejmowy negocjował jeszcze Jan Olbracht, po jego śmierci poseł polski Mikołaj Firlej uzyskał potwierdzenie warunków rozejmu w imieniu Aleksandra.⁶⁹¹ Po wstąpieniu na tron Zygmunta Starego sułtan wysłał do Budy poselstwo i wyraził chęć utrzymania warunków rozejmu i pokojowych stosunków z domem jagiellońskim. Było to sprzeczne z pragnieniem papieża Juliusza II, który liczył na udział Polski i Węgier w planowanej krucjacie, skłaniając się nawet do finansowego wsparcia obu krajów. Ostatecznie jednak, po zakończeniu konfliktu mołdawskiego, zarówno Węgry jak i Polska przedłużyły rozejm z Turcją w roku 1510.

⁶⁹¹ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 509

Katarzyna Habsburżanka wyjechała z Polski

8 PAŹDZIERNIKA 1566 roku Katarzyna Habsburżanka, żona Zygmunta II Augusta, księżna Mantui, królowa Polski i wielka księżna litewska wyjechała z Polski.⁶⁹² Małżeństwo Zygmunta i Katarzyny zawarte w 1553 roku prawie od początku nie układało się pomyślnie. W 1562 roku królowa wraz ze swoim dworem zamieszkała w Radomiu, co było wyraźnym życzeniem jej małżonka. Zygmunt rozpoczął starania o unieważnienie małżeństwa, przyczyną był brak potomstwa, niechęć do politycznych działań Katarzyny wspierającej interesy Habsburgów oraz bliskie pokrewieństwo (z powodu którego co prawda para otrzymała przed ślubem dispensę papieską).⁶⁹³ Starania te jednak były bezskuteczne, w 1566 roku Katarzyna otrzymała zgodę męża na wyjazd do Wiednia, do Polski nie wróciła już nigdy, zmarła w 1572 roku na kilka miesięcy przed Zygmuntem Augustem.

⁶⁹² Wikipedia [Katarzyna Habsburżanka](#)

⁶⁹³ Borkowska Urszula, "Dynastia Jagiellonów w Polsce", Warszawa, 2011

Albrecht Hohenzollern zawarł umowę na wydobycie bursztynu

9 PAŹDZIERNIKA 1550 roku książę pruski Albrecht Hohenzollern zawarł z kupcami gdańskimi - rodziną Jaskich - umowę dotyczącą wydobycia bursztynu na terenie swojego księstwa.⁶⁹⁴ Albrecht zezwolił na pozyskiwanie bursztynu w zamian za 3 tys. grzywien kaucji i 4 tys. grzywien rocznej zaliczki plus dodatkowe opłaty za nadwyżki wydobycia. Prawo do wydobywania bursztynu było jednym z regaliów książących⁶⁹⁵, przynosiło też znaczny dochód szacowany na 20 - 30 tys. grzywien rocznie, 3-4 razy więcej niż dochody z lasów. Innym znaczącym elementem dochodów księcia Albrechta była pensja otrzymywana od króla polskiego, zgodnie z traktatem krakowskim z 1525 roku. Książę otrzymywał równowartość 4 tys. florenów wypłacanych ze skarbu Prus Królewskich.

⁶⁹⁴ Mańlek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książących z roku 1542", Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 36

⁶⁹⁵ Wikipedia [Regalia \(gospodarka\)](#)

Tumult krakowski

10 PAŹDZIERNIKA 1574 roku w Krakowie wybuchły zamieszki między katolikami - głównie studentami akademii a miejscowymi ewangelikami.^{696,697} Kalwiński zbór przy ulicy św. Jana został zdobyty i spalony, zrabowano kosztowności i pieniądze (protestancka szlachta miała zwyczaj przechowywać w zborze depozyty pieniężne). Na krakowskim rynku doszło do palenia ksiąg protestanckich, w zamieszkach zginęło dwóch ewangelików. Zamieszki i zniszczenie zboru pochwalił kardynał Stanisław Hozjusz, protestowali za to inni biskupi katoliccy np. Jakub Uchański i Stanisław Karnkowski, obawiając się eskalacji konfliktów religijnych. Zamieszkom kres położyła szlachta, która rozgoniła uczestników łapiąc kilku, których pod koniec października ścięto przed krakowskim ratuszem.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁶⁹⁶ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 184

⁶⁹⁷ Wikipedia [Tumult krakowski 1574](#)

Zmarł Mikołaj Sokolnicki, lekarz, profesor Uniwersytetu Krakowskiego

11 PAŹDZIERNIKA 1531 roku w Krakowie zmarł Mikołaj Sokolnicki, lekarz i profesor krakowskiego uniwersytetu.^{698,699} W 1527 roku uzyskał doktorat z medycyny, był zwolennikiem reformacji. Prowadził dziennik na marginesach tabel astronomicznych J. Stoefflerinusa, zachowanych do dziś w Bibliotece Jagiellońskiej. Zmarł w wieku 36 lat w wyniku zarazy.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁶⁹⁸ Internetowy Polski Słownik Biograficzny [Mikołaj Sokolnicki h. Nowina](#)

⁶⁹⁹ Wikipedia [Mikołaj Sokolnicki](#)

Zaciężna armia krzyżacka zdobyła Międzyrzecz

12 PAŹDZIERNIKA 1520 roku wojska zaciężne zakonu dowodzone przez Wolfa von Schönburga zdobyły miasto Międzyrzecz.⁷⁰⁰ Przedstawiciele zakonu od lata 1520 roku organizowali pomoc zbrojną dla wielkiego mistrza w trakcie trwającej wojny polsko-krzyżackiej.⁷⁰¹ Zebrana w okolicy Frankfurtu nad Odrą (dzięki pomocy finansowej niemieckiej części zakonu) armia najemników wkroczyła w październiku na teren Wielkopolski. Po zdobyciu miasta przystąpiło do oblężenia międzyrzeckiego zamku, który padł pod dwóch dniach, większą część załogi wymordowano.⁷⁰² Armia krzyżacka wyruszyła na północ, próbując bezskutecznie oblegać Gdańsk.

Miejsce wydarzenia: [Międzyrzecz](#)

⁷⁰⁰ Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519–1521\)](#)

⁷⁰¹ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

⁷⁰² Wikipedia [Bitwa o Międzyrzecz \(1520\)](#)

Oddziały polskie złupiły Oczaków

13 PAŹDZIERNIKA 1545 roku oddziały polskie dowodzone przez starostę włodzimierskiego Fedora Sanguszkę złupiły turecki Oczaków.^{703,704} Miasto i zamek zostały splądrowane, wzięto do niewoli kilkudziesięciu Tatarów. Napad na pograniczny Oczaków, który w XV wieku należał jeszcze do Wielkiego Księstwa Litewskiego, był przygotowany za zgodą hetmana Jana Tarnowskiego, który był zwolennikiem sojuszu z Habsburgami i wywołania wojny z Turcją. Było to jednak sprzeczne z polityką królewską, a sytuację udało się uspokoić bez eskalacji konfliktu.

Miejsce wydarzenia: [Oczaków](#)

⁷⁰³ Muzeum Wojska Polskiego [Kalendarium dziejów oręża polskiego](#)

⁷⁰⁴ Wikipedia [Oczaków](#)

Uniwersał Zygmunta Starego w sprawie Mołdawii

14 PAŹDZIERNIKA 1530 roku Zygmunt Stary wydał uniwersał, w którym przestrzegając zbierającą się na sejmikach szlachtę przez nieuchronnym konfliktem z hospodarem mołdawskim Piotrem Rarešem.⁷⁰⁵ Król uważał, że niezbędne będzie przeznaczenie dodatkowych środków w celu przygotowania się do wojny, liczył na przychylność szlachty w sprawie podatków podczas najbliższego sejmu. Źródłem konfliktu był ciągnący się już od kilkudziesięciu lat spór o Pokucie, gospodar licząc na wsparcie tureckie i węgierskie zaczął aktywnie domagać się jego zwrotu. Nadzieje mołdawskie były jednak złudne, Turcja nie była zainteresowana konfliktem z Polską. Mimo to w grudniu 1530 roku Rareś wkroczył na teren Pokucia, pokonał pospiesznie zebrane nieliczne siły hetmana polnego Jana Koła z Dalejowa pod Chocimiem.⁷⁰⁶ Wybuch działań zbrojnych na południowych krańcach Królestwa zmobilizował szlachtę do uchwalenia

⁷⁰⁵ Niemczyk Katarzyna, "Postać hospodara mołdawskiego Piotra Rareśa we współczesnej mu korespondencji dyplomatycznej", *Balcanica Posnaniensia* XXVII, Poznań 2020, str. 59

⁷⁰⁶ Wikipedia [Bitwa pod Obertynem](#)

podatków. Przygotowana armia pod dowództwem hetmana Jana Tarnowskiego zadała wojskom modławskim poważną klęskę pod Obertynem 22 sierpnia 1531 roku. W 1532 roku zawarto rozejm.

Oblężenie Kiesi (Wenden) przez wojska Iwana Groźnego

15 PAŹDZIERNIKA 1578 roku liczące 18 tys. żołnierzy wojska Iwana Groźnego dowodzone przez Iwana Juriewicza Golicyna rozpoczęły oblężenie Kiesi (niem. Wenden, dziś Cēsis na Łotwie).^{707,708} Twierdzę tą wojska polskie odzyskały z rąk moskiewskich kilka miesięcy wcześniej a już wiosną 1578 roku oddziały Iwana Groźnego próbowały ją bezskutecznie odbić. Na wieść o oblężeniu pomoc załodze wysłał Mikołaj Radziwiłł, odsiecz pod wodzą Andrzeja Sapiehy, wspomagana przez oddziały szwedzkie, odniosła 21 października zwycięstwo nad wojskami Iwana Groźnego, znosząc zagrożenie dla twierdzy.

Miejsce wydarzenia: [Kiesia](#)

⁷⁰⁷ Labędz Piotr, "Działalność wojskowa Krzysztofa Radziwiłła 'Pioruna' w latach 1572-1579", *Zapiski Historyczne*, t. LXXVI, z. 1, 2011, str. 36

⁷⁰⁸ Wikipedia [Wojna polsko-rosyjska \(1577–1582\)](#)

Pierwszy zbór braci polskich

16 PAŹDZIERNIKA 1562 roku na skutek rozłamu w zborze kalwińskim w Krakowie powstał pierwszy zbór braci polskich, zwanych też arianami.⁷⁰⁹ W 1563 roku podczas synodu w Pińczowie powołano Polski Mniejszy Kościół Reformowany. Sto lat później poprzez ustawy sejmowe 1658 roku Arianie zostali wypędzeni z Polski (o ile nie zdecydowali się przejść na katolicyzm). Większość z nich emigrowała, głównie do Holandii, Prus Książęcych i Siedmiogrodu.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁷⁰⁹ Wikipedia [Bracia polscy](#)

Ordynacja Zygmunta Augusta dla mieszczan krakowskich

17 PAŹDZIERNIKA 1556 roku Zygmunt II August wydał ordynację dla mieszczan krakowskich dotyczącą sądownictwa i wnoszenia apelacji.⁷¹⁰ Król pozwolił mieszczanom odwoływać się do Sądu Szaściu Miast, ale też bezpośrednio do niego, choć jedynie w wyjątkowych przypadkach. Sąd Sześciu Miast był instytucją powołaną jeszcze w czasach Kazimierza Wielkiego, pełnił rolę najwyższej instancji w strukturze sądowniczej miast lokowanych na prawie magdeburskim.⁷¹¹ W składzie sądu znajdował się przedstawiciel króla, oraz komisarze sześciu (stąd nazwa) miast z obszaru Małopolski: Krakowa, Kazimierza, Bochni, Wieliczki, Sącza i Olkusza.

⁷¹⁰ Mikuła Maciej, "Prawodawstwo króla i sejmu dla małopolskich miast królewskich", Kraków 2014, str. 273

⁷¹¹ Wikipedia [Sąd Sześciu Miast](#)

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Król Zygmunt II August powołał pierwszą stałą pocztę królewską

18 PAŹDZIERNIKA 1558 roku Zygmunt II August wydał przywilej *Ordinatio postae Cracovia Venetias praeficitur*, w którym określał zasady działania poczty królewskiej kursującej między Krakowem a Wenecją.^{712,713} Potrzeba stworzenia usług pocztowych na wzór tych, które funkcjonowały już w Europie, wynikała ze wzmożonej korespondencji związanej ze sprawami spadkowymi po śmierci matki króla Bony Sforzy. Pierwszym zarządcą poczty został Prospero Provana⁷¹⁴, który kierował tym przedsięwzięciem przez cztery lata a stracił stanowisko na rzecz Krzysztofa von Taxis, przedstawiciela słynnego rodu twórców usług pocztowych służących cesarzom Rzeszy.⁷¹⁵ Posłańcy królewskiej poczty docierali z Krakowa do Wenecji przez Wiedeń w 10 dni, koszt utrzymania 'kursorów' i koni pokrywał początkowo wyłącznie król, ale od 1562 r. do korzystania z usług pocztowych dopuszczono za opłatą osoby prywatne, zaczęto też przewozić pocztę na trasie Kraków - Wilno, a także do Rzymu, Neapolu czy Hiszpanii.⁷¹⁶

⁷¹² www.poczta-polska.pl Historia

⁷¹³ Wikipedia Poczta Polska. Usługi pocztowe w Polsce przedrozbiorowej

⁷¹⁴ Wikipedia Prospero Provana

⁷¹⁵ Wikipedia Thurn und Taxis

⁷¹⁶ wilanow-palac.pl Zgorzelski Rafał, "Polska, czyli włoska. Geneza i rozwój regularnej komunikacji pocztowej w Polsce"

Zmarł Mateusz z Szamotuł, astronom

19 PAŹDZIERNIKA 1528 roku w Krakowie zmarł Mateusz z Szamotuł, astronom, profesor Uniwersytetu Krakowskiego, doktor prawa kanonicznego.⁷¹⁷ Jego najbardziej znanym dziełem było wydane w 1522 roku *Ioannis de Sacro Bosco astronomi celeberrimi sphericum opusculum cum lucida et familiari expositione per Matthaeum Shamotuuliensem*.

⁷¹⁷ Wikipedia Mateusz z Szamotuł

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

Zygmunt I Stary wstąpił na tron litewski

20 PAŹDZIERNIKA 1506 roku w Wilnie, dwa miesiące po śmierci swojego brata Aleksandra, Zygmunt I Stary objął tron litewski.^{718,719} W grudniu sejm zebrany w Piotrkowie obrał Zygmunta także królem Polski, koronacji dopełniono w styczniu następnego roku. Władca miał w tym momencie 40 lat, za sobą doświadczenia w zarządzaniu księstwem głogowskim i Śląskiem, przed sobą długie, ponad 40 letnie panowanie.

⁷¹⁸ Wikipedia Zygmunt I Stary

⁷¹⁹ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 285

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

Biskup Kromer nakazuje miastom Warmii cotygodniowy wywóz nieczystości

21 PAŹDZIERNIKA 1585 roku biskup warmiński Marcin Kromer wydał mandat skierowany do miast warmińskich, w którym nakazywał cotygodniowe wywożenie odpadków i nawozu, by zadbać o utrzymanie należytej higieny.⁷²⁰ Biskup Kromer znany też jako pisarz, historyk, i dyplomata epoki renesansu, był od 1570 roku biskupem koadiutorem warmińskim.⁷²¹ Wydał w tym czasie wiele mandatów i postanowień w sprawach gospodarczych m.in. ordynację dotyczącą hodowli pszczoł (1577).

⁷²⁰ Bogdan Danuta, "Działalność prawodawcza biskupa warmińskiego Marcina Kromera", *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 3 (277), 2012, str. 502

⁷²¹ Wikipedia [Marcin Kromer](#)

Powrót Izabeli Jagiellonki z synem Janem Zygmuntem do Siedmiogrodu

22 PAŹDZIERNIKA 1556 roku Izabela Jagiellonka wraz z synem Janem Zygmuntem powróciła do Siedmiogrodu witana na granicy przez Stefana Batorego.^{722,723} Izabela, żona zmarłego w 1540 roku Jana Zapolya, królowa Węgier a później regentka w imieniu syna, władała przez kilka lat Siedmiogrodem korzystając z poparcia sułtana. Została jednak w 1551 roku zmuszona do rezygnacji z praw do korony węgierskiej i emigracji do Polski. Podobno wyjeżdżając wyryła na pniu granicznego drzewa napis *Sic fata volent* (Tak chce los) a świadkiem tej sceny również był młody magnat węgierski Stefan Batory. Zawarcie w 1554 roku pokoju polsko-tureckiego umożliwiło jej powrót na teren Siedmiogrodu w 1556 roku. Izabela zmarła trzy lata później, jej syn jako Jan II Zygmunt został pierwszym księciem siedmiogrodzkim. Z uwagi na bliskie pokrewieństwo z Jagiellonami był rozważany jako potencjalny następca Zygmunta Augusta, zmarł jednak młodo i bezpotomnie. Władzę nad Siedmiogrodem przejął Stefan Batory, który w przyszłości miał zostać elekcyjnym królem Rzeczypospolitej.

⁷²² Wikipedia [Jagiellonowie](#)

⁷²³ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", *Wielka Historia Polski* t.4, Kraków 2000, str. 100-105

Oblężenie Zawołocza

23 PAŹDZIERNIKA 1580 roku zakończyło się oblężenie Zawołocza - twierdzy znajdującej się w okolicy Wielkich Łuk i Pskowa.⁷²⁴ Trwała wówczas wojna polsko-rosyjska 1577-1582. Wojska Stefana Batorego zdobyły niedawno Wielkie Łuki, a król wysłał kanclerza Jana Zamoyskiego by ten zdobył pobliską twierdzę Zawolocz. Początkowe próby zdobycia umocnień rosyjskich położonych na wyspie jeziora Podsosz zakończyły się niepowodzeniem, poniesiono też duże straty, kiedy drewniany most załamał się pod piechotą węgierską i polską. Niezrażony tym Zamoyski kazał przygotowanie dwóch nowych pomostów, licznych łodzi i tratw, zamierzał przeprowadzić atak z wielu stron.⁷²⁵ Szturm jednak okazał się zbędny, załoga rosyjska widząc polskie przygotowania skapitulowała.

Miejsce wydarzenia: [Zawołocze](#)

⁷²⁴ Wikipedia [Oblężenie Zawołocza](#)

⁷²⁵ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 225

Urodził się Szymon Szymonowic, poeta

24 PAŹDZIERNIKA 1558 roku we Lwowie urodził się Szymon Szymonowic, poeta i humanista pochodzenia mieszczańskiego, nobilitowany w 1590 roku.⁷²⁶ Jego mecenasem był kanclerz Jan Zamoyski, z którym współpracował przy tworzeniu Akademii Zamojskiej. Najbardziej znanym dziełem Szymonowica są wydane w 1614 roku *Sielanki*.⁷²⁷

Miejsce wydarzenia: [Lwów](#)

⁷²⁶ Wikipedia [Szymon Szymonowic](#)

⁷²⁷ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 328

Przywilej mielnicki

25 PAŹDZIERNIKA 1501 roku w Mielniku Aleksander Jagiellończyk wydał przywilej dla senatu, który znacząco wpływał na ustrój kraju.⁷²⁸ Rola władcy została zredukowana do przewodniczącego senatu, wzmocniono też pozycję członków senatu, których akt mielnicki uwalniał od odpowiedzialności przed panującym.⁷²⁹ Porozumienie króla z senatem zostało zawarte wcześniej na sejmie w Piotrkowie, gdzie Aleksander został wybrany na króla Polski. Wielkie Księstwo przeżywało wówczas trudny okres pod naporem ataków moskiewskich, związek z Polską był kluczowy dla przetrwania Litwy a ustępstwa wobec senatu ceną, którą Aleksander musiał zapłacić. Po ustanowieniu aktu mielnickiego nie przetrwały długo, szlachta której przewodził kanclerz Jan Łaski doprowadziła w 1505 roku do uchwalenia konstytucji *Nihil Novi*, wzmacniając pozycję króla i szlachty wobec senatu.

⁷²⁸ Wikipedia [Przywilej mielnicki](#)

⁷²⁹ Baczkowski Krzysztof, "Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów", 2012, str. 156

Miejsce wydarzenia: [Mielnik](#)

Bitwa w lesie bukowińskim

26 PAŹDZIERNIKA 1497 roku w lesie bukowińskim koło Koźmina wojska polskie, wycofujące się z Mołdawii, zostały zaatakowane przez siły mołdawskie i tureckie.^{730,731} Oddziały zaciężne wojsk królewskich oraz szlachta małopolska, posuwające się w straży tylnej poniosły znaczne straty i zostały rozbite. W celu opanowania sytuacji król Jan Olbracht rzucił do walki chorągwie nadworne i wielkopolskie, które zdołały odrzucić Mołdawian. Do legendy przeszło powiedzenie "*za króla Olbrachta wyginęła szlachata*" będące pewną przesadą, jednak niewątpliwie całe starcie było porażką wojsk polskich. Do bitwy doszło mimo zawarcia wcześniej rozejmu ze Stefanem III, hospodarem mołdawskim, niekiedy uważa się, że Mołdawianie złamali rozejm ponieważ wojska polskie niedochowały jego ustaleń wycofując się przez obszary, które miały omijać.

Miejsce wydarzenia: [Lasy bukowińskie pod Koźminem](#)

Zmarł Iwan III Srogi, wielki książę moskiewski

27 PAŹDZIERNIKA 1505 roku w Moskwie zmarł Iwan III Srogi, wielki książę moskiewski.^{732,733} Władał ponad 40 lat odnosząc wiele sukcesów, podbił m.in. księstwo Jarosławskie, Psków, Nowogród Wielki, Twer. Zakończył trwającą ponad dwieście lat zależność od mongolskich najeźdźców. W czasach panowania na tronie litewskim Aleksandra Jagiellończyka rozpoczął ataki na państwo litewskie, zwyciężając w wojnie z latach 1492-1494 i przyłączając do swojego państwa Wiaźmę. Presji ze strony moskiewskiej na Litwę nie zakończył pokój z 1494 r. ani małżeństwo córki Iwana - Heleny z Aleksandrem Jagiellończykiem. Sześć lat później Iwan znów ruszył na ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego - z powodzeniem - zawarty w 1503 r. rozejm przyznawał Wielkiemu Księstwu Moskiewskiemu znaczą część terytorium Litwy.

Miejsce wydarzenia: [Moskwa](#)

⁷³⁰ Muzeum Wojska Polskiego [Kalendrium dziejów wojska polskiego](#)

⁷³¹ Godlewski Łukasz, "Ewolucja poglądów Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka w kwestii kształtu unii polsko-litewskiej", Białostockie Teki Historyczne, tom 14/2016, str. 20

⁷³² Wikipedia [Iwan III Srogi](#)

⁷³³ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 279

Zmarł Jan Dantyszek, sekretarz królewski, dyplomata, poeta i biskup

27 PAŹDZIERNIKA 1548 roku w Lidzbarku Warmińskim zmarł Jan Dantyszek, królewski sekretarz, poeta, dyplomata a także biskup chełmiński i warmiński.⁷³⁴ Urodził się w Gdańsku, w rodzinie pochodzenia niemieckiego. Jego ojciec był piwowarem i kupcem, matka Katarzyna z domu Schultze, córką rajcy miasta Pucka.⁷³⁵ Służył trzem kolejnym władcom z dynastii Jagiellonów: Janowi Olbrachtowi, Aleksandrowi Jagiellończykowi, a od 1516 roku był sekretarzem królewskim Zygmunta I Starego. W latach 1525-1532 był stałym ambasadorem króla polskiego przy dworze cesarza Karola V.

Miejsce wydarzenia: [Lidzbark Warmiński](#)

⁷³⁴ Wikipedia [Jan Dantyszek](#)

⁷³⁵ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 291

Zmarł Konrad III Rudy, książę warszawski, czerski, płocki i mazowiecki

28 PAŹDZIERNIKA 1503 roku w Osiecku zmarł Konrad III Rudy, książę warszawski, czerski, płocki i mazowiecki.^{736,737} W czasie wojny trzynastoletniej stał po stronie Królestwa Polskiego, był jednym z gwarantów pokoju w Toruniu w 1466 r. Jego synowie: Stanisław i Janusz byli ostatnimi władcami Mazowsza z dynastii Piastów.

Miejsce wydarzenia: [Osieck](#)

⁷³⁶ Wikipedia [Konrad III Rudy](#)

⁷³⁷ Jasienica Paweł, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 280

Albrecht Hohenzollern ogłasza drukiem swoje usprawiedliwienie

29 PAŹDZIERNIKA 1526 roku książę Albrecht Hohenzollern ogłosił drukiem swoje *Christliche Verantwortung* (chrześcijańskie usprawiedliwienie).⁷³⁸ Była to odpowiedź księcia na wrogie wystąpienia wobec nowego państwa pruskiego do których doszło podczas sejmiku Rzeszy w 1526 roku. O przywłaszczenie sobie terenów państwa zakonnego oskarżył Albrechta ówczesny wielki mistrz niemieckiej części zakonu krzyżackiego Dietrich von Cleve. Powstanie świeckiego państwa, w dodatku luteranckiego i będącego lennem polskiego króla, nie wzbudziło entuzjazmu w Rzeszy. Pismo Albrechta było próbą obrony jego czynów i decyzji. Usprawiedliwiał się w nim brakiem pomocy ze strony cesarza podczas konfliktu z Polską, a także tym, że racja i prawo stały jednak po stronie polskiej. Broniąc konwersji na luteranizm i złamania ślubów zakonnych (beżzenności) podważał sens istnienia zakonu jako tworu ludzkiego przeciwnego naturze i woli boskiej.

⁷³⁸ Wojtkowski Andrzej, "Tezy i argumenty polskie w sporach terytorialnych z Krzyżakami : część III : od roku 1525 - do rozbiorów", Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 1968, str. 4

Papież Grzegorz XIII wydał bulę potwierdzającą akt erekcyjny Uniwersytetu Wileńskiego

30 PAŹDZIERNIKA 1579 roku papież Grzegorz XIII wydał bulę, w której potwierdził akt erekcyjny Uniwersytetu Wileńskiego przygotowany przez Stefana Batorego.⁷³⁹ Uniwersytet powstał na bazie istniejącego od kilku lat kolegium jezuitów i był trzecim (uwzględniając uczelnię w Królewcu w lennym księstwie pruskim), uniwersytetem w Rzeczypospolitej.^{740,741} Pełna łacińska nazwa nowej uczelni brzmiała *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu*. Po kasacie zakonu jezuitów w XVIII wieku uniwersytet stał się uczelnią świecką podlegającą Komisji Edukacji Narodowej.

⁷³⁹ Gawrońska-Garstka Magdalena, "Rys historii Uniwersytetu Wileńskiego", *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa* nr 3, 71-78, 2009, str. 71

⁷⁴⁰ Wikipedia [Kolegium jezuitów w Wilnie](#)

⁷⁴¹ Wikipedia [Akademia i Uniwersytet Wileński Towarzystwa Jezusowego](#)

Marcin Luter z Wittenbergi ogłasza 95 tez na temat odpustów

31 PAŹDZIERNIKA 1517 roku Marcin Luter z Wittenbergi, mnich zakonu augustianów, doktor teologii i profesor uniwersytetu w Wittenberdze ogłosił 95 tez o odpustach⁷⁴². Według późniejszej legendy przybił je w przedsionku kościoła zamkowego⁷⁴³. Na pewno wysłał swoje tezy biskupowi Brandenburgii i arcybiskupowi Magdeburga oraz Johannowi von Staupitz⁷⁴⁴, wikariuszowi generalnemu braci augustianów. Tezy zostały też szybko przetłumaczone na niemiecki, wydrukowane i rozpowszechnione. Mimo, że celem Lutra nie było atakowanie samego Kościoła katolickiego wzniecenie dysputy o odpustach i nadużyciach w kościele stało się początkiem reformacji.

Miejsce wydarzenia: [Wittenberga](#)

⁷⁴² Wikipedia [95 tez](#)

⁷⁴³ Wikipedia [Marcin Luter](#)

⁷⁴⁴ Wikipedia [Johann von Staupitz](#)

Listopad

W 1503 roku posłowie króla polskiego zastali bramy Warszawy zamknięte na głucho, a na murach tłumy pospólstwa, które w naczystszej mowie polskiej lżyło i bezcześciło wszystkich Polaków. Odpowiedź była spokojna, całkiem logiczna, brzmiała zaś mniej więcej tak: Polakom wymyślacie? A wy sami co za jedni jesteście? Jeszcze w tym samym XVI stuleciu Warszawa miała stać się sercem i stolicą Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Paweł Jasienica, "Polska Jagiellonów", 1965, str. 280

Zmarł Filip Kallimach, poeta, dyplomata, nauczyciel synów Kazimierza Jagiellończyka

1 LISTOPADA 1496 roku w Krakowie zmarł Filip Kallimach, poeta i prozaik pochodzenia włoskiego (prawdziwe nazwisko Filippo Buonaccorsi), który na dworze Kazimierza Jagiellończyka pełnił rolę sekretarza, dyplomaty i nauczyciela łaciny królewskich synów.^{745,746} W młodości zamieszany był w spisek na życie papieża Pawła II, zbiegł z Rzymu do Konstantynopola a następnie do Polski, gdzie znalazł schronienie na dworze Grzegorza z Sanoka, arcybiskupa lwowskiego. Odwdzieczył się mu pisząc dzieło *Vita et mores Gregorii Sanocei* - łaciński panegiryk na cześć arcybiskupa. Resztę życia związał z Polską, pełniąc służbę królewskiego sekretarza, dyplomaty, późnej doradcy Jana Olbrachta. Niektóre źródła uważają, że był w pewnym stopniu związany ze służbami wywiadowczymi Republiki Weneckiej.⁷⁴⁷ Zmarł w wieku 59 lat na skutek morowej zarazy, która nawiedziła Kraków.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁷⁴⁵ Wikipedia [Filip Kallimach](#)

⁷⁴⁶ Niektóre źródła podają 31 października, jednak data na płycie nagrobnej wskazuje na 1 listopada

⁷⁴⁷ Kozłowski Michał, "Filip Kallimach – wenecki szpieg na polskim dworze" [w:] "Niepodległość ma jeden kształt". Księga dedykowana Antoniemu Macierewiczowi w 70. rocznicę urodzin, Łomianki 2018, s. 325-337, str. 333

Na zaproszenie kardynała Hozjusza do Lidzbarka Warmińskiego przybyła pierwsza grupa jezuitów

2 LISTOPADA 1564 roku do Lidzbarka Warmińskiego przybyła pierwsza grupa jezuitów.⁷⁴⁸ Zakonnicy przywędrowali pieszo na zaproszenie kardynała i biskupa warmińskiego Stanisława Hozjusza. Wśród nich był Krzysztof Strobel, jezuita pochodzenia niemieckiego, który został pierwszym rektorem zorganizowanego w 1565 roku kolegium jezuickiego w Braniewie, pierwszej jezuickiej uczelni w Polsce.

Miejsce wydarzenia: [Lidzbark Warmiński](#)

⁷⁴⁸ Wikipedia [Krzysztof Strobel](#)

Albrechta Hohenzollerna starania o regencję

3 LISTOPADA 1527 roku w siedzibie kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego w Opocznie zjawił się tajny poseł Albrechta Hohenzollerna, Eck von Reppichau.⁷⁴⁹ Kanclerz należał do kręgu przyjaciół i stronników księcia pruskiego, który starał się wówczas o zajęcie jak najważniejszej pozycji w polityce polskiej. Zgodnie z traktatem krakowskim władcy Prus Książęcych przysługiwało pierwsze miejsce w senacie i udział w elekcjach królewskich. Rozmowy z kanclerzem dotyczyły niepokojących zmian na dworze krakowskim, szczególnie wzrostu wpływów królowej Bony na Zygmunta Starego, królowa zaś była zdecydowanie niechętna Albrechtowi jak i całej dynastii Hohenzollernów. Kanclerz proponował by w ramach przeciwdziałania jej wpływom zapewnić księciu pozycję regenta - na wypadek śmierci Zygmunta I. To jednak nigdy się nie udało, jeszcze w czasie koronacji Zygmunta Augusta w 1530 roku Albrecht zajmował należne mu pierwsze miejsce w radzie koronnej, później jednak zaczął być coraz bardziej marginalizowany. Przyczyniła się do tego także śmierć jego możnych sprzymierzeńców: Krzysztof Szydłowiecki zmarł w 1532 roku, a trzy lata później biskup krakowski Piotr Tomicki.

Miejsce wydarzenia: [Opoczno](#)

⁷⁴⁹ Małłek Janusz, "Prusy Królewskie a Prusy Książęce w latach 1525-1548", Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 53, 1976, str. 258

Zmarł Wacław III Adam, książę cieszyński

4 LISTOPADA 1579 roku w Cieszynie zmarł Wacław III Adam, książę cieszyński z dynastii Piastów śląskich, siostrzeniec Albrechta Hohenzollerna, księcia pruskiego.⁷⁵⁰ Wacław III wprowadził w swoim księstwie luteranizm, konfiskując miejscowe majątki zakonu franciszkanów i dominikanów, później wyrzucił również z księstwa zakon benedyktynów. W 1548 roku uczestniczył w pogrzebie Zygmunta I Starego w Krakowie, to jemu przypadła rola uroczystego złamania kopii królewskiej. Mając pewne umiejętności medyczne w 1570 roku podczas epidemii *morowego powietrza* zasłużył się osobie pielęgnując chorych.⁷⁵¹ Jego syn Adam Wacław był ostatnim księciem cieszyńskim z dynastii Piastów, po jego śmierci w 1617 roku władzę w księstwie sprawowała jego siostra księżna Elżbieta Lukrecja - będąc ostatnią przedstawicielką cieszyńskiego odłamu dynastii piastowskiej. Elżbieta zmarła w 1653 roku a księstwo przypadło samemu cesarzowi Ferdynansowi III Habsburgowi.

Miejsce wydarzenia: [Cieszyn](#)

⁷⁵⁰ Wikipedia [Wacław III Adam](#)

⁷⁵¹ poczet.com [Wacław III Adam cieszyński](#)

Stefan Batory podpisał pokój z sułtanem Muradem III

5 LISTOPADA 1577 roku w Malborku Stefan Batory podpisał pokój i sojusz z sułtanem tureckim Muradem III.⁷⁵² Traktat został zawarty wcześniej w Stambule⁷⁵³ przez posła królewskiego Jana Sienieńskiego.⁷⁵⁴ Warunki traktatu były zbliżone do wcześniejszego zawartego jeszcze z Zygmuntem Augustem. W 1576 roku sułtan popierał kandydaturę Stefana Batorego na tron Rzeczypospolitej Obojga Narodów a ten jako książę siedmiogrodzki był tureckim wasalem.⁷⁵⁵ Objęcie tronu zmieniło jednak pozycję Batorego, stał się pożądanym sojusznikiem, zapewniając sułtanowi niezbędny spokój na północy wobec zbliżającej się wojny turecko-perskiej. Pokój z Turcją był korzystny także dla Rzeczypospolitej pozwalając na swobodne prowadzenie wojny o Inflanty z Rosją.

Miejsce wydarzenia: [Malbork](#)

⁷⁵² Dziubiński Andrzej, "Drogi handlowe polsko-tureckie w XVI wieku", *Przegląd Historyczny* 56/2, 232-259, 1965, str. 250

⁷⁵³ Archiwum Główne Akt Dawnych [Traktatowe dokumenty tureckie \('ahdname\) ze zbiorów AGAD](#)

⁷⁵⁴ Wikipedia [Jan Sienieński \(wojewoda podolski\)](#)

⁷⁵⁵ Pasaż Wiedzy Muzeum Pałacu Króla Jana III Sobieskiego [Wasal turecki na tronie polskim i jego polityka wobec sułtana](#)

Urodził się Sulejman Wspaniały

6 LISTOPADA 1494 roku urodził się Sulejman Wspaniały, sułtan turecki w latach 1520 - 1566.⁷⁵⁶ Objął władzę w czasie gdy w Polsce panował od trzynastu lat Zygmunt I Stary a zmarł pod koniec panowania Zygmunta Augusta. Stosunki Polski i Turcji w czasach Sulejmana były całkiem poprawne, głównym zarzewiem konfliktu mogły stać się sprawy mołdawskie - głównie w wyniku postawy hospodara mołdawskiego Piotra Raresza, lennika sułtana, który próbował odzyskać od Polski Pokucie oraz uniezależnić się od Turcji wiążąc się z Habsburgami. Raresz został jednak najpierw pokonany przez hetmana Jana Tarnowskiego pod Obertynem, a później przez samego sułtana w trakcie tureckiej ekspedycji karnej. Sulejman Wspaniały i Zygmunt Stary zawarli pierwszy traktat o pokoju i przyjaźni w 1528 roku, pięć lat później zawarto pokój "wieczysty". Mimo lokalnych konfliktów na pograniczu przyjaźnie układały się też stosunki między obu krajami za Zygmunta Augusta, nowy traktat pokojowy z Sulejmanem król zawarł w 1553 roku. Polityka unikania konfliktów była korzystna dla obu państw, sułtan zyskiwał neutralność Polski w konfliktach z Habsburgami, Polska względny spokój na południowych granicach. Panowanie Sulejmana Wspaniałego zapamiętano w Turcji jako szczytowy okres rozwoju państwa, jego potęgi militarnej na lądzie i morzu. Sulejman był też reformatorem prawa, stąd nazywany jest często *Kanuni* czyli Prawodawcą.

⁷⁵⁶ Wikipedia [Sulejman Wspaniały](#)*Zmarł Kasper Bekiesz, szlachcic węgierski, jeden z doradców i oficerów Stefana Batorego*

7 LISTOPADA 1579 roku w Grodnie zmarł Kasper Bekiesz, jeden z dowódców węgierskich i doradca Stefana Batorego.⁷⁵⁷ Po śmierci księcia siedmiogrodzkiego Jana Zygmunta Bekiesz, stronnik Habsburgów, był jednym z kandydatów na jego następcę, przegrał jednak ze Stefanem Batorym popieranym przez sułtana tureckiego. Kiedy Batory został królem Rzeczypospolitej, Bekiesz pogodził się z nim i służył mu podczas wojen z Gdańskiem, gdzie dowodził odsieczą dla Elbląga, i Rosją podczas oblężenia Połocka. Kasper Bekiesz był arianinem, kiedy zmarł nagle w Grodnie nie chiano go pochować na żadnym z cmentarzy⁷⁵⁸, na polecenie Stefana Batorego zbudowano mu więc grobowiec na jednym ze wzgórz koło Wilna, zwanym od tej pory Górą Bekieszową.

⁷⁵⁷ Wikipedia [Kasper Bekiesz](#)⁷⁵⁸ Grzybowski Stanisław, "Dzieje Polski i Litwy (1506-1648)", Wielka Historia Polski t.4, Kraków 2000, str. 219

Miejsce wydarzenia: [Grodno](#)

Florian Siebenbürger, płatnerz królewski, otrzymał podwyżkę wynagrodzenia

8 LISTOPADA 1552 roku Florian Siebenbürger, płatnerz królewski, otrzymał podwyżkę rocznego wynagrodzenia ze 150 na 200 florenów.⁷⁵⁹ Siebenbürger pracował na dworze królewskim w Wilnie, jako płatnerz zajmujący się zbrojami Zygmunta Augusta (*armorum politores*), pierwszy raz występuje w źródłach w tej roli w roku 1544. Wiadomo, że posiadał warsztat płatnerski w Krakowie, niedaleko bramy Mikołajskiej, podarowany mu zresztą przez króla, do tego warsztatu przysyłał niekiedy elementy zbroi i kolczug z Wilna. Florian Siebenbürger zmarł w 1559 roku, rolę królewskiego płatnerza pełnił później jego brat Walenty (Valentin), słynny płatnerz z Norymbergii w 1560 roku przyjęty do służby królewskiej, w której pozostawał do 1563 roku. Zygmunt August posiadał w swojej kolekcji znaczną liczbę zbroi, w 1560 roku nuncjusz papieski biskup Bernard Bongiovanni pisał o dwudziestu zbrojach królewskich, niektórych kunsztownie ozdobionych serbrem.

⁷⁵⁹ Cieśla Mariusz, "Uzbrojenie królów Polski", *Studia z dziejów wojskowości*, t. VI, 2017, str. 15

Zmarł Stanisław Barzi, wojewoda krakowski i marszałek nadworny

9 LISTOPADA 1571 roku w Krakowie zmarł Stanisław Barzi, dworzanin Zygmunta Augusta, marszałek nadworny a od 1571 roku wojewoda krakowski.⁷⁶⁰ Urodził się w 1529 roku, mając 22 lata został dworzaninem a kilka lat później sekretarzem królewskim. Jego protektorem był kardynał Stanisław Hozjusz, Barzi bowiem był gorliwym katolikiem. Dzięki poparciu kardynała został wojewodą krakowskim, liczono że przyczyni się do zwalczania reformacji szerzącej się w Małopolsce. Nowy wojewoda faktycznie zaczął działania w tym kierunku, wezwał magistrat Krakowa do obrony wiary katolickiej, mianował też dwóch nowych rajców katolików.⁷⁶¹ Dalszym krokiem przeszkodziła rychła śmierć Stanisława, w wieku 42 lat.

Miejsce wydarzenia: [Kraków](#)

⁷⁶⁰ Wikipedia [Stanisław Barzi](#)

⁷⁶¹ Bodniak Stanisław, "Barzi (Barzy) Stanisław", *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, str. 345, str. 345

List Jana II Dobrego do papieża Klemensa

10 LISTOPADA 1524 roku książę opolski Jan II Dobry wystosował list do papieża Klemensa VII.⁷⁶² Były to czasy szerzenia się myśli reformacyjnej Lutra, która zaczęła docierać również do posiadłości księcia. Jan II pisał: *"Zechciejcie nam pomóc gdy ze wszystkich stron księstwo nasze, którego siedem części od naszych przodków prawem dziedziczenia posiadamy, przez ludzi sekty luterńskiej zewsząd jest otoczone. Ci ludzie tumulty wszędzie wywołują, przenikają do wszystkich miejscowości wzdłuż i wszerz, depcząc nogami wszystko, co święte ..."*. Skarżył się również na mierny poziom duchowieństwa katolickiego: *"W tym Kościele opolskim ... nie znajdziesz żadnego z wybitniejszych prałatów w ich siedzibach, bo oni żadnego innego nie znają zajęcia, jak to tylko, w jaki sposób wydobyć największą ilość pieniędzy z beneficjów. Pieniądze albo bezwstydnie trwonią, albo w grzesznym skąpstwie ponoć w ziemi zakopują ..."*. Książę, ostatni z opolskich Piastów zmarł w 1532 roku⁷⁶³, jego ziemie objął margrabia Jerzy Hohenzollern, wielki zwolennik luteranizmu.

⁷⁶² Mandziuk Józef, "Luteranizm na Śląsku do połowy XVI wieku", Wrocławski Przegląd Teologiczny, 25 (2017) nr 2, str. 159

⁷⁶³ Wikipedia [Jan II Dobry \(książę opolski\)](#)

Urodził się Marcin Kromer, biskup warmiński, historyk i dyplomata

11 LISTOPADA 1512 roku w Bieczu urodził się Marcin Kromer, biskup warmiński, sekretarz królewski, historyk i dyplomata.⁷⁶⁴ Pochodził z rodziny mieszczańskiej, ale w 1552 roku został nobilitowany przez Zygmunta Augusta w uznaniu jego dzieł historycznych. W 1570 roku został koadiutorem (pomocnikiem biskupa z prawem następstwa) biskupstwa warmińskiego którym zarządzał wobec nieobecności Stanisława Hozjusza przebywającego w latach 1569-79 w Rzymie. Dziewięć lat później, po śmierci kardynała Kromer został biskupem warmińskim. Jednym z bardziej znanych dzieł Marcina Kromera było *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*⁷⁶⁵ - historia Polski do 1506 roku. Biskup był też zleceniodawcą wykonania pierwszych map Warmii.

⁷⁶⁴ Wikipedia [Marcin Kromer](#)

⁷⁶⁵ Wikipedia [De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX](#)

Miejsce wydarzenia: [Biecz](#)

Zmarł Grzegorz (Hrehory) Chodkiewicz, hetman wielki litewski

12 LISTOPADA 1572 roku zmarł Grzegorz (Hrehory) Chodkiewicz, hetman wielki litewski, uczestnik wojny z Rosją w latach 1558-1570.^{766,767} W 1558 roku zwyciężył Tatarów na Podolu, w 1564 roku wraz z Mikołajem Radziwiłłem Rudym zwyciężył pod Czaśnikami (nad Ułą) wojska rosyjskie dowodzone przez kniazia, Piotra Szujskiego, który zginął podczas bitwy, razem z jedną trzecią swojej armii. Grzegorz Chodkiewicz, związany z Zygmuntem Augustem, był jednym z litewskich zwolenników unii lubelskiej, którą podpisał.

⁷⁶⁶ Wikipedia [Grzegorz Chodkiewicz](#)

⁷⁶⁷ Niektóre źródła podają 9 listopada jako datę śmierci hetmana. [Hrehory Chodkiewicz](#)

Rozpoczął obrady sejm Prus Książęcych, który uchwalił ustawę o ustroju politycznym i administracyjnym księstwa

13 LISTOPADA 1542 roku przed południem w Królewcu rozpoczął obrady sejm stanów pruskich, zwołany przez księcia Albrechta Hohenzollerna w celu przedyskutowania i uchwalenia ustawy *Regimentsnottel* dotyczącej ustroju politycznego i administracyjnego księstwa.⁷⁶⁸ Motywacją do uporządkowania wewnętrznych spraw pruskich była ówczesna sytuacja międzynarodowa i rosnące zagrożenie tureckie. Książę Albrecht zobowiązany był traktatem krakowskim do pomocy Polsce w razie możliwej wyprawy tureckiej, brał też pod uwagę możliwość udziału w antytureckiej krucjacie elektora brandenburskiego, co mogło mu zapewnić zniesienie ciężącej nad nim banicji. Książę nie posiadał wówczas następcy, konieczne było zajęcie się uporządkowaniem spraw księstwa w razie ewentualnej śmierci władcy lub długotrwałej niewoli. Ustawę o ustroju przyjęto dwa tygodnie później, pod koniec listopada 1542 roku, dokument opieczętowano uroczyście 45 pieczęciami, w tym książęcą pieczęcią majestatyczną i sekretną, oraz pieczęciami dostojników i posłów szlacheckich a także 6 miast. Regulowała ona ustrój Prus Książęcych przez kolejne kilkadziesiąt lat, a także kwestię biskupstw, utrzymania żony i córki księcia w razie jego śmierci, regencję sprawowaną przez najwyższych urzędników i przedstawicieli miast do czasu ustanowienia nowego władcy. Zobowiązywano także ewentualnego następcę Albrechta do zamieszkiwania na terenie księstwa i osobistego sprawowania rządów.

Miejsce wydarzenia: [Królewiec](#)

⁷⁶⁸ Małłek Janusz, "Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z roku 1542", *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, rocznik 72, zeszyt 2, 1967, str. 138

Uchwalono najstarsze instrukcje poselskie spisane w języku polskim

14 LISTOPADA 1534 roku w Środzie Wielkopolskiej podczas obrad sejmiku przedsejmowego uchwalono najstarsze znane instrukcje poselskie w języku polskim.⁷⁶⁹ Do dziś zachowała się kopia instrukcji z połowy XVI wieku, przechowywana w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej.

Miejsce wydarzenia: [Środa Wielkopolska](#)

⁷⁶⁹ Wikipedia [Artykuły sejmiku w Środzie z 1534](#)

Wojska krzyżackie zdobyły Dobre Miasto

15 LISTOPADA 1520 roku wieczorem wojska krzyżackie zdobyły Dobre Miasto, zaciekle bronione przez polską załogę.^{770,771} Wysłane 14 listopada przez wielkiego mistrza trzy chorągwie piesze, grupa konnych i artyleria poniosły poważne straty, jednak udało im się dostać do miasta dzięki wodociągom dostarczającym wodę spoza murów miejskich. Doszło do rzezi polskiej zaciężnej załogi i okolicznych chłopów, którzy schronili się w mieście, większość z przebywających w miejscowej kolegiacie kanoników warmińskich zdołała uciec do Olsztyna. W trakcie walk został ciężko ranny i zmarł dowódca krzyżacki rotmistrz Zygmunt von Sichau.

Miejsce wydarzenia: [Dobre Miasto](#)

⁷⁷⁰ Biskup Marian, "Wojny Polski z zakonem krzyżackim (1308-1521)", 2017

⁷⁷¹ Wikipedia [Wojna polsko-krzyżacka \(1519-1521\)](#)

Przywilej Zygmunta Starego dla hetmana Mikołaja Kamienieckiego

16 LISTOPADA 1509 roku Zygmunt Stary w uznaniu zasług podarował Mikołajowi Kamienieckiemu czynsze i dochody z zamku sanockiego (za jeden rok).⁷⁷² Mikołaj Kamieniecki, wówczas hetman wielki koronny⁷⁷³, był też starostą sanockim w latach 1493-1515. Hetman odznaczył się w walkach z Mołdawią, w 1506 pokonał oddziały mołdawskie pod Czerniowcami, a w 1509 roku wracając z wyprawy w trakcie której spustoszył ziemie mołdawskie stoczył z wojskami hospodara 4 października 1509 roku zwycięską bitwę pod Chocimiem.

⁷⁷² Niemczyk Katarzyna, "Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku", Katowice, 2016, str. 254

⁷⁷³ Wikipedia [Mikołaj Kamieniecki](#)

Zmarł Jan Herburt, kasztelan sanocki

16 LUB 17 LISTOPADA 1577 roku w Felsztynie zmarł Jan Herburt, kasztelan sanocki, prawnik, historyk i dyplomata.⁷⁷⁴ Od 1568 roku był kasztelanem sanockim, w 1569 roku podpisał akt Unii Lubelskiej. Wydał w 1571 roku w Bazylei historię Polski po łacinie *Chronica sive Historiae Polonicae compendiosa... descriptio*. Podpisał akt konfederacji warszawskiej. Posłował do Francji w czasie bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta, to Herburt czytał tekst *Pacta conventa*, które przysły król Henryk Walezy zaprzysięgał w kościele Notre-Dame.⁷⁷⁵ Po objęciu tronu przez Batorego posłował do Szwecji w celu omówienia warunków przymierza przeciw Rosji. Opracowane przez Herburtą zbiory praw polskich były wykorzystywane aż do początku XVIII wieku.

Miejsce wydarzenia: [Felsztyn](#)

⁷⁷⁴ Wikipedia [Jan Herburt \(zm. 1577\)](#)

⁷⁷⁵ Dzieduszycki Klemens, "Jan Herburt kasztelan sanocki. Rys biograficzny", Lwów 1879, str. 43

Zygmunt August przyznał dożywotnią rentę tureckiemu jeńcowi Kara Musie

18 LISTOPADA 1553 roku w Knyszynie Zygmunt August wystawił dokument przyznający dożywotnią rentę Turkowi Kara Musie.⁷⁷⁶ Był on prawdopodobnie jeńcem wojennym jeszcze z czasów starć polsko-tureckich w 1524 roku i od tego czasu przebywał w niewoli na zamku w Malborku. Być może był znaczniejszym jeńcem, jednym z tureckich dowódców, dlatego nie wysłano go do prac fizycznych licząc na wymianę na polskich jeńców do czego jednak nigdy nie doszło. Więźnia zwolniono po blisko 30 latach w 1552 roku i wysłano z wyjeżdżającym właśnie do Stambułu poselstwem kasztelana lwowskiego Stanisława Tęczyńskiego. Z nieznanych dziś powodów Kara Musa nie pozostał w Turcji, lecz wrócił z Tęczyńskim do Polski. Kasztelan wstawił się za nim u króla w sprawie dożywotniej renty, którą król przyznał w wysokości 10 grzywien rocznie, wraz z przydziałem sukna i skór owczych na zimę. Było to skromne wynagrodzenie, zbliżone do pensji pieszego żołnierza, lecz absolutnie wystarczające do przeżycia.

Miejsce wydarzenia: [Knyszyn](#)

⁷⁷⁶ Dziubiński Andrzej, "Turek na rencie dożywotniej w Polsce w XVI wieku", *Przegląd Historyczny* 100/2, 2009, 287-292, str. 287

Zmarła Bona Sforza, królowa Polski

19 LISTOPADA 1557 roku w Bari zmarła Bona Sforza, królowa Polski, wielka księżna litewska, żona Zygmunta Starego.⁷⁷⁷ Rok wcześniej po kilkuletnim konflikcie ze synem - Zygmuntem Augustem wyjechała z Polski do swojego dziedzicznego księstwa Bari. Tu została otruta przez jednego z dworzan Jana Wawrzyńca Pappacodę, działającego na zlecenie Habsburgów, którzy stali się beneficjentami sfałszowanego testamentu królowej. Nigdy też nie zwrócono pożyczki której Bona udzieliła doradcy cesarza Karola V, wielkiemu księciu Alby⁷⁷⁸, który wówczas pełnił też funkcję wicekróla Neapolu. Pożyczka przeznaczona była na sfinansowanie wyprawy wojennej księcia przeciw papieżowi, wojska francuskie i papieskie uległy wówczas oddziałom księcia Alby a 430 tys. nigdy nie zwróconych spadkobiercom Bony dukatów przeszło do historii jako "sumy neapolitańskie".

Miejsce wydarzenia: [Bari](#)

⁷⁷⁷ Wikipedia [Bona Sforza](#)

⁷⁷⁸ Wikipedia [Fernando Álvarez de Toledo, 3rd Duke of Alba](#)

Zygmunt August ogłosił artykuły wojskowe dla artylerzystów

20 LISTOPADA 1567 roku w obozie w Lebieńdziejewie ogłoszono artykuły wojskowe dla artylerzystów.⁷⁷⁹ Przygotowywano wówczas wyprawę przeciw Moskwie w czasie trwającej od kilku lat wojny północnej. Król wraz z dworem i wojskami koronnymi zatrzymał się w dobrach Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, odbył się tam również obozowy zjazd szlachty. Autorem artykułów dla puszkarzy mógł być hetman dworny Roman Sanguszko. Regulacja przepisów obowiązujących ten rodzaj sił zbrojnych stała się konieczna wobec rozwoju jej liczebności (podczas popisu w Radoszkowicach zebrano 95 dział), rosło też znaczenie artylerii oraz jej poziom u przeciwnika czyli w wojskach moskiewskich. Akt podpisany przez Zygmunta Augusta liczył 13 artykułów, artykuł pierwszy głosił: *Puszkarze a strzelcy z pomocnikami swemi ku terażniejszej potrzebie wojennej Krola J. Mci przymowani a postanowieni powinni być mają Krolowi J. Mci, naszemu mciwemu panu, także też przełożonej zwierzchności swej od Krola J. Mci. danej a naznaczonej wiernie a pilnie służyć.*

Miejsce wydarzenia: [Lebieńdziejew](#)

⁷⁷⁹ Łopatecki Karol, "Disciplina militaris' w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku", 2012, str. 378

Komisja Morska w walce z przemysłem towarów leśnych

21 LISTOPADA 1570 roku w Komisja Morska utworzona przez Zygmunta Augusta wystosowała list do nowego księcia pruskiego Albrechta Fryderyka z prośbą o możliwość udziału w kontroli handlu towarami leśnymi nielegalnie przewożonymi z Litwy na teren pruskiego okręgu Insterburg.⁷⁸⁰ Król tworząc Komisję Morską, której zadaniem było wspieranie polskiej floty kaperskiej zwalczającej handel z Moskwą, przewidywał finansowanie Komisji z dochodów z towarów leśnych pochodzących z lasów królewskich. Szybko okazało się, że znaczna część z nich jest przemycana z dóbr królewskich na Litwie do Prus Książęcych i tam spławiana do Królewca, bez uiszczania należnych ceł i podatków. Komisja poprosiła więc syna i następcę Albrechta Hohenzollerna o współpracę w kontroli tego procederu.

⁷⁸⁰ Biskup Marian, "Zatargi Komisji Morskiej Zygmunta Augusta z władzami Prus Książęcych na przełomie 1570-1571 r.", *Kwartalnik Historyczny* R. 79 nr 2 (1972), str. 267

Zmarł Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf

22 LISTOPADA 1548 roku w Poznaniu zmarł Bartłomiej z Bydgoszczy, mnich z zakonu bernardynów, autor słownika łacińsko-polskiego z 1532 roku.⁷⁸¹ Był kaznodzieją, mistrzem nowicjatu, gwardianem klasztoru bydgoskiego.⁷⁸² Pochodzący z 1532 roku rękopis "*Vocabularius ex Calepino, Breuiloquo et Mamotrecto recollectus*" zawierał 4486 haseł łacińskich i 4276 polskich odpowiedników. W 1544 roku Bartłomiej z Bydgoszczy opracował z kolei na marginesach słownika "*Vocabularis breuiloquus*" Jana Reuchlina spis ponad 11 tysięcy polskich słów. Były to największe zbiory polskiego słownictwa pochodzące z pierwszej połowy XVI wieku.

Miejsce wydarzenia: [Poznań](#)

⁷⁸¹ Jankowiak Lucyna Agnieszka, "Hasło LUTER w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy 1532 i 1544", *Poznańskie Studia Polonistyczne, Seria Językoznawcza* vol. 25 (45), nr 2, 2018, str. 61

⁷⁸² Wikipedia [Bartłomiej z Bydgoszczy](#)

Łukasz Górnicki został bibliotekarzem Zygmunta Augusta

23 LISTOPADA 1559 roku Łukasz Górnicki, poeta i pisarz, został bibliotekarzem Zygmunta Augusta i sprawował tę funkcję praktycznie do końca panowania ostatniego przedstawiciela dynastii Jagiellońskiej na polskim tronie (1572).⁷⁸³ Górnicki wywodził się ze stanu mieszczańskiego, w 1561 roku został nobilitowany. Studiował prawo w Padwie, po powrocie z Włoch został także sekretarzem tajnej kancelarii królewskiej. Najśłynniejsze dzieło pisarza *Dworzanin Polski* było polską adaptacją włoskiego utworu Baldassare Castiglione *Il Cortegiano*, Górnicki pracował nad nim kilkanaście lat i zadedykował Zygmunutowi Augustowi. Pisarz zmarł w 1603 roku w wieku 71 lat.

⁷⁸³ Wikipedia [Łukasz Górnicki](#)

Zmarł Wojciech Kryski, dworzanin, sekretarz królewski i dyplomata

24 LISTOPADA 1562 roku zmarł Wojciech Kryski, dworzanin i sekretarz króla Zygmunta Augusta.⁷⁸⁴ Był starostą dobrzyńskim i mławskim, w służbie dyplomatycznej posłował do papieża Juliusza III, królowej Anglii Marii I Tudor oraz na dwór Filipa II króla Hiszpanii, Niderlandów i Neapolu, gdzie zajmował się sprawą spadku po królowej Bonie. Kryski był jednym z bohaterów *Dworzanina Polskiego* Łukasza Górnickiego, był też zaprzyjaźniony z Janem Kochanowskim, który po przedwczesnej śmierci Kryskiego w wieku 32 lat poświęcił mu dwa epitafia.

⁷⁸⁴ Wikipedia [Wojciech Kryski \(ok. 1530–1562\)](#)

Jakub Sylwiusz odprawił w Pińczowie pierwsze w Polsce nabożeństwo protestanckie

25 LISTOPADA 1550 roku w Pińczowie Jakub Sylwiusz odprawił pierwsze w Polsce nabożeństwo protestanckie.^{785,786} Miasto należało wówczas do Mikołaja Oleśnickiego (starszego), zwolennika reformacji, który zezwolił na zorganizowanie w Pińczowie pierwszego w kraju synodu ewangelickiego w październiku 1550 roku. Wkrótce po jego zakończeniu Mikołaj Oleśnicki wypędził miejscowy zakon paulinów⁷⁸⁷, a Jan Sylwiusz, dawny ksiądz katolicki, w kościele klasztornym odprawił nabożeństwo w obrządku protestanckim. Pińczów stał się wówczas znanym ośrodkiem reformacji, w dawnych zabudowaniach klasztornych urządzono nie tylko zbór kalwiński ale także słynne pińczowskie gimnazjum - protestancką szkołę średnią.⁷⁸⁸

⁷⁸⁵ Wijaczka Jacek, "Reformacja w miastach prywatnych w Koronie w XVI wieku", *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, tom LXXVII - 2016, str. 387

⁷⁸⁶ Wikipedia [Jakub Sylwiusz](#)

⁷⁸⁷ Wikipedia [Pińczów](#)

⁷⁸⁸ Wikipedia [Gimnazjum pińczowskie](#)

Zjazd w Parczewie

26 LISTOPADA 1496 roku w Parczewie rozpoczął się zjazd władców i książąt dynastii jagiellońskiej z udziałem króla Polski Jana Olbrachta, wielkiego księcia Litwy Aleksandra oraz Zygmunta Jagiellończyka.^{789,790} Dziś nie znamy szczegółów dotyczących rozmów między braćmi, naradzano się bez obecności dostojników polskich i litewskich. Jak pisał Paweł Jasienica: "wyniki osłaniali najściślejszą tajemnicą: 'Gdyby moja koszula wiedziała to bym ją spalił' powtarzali po rusku, przysłowie włoskie, którego nauczyli się od Kallimacha".⁷⁹¹ Z pewnością jednak podczas trwającego dwa tygodnie zjazdu omawiano planowaną na kolejny rok wyprawę wojenną przeciw Turcji, być może też przesiedlenie na południe zakonu krzyżackiego.

Miejsce wydarzenia: [Parczew](#)

⁷⁸⁹ Szulc Dominik, "Miejsce Unii Horodelskiej w polsko-litewskich negocjacjach unijnych w latach 1492-1506", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, *Prace Historyczne* 141, z. 2 (2014), str. 346

⁷⁹⁰ Biskup Marian, "Król Jan Olbracht i jego związki z Prusami Królewskimi i Toruniem", *Rocznik Toruński* 28, 9-24, 2001, str. 16

⁷⁹¹ Jasienica Paweł, "Polska Jagielloń", 1965, str. 263

Urodził się Andrzej Patrycy Nidecki

27 LISTOPADA 1522 roku w Oświęcimiu urodził się Andrzej Patrycy Nidecki, humanista i filolog, sekretarz królewski w służbie Zygmunta Augusta i Stefana Batorego, od 1585 roku biskup wendeński.⁷⁹² Karierę rozpoczął jako sekretarz w służbie biskupa kujawskiego i krakowskiego Andrzeja Zebrzydowskiego, by później podjąć naukę na uniwersytecie w Padwie, gdzie zdobył tytuł doktora obojga praw. Był przyjacielem Jana Kochanowskiego i Łukasza Górnickiego, znawcą i komentatorem dzieł Cyserona. Oprócz dzieł filologicznych i mów (np. serii mów pochwalnych na cześć Stefana Batorego i jego sukcesów w wojnie z Rosją) był też autorem historii konfliktu króla z Gdańskiem *Commentarii de tumultu Gedanensi*. Zmarł w wieku 64 lat na zamku w Wolmarze (Łotwa).

Miejsce wydarzenia: [Oświęcim](#)

⁷⁹² Wikipedia [Andrzej Patrycy Nidecki](#)

Drugi układ wileński

28 LISTOPADA 1561 roku w Wilnie podpisano akt poddania Inflant pod opiekę i władzę Zygmunta Augusta, układ z królem zaprzysiął ostatni mistrz krajowy Zakonu w Inflantach Gotthard Kettler, stany inflanckie oraz arcybiskup Rygi Wilhelm.^{793,794} Hołdu nie złożyła delegacja miejska Rygi, formalnie z powodu braku pełnomocnictw, uznając jednak zwierzchność króla nad miastem.⁷⁹⁵ Dokument inkorporacyjny nosił tytuł *Pacta Subjectionis Livoniae - Provisio Ducalis* (*Pacta Subjectionis Inter Divum olim Regem Sigismundum Augustum et Magistrum Ordinis Livoniae*). Pakt przewidywał sekularyzację zakonu i utworzenie z części Inflant księstwa Kurlandii i Semigalii, którego władcą został Kettler. Zawarta unia była sukcesem Zygmunta Augusta, choć nie rostrzygnęła przyszłości Inflant. W dwa lata później doszło do wojny zwanej później siedmioletnią lub pierwszą wojną północną⁷⁹⁶, o podział terytorium Inflant zmagaly się Polska i Litwa, Szwecja, Dania i Rosja.

Miejsce wydarzenia: [Wilno](#)

⁷⁹³ Wikipedia [Pakt wileński](#)

⁷⁹⁴ Jankiewicz Adam, "Inflanty i księstwo Kurlandii i Semigalii — inflanckie 'Prusy' trochę inaczej. Kilka uwag o zapomnianej Unii Wileńskiej 1561 roku", *Miscellanea Historico-Archivistica*, t. XX, 2013, str. 23

⁷⁹⁵ Ziemska Anna, "Ryga wobec rozpadu średniowiecznych władztw terytorialnych w Inflantach", *Miscellanea Historico-Archivistica*, t. XX, 2013, str. 11

⁷⁹⁶ Wikipedia [I wojna północna](#)

Jan Olbracht powierdził przywileje pruskie

29 LISTOPADA 1494 roku przebywający od paru tygodni w Toruniu król Jan Olbracht potwierdził przywileje pruskie, czego domagały się od dawna stany Prus Królewskich jednak bez żadnych nowych przywilejów i zobowiązań.⁷⁹⁷ Wcześniej przysięgę wierności królowi złożył biskup warmiński Łukasz Watzenrode, dostojnicy ziemscy i przedstawiciele największych miast pruskich: Gdańska, Elbląga i Torunia. Stany pruskie domagały się wcześniej potwierdzenia wyłączności praw miejscowej szlachty do sprawowania urzędów w Prusach Królewskich. Liczono na poparcie Olbrachta, na którego Prusy, reprezentowane przez biskupa Watzenrode oddały głos podczas sejmiku elekcyjnego w 1492 roku. Król nie był jednak zwolennikiem nadmiernej autonomii pruskiej, z Torunia wyruszył do Elbląga gdzie spędził święta i również odebrał przysięgę wierności, do Gdańska nie dotarł ze względu na szalejącą właśnie zarazę, po czym powrócił do Torunia gdzie spędził kolejne cztery miesiące. Nie czyniąc większych ustępstw zdołał jednak zapewnić sobie sympatię i poparcie w Prusach Królewskich, uzyskał też pewne wsparcie finansowe w postaci podatku od ziem pruskich, cenne w obliczu planowanej wojny z Turcją.

Miejsce wydarzenia: [Toruń](#)

⁷⁹⁷ Biskup Marian, "Król Jan Olbracht i jego związki z Prusami Królewskimi i Toruniem", Rocznik Toruński 28, 9-24, 2001, str. 14

Katarzyna Jagiellonka wyruszyła do Finlandii

30 LISTOPADA 1562 roku z Rewla (obecnie Tallin) wyruszyła w podróż do Finlandii Katarzyna Jagiellonka, siostra Zygmunta Augusta.⁷⁹⁸ Blisko 36 letnia księżniczka poślubiła 4 października niespełna 25 letniego szwedzkiego księcia z dynastii Wazów - Jana, brata króla Szwecji Eryka XIV. Jan pełnił wówczas funkcję księcia Finlandii i tam udała się świeżo poślubiona para, początkowo zamierzając odpłynąć z Rygi, jednak ze względu na wczesne zamarznięcie portu musiano udać się w 300 km podróż do Rewla. Katarzyna i Jan doczekali się syna, Zygmunta, przyszłego króla Rzeczypospolitej⁷⁹⁹, którego wczesne dzieciństwo upłynęło jednak w niewoli, gdzie księżę Jan trafił wraz z rodziną w wyniku konfliktu z bratem.

Miejsce wydarzenia: [Rewel](#)

⁷⁹⁸ Wajs Hubert, Zawadzki Jarosław, "Źródła z AGAD do dziejów układu polsko-szwedzkiego i ślubu księcia Jana Wazy z Katarzyną Jagiellonką z 1562 roku", Miscellanea Historico-Archivistica, t. XXI, 2014, str. 53

⁷⁹⁹ Wikipedia [Katarzyna Jagiellonka](#)

Indeks postaci

- Albrecht Fryderyk Hohenzollern, 60, 101
Albrecht Hohenzollern, 16, 17, 25–28, 37, 39, 44, 49, 51–53, 55, 57, 59–61, 63, 66–71, 73, 95, 98, 105, 107
Aleksander Jagiellończyk, 10, 13, 24, 26, 29, 33, 36, 62, 63, 81, 99, 102, 109, 114
Alfons II, 23
Anna Hohenzollern, 25
Anna Jagiellonka (ur. 1476), 46
Anna Jagiellonka (ur. 1503), 45, 103
Anna Jagiellonka (ur. 1523), 13, 27, 58
Anna Radziwiłł, księżna mazowiecka, 67, 75

Bajazyd II, 90
Barbara Jagiellonka, 28
Barbara Radziwiłłówna, 64
Barbara Zapolya, 25, 110
Barnim XI, 98
Bełza Marcin, 21
Besenrade Jan, 71
Biernat z Lublina, 58
Bogdan III Jednooki, 18, 26, 40, 54, 55, 104
Bogusław X Wielki, 46
Bogusław XIII, 44
Bona Sforza, 23, 27, 56
Boryszewski Andrzej, 18
Brunszwicka Anna Maria, 60
Bułhakow-Golica Michaił, 112

Chodecki Otto, 40
Chodecki Stanisław, 40, 54, 62
Czarnkowski Andrzej, 79
Czeladnin Iwan, 112

Daa Jerzy, 106
Dantyszek Jan, 114
Dobeneck von, Hiob, 41
Dorota Oldenburg, 57
Drzewiecki Maciej, 83

Dziaduski Jan, 105

Elżbieta Habsburg, 64, 85
Elżbieta Jagiellonka, 18, 26, 29, 54
Elżbieta Rakuszanka, 28, 29

Ferber Konstantyn, 82
Ferber Maurycy, 71
Ferdynand I Habsburg, 32, 38, 45
Ferrerri Zachariasz, 58, 67, 104
Firlej Jan, 31, 65, 73
Firlej Mikołaj, 102
Firlej Mikołaj (zm. 1526), 16, 26, 33, 63
Firlej Mikołaj (zm. 1601), 21
Firlej Piotr, 12
Foix-Candale de, Anna, 45, 99
Frank Sylwester, 106
Fryderyk Hohenzollern, 69, 95
Fryderyk II, 29
Fryderyk III legnicki, 31
Fryderyk Jagiellończyk, 63
Fryderyk Wettyn, 112

Gamrat Piotr, 64
Geschkau Kasper, 45
Giese Georg, 24
Grzegorz ze Stawiszyna, 69

Helena Moskiewska, 24, 29
Henryk IV Burbon, 15
Henryk Walezy, 15, 27, 31, 65, 86
Heydeck von, Fryderyk, 26
Holszański Semen, 19

Iwan III, 57
Iwan III Srogi, 24, 29, 36, 114
Iwan IV Groźny, 14, 25, 28, 32, 43, 59
Izabela Aragońska, 27
Izabela Jagiellonka, 32, 110

Jaakow ben Jehuda ha-Lewi Kopelman, 87
Jadwiga Jagiellonka, 30, 110
Jan II Dobry, 46, 90

Jan Olbracht, 9, 29, 41, 62, 63, 74, 81, 86, 90, 98, 99
Jan Zapolya, 32, 38
Janusz III mazowiecki, 67, 89
Jerzy Bogaty, 30
Jerzy Brodaty, 28
Jerzy Fryderyk Hohenzollern, 101
Jerzy Hohenzollern, 46
Jerzy I, 53
Jerzy II Wspaniały, 64
Joachim II Hektor, 36, 110
Juliusz II, 54

Kamieniecki Marcin, 42
Kamieniecki Mikołaj, 55, 62, 104
Karnkowski Stanisław, 21
Karol V, 107
Katarzyna Habsburg, 34
Katarzyna Medycejska, 15
Kazimierz Jagiellończyk, 28–31, 41, 46, 64, 81, 102
Kazimierz VII, 44
Kettler Gothard, 37
Klemens VII, 64
Kmita Piotr, 94, 99
Knebel Moryc, 39
Kochanowski Jan, 13, 35, 68
Konarski Jan, 50
Konrad III Rudy, 115
Kopernik Mikołaj, 19, 43, 44, 47, 55, 75
Kostka Jan, 45, 85
Kraśiński Franciszek, 21
Kretkowski Erazm, 68
Kryski Piotr, 60

Leon X, 105
Leon XII, 10
Leopolda Jan, 51
Ludwik II Jagiellończyk, 41, 103
Ludwik XII, 45, 99
Luter Marcin, 10, 115
Luzjański Fabian, 21

Łaski Jan, 31, 69

Łaski Jan (młodszy), 96

Maciejowski Stanisław, 71

Maksymilian I Habsburg, 57, 88, 95, 103

Maksymilian II Habsburg, 13, 21, 34

Marycjusz Szymon, 82

Mehmed II Girej, 89

Mielecki Mikołaj, 100

Mikołaj II, 90

Mikołaj z Chodcza, 19

Munck Per, 97

Munckenbeck Wolf, 65

Myszkowski Piotr, 62

Myszkowski Stanisław, 89

Ocieski Jan, 66

Oldenburg Dorota, 27

Orzechowski Stanisław, 100

Orzelski Świętosław, 104

Ostrogski Konstanty, 19, 55, 99, 112

Ostrogski Konstanty Wasyl, 80

Otwinowski Erazm, 77

Paweł IV, 71

Piotr Raresz, 23

Piotrowski Andrzej, 21

Podkowa Jan, 86

Polentz Jerzy, 59

Pretwicz Bernard, 91

Provana Prospero, 113

Radziwił Mikołaj, 63

Radziwił Rudy, Mikołaj, 59

Radziwiłłówna Krystyna, 13

Rej Mikołaj, 77

Różnowski Jakub, 41

Schaumburg von, Wilhelm, 19

Schele Marcin, 87

Schönberg von, Dietrich, 40

Schwalbach von, Kasper, 39

Sęcygniewski Jakub, 37, 38

Sieniawski Mikołaj, 23

Siennicki Mikołaj, 100

Skarga Piotr, 101

Słupecki Z. (rotmistrz), 17

Solfa, Jan Benedykt, 48

Stanisław mazowiecki, 67

Stefan Batory, 11, 13, 14, 21, 25, 27, 29, 32, 34, 38, 56, 58, 66, 82, 86, 88, 94, 95, 100, 101

Stefan III Wielki, 18

Tarnowski Jan, 39, 50

Tarnowski Stanisław, 51

Tęczyński Andrzej, 9, 23

Tieffen von, Johann, 74

Treseler Jan, 87

Uchański Jakub, 31, 34, 65

Ungler Florian, 58

Wacław II, 25

Wacław III, 25

Wasyl III, 40, 75, 106

Watzenrode Łukasz, 21, 47, 63

Weiglowska Katarzyna, 56

Weiher Ernest, 94

Werden Jan, 81

Winkelbruch Jan, 56

Wiśniowiecki Dymitr, 91

Władysław II Jagiellończyk, 9, 40, 41, 45, 88, 99, 103

Wolter von Plettenberg, 36

Zamoyski Jan, 13, 43, 66

Zapolya Jan, 88

Zapolya Stefan, 9

Zborowski Jan, 56

Zborowski Krzysztof, 32

Zborowski Piotr, 65

Zborowski Samuel, 66

Zofia Jagiellonka, 25, 46, 69, 74, 95

Zofia Paleolog, 14

Zygmunt I Stary, 11, 17, 18, 21, 23, 25–31, 33, 43, 46, 49–56, 58, 63, 66–68, 71–73, 80, 81, 83, 84, 88, 95, 103–106, 110, 112, 114

Zygmunt II August, 11, 12, 21, 24, 31, 33–38, 42, 45, 47, 57–59, 61, 64–66, 68, 71, 72, 78–80, 82, 84, 85, 93, 95–98, 101, 106, 112, 113

Zygmunt III Waza, 87